

SUETONIO TRANQUILO, Cayo

**Caius Suetonius Tranquillus ad optimas editiones collatus
praemittitur notitia literaria accedit index studiis societatis**

**Bipontinae. -- Editio accurata. -- Biponti : Ex Typographia societatis
, 1783**

**[2], XXVI, 433, [51] p., []2, a7, b4, c2, A-Z8, 2A-2G8, 2H2 ; 8º
marquilla**

**Port. con grab. calc., representando a Caligula: "E. Verhelst fec."
. -- Antep.**

**1. Roma-Reyes y soberanos-Biografias 2. Erroma-Erregeak eta
subiranoak-Biografiak I. Título**

**R-5176 An. ms. en antep. y v. de port. -- Enc. piel con hierros
dorados en el lomo y cantos**

~~A-6740~~

R-5176

Dict. Eccl. 8. Claj. 2.

C A I U S
S U E T O N I U S
T R A N Q U I L L U S.

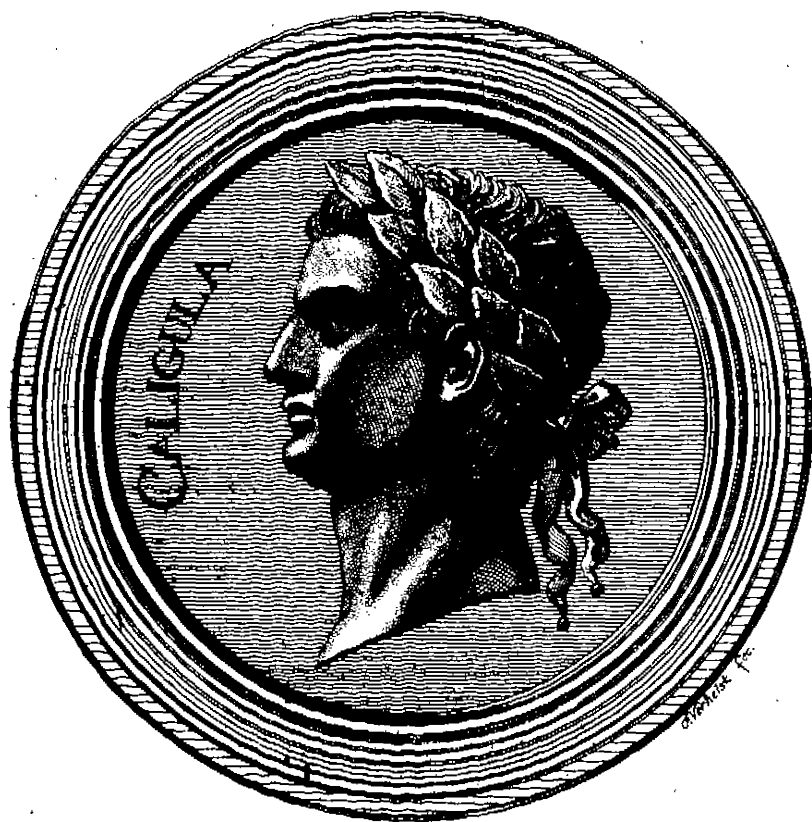
C A I U S
S U E T O N I U S
T R A N Q U I L L U S

AD OPTIMAS EDITIONES COLLATUS

PRAEMITTITUR NOTITIA LITERARIA

ACCEDIT INDEX

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE

EDITIO ACCURATA

BIPONTI
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS
CICIDCCLXXXIII

Argote.
Labriana

C O L L E C T A N E A

DE VITA ET SCRIPTIS

S U E T O N I I

T R A N Q U I L L I

Ex Angeli Politiani in hunc Scriptorem Praefatione
potissimum desumpta.

C. *SUETONIUS* Tranquillus patrem habuit Suetonium Lenem, tertiae decimae legionis bello Othoniano tribunum angusticlavium. Natus est circa initia Imperii Vespasiani: nam XX annis a morte Neronis adolescentem, item imperante Domitiano adolescentulum se ipse nominat. Adeptus erat et ipse Tribunatum militum; sed contulit statim in propinquum suum Caesennium Silvanum. Post Magister Epistolarum Imperatoris Adriani, eo honore privatus est, quod apud Sabinam Principis uxorem familiaris egerat, quam reverentia domus aulicae postulabat. Matrimonium ipsi parum felix, sine liberis; quare intercessione Plinii iunioris ius trium liberorum ab Imp. Traiano obtinuit. Praeter Vitas duodecim Caesarum (quas octo libris ita complexus est, ut prioribus sex singuli Imperatores; septimo solstitiales illi, Galba, Otho, Vitellius; octavo gens Flavia, comprehendantur) scripsit haec quae recenset Suidas: De Graecorum lusibus librum unum: De Romanorum certaminibus et specta-

Suetonius.

•

•

culis duos: *De Anno Romano unum: De Notis unum: De Republica Ciceroniana, contra Didymum, unum: De nominibus propriis, deque vestium generibus: De ominosis verbis: De urbe Roma et eius institutis moribusque, libros duos: De stemmatibus illustrium Romanorum. Citantur & hi Suetonii libri: De Regibus tres, ab Ausonio; De institutione Officiorum, a Prisciano; et ab eodem De Praetoribus plures: nam etiam octavum allegat. Attribuuntur insuper Suetonio libri, De Triumphis: De Poëtis: De vitiis corporalibus: De rebus variis. Sed ut duo posteriores a futili tantum auctore Servio citantur: ita De institutione Officiorum, et Triumphis, e libris De urbe Roma fortasse petiti sint; atque De Poëtis comprehensi fuerint libellis De Grammaticis et Rhetoribus, &c. quorum quaedam habemus. Alium quoque Suetonium citat Vopiscus, etiam Historicum; sed cognomento Octavium: eius nihil exstat. Verum cum mentio Vopisci facta sit, lubet haec collectanea ipsius de hoc nostro testimonio finire. Vocat igitur emendatissimum et candidissimum scriptorem. Quo elogio omnia dixit.*

NOTITIA LITERARIA

DE

C. SUETONIO TRANQUILLO

EX

Jo. Alb. Fabricii Bibliotheca latina a Jo. Aug.
Ernesti auctius edita Tom. II. Cap. XXIV.

S U E T O N I I *Aetis.*

C. SUETONIUS ¹ TRANQUILLUS, Grammaticus et Rhetor Romanus, scriptor, Vopisci iudicio, ² emendatissimus et candidissimus, Plinii ³ iunioris amicus, et ab eo adscitus in contubernium, Traiani beneficio, cum *ἀτεννος* esset, ius trium liberorum consecutus, Magister Epistolarum, sed ab Hadriano remotus ab illa provincia, quod apud Sa-

¹ Tranquillus dici maluit, cum pater eius, Suetonius Lenis diceretur. Diverfus a C. Suetonio Paulino, de quo Tacitus XIV, 36. & Xiphilinus in Nerone, quemque cum Tranquilli parente confundit Muretus XV, II. var. lect. & Xicco Polentonus in vita Suetonii nostri ap. Pighium in Annalibus Rom. III, p. 600. Fuit & Suetonius Octavianus,

a quo vitam Taciti Imp. scriptam refert Vopiscus.

² in vita Firmi, cap. I.

³ Plinius X, 95. ad Traianum. Suetonium Tranquillum probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, & mores eius secutus & studia iamoridem, Domine, in contubernium adsumsi, tantoque magis diligere coepi, quanto propius inspexi.

binam, uxorem Imperatoris, iniussu eius, ut ait Spartianus, familiaris se gessisset.

SCRIPTA Suetonii.

Ex scriptis eius existant 1. *Vitae XII Imperatorum*, pari libertate¹ ab eo descriptae ac ipsi vixerunt: *C. Iulii Caesaris*, (quae initio mutila esse videtur Turnebo, Ursino, Torrentio, Pirisco, et ante hos Ludov. Vivi, qui etiam supplementi loco quaedam de Iulia gente Caesarisque iuventa commentatus est, quae occurrunt in editione Suetonii Plantiniana cum Torrentii notis 1574. 8. et in Vivis operibus Tom. I, p. 686. seq.) *Octavii Caesaris Augusti*, *Tiberii Neronis Caesaris*, *C. Caesaris Caligulae*, *Tib. Claudii Drusi Caesaris*, *Neronis Claudii Caesaris*, *Sergii Sulpicii Galbae*, *M. Salvii Othonis*, *A. Vitellii*, utriusque *Vespasiani*, & *T. Flavii Domitiani*. Hae vitae in quibusdam Codd. et Suidae testimonio in VIII² libros tribuuntur, quam sententiam in sua editione sequitur H. Casaubonus: nempe ita, ut priores Imperatorum sex vitae singulos libros constituent, Vitae Galbae, Othonis, Vitellii septimum, reliquae

¹ Hanc a Tillemontio in Hist. Imperatorum & aliis quibusdam reprehensam recte tuetur Baelius in Lexico edit. secundae: ubi etiam observat, Chronologici ordinis secutum Suetonium vitas per rerum capita maximam partem digessisse, & diligentissime annotasse, quae ad vi-

tam, mores, indolem & ingenium cuiusque Imperatoris spectare observavit.

² Lupus Ferrariensis Epist. 91. Suetonium de vita Caesarum in duos nec magnos Codices divisum a Marquardo Abbate mitti sibi desiderat: quod tamen de voluminibus capiendum.

tres Impp. de Gente Flavia octavum. At aliis, ut M. Zuerio Boxhornio et Pitisco, qui numerum Suidae corruptum putat, singulae vitae singulos libros absolvunt, quibus praeit Vincentius Bellovacensis in speculo Historiali, qui duodecim Suetonii libros laudat. Non praepostere res narrare, sed temporum libenter observare ordinem, ostendit Cardinalis Norisius Epist. ad Anton. Pagium T. 4. Opp. p. 760. etsi alioqui vitam quamque secundum rerum genera, non plane secundum temporum ordinem narrat.

2. *Liber de Illustribus Grammaticis.*

3. *De claris Rhetoribus liber*, sed maiori parte mutilus. 4. Ex libro de *Poëtis est Vita Terentii* a Donato excerpta, *Vita Horatii*, quam Porphyrio ad Horat. lib. 2. Epist. I. diserte tribuit Suetonio, *Vita Persii*, *Vita Lucani*, et *Vita Iuvenalis*, quam alii malunt referre ad *Probum*, sed ex orationis convenientia Suetonio vindicat Salmasius ad Solin. p. 320. Item e Suetonii Vita Virgiliana multa ad verbum repetit Donatus.

PLINII Vita et liber de viris illustribus Suetonio praeter rem tributa.

Plinii maioris vita Suetonio indigna est, ut iudicat Casaubonus, et argumento non uno Vossius de Hist. Latin. ostendit, et Scaliger ad Eusebium non

¹ Confer Rol. Marefi Epistolae p. 473. edit. Lipsiens. 8. & Vossium de imitatione cap. VIII. §. 9. Poësis unde coeperit, ex Tranquillo refert Isidorus Hisp. VIII, 7. Originum.

dubitat, plus quam quatuor seculis scriptam esse post Suetonii obitum. Aliam eiusdem Plinii vitam, incerto auctore scriptam, vulgavit post alios Ioannes Harduinus. *Liber de viris illustribus* non magis Suetonii est, quam Plinii iunioris, sed Aurelium Victorem auctorem habet. Similiter falsi fuere, qui ex loco Orosii VI, 7. *libros Caesaris de bello Gallico* ad Suetonium retulere, de quibus Baelius in *Lexico edit.* 2. in *Caesar*, nota 5. De Plinio tamen nonnulla, ut ex Tranquilli Suetonii catalogo virorum illustrium, assert Vincentius Bellovacensis libro X. *speculi hist.* cap. 67. Rabanus Maurus de arte Grammatica Tom. I. Opp. p. 46. *Tranquillus vetustae scriptor Historiae sic de poetis Gentilium et de poematibus refert: Cum primum homines exuta feritate rationem vitae habere coepissent, seque ac deos suos nosse, cultum modicum ac sermonem necessarium commenti sunt* (ita ex Isidori VIII, 7. *Orig. lege pro convenientibus*) *sibi: utriusque magnificentiam ad religionem deorum suorum excogitaverunt. Igitur templa illis, domibus pulchriora, & simulacra corporibus ampliora faciebant. Ita eloquio etiam quasi angustiore honorandos putaverunt, laudesque eorum & verbis illustrioribus, & iucundioribus numeris extulerunt. Id genus quia forma quadam efficitur, quae robore dicitur, poema vocitatum est, eiusque fictores poetae.*

V E R S I O N E S.

Gallice Suetonius exstat ex versione Guil. Michaëlis de Tours, Paris. 1520. 1530. 4. Georgii de la Bou-

thiere Augustodunensis, Lugd. 1556. 1569. 4. Paris. 1616. Rothomag. 1654. Ioannis *Baudoin*, Paris. 1621. 4. et sine interpretis nomine, cum brevibus in margine notis, Paris. 1628. 4. nouvellement traduit, et Bernardi *Teilii*, Advocati in Parlamento sive supremo iudicio (quem integra quandoque capita suppressisse et sententias Suetonii frequenter corrupisse notant viri docti) Paris. 1661. 4. 1663. 12. 1667. 12. Amst. 1663. et 1670. 12. Recentissimas versiones exhibuere Ophellot *de la Penye*, Paris. 1770. 4. voll. cum obs. et *de la Harpe* 1771. Sed praefertur *de la Penye*. Etiam *Henrionium* quendam accepimus novam Gallicam Suetonii versionem parasse, iconibus et monumentis veteribus ornatam. Vide Diarium Londinense, History of the Works of the learned a. 1793. p. 222. *Italice*, Paulo del Rosso, Florentino, Venet. 1539. Rom. 1544. Venet. 1550. 1556. 8. et cum Petri Angeli Bargaiei de ordine legendorum scriptor. Hist. Romanae ex Italica Francisci Serdonati versione, Florent. 1611. 8. et Francisco *Priscianensi* Florentino interprete. Novissime prodierunt: Le vite de' dodici Cesari di Suetonio, tradotte in volgar Fiorentino da F. *Pauolo del Rosso*, Venet. 1738. 4. *Germanice* versus est, auctore Iac. *Polychorio*, Argentor. 1536. fol. et interprete *Philomuso*, hoc est illustriss. Comite Henrico Detlevo *Holkio*, Hafniae 1664. 8. quam versionem in carcere concinnavit, et Regi Daniae Frederico III. inscripsit; nec non interprete M. *Wagnero*, Lemgov. 1771. 8. Huc referenda est etiam *Schlegelii* versio cap. 33. Augusti, et 17. et 18. Tiberii. *Anglice* versus prodiit Lond. 1670. 1690. 8. et novissime cum

nova libera Anglica versione, in qua idiomatis Anglici ratio, quam maxime fieri potuit, habita est, interprete Io. Clarke, Lond. 1732. *Hispanice*, Iaimo Bartholomaeo, Tarracone 1596. Explication de un lugar de Suetonio, y examen de la Deidad, que consulto Vespasiano en el Carmelo, per Gaspar de Mendoza, en Sevilla 1678. 4. *Danice* interprete eodem, quem paulo ante nominavi, Comite illustriss. Holkio. Belgice ab Abrahamo Bogaert, Amst. 1699. 8. &c.

SCRIPTA deperdita.

Multa alia scripserat Suetonius, quae inter ciderunt. Ex his fuere: *περὶ τῶν παρ' ἑλλήσι παιδιῶν*, de ludis Graecorum lib. I. Suid. in Τράγκυλλος, et Servius in V Aeneid. ubi male excusum *de puerorum lusiis*. Laudant etiam Tetzels Chil. VI. hist. 85. et Eustathius ad Iliad. α. Lib. I. *Historiae ludicrae* Gell. IX, 7. *De spectaculis & certaminibus Romanorum*, *περὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίοις θεωρικῶν καὶ ἀγώνων* lib. II. Suid. *περὶ τοῦ κατὰ Ῥωμαίους ἐνιαυτοῦ*, de anno Romano lib. I. id. *περὶ τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις σημείων*, de notis, quibus Critici in libris utebantur lib. I. id. *περὶ τῆς Κικέρωνος πολιτείας*, pro Ciceronis Republica adversus Didymum Chalcenterum Grammaticum (qui Ciceroni maledixerat, teste Ammiano XXII, ult.) Suid. *περὶ ὀνομάτων κυρίων καὶ ἰδεῶν ἐσθνημάτων, καὶ ὑποσθνημάτων, καὶ τῶν ἄλλων, οἷς τις ἀμφιέννυται*, de nominibus propriis, & de generibus vestium, Suid. et Servius in VIII Aen. *περὶ δυσφήμων λέξεων ἢ τοι βλασφημιῶν, καὶ πόθεν ἐκάστη*, de vocibus mali ominis sive maledictis, et unde

quaecunque, Suid. et Etymol. in ἀρχολίπαρος. Περὶ Ῥώ-
 μης, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ νομίμων καὶ ἡθῶν, de Roma eius-
 que institutis et moribus libri II Suid. In hoc opere
 fortassis tradiderat etymologiam vocis triumphī,
 quam e Tranquillo affert Isidorus XVIII, 2. Origī-
 num. Στέμματα Ῥωμαίων ἐπισήμων Stemmata sive
 Genealogiae illustrium Romanorum, Suid. Libri III de
 Regibus, quos carmine in epitomen coëgerat Pau-
 linus, teste Aufonio Epist. XIX. De institutione offi-
 ciorum, Priscian. lib. VI. Praetorum liber octavus, id.
 libro VIII. De vitiis corporalibus, Serv. in Aeneid.
 VIII. De rebus variis, id. et Charisius lib. 2. Etiam in
 Isidori Hisp. libro de natura rerum c. 37. quaedam
 nomina ventorum e Tranquillo referuntur, et c. 38.
 locus magnus de signis tempestatum ex Tranquillo in
 pratis: sed puto legendum in variis. Ioannes Gria-
 lus legit in pratis, ut λειμῶνας sive prata inscripse-
 rit libros suos de rebus variis: alii in parergis vel
 Arateis: quae lectiones minus placent.

I N D E X

E D I T I O N U M

C. SUETONII TRANQUILLI

EMENDATIO ET AUCTION FABRICIANO

IN QUATUOR AETATES DIGESTUS.

A E T A S I. N A T A L I S.

1470 -- 1515.

Curatores primi fuere Jo. Ant. *Campanus* & Jo. *Andreas*, Episcopus Alerienis, *Bonaccursus*, Dom. *Calderinus* & *Xicco Polentonus*. Successere Commentatores M. Ant. *Sabellicus* & Phil. *Beroaldus* pater. Tum rationem magis criticam adhibuere Guido *Morillonus*, primae Parisiensis, *Marianus Tuccius*, primae Iuntinae curatores.

1470 *Editio princeps*. Suetonius Tranquillus de XII Caesaribus. In calce legitur: Absolutus Romae in pinea regione via Papae. Anno M. CCCC. LXX. Sextili mense. Paul. Venet. II. Ann. VI. fol. Impressit Udalricus Han. Legitur Jo. Anton. *Campani*, editoris, epistola ad Franc. Piccolomineum, Cardinalem Senensem. Uti sunt hac editione Burmannus & Oudendorpius.

Romæ, in domo Petri & Franc. de Maximis fol. * per Conrad. *Sweynheim*, & Arnold. *Pannartz*, cum epistola Ioannis *Andrae*, Aleriensis Episcopi ad Paulum II.

* Hanc esse Haniana posteriorem, docent Burm. in praef. Suet. & Meermannus de Orig. typogr. p. 254. Ceterum haec duas ex diversis

librorum scriptorum exemplis ductas esse, collatio a Burmanno facta docet.

- 1471 Venet. fol. per Nic. *Ienson*, quam se vidisse tradit Burmannus; quis ei prae fuerit, aut qualis sit, non item. Solebat Iensonus uti opera *Omniboni Leonici*. In calce legitur:

Hoc ego *Nicoleos* Gallus cognomine *Ienson*
Impressi: mirae quis neget artis, opus?
At tibi cum legitur docili Suetonius ore;
Artificis nomen fac, rogo, Lector, ames.

- 1472 Romae, per Conr. *Sweynh.* & Arn. *Pannartz.* fol.
1475 Suetonius, & Historiae Augustae scriptores. (sc. Scrip-
tor quidam de exordio Nervae & bonis eius mori-
bus ac morte: Aelius Spartianus, Iulius Capitoli-
nus, Aelius Lampridius, Trebellius Pollio, Vulca-
tius Gallicanus, Flavius Vopiscus, cum Eutropio
& Paullo Diacono, & Epistola Boni Accursii Pisa-
ni ad Cicchum Simonetam primum ducalem Se-
cretarium.) In fine Suetonii: Historia duodecim
Caesarum. Mediolani impressum per Magistrum Phi-
lippum de Lavagna die 20. Iulii. In calce reliquo-
rum auctorum: Informatum est hoc opus per ma-
gistrum Philippum de Lavagna anno a nativitate
Christi M. CCCC. LXXV. undecimo Kalendas Ia-
nuarias. Mediolani fol. *Bonaccursus*, qui praefatio-
nem scripsit, hanc curavit ed. non *Mombrius*, ut
coniciebat Burmannus.

De Grammaticis. Phalaridis epistolae Latin. interpr.
Aretino. Feliciter absoluta sunt A. 1475. Modestus
de re militari. De magistratibus & sacerdotiis. Plin.
de vir. illustribus. Berardini Veronensis notae in Ti-
bullum; cum epistola ad Baptistam Ursinum. aera-
rii Pont. custodem, & almae urbis gymnasii vice
rectorem. In calce: praefens opus Tibulli albici im-
primi fecit G. Tibullus de Amidanis de Cremona,
Romae, anno Iubilaei, & a nativitate Domini 1475.
die Mercurii XVIII. mensis Iulii 4.

- 1478 De claris grammaticis & rhetoribus liber. Florent.
ap. Sanctum Iacobum de Ripoli. Huius ed. exem-
plum est in Bibl. Sen. Lips.

- ... de claris gramm. &c. fine l. & a.
 1480 Mediol. fol. per *Zarotum*, praeposita Suetonii vita per Domitium *Calderinum* & Xicconem *Polentonum*.
 ... Repetitio prioris sine loco & anno. Exstat hoc exemplum in Bibl. Sen. Lips. & Paull.
 1490 Venet. fol. per Bapt. *de Toriis* cum Ant. *Sabellici* commentariis. Commentarius versatur in verbis & rebus pro illius temporis necessitate explicandis & illustrandis, e critico genere non multum habet.
 1491 Mediol. per Udalr. *Scinzenzeler*.
 1493 Venet. repet. edit. 1490.

 Suetonius cum commentariis *Beroaldi*. In calce: Benedictus Hectoris Bononiensis adhibita pro viribus solertia & diligentia, ne ab archetypo aberraret: impress. *Bononiae* 1493. Nonis Aprilibus. Illustrissimo Io. Bentivolo reip. Bononiensis habenas feliciter moderante, fol. Hic *Beroaldi* commentarius praestat illi edit. Venetae eiusdem anni. Haec ed. est *Beroaldi* I. editoribus recentioribus non inspecta.
 1594 Mediol. rep. edit. Bonon. 1493. quam inspexit Oudendorpius.
 1496 Venet. fol. per Sim. *Bevilaquam* rep. ed. Bonon. 1493. cum Phil. *Beroaldi* comment. sed & additum habet *Sabellici* commentarium.
 1499 Venet. rep. ed. Bonon. cum *Sabell.* commentario.
 1500 Venet. fol. apud Zanis de Portesio.
 1506 Bonon. fol. repet. edit. Bonon. 1493. sine *Sabellici* commentario; in qua recognitionem factam a *Beroaldo* ipso putat, recte, ut nobis videtur, *Burmamnus*, qui & multa ab eo in textu superiorum editionum mutata observavit.

 Venet. cum Comment. Ph. *Beroaldi* & M. Anton. *Sabellici* cum figg. nuper additis Venetiis per Io. Rubeum Vercellensem anno Domini MCCCCCVI die VIII Ianuar. fol.
 1508 Lugdun. 12. sine notis, a Caspare *Argilensi* Bononiensi curata; quam subinde memorat *Casaubonus*, habuit & *Burmamnus*.

 Paris. 12.
 1509 Paris. apud Gurmontium & socios, vitiosissima illa, etsi e MS. S. Victoris correctâ dicatur. Titulus est:

C. Suetonius Tranquillus de vita XII Caesarum diligentiori studio a mendis prope omnibus, quas temporum vitio contraxerat, nuperrime per *Guidonum Morillonum* vindicatus, dispersis pro lectorum usu in marginibus annotatiunculis. (sine anni nota: at proflare dicitur in aedibus Io. Barbier, & Ponseti le Preux.) Praefatio est. Gu. *Morillonii*, scripta a. 1508. in qua se dicit usum MS. S. Victoris, sine quo rem ausurum non fuisse: addidit etiam Angeli *Politiani* praefationem in Suetonii expositionem: quae & in operibus Politiani legitur. Iam hic Morillonus valde laudatur ab Adriano Iunio, etiam P. Nannio in Misc. L. V. initio, ut ab eius cura aliquid non contemnendi proficisci potuisse videatur. In margine sunt breves notae & variae quaedam lectiones.

1510 Veneta c. Beroaldi & Sabellici Comm. fol.

de vita XII Caesarum. In calce legitur: Quod (opus) summa diligentia castigatum Florentiae excusum est opera & impensa Philippi de *Giunta* Florentini, anno a virginis nuntio, 1510, 8. Ed. curavit Marianus *Tuccius*, qui in praefatione dicit: Cum nuper lucubratione haud quaquam exigua Tranquillum recognoverim, excubentium forte imperitia & impressorum incuria locis fere innumeris immaculatum — Convenit tamen ipsa cum Lugdunensi 1508.

1511 Antverp. 12.

1512 Paris. fol. ex recens. & c. comm. Phil. Beroaldi, paraphrasi M. Ant. Sabellici aliisque, fol. Parisiis, opera Magistri Io. Philippi, impensis Ludov. Hornken & Godofr. Hittorpii.

1514 Lips. de claris gramm. & Rhet. cum Plinii Sec. de viris ill. in re milit. & rep. ac Iulii Obsequ. prodigiorum libro. 4.

1515 Paris. fol. cum comm. Sabellici & Beroaldi per Io. *Kierherum*, cuius & praefatio addita est; eam referre, sed non sine vitiis, editionem Bononiensem anni 1506. observavit Burmannus.

— Flor. 8. repetitio ed. Iuntinae 1510.

— Argentin. per Schurer. 4. repetitio videtur esse Iun-

tinae, quia Tuccii praefatio praeposita est; etsi ab ea interdum in levibus rebus discedat.

AETAS II. EGNATIO-ERASMICA

1516 -- 1594.

Quam post I. Bapt. *Egnatium*, Aldinae I curatorem condidit D. *Erasmus* Roter. Post illos iuverunt lectio- nem Suetonianam Rob. *Stephanus*, Henr. *Glareanus*, Theod. *Pulmannus* & Laevinus *Torrentius*.

1516 *Aldina* I. XII *Caesares*; *Sexti* Aur. *Victoris* a D. *Caesare* *Augusto* usque ad *Theodosium* excerpta; *Eutropii* de gestis *Romanorum* libri X. *Paulli* *Diaconi* libri VIII ad *Eutropii* historiam additi. *Venetiis*, in aedibus *Aldi* & *Andreae* *foceri*, mense *Augusto*, 8. Hanc editionem curavit *Egnatius*, qui notulas etiam addidit, pro illius temporis ratione bonas, quas & laudat *Erasmus*, & editioni suae inseruit *Burmamnus*: Ipse quidem hunc suum *Suetonium* non dubitat longe emendatissimum appellare. Alii de textu *Aldino*, & de notis *Egnatii* iniquius detrudere maluerunt.

1518 *Basil.* fol. curante *Erasmio*, qui *Suetonium* cum ceteris *Historiae* *Augustae* scriptoribus edidit. Textum saepe & e *MS.* egregio *Tornacensi*, & ex ingenio correxit.

1519 *Venet.* 8. repet. ed. 1510. si tamen in illa repetitio fuit, & non tituli modo repetitio.

———— *Iuntina* II. repetitio est *Aldinae* I.

1520 *Lugdun.* 8. apud *Guil. Huyon*, cum praefat. *Ant. Francini*: quae est editio illa, in qua haerebat *Burmamnus* (praef. ad *Suet.* p. 6.) memorata ab *Casaubono* aliquoties, & antiquissima, ambigue sane, sed de more vulgari appellata: habetque lectiones ex ea laudatas. In ea, *Francinus* dicit, textum esse, collatis in unum plurimis antiquissimis exemplaribus emendatum; quod ille valde fidenter dicit: estque ea digna, quae in nova editione, si qua futura est, diligentius excutiat.

———— *Argent.* 4. Videtur repetitio *Iuntinae* esse. Nam &

Tuccii praefatio praeposita est, etsi ab ea interdum discedat in levibus rebus.

— Selestadii. 4.

1521 *Aldina* II. cum Egnatii & Erasmi Annot. Ven. in Aldi Man. aedibus. 8.

— de ill. Gramm. &c. Argent. e recensione Phil. *Be- roaldi*. 8.

1527 Parisiis ap. Colinaeum, 8. Secuta est Erasmicam recognitionem.

1533 Suetonius, Spartianus, Lampridius &c. cum notis *Erasmi* & *Egnatii*, Basil. ex off. *Froben*. fol.

1534 Lugd. 8. Gryph. secuta Erasmicam.

1535 Colinaei, 8. secuta Erasmicam.

1536 Suetonius de Grammat. & Rhetor. c. Plin. de viris illustr. & Obseq. de prodigiis. Paris. 8. ap. Rob. Stephanum.

1537 Lugd. ap. Seb. Gryphium. 8.

1539 Lugduni apud Seb. Gryph. 8. acc. Io. Bapt. Egnatii notae & de Rom. princip. libri III. repet. ed. 1534.

— Colon. 8. cum Erasmi, Longolii, Egnatii notulis, & huius libris III, de principibus Rom. Haud magni pretii editio.

1541 Steph. *Dolei*, quam e Gryphiana aliqua expressam putat Io. Burmannus.

— ex rec. Io. Raenerii, Lugd. 8.

1543 Colon. 8. repet. edit. 1539.

— Rob. *Stephani*, Paris. 8. Haec omnibus ante memoratis Francicis, immo & ceteris praestantior, novi optimique exempli est editio. Inprimis Steph. usus erat Codice claro Memmiano: eique adeo textus Suetonii, quem nunc habemus, plurimum debet.

1544 De Grammaticis, Rhetoribus &c. cum Plinio, item cum Victoris viris ill. & Obsequente, Paris. 8. ex off. Rob. Stephani.

1546 c. Annot. Io. Bapt. Egnatii in Scriptt. vitar. Caes. Basil. fol.

Suetonius.

b

- 1548 Lugdun. apud Io. Frellonium fol. editio nitida. nil habet novi boni, sed repetitos modo Beroaldi, Sabellici Commentt. & Erasmi Egnatiique notulas.
- Lugd. Gryph. 8.
- 1551 Lugd. per Seb. Gryph. c. I. B. Egnatii de Rom. Princ. & annott. in Suet. & D. Erasmi Rot. annott. in eundem. 8.
- 1552 Lugd. ap. Seb. Gryphium. 16.
- 1553 *Glareani*, Basil. bona ad usus doctorum editio, notas habens non vulgaris doctrinae.
- 1556 — libri duo de Grammaticis ac Rhetoribus, cum vita Plinii a Suetonio scripta, & vita Horatii, qualem P. Narenus ediderat. Elias *Vinerus* edidit, ipseque Suetonii vitam post Mar. Tuccium diligentius scripsit. Pictavis. 4.
- 1558 Lugd. ap. Tornaesios 8. repet. ed. 1534.
- ibid. per Seb. Gryphium. 16.
- 1560 *Glareani*, Basil. repet. ed. 1553.
- Paris. 8.
- 1564 Colon. c. Galli & aliorum notis. 8.
- 1565 Lugd. cum Egnatii annott. 8.
- libri II de illustribus Grammaticis & claris rhetoribus, cum Achillis Statii Lusitani commentatione. Romae, ex offic. Vinc. Lucchini, 8.
- de ill. gramm. &c. Lutet. 8.
- 1568 Colon. 8.
- c. Egnatii annott. inter Scriptt. hist. Rom. ab Henrico Stephano publicatos. 8.
- 1574 c. n. Varr. cura Theod. *Pulmanni* Antverp. ap. Christoph. Plantinum. 8.
- 1578 cum Torrentii comm. Antverp. 8.
- 1585 Lugdun. Ant. Gryph. 12.
- 1587 Antverp. ex offic. Plant. c. comm. Laevini *Torrentii* auctiori, & figg. 4.
- 1588 XII Caesares, cum seorsim adiectis Io. Bapt. *Egnatii*, *Erasmi* Roterod. Henr. *Glareani* & Theod. *Pulmanni* annotationibus, in Frid. *Sylburgii* SS. Hist. Aug. Francof. fol. Tom. II. p. 1.

1591 Antv. 4. cum erudito *Laevini Torrentii* commentario. *

* Hunc commentarium non *Torrentii*, sed alterius, nescio cuius viri docti, morte praeventi, esse scribit *Adolphus Occo* Epist. ad *Amembachium*, apud *Patinum* introduct. ad numismatum veterum notitiam p. 291. fide non incerta solum, sed suspicione etiam parum credibili, cum *Torrentii* eruditionem & characterem dictionis eius notae etiam in *Horatium*, & alia monumenta testantur. Sed v. tamen *Burm.* de hoc commentario in praefat. ad *Sueton.* Cum notis plurimis MSS. viri docti *Suetonius Torrentii* edit. anno 1578. fuit in *Bibl. Hohendorfiana* III, p. 281 seq. accessit thesauro librario Imperatoris. Sic credat, qui volet, *Heriberto Rosweydo* S. I. in lege talionis p. 131. scribenti *Lipsum* miratum, quod in *Casauboni* commentariis sua in scholis dictata legeret. Ego quidem *Casaubonum* sine cortice *Lipsiano* natare potuisse haud dubito, nec dubitabit lector fanus aequusque, qui *Casaubonum* ex scriptis ipsius noverit.

1592 in Hist. Aug. Lugduni VI. voll. 8. edita.

AETAS III. CAS AUBONIANA
1595 — 1671.

Ab *Isaaco Casaubono* & *Iano Grutero* illustrata. Laudantur quoque *Lipsii* & *Salmasii* commentarii particulares, quas cum ceterorum curis exhibuit *Io. Schildius*, denique *Matth. Berneggerus*, cui etiam index locupletissimus debetur.

1595 & 1596 *Isaaci Casauboni*, *Genevae* ap. *Iac. Chouet*. 4. In commentario in *Suetonium* scribendo primus operae pretium fecit *Casaubonus*, propter quem eius editio omnibus superioribus praefenda est: est enim plenus varia & exquisita doctrina; nec ille criticam rationem neglexit. Anno post appendix no-

tarum, & monumentum Ancyranum notis illustratum accessit.

—— ibid. ap. eund. c. n. Casaub. 16.

1596 Lugd. Bat. ed. Pet. *Scriverio*, qui in textu Casaubonum secutus est, in notis Pulmannianam editionem, paucis de suo additis.

1597 Lugd. Bat. 16.

1603 Titus Fl. Vespasianus, ex Suetonii libro VIII cum interpretatione & emendatione Theod. *Marcilii*, Paris. 8.

1605 Lugdun. cum Animadverff. H. *Casauboni*. excudit Steph. *Gamonetus*. 4.

1607 ex recens. H. Casauboni Aurel. Allobr. ap. Sam. Crispinum. 12.

1609 in hist. Rom. Scriptt. lat. Aureliae Allobrogum per Petr. de la Roviére. fol.

1610 Paris. sumtibus Hadriani Beysi, fol. cum Sabellici paraphrasi, Beroaldi commentariis & annotamentorum appendice, Egnatii, Erasmi, Glareani, Pulmanni notis, Torrentii & Casauboni commentariis, Fulvii Ursini notis, Theodori Marcilii emendationibus, notisque Iusti Lipsii in Vespasianum, Titum & Domitianum Suetonii, una cum sex decadibus Epistolarum Lipsii antea ineditarum, fol.

—— Lipsii in tres posteriores libros (i. e. Vespas. Titum & Domit.) comm. Offenbaci. 8.

1611 Paris. 4. cum Casauboni animadv. & Marcilii expositionibus.

—— Casauboni H. Genev. 4. ap. heredes Iac. Chouet. 4.

—— Lugd. 4. cum Casauboni notis.

—— Hanoviae, fol. ex Iani *Gruteri* recensione cum eius notis, in Tomo I. Historiae Augustae scriptorum, Hanoviae, fol. Usus est tribus MSS. Palatinis.

1615 Colon. Allobr. (Genevae) Repet. ed. Casaub. 1595. cum appendice notarum. 16.

1617 Antv. ex rec. H. Casauboni c. eiusd. annott. 12.

1620 Duaci, 8.

1621 Amstelod. Iansson. 24.

- 1623 Parisiis. 16.
 — in hist. Rom. Scriptt. lat. vet. Genevae, fol.
 1627 e Museo Isaaci *Pontani*. 12.
 1630 Amstel. I. c. annott. diverforum ap. Guil. Bleau
 16. Aliquoties repetita est haec ed. ut 1650, 1663,
 1671. Melioris vero notae sunt hae annott. quas
 cum ratione critica exhibent Varr.
 1632 Boxhornii I. cum notis M. Zuerii *Boxhornii*. Lugd.
 Bat. 12. ex Io. Mairii offic.
 1634 Antv. 8.
 1635 Antv. Suetonius Theod. *Pulmanni* opera & studio
 emendatus, 8.
 1644 Paris. ex typographia Regia. 12.
 1645 Boxhornii II. Lugd. Bat. 12.
 1647 Schildii I. Lugd. Bat. ex offic. Hackiana cum notis
 varior. & nonnullis Lipsii ac Salmasii observatt. &
 castigatt. exhibente Io. *Schildio*. 8.
 — cum H. Casauboni animadversionibus, & disserta-
 tionibus politicis Io. Henr. Boecleri, & fragmentis
 Suetonii, itemque uberrimo indice, Argentorati ex
 offic. Io. Phil. Mülbii, 4.
 1650 Amstel. II. c. n. diverforum, ap. Elzev. 16.
 1652 *Schildii* II. Lugd. Bat. 8. rep. ed. 1647.
 1655 M. Berneggeri in Iulium, quaedam Augusti, & Ti-
 tum diatribae, Argentor. 4.
 1656 *Schildii* IV. Lugd. Bat. 8.
 1661 *Boxhornii* III. Lugd. Bat. itemque Amstel. 12.
 1662 *Schildii* V. Lugd. Bat. 8.
 1663 Amstel. III. c. annott. div. Amstel. 16.
 1667 *Schildii* VI. Lugd. Bat. ex offic. Hackiana, 8.
 1668 Amstel. ap. Io. Ianssonium & Elizaei Wegerstraeti
 viduam. 12.
 1671 Amstel. IV. cum annott. diverforum, typis Dan.
Elzevirii. 16.

AETAS IV. GRAEVIANA

1672 - 1783.

- Priorum editorum curis suas adiunxit veteribus membranis adiutus I. G. *Graevius*, novi sic exempli auctor. Ornamenta attulere Car. *Patinus* & Sam. *Puiscus*. Delectum cum spicilegio fecere Petr. *Burmannus* & Franc. *Oudendorpius*. Stipulas tandem legit Io. Aug. *Ernesti*.
- 1672 *Graeviana* I. Traiecti 4. cum integris Laevini *Torrentii* & H. *Casauboni* commentariis, Theodori item *Marcilii*, Francisci *Guyeti*, Io. Frid. *Gronovii*, *Achillis* praeterea *Statii* & *Eliae Vineti* ad libros de Grammaticis & Rhetoribus, locupletissimoque *Matthiae Bernecceri* indice.
- 1675 cum animadversionibus *Graevii* ex *Memmianis* excerptis & antiquarum membranarum collatione auctis, addito integro *Caroli Patini* commentario. *Caesares* e numismatibus antiquis illustrati sunt. *Basil. typis Genathianis*. 4.
- 1676 *Oxonii*, 8. e theatro *Scheldoniano*, cum notis brevibus & selectis ad usum lectionum.
- 1684 *Augustini Babeloni*, in usum *Delphini*. *Parif.* 4.
- 1686 c. n. *Boxhornii* ed. noviss. *Amst. H. Boom.* 16.
- 1688 cum H. *Casauboni* animadversionibus, & dissertationibus politicis Io. *Henr. Boecleri*, itemque uberimo indice. *Argentor. sumt. Ios. Staedelii*, 4.
- 1690 *Puisci* I. o. comm. Sam. *Puisci* & notis varr. *Traiecti ad Rhen.* 2 voll. 8. c. figg. aeneis.
- *Oxonii* 8. repet. ed. 1676.
- 1691 *Hagae Comitum* 4. In hac, etsi minus emendate repetita editione *Graeviana* 1672. praeter effigies Imperatorum ex numis *Guil. Coetierii* Rectoris *Daventriensis*, & *Guil. Goefii* coniectanea, *Hagae Comitum* 1578. 4. seorsim edita, nec poenitenda *Graevii* notis separatim adiunctis augmenta accesserunt.
- *Graeviana* II. Traiecti ex rec. Io. *Georg. Graevii*, c. n. *Isaaci Casauboni*, *Laevini Torrentii*, *Theod. Marcilii* & aliorum. 4.
- 1695 cum *Boxhornii*, *Torrentii*, *Casauboni*, *Graevii* aliorumque notis, accurante *Dan. Hartnaccio*, *Dresdae.* 12.

- 1697 c. animadv. *Graevii* c. Numis Caesarum in aere incis-
fis, Amstel. 12.
- 1698 Lugdun. Batav. 16. Iac. *Gronovii*, quam Ernestius
dicit a critica ratione in textu constituendo egre-
giam.
- 1699 in hist. Rom. Scriptt. lat. Tom. II. Aureliae Al-
lobr. fol.
- 1700 Amst. 12.
- 1703 *Graeviana* III. eaque locupletissima. Traiect. 4. qua
vix absoluta fatis concessit Graevius.
- 1706 c. n. ad modum Minellii, Lipf. 12.
- 1707 Basil. 4. repet. ed. 1675.
- 1708 *Graeviana* IV. ex recens. & c. n. Ge. Graevii & alio-
rum c. figg. Trai. ad Rhen.
- 1714 c. notis *Granvillii*, in qua resecta sunt obscoena
omnia. cf. comm. Trevoltinos (Mém. de Trevoux)
an. 1714. p. 1462.
-
- & 1715 *Pitisci* II. Opera, & in illa commentarius
Sam. *Pitisci*, in quo antiquitates Rom. ex auctori-
bus idoneis fere nongentis, Graecis & Latinis, ve-
teribus & recentioribus, perpetuo tenore explicantur.
Huic accedunt terni indices: 1. Editionum. 2. aucto-
rum cum laudatorum, tum obiter notatorum, emen-
datorum, explicitorum. 3. Rerum absolutissimus &
locupletissimus. Imperatorum imperatoresque arctif-
simo gradu contingentium icones: & figurae ex ve-
terum monumentis ad historiam illustrandam de-
promptae, in aes eleganter incisae. Editio II, priori
ornatior & limatior. T. I. Leovardiae, exc. Franc.
Halma, 1714. To. II. ib. 1715. 4.
- 1718 Lond. 4. repet. edit. in usum Delph. 1684.
- 1722 c. n. Christ. *Iunkerii*, Lipf. 8. levioris pretii.
- 1727 Petri de *Almeida*, Hagae Com. 4. Nihil habet, prae-
ter compilationes superiorum commentariorum, lexi-
corum item & aliorum librorum de rebus antiqua-
riis &c.
- 1736 cum notis integris Io. Bapt. Egnatii, Henr. Gla-
reani, Laevini Torrentii, Fulvii Urfini, H. Casau-
boni, Iani Gruteri, Theod. Marcillii, Io. Ge. Grae-
vii, Caroli Patini, (qui ex numismatibus illustra-

vit) & selectis aliorum. Curante Petro *Burmanno*, qui & suas adnotationes adiecit. T. I. II. Amst. ap. Ianssonio - Waesberg. 4. In textu concinnando, basi facta e Graeviano exemplo, pluribus antiquis scriptis & editis exemplis usus est Burmannus, quorum & var. lect. notavit: illustrandi autem causa addidit, praeter suas eruditas notas, aliorum interpretum, meliorum quidem, totas, ceterorum autem selectas: de quibus omnibus praefatio est consulenda.

1748 in Scriptt. hist. Aug. a Bennone Casp. Haurisio editis Heidelbergae. fol. Tom. III. cum numis & figg. Subiectas habet & varr. & notas maxime ex Patinio haustas ad illustranda monumenta.

cum animadversionibus Io. Aug. *Ernesti*. Lips. I. Wendler. 8. De hac editione sua editor ipse haec proficitur: *Ceterum, cum Burmannianae editionis exempla maiora essent, quam pro usibus studiosorum, quippe viris modo destinata, nos, qui Suetonii lectionem ad multas res utilem iuventuti sciebamur, & aliquoties in scholis nostris interpretati eramus, excussis ante etiam illis egregii Steph. Casauboni, Graevii & Burmanni editionibus, instituimus Suetonium ita edere, ut aptus esset lectioni iuvenilis aetatis. Itaque primum textum concinnavimus quodammodo novum, deletis lectionibus, quae nobis optimae videbantur, quibusdam etiam novis adsumtis, sed paucis, quae rationibus rerum & linguae certis niterentur, ceteris pro coniecturis in notas reiectis: deinde notas ipsi scripsimus breves sub textu ad intelligenda difficiliora necessarias, longioribus disputationibus sub *Excursuum* nomine ad calcem reiectis. Neque tamen textus, in quo editionem 1698 sequitur, nisi quod passim Burmannianas emendationes receperit, ea qua decebat diligentia exscriptus; quod commune fere vitium est editionum, in quibus corrigendis aliena manus adhibetur. Notae neque perpetuae, neque pro viri nomine graviter satis, vel ad rationem criticam apte conscriptae videntur.*

1751 ex recensione Franc. *Oudendorpii*, qui variantes lectiones, suasque animadversiones adiecit, intermixtis I. G. Graevii, & I. Gronovii, nec non ineditis Caroli Andr. *Dukeri*, adnotationibus. Lugd. Bat. ap.

Sam. Luchtmanſ & filioſ, 8. In textu nullam ſuperiorum recenſionum totam ſequitur, ſæpiſſime tamen Graevianam & Grovonianam, ſed ita, ut rationes auctorum commemoret. Sæpe ſequitur ſuum iudicium: in quo & ſcriptis quibuſdam libris uſus eſt, & edd. veteribus pluribus: bene ſane de Suetonio merituſ.

1755 C. Suetonii vitæ XII Caſarum. Halæ. 12.

1762 Suetoniuſ Chreſtomathia illuſtratuſ a P. Millero cum tabb. geneal. Berolini, ſ. potiuſ Ulmæ, in offic. Wagneri. 8.

1775 Lipſ. 8. repet. edit. Erneſtii 1748. in qua editione etiam Oudendorpii curiſ uſuſ eſt. Sed textuſ laborat interpunctione nimia, mendorumque gravioruſ turpitudinem admiſit; ut in cap. penultimo vitæ Othoniſ legitur ipſe exanimatuſ *undenonageſimo ætatiſ anno*, & *nonageſimo imperii die*; qui *XXXVIII ætatiſ anno* & *LXXXV imperii die* obiiſſe Suetonio dicitur. Quare exemplum hoc, facta demum cum accuratioribuſ edd. a nobiſ collatione, emendatiuſ eſcribendum curavimuſ.

Sed & alii commemorandi ſunt, qui Suetonio prodeſſe voluere vel profuere aliquo modo. Commentariuſ perfectuſ moliebatur Caſp. Barthiuſ, vid. Statium eiſ Tom. III. p. 404. Promiſit & Salmaſiuſ ad Script. H. A. p. 57. Rich. Bentleiuſ molituſ eſſe novam editionem Suetonii, in Diario Veneto tradituſ reperitur T. XVIII, p. 458. quam intercidiſſe dolemuſ. Multi ſcripſere prætereæ, quæ Suetonio vel prodeſſent, vel profutura auctoreſ ſperarent. Nobiſ hi notuere: *Marcelluſ Donatuſ* in Dilucidationibuſ in Variuſ Auctoreſ pag. 154. Nic. *Bellermontiuſ* in Diſſ. in Tacituſ, Suetoniuſ &c. Baſil. 1626. 8. E commentariis, quuſ *Bernecceruſ* in Suetoniuſ parabat, editæ ſunt diatribæ quædam in Caſſ. Argent. 1624. fol. &c. item 1654. 4. Sunt fere e genere politico. In ceteriſ niſ admoduſ literiſ periit. Nic. *Fabri* pluereſ obſervationeſ reperiuntur in eiſ ſemeſtribuſ, ut L. I, c. 2. 5. 6. 18. &c. Quædam etiam loca tractantur in Obſſ. Miſc. Dorv. Vol. VI, pag. 598. ſeq. Huc pertinent etiam *Perizonii* notæ, in ſcholiſ eiſ exceptæ, & a quodam Chriſt. Phil. Koelnero editæ Vratiſl. 1725. 8. In Tituſ emendationeſ &

XXVI NOT. LIT. DE C. SÜETONIO TRANQ.

interpretationes novas edidit Theod. *Marcilius* an. 1603. quas vehementer perstringit Casaubonus ad Vopisci Carin. princ.

Codices scripti, praeter eos, qui iam usurpati sunt a viris doctis, pluribus locis servantur. Quatuor in Bibl. Taurinensi, duo membranacei, duo chartacei, sed de Sec. XV omnes. vid. Catal. MSS. Taurin. Tom. II, p. 132. 357. alius in Bibl. Tigurina, item in Bernensi: duo in Bibl. Guelf. alium in Bibl. S. Georgii vidit Abbas Gerbertus. vid. Itinerar. pag. 453. Varietas e MS. Giphanii est in Obl. Miscell. Tom. IX, pag. 328. f. De Codice Lyseriano dictum est in praef. editionis Ernestii.

C. XIV. Παρεμβεβλημένοι.
Insititii, spurii.

E R H E T O R I B U S

C. I. Θέσεις.
Sententiae, Quaestiones.

Ἀνασκευαί.

Refutationes.

Κατασκευαί.

Confirmationes s. demonstrationes.

Συντάξεις.

Controversiae.

C. S U E T O N I I
T R A N Q U I L L I
C. I U L I U S C A E S A R .

C. S U E T O N I I

TRANQUILLI

C. IULIUS CAESAR.

C A P U T I

IULIUS Caesar Divus, annum agens sextum decimum, patrem amisit: sequentibusque consulibus, [flamen Dialis destinatus] dimissa Cossutia, quae, familia equestri, sed admodum dives, praetextato desponsata fuerat, Corneliam Cinnae quater Consulis filiam, duxit uxorem, ex qua illi mox Iulia nata est; neque ut repudiaret compelli a Dictatore Sulla ullo modo potuit. Quare et sacerdotio, et uxoris dote, et gentilitiis hereditatibus multatus, diversarum partium habebatur: ut etiam discedere e medio, et, quanquam morbo quartanae aggravante, prope per singulas noctes commutare latebras cogeretur, seque ab inquisitoribus pecunia redimeret; donec per virgines Vestales, perque Mamercum Aemilium, et Aurelium Cottam, propinquos et affines suos, veniam impetravit. Satis constat, Sullam, cum deprecantibus amicissimis et ornatissimis viris aliquamdiu denegasset, atque illi pertinaciter contenderent, expugnatum tandem proclamasse, sive divinitus,

sive aliqua coniectura : *Vincerent, ac sibi haberent ; dummodo scirent, eum, quem incolumiem tanto opere cuperent, quandoque optimatum partibus, quas secum simul defendissent, exitio futurum : nam Caesari multos Marios inesse.*

II. Stipendia prima in Asia fecit, M. Thermi Praetoris contubernio : a quo ad arcessendam classem in Bithyniam missus, defedit apud Nicomedem, non sine rumore prostratae regi pudicitiae : quem rumorem auxit, intra paucos rursus dies repetita Bithynia, per causam exigendae pecuniae, quae deberetur cuidam libertino clienti suo. Reliqua militia, secundiore fama fuit ; et a Thermo in expugnatione Mitylenarum corona civica donatus est.

III. Meruit et sub Servilio Isaurico in Cilicia, sed brevi tempore. Nam Sullae morte comperta, simul spe novae dissensionis, quae per M. Lepidum movebatur, Romam propere rediit. Et Lepidi quidem societate, quanquam magnis conditionibus invitaretur, abstinuit : cum ingenio eius diffusus, tum occasione, quam minorem opinione offenderat.

IV. Ceterum, composita seditione civili, Cornelium Dolabellam, consularem et triumphalem virum, repetundarum postulavit : absolutoque, Rhodum secedere statuit, et ad declinandam invidiam, et ut per otium ac requiem, Apollonio Moloni, clarissimo tunc dicendi magistro, operam daret. Huc dum hibernis iam mensibus traiecit, circa Pharmacusam insulam a praedonibus captus est : mansitque apud eos, non sine summa indignatione, prope quadraginta dies, cum uno medico et cubiculariis duo-

bus. Nam comites servosque ceteros initio statim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiserat. Numeratis deinde quinquaginta talentis, expositus in litore, non distulit, quin e vestigio classe deducta persequeretur abeuntes; ac redactos in potestatem, supplicio, quod illis saepe minatus inter iocum fuerat, afficeret. Vastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorum videretur, ab Rhodo, quo pertenderat, transiit in Asiam; auxiliisque contractis, et praefecto regis provincia expulso, nutantes ac dubias civitates retinuit in fide.

V. Tribunatu militum, qui primus Romam reverso per suffragia populi honor obtigit, auctores restituendae tribunitiae potestatis, cuius vim Sulla deminuerat, enixissime iuvit. L. etiam Cinnae, uxoris fratri, et qui cum eo civili discordia Lepidum secuti, post necem consulis ad Sertorium confugerant, reditum in civitatem rogatione Plotia confecit, habuitque et ipse super ea re concionem.

VI. Quaestor Iuliam amitam, uxoremque Corneliā defunctas laudavit e more pro Rostris. Et in amitae quidem laudatione, de eius ac patris sui utraque origine sic refert: *Amitae meae Iuliae maternum genus ab regibus ortum, paternum cum Diis immortalibus coniunctum est. Nam ab Anco Marcio sunt Marci Reges, quo nomine fuit mater: a Venere Iulii, cuius gentis familia est nostra. Est ergo in genere & sanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent, & caerimonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.* In Corneliae autem locum Pompeiam duxit, Q. Pom-

peii filiam, L. Sullae neptem : cum qua deinde divortium fecit, adulteratam opinatus a P. Clodio ; quem inter publicas caerimonias penetrasse ad eam muliebri veste tam constans fama erat, ut senatus quaestionem de pollutis sacris decreverit.

VII. Quaestori ulterior Hispania obvenit : ubi cum mandatu praetoris, iure dicundo conventus circumiret, Gadesque venisset, animadversa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine, ingemuit : et quasi pertaesus ignaviam suam, quod nihil dum a se memorabile actum esset in aetate, quam iam Alexander orbem terrarum subegisset, missionem continuo efflagitavit, ad captandas quam primum maiorum rerum occasiones in urbe. Etiam confusum eum somnio proximae noctis (nam visus erat per quietem matri stuprum intulisse) coniectores ad amplissimam spem incitaverunt, arbitrium orbis terrarum portendi interpretantes : *quando mater, quam subiectam sibi vidisset, non alia esset, quam terra, quae omnium parens haberetur.*

VIII. Decedens ergo ante tempus, colonias Latinas, de petenda civitate agitantes, adiit : et ad audendum aliquid concitasset, nisi Consules conscriptas in Ciliciam, legiones paulisper ob id ipsum retinuisent : nec eo fecius maiora mox in urbe molitus est.

IX. Siquidem ante paucos dies, quam aedilitatem iniret, venit in suspicionem, conspirasse cum M. Crasso consulari, item P. Sulla, et Autronio, post designationem consulatus, ambitus condemnatis, ut principio anni senatum adorirentur, et trucidatis quos placitum esset, dictaturam Crassus invaderet,

ipse ab eo magister equitum diceretur, constitutaque ad arbitrium republica, Sullae et Autronio consultius restitueretur. Meminerunt huius coniurationis Tanusius Geminus in historia, M. Bibulus in edictis, C. Curio pater in orationibus. De hac significare videtur et Cicero in quadam ad Axium epistola, referens, *Caesarem in consulatu confirmasse regnum, de quo Aedilis cogitabat*. Tanusius adiicit, Crassum, poenitentia vel metu, diem caedi destinatum non obiisse, et idcirco ne Caesarem quidem signum, quod ab eo dari convenerat, dedisse. Convenisse autem Curio ait, ut togam de humero deiiceret. Idem Curio, sed et M. Actorius Naso, auctores sunt, conspirasse eum etiam cum Cn. Pisone adolescente: cui, ob suspicionem urbanae coniurationis, provincia Hispania ultro extra ordinem data sit; pactumque, ut simul foris ille, ipse Romae, ad res novas consurgerent, per Lambranos et Transpadanos; destitutum utriusque consilium morte Pisonis.

X. Aedilis, praeter comitium ac forum, basilicasque, etiam Capitolium ornavit porticibus ad tempus extructis: in quibus, abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem, ludosque, et cum collega, et separatim, edidit: quofactum est, ut communium quoque impensarum solus gratiam caperet: nec dissimularet collega eius M. Bibulus, evenisse sibi, quod Polluci. Ut enim geminis fratribus aedes in foro constituta, tantum Castoris vocaretur; ita suam Caesarisque munificentiam, unius Caesaris dici. Adiecit insuper Caesar etiam gladiatorium munus, sed aliquanto pauciori-

bus, quam destinaverat, paribus. Nam cum multiplici undique familia comparata inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quone maiorem cuiquam habere Romae liceret.

XI. Conciliato populi favore, tentavit per partem tribunorum, ut sibi Aegyptus provincia plebiscito daretur, nactus extraordinarii imperii occasionem, quod Alexandrini regem suum, socium atque amicum a senatu appellatum, expulerant, resque vulgo improbabatur. nec obtinuit, adversante optimatum factione: quorum auctoritatem ut quibus posset modis invicem deminueret, tropaea C. Marii de Iugurtha, deque Cimbris atque Teutonis, olim a Sulla disiecta, restituit; atque in exercenda de sicariis quaestione, eos quoque sicariorum numero habuit, qui proscriptione ob relata civium Romanorum capita, pecunias ex aerario acceperant, quamquam exceptos Corneliis legibus.

XII. Subornavit etiam qui C. Rabirio perduellionis diem diceret: quo praecipuo adiutore, aliquot ante annos L. Saturnini seditiosum tribunatum senatus coercuerat; ac forte iudex in reum ductus, tam cupide condemnavit, ut ad populum provocanti nihil aequae ac iudicis acerbitas profuerit.

XIII. Deposita provinciae spe, Pontificatum maximum petiit, non sine profusissima largitione. In qua, reputans magnitudinem aeris alieni, cum mane ad comitia descenderet, praedixisse matri osculanti fertur, domum se nisi Pontificem non reversurum. Atque ita potentissimos duos competitores, multumque et aetate et dignitate antecedentes, superavit;

ut plura ipse in eorum tribubus suffragia, quam uterque in omnibus, tulerit.

XIV. Praetor creatus, detecta coniuratione Catilinae, senatuque universo in socios facinoris ultimam flatuente poenam, solus municipatim dividendos, custodiendosque publicatis bonis, censuit. Quin et tantum metum iniecit asperiora suadentibus, identidem ostentans, quanta eos in posterum a plebe Romana maneret invidia, ut D. Silanum consulem designatum non piguerit, sententiam suam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, velut gravius atque ipse sensisset exceptam: obtinuisseque adeo, transductis ad se iam pluribus, et in his Ciceronis consulis fratre, nisi labantem ordinem confirmasset M. Catonis oratio. Ac ne sic quidem impedire rem destitit, quoad usque manus equitum Romanorum, quae armata praesidii causa circumstabat, immoderatus perseveranti necem comminata est: etiam strictos gladios usque eo intentans, ut sedentem una proximi deseruerint, vix pauci complexu togaque obiecta protexerint. Tunc plane deterritus, non modo cessit, sed etiam in reliquum anni tempus Curia abstinuit.

XV. Primo Praeturae die Q. Catulum de refec-tione Capitolii ad disquisitionem populi vocavit, rogatione promulgata, qua curationem eam in alium transferebat. Verum impar optimatium conspirationi, quos, relicto statim novorum consulum officio, frequentes obstinatosque ad resistendum concurrisse cernebat, hanc quidem actionem deposuit.

XVI. Ceterum Caecilio Metello, Tribuno ple-

bis, turbulentissimas leges adversus collegarum intercessionem ferenti, auctorem propugnatoremque se pertinacissime praestitit; donec ambo administratione reipublicae, decreto patrum, summoventur. Ac nihilo minus permanere in magistratu, et ius dicere ausus, ut comperit, paratos qui vi ac per arma prohiberent, dimissis lictoribus, abiecta praetexta, domum clam refugit, pro conditione temporum quieturus. Multitudinem quoque biduo post sponte et ultro confluentem, operamque sibi in asserenda dignitate tumultuosius pollicentem, compescuit. Quod cum praeter opinionem evenisset, senatus ob eundem coetum festinato coactus, gratias ei per primores viros egit: accitumque in Curiam, et amplissimis verbis collaudatum, in integrum restituit, inducto priore decreto.

XVII. Recidit rursus in discrimen aliud, inter focios Catilinae nominatus, et apud Novium Nigrum quaestorem a L. Vettio indice, et in senatu a Q. Curio: cui, quod primus consilia coniuratorum detexerat, constituta erant publice praemia. Curius e Catilina se cognovisse dicebat: Vettius etiam chirographum eius, Catilinae datum, pollicebatur. Id vero Caesar nullo modo tolerandum existimans, cum, implorato Ciceronis testimonio, quaedam se de coniuratione ultro ad eum detulisse docuisset, ne Curio praemia darentur, effecit: Vettium, pignoribus captis, et direpta supellectile male multatum, ac pro Rostris in concione paene discerptum, coniecit in carcerem: eodem Novium quaestorem, quod compelli apud se maiorem potestatem passus esset.

XVIII. Ex praetura ulteriorem sortitus Hispaniam, retinentes creditores interventu sponforum removit: ac neque more, neque iure, antequam provinciae ornarentur, profectus est: incertum, metumne iudicii, quod privato parabatur; an, quo maturius sociis implorantibus subveniret. Pacataque provincia, pari festinatione, non exspectato successore, ad triumphum simul consulatumque decessit. Sed cum, edictis iam comitiis, ratio eius haberi non posset, nisi privatus introisset urbem, et ambienti ut legibus solveretur, multi contradicerent, coactus est triumphum, ne consulatu excluderetur, dimittere.

XIX. E duobus [consulatus] competitoribus, L. Lucceio, Marcoque Bibulo, Lucceium sibi adiunxit: pactus, ut is, quoniam inferior gratia esset, pecuniaque polleret, numos de suo, communi nomine, per centurias pronuntiaret. Qua cognita re, optimates, quos metus ceperat, nihil non ausurum eum in summo magistratu, concordi et consentiente collega, auctores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi: ac plerique pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente, eam largitionem e republica fieri. Igitur cum Bibulo Consul creatur. Eandem ab causam opera optimatibus data est, ut provinciae futuris Consulibus minimi negotii, id est, silvae callesque decernerentur. Qua maxime iniuria instinctus, omnibus officiis Cn. Pompeium affectatus est, offensum patribus, quod, Mithridate rege victo, cunctantius confirmarentur acta sua: Pompeioque M. Crassum reconciliavit, veterem inimicum ex consulatu, quem summa discordia simul gesserant: ac societatem cum

utroque iniit, ne quid ageretur in republica, quod displicuisset ulli e tribus.

XX. Inito honore primus omnium instituit, ut tam senatus quam populi diurna acta confierent, et publicarentur. Antiquum etiam retulit morem, ut quo mense fasces non haberet, accensus ante eum iret, lictores pone sequerentur. Lege autem Agraria promulgata, obnuntiantem collegam armis foro expulit. Ac postero die in senatu conquestum, nec quoquam reperto, qui super tali consternatione referre, aut censere aliquid auderet, qualia multa saepe in levioribus turbis decreta erant, in eam coëgit desperationem, ut quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud quam per edicta obnuntiaret. Unus ex eo tempore omnia in republica, et ad arbitrium administravit: ut nonnulli urbanorum, cum quid per iocum testandi gratia signarent, non *Caesare et Bibulo*, sed *Iulio et Caesare Consulibus* actum scriberent, bis eundem praeponentes, nomine, atque cognomine: utque vulgo mox ferrentur hi versus:

*Non Bibulo quidquam nuper, sed Caesare factum est:
Nam Bibulo fieri Consule nil memini.*

Campum Stellatem, maioribus consecratum, agrumque Campanum, ad subsidia reipublicae vestigalem relictum, divisit extra sortem ad viginti millibus civium, quibus terni pluresve liberi essent. Publicanos, remissionem petentes, tertia mercedum parte relevavit: ac ne in locatione novorum vestigalium immoderatus licerentur, propalam monuit. Cete-

ra item, quae cuique libuissent, dilargitus est, contradicente nullo, ac, si conaretur quis, absterrito. M. Catonem interpellantem extrahi curia per listinoem, ducique in carcerem iussit. L. Lucullo liberius resistenti, tantum calumniarum metum iniecit, ut ad genua ultro sibi accideret. Cicerone, in iudicio quodam deplorante temporum statum, P. Clodium inimicum eius, frustra iam pridem a patribus ad plebem transire nitentem, eodem die, horaque nona, transduxit. Postremo in universos diversae factionis induxit Vettium praemiis, ut se de inferenda Pompeio nece sollicitatum a quibusdam profiteretur, productusque pro Rostris, auctores ex compacto nominaret: sed uno atque altero frustra, nec sine suspicione fraudis nominatis, desperans tam praecipitis consilii eventum, interceptisse veneno indicem creditur.

XXI. Sub idem tempus Calpurniam, L. Pisonis filiam, successuri sibi in consulatu, duxit uxorem: suamque, Iuliam, Cn. Pompeio collocavit, repudiato priore sponso Servilio Caepione, cuius vel praecipua opera paulo ante Bibulum impugnaverat. Ac post novam affinitatem Pompeium primum rogare sententiam coepit, cum Crassum soleret, essetque consuetudo, ut quem ordinem interrogandi sententias consul Kalendis Ianuariis instituisset, eum toto anno conservaret.

XXII. Socero igitur generoque suffragantibus, ex omni provinciarum copia Galliam potissimum elegit, cuius emolumento, et opportunitate, idonea sit materia triumphorum. Et initio quidem Galliam

Cisalpinam, Illyrico adiecto, lege Vatinia accepit: mox per senatum, Comatam quoque: veritis patribus, ne, si ipsi negassent, populus et hanc daret. Quo gaudio elatus, non temperavit, quin paucos post dies frequenti curia iactaret, invitis et gementibus adversariis adeptum se, quae concupisset: proinde ex eo insultaturum omnium capitibus: ac negante quodam per contumeliam, *Facile hoc ulli feminae fore*, respondit, quasi alludens, *In Assyria quoque regnasse Semiramis, magnamque Asiae partem Amazonas tenuisse quondam.*

XXIII. Functus consulatu, C. Memmio Lucioque Domitio praetoribus, de superioris anni actis referentibus, cognitionem senatui detulit: nec illo suscipiente, triduoque per irritas altercationes absumto, in provinciam abiit; et statim quaestor eius in praeiudicium aliquot criminibus arreptus est. Mox et ipse a L. Antistio, tribuno plebis, postulatus, appellato demum collegio, obtinuit, cum reipublicae causa abesset, reus ne fieret. Ad securitatem ergo posterì temporis, in magno negotio habuit obligare semper annuos magistratus, et e petitoribus, non alios adiuvere, aut ad honorem pati pervenire, quam qui sibi recepissent propugnatueros absentiam suam: cuius pacti non dubitavit a quibusdam iusiurandum, atque etiam syngrapham, exigere.

XXIV. Sed cum L. Domitius, consulatus candidatus, palam minaretur, consulem se effecturum, quod praetor nequisset, ademturumque ei exercitus; Crassum, Pompeiumque, in urbem provinciae suae Lucam extractos, compulit, ut detrudendi Domitii

causa, consulatum alterum peterent: et ut in quinquennium sibi imperium prorogaretur: perfecitque utrumque. Qua fiducia ad legiones, quas a republica acceperat, alias privato sumtu addidit: unam etiam ex Transalpinis conscriptam, vocabulo quoque Gallico: Alauda enim appellabatur: quam disciplina cultuque Romano institutam et ornatam, postea universam civitate donavit. Nec deinde ulla belli occasione, ne iniusti quidem ac periculosi, abstinuit, tam foederatis, quam infestis ac feris gentibus ultro laceffitis: adeo, ut senatus quondam legatos ad explorandum statum Galliarum mittendos decreverit, ac nonnulli dedendum eum hostibus censuerint. Sed prospere decedentibus rebus, et saepius et plurimum, quam quisquam unquam, dierum supplicationes impetravit.

XXV. Gessit autem novem annis, quibus in imperio fuit, haec fere. Omnem Galliam, quae salta Pyrenaeo, Alpibusque, et monte Gebenna, fluminibusque Rheno et Rhodano, continetur, patetque circumitu ad bis et tricies centum millia passuum, praeter socias ac bene meritas civitates, in provinciae formam redegit, eique quadringenties in singulos annos stipendii nomine imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum, ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus. Aggressus est et Britannos, ignotos antea; superatisque pecunias et obsides imperavit: per tot successus, ter, nec amplius, adversum casum expertus: in Britannia, classe vi tempestatis prope absumta; et in Gallia, ad Gergoviam legione fusa; et in Ger-

manorum finibus, Titurio et Aurunculeio legatis per insidias caesis.

XXVI. Eodem temporis spatio, matrem primo, deinde filiam, nec multo post nepotem amisit. Inter quae, consternata P. Clodii caede republica, cum senatus unum consulem, nominatimque Cn. Pompeium, fieri censuisset, egit cum tribunis plebis, collegam se Pompeio destinantibus, id potius ad populum ferrent, ut absenti sibi, quodcumque imperii tempus expleri coepisset, petitio secundi consulatus daretur: ne ea causa maturius, et imperfecto adhuc bello, decederet. Quod ut adeptus est, altiora iam meditans, et spei plenus, nullum largitionis, aut officiorum in quenquam genus, publice privatimque omisit. Forum de manubiis inchoavit: cuius area super fessertium millies constitit. Munus populo, epulumque pronuntiavit in filiae memoriam, quod ante eum nemo. Quorum ut quam maxima expectatio esset, ea quae ad epulum pertinerent, quamvis macellariis oblocata, etiam domesticatim apparabat. Gladiatores notos, sicubi infestis spectatoribus dimicarent, vi rapiendos reservandosque mandabat. Tirones neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per equites Romanos, atque etiam per senatores armorum peritos erudiebat; precibus enitens, quod epistolis eius ostenditur, ut disciplinam singulorum susciperent, ipsique dictata exercentibus darent. Legionibus stipendium in perpetuum duplicavit. Frumentum, quoties copia esset, etiam sine modo mensuraque praebuit: ac singula interdum mancipia et praedia viritim dedit.

XXVII. Ad retinendam autem Pompeii necessitudinem ac voluntatem, Octaviam, sororis suae nepotem, quae C. Marcello nupta erat, conditionem ei detulit, sibiue filiam eius in matrimonium petiit, Fausto Sullae destinatam. Omnibus vero circa eum, atque etiam parte magna senatus, gratuito, aut levi foenore, obstrictis, ex reliquo quoque ordinum genere, vel invitatos, vel sponte ad se commeantes, uberimo congiario prosequabatur: libertos insuper servulosque cuiusque, prout domino patronove gratus quis esset. Tum reorum, aut obaeratorum, aut prodigae iuventutis subsidium unicum, ac promptissimum erat: nisi quos gravior criminum, vel inopiae luxuriaeve vis urgeret, quam ut subveniri posset a se. his plane palam *bello civili opus esse* dicebat.

XXVIII. Nec minore studio reges atque provincias per terrarum orbem alliciebat: aliis captivorum millia dono offerens; aliis citra senatus populiue auctoritatem, quo vellent et quoties vellent, auxilia submittens: superque Italiae, Galliarumque et Hispaniarum, Asiae quoque et Graeciae potentissimas urbes praecipuis operibus exornans: donec, attonitis iam omnibus, et quorsum illa tenderent reputantibus, M. Claudius Marcellus consul edicto praefatus, de summa se republica acturum, retulit ad senatum, ut ei succederetur ante tempus; quoniam bello confecto pax esset, ac dimitti deberet victor exercitus: et ne absentis ratio comitiis haberetur, quando et plebiscito Pompeius postea obrogasset. Acciderat autem, ut is legem de iure magistratuum ferens, eo capite, quo a petitione honorum absentes

submovebat, ne Caesarem quidem exciperet, per oblivionem; ac mox, lege iam in aes incisa, et in aerarium condita, corrigeret errorem. Nec contentus Marcellus provincias Caesari et privilegium eripere, rerulit etiam, ut colonis, quos rogatione Vatinia Novumcomum deduxisset, civitas adimeretur; quod per ambitionem et ultra praescriptum data esset.

XXIX. Commotus his Caesar, ac iudicans, quod saepe ex eo auditum ferunt, difficilius se principem civitatis a primo ordine in secundum, quam ex secundo in novissimum detrudi, summa ope restitit, partim per intercessores tribunos, partim per Servium Sulpicium alterum consulem. Insequenti quoque anno, C. Marcello, qui fratri patrueli suo Marco in consulatu successerat, eadem tentante, collegam eius Aemilium Paullum, Caiumque Curionem, violentissimum tribunorum, ingenti mercede defensores paravit. Sed cum obstinatius omnia agi videret, et designatos etiam consules e parte diversa, senatum literis deprecatus est, ne sibi beneficium populi adimeretur; aut ut ceteri quoque imperatores ab exercitibus discederent: confusus, ut putant, facilius se, simulatque libuisset, veteranos convocaturum, quam Pompeium novos milites. Cum adversariis autem pepigit, ut, dimissis octo legionibus, Transalpinaque Gallia, duae sibi legiones, et Cisalpina provincia, vel etiam una legio cum Illyrico concederetur, quoad consul fieret.

XXX. Verum neque senatu interveniente, et adversariis negantibus, ullam se de republica facturos

pactionem, transiit in citeriorem Galliam; conventionibusque peractis, Ravennae substitit, bello vindicaturus, si quid de tribunis plebis intercedentibus pro se gravius a senatu constitutum esset. Et praetextum quidem illi civilium armorum hoc fuit: causas autem alias fuisse opinantur. Cn. Pompeius ita dictitabat, quod neque opera consummare, quae instituerat, neque populi expectationem, quam de adventu suo fecerat, privatis opibus explere posset, turbare omnia, ac permiscere voluisse. Alii timuisse dicunt, ne eorum quae primo consulatu adversus auspicia legesque et intercessionem gessisset, rationem reddere cogeretur: cum M. Cato identidem, nec sine iureiurando, denuntiaret delaturum se nomen eius, simulac primum exercitum dimisisset; cumque vulgo fore praedicarent, ut si privatus rediisset, Milonis exemplo circumpositis armatis causam apud iudices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio, Pharsalica acie caesos profligatosque adversarios prospicientem, haec eum ad verbum dixisse referens: *Hoc voluerunt: tantis rebus gestis C. Caesar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petissem.* Quidam putant captum imperii consuetudine, pensitatisque suis et inimicorum viribus, usum occasione rapiendae dominationis, quam aetate prima concupisset. Quod existimasse videbatur et Cicero, scribens De officiis tertio libro, semper Caesarem in ore habuisse Euripidis versus, quos sic ipse convertit:

*Nam si violandum est ius, regnandi gratia
Violandum est: aliis rebus pietatem colas.*

XXXI. Cum ergo sublatam tribunorum intercessionem, ipsosque urbe cessisse nuntiatum est, praemissis confestim clam cohortibus, ne qua suspicio moveretur, et spectaculo publico per dissimulationem interfuit, et formam qua ludum gladiatorium erat aedificaturus, consideravit, et ex consuetudine convivio se frequenti dedit. Dein post solis occasum, mulis e proximo pistrino ad vehiculum iunctis, occultissimum iter modico comitatu ingressus est: et cum luminibus extinctis decessisset via, diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto, per angustissimos tramites pedibus evasit; consecutusque cohortes ad Rubiconem flumen, qui provinciae eius finis erat, paulum constitit; ac reputans quantum moliretur, conversus ad proximos, *Etiam nunc, inquit, regredi possumus: quod si ponticulum transferimus, omnia armis agenda erunt.*

XXXII. Cunctanti ostentum tale factum est. Quidam eximia magnitudine et forma in proximo sedens, repente apparuit, arundine canens: ad quem audiendum cum praeter pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interque eos et aeneatores, rapta ab uno tuba prosiluit ad flumen; et ingenti spiritu clavicum exorsus, pertendit ad alteram ripam. Tunc Caesar, *Eatur, inquit, quo deorum ostenta & inimicorum iniquitas vocat: laeta alea esto.*

XXXIII. Atque ita traiecto exercitu, adhibitis tribunis plebis, qui pulsi supervenerant, pro concione fidem militum, flens, ac veste a pectore discissa, invocavit. Existimatur etiam equestres census pollici-

tus singulis: quod accidit opinione falsa. Nam, cum in alloquendo exhortandoque saepius digitum laevae manus ostentans affirmaret, se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensorurus esset, anulum quoque aequo animo detracturum sibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quam audire, pro dicto accepit quod visu suspicabatur: promissumque ius anulorum cum millibus quadringenis, fama distulit.

XXXIV. Ordo et summa rerum, quas deinceps gessit, sic se habent. Picenum, Umbriam, Etruriam occupavit: et L. Domitio, qui per tumultum successor ei nominatus Corfinium praesidio tenebat, in ditionem redacto, atque dimisso, secundum superum mare Brundisium tetendit, quo Consules Pompeiique confugerant, quam primum transfretaturi, hos frustra per omnes moras exitu prohibere conatus, Romam iter convertit: appellatisque de republica patribus, validissimas Pompeii copias, quae sub tribus legatis M. Petreio et L. Afranio et M. Varro-ne in Hispania erant, invasit; professus ante inter suos, *ire se ad exercitum sine duce, & inde reversurum ad duem sine exercitu*. Et quanquam obsidione Massiliae, quae sibi in itinere portas clauserat, summaque frumentariae rei paenuria retardante, brevi tamen omnia subegit.

XXXV. Hinc urbe repetita in Macedoniam transgressus, Pompeium, per quatuor paene menses maximis obsessum operibus, ad extremum Pharsalico proelio fudit: et fugientem Alexandriam persecutus, ut occisum apprehendit, cum Ptolemaeo rege, a

quo sibi quoque insidias tendi videbat, bellum sane difficillimum gessit ; neque loco neque tempore aequo , sed hieme anni, et intra moenia copiosissimi ac sollertissimi hostis, inops ipse rerum omnium, atque imparatus. Regnum Aegypti victor Cleopatrae fratrique eius minori permisit : veritus provinciam facere , ne quandoque violentiorem praesidem nacta, novarum rerum materia esset. Ab Alexandria in Syriam, et inde Pontum transiit, urgentibus de Pharnace nuntiis : quem, Mithridatis Magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, iamque multiplici successu praeferocem, intra quintum quam adfuerat diem, quatuor quibus in conspectum venit horis, una prosligavit acie ; crebro commemorans Pompeii felicitatem, cui praecipua militiae laus de tam imbelli genere hostium contigisset. Dehinc Scipionem ac Iubam, reliquias partium in Africa refoventes devicit : Pompeii liberos in Hispania.

XXXVI. Omnibus civilibus bellis nullam cladem nisi per legatos suos, passus est : quorum C. Curio in Africa periit ; C. Antonius in Illyrico in adversariorum devenit potestatem ; P. Dolabella classem in eodem Illyrico, Cn. Domitius Calvinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse prosperrime semper, ac ne ancipiti quidem unquam fortuna, praeterquam bis, dimicavit : semel ad Dyrrhachium ; ubi pulsus, non instante Pompeio, negavit eum vincere scire : iterum in Hispania, ultimo proelio, cum desperatis rebus etiam de consciscenda nece cogitavit.

XXXVII. Confectis bellis, quinquies triumphavit, post devictum Scipionem quater eodem mense

sed interiectis diebus : et rursus semel , post superatos Pompeii liberos. Primum et excellentissimum triumphum egit Gallicum , sequentem Alexandrinum , deinde Ponticum , huic proximum Africanum , novissimum Hispaniensem , diverso quemque apparatu et instrumento. Gallici triumphi die Velabrum praetervehens , paene curru excussus est , axe defracto : adscenditque Capitolium ad lumina , quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus. Pontico triumpho inter pompae fercula trium verborum praetulit titulum , VENI. VIDI. VICI : non acta belli significantem , sicut ceteri , sed celeriter confecti notam.

XXXVIII. Veteranis legionibus praedae nomine in pedites singulos super bina festertia , quae initio civilis tumultus numeraverat , vicena quaterna millia numum dedit. Assignavit et agros , sed non continuos , ne quis possessorum expelleretur. Populo praeter frumenti denos modios , ac totidem olei libras , trecenos quoque numos , quos pollicitus olim erat , viritim divisit ; et hoc amplius , centenos pro mora. Annuam etiam habitationem Romae usque ad bina millia numum , in Italia non ultra quingenos festertios remisit. Adiecit epulum ac viscerationem , et post Hispaniensem victoriam duo prandia. Nam cum prius parce , neque pro liberalitate sua praebitum iudicaret , quinto post die aliud largissimum praebuit.

XXXIX. Edidit spectacula varii generis : munus gladiatorium : ludos etiam regionatim urbe tota , et quidem per omnium linguarum histriones : item

circenses, athletas, naumachiam. Munere in foro depugnavit Furius Leptinus, stirpe praetoria, et Q. Calpurnus, senator quondam, actorque caesarum. Pyrrhicham saltaverunt Asiae Bithyniaeque principum liberi. Ludis Decimus Laberius eques Romanus mimum suum egit: donatusque quingentis sesteriis et anulo aureo, sessum in quatuordecim e scena per orchestram transiit. Circensibus, spatio circi ab utraque parte producto, et in gyrum Euripo addito, quadrigas bigasque et equos defultorios agitarunt nobilissimi iuvenes. Troiam lusit turma duplex, maiorum minorumque puerorum. Venationes editae per dies quinque, ac novissime pugna divisa in duas acies; quingenis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc et inde commissis. Nam quo laxius dimicaretur, sublatae metae, inque earum locum bina castra ex adverso constituta erant. Athletae, stadio ad tempus exstructo in regione Martii campi, certaverunt per triduum. Navali proelio in minore Codeta defosso lacu, biremes, ac triremes, quadriremesque Tyriae et Aegyptiae classis, magno pugnatorum numero conflixerunt. Ad quae omnia spectacula tantum undique confluit hominum, ut plerique advenae aut inter vicos, aut inter vias tabernaculis positae manerent; ac saepe prae turba elisi exanimatique sint plurimi, et in his duo senatores.

XL. Conversus hinc ad ordinandum reipublicae statum, fastos correxit, iam pridem vitio pontificum per intercalandi licentiam adeo turbatos, ut neque messium feriae aestate, neque vindemiarum

autumno, competerent. Annumque ad cursum solis accommodavit, ut trecentorum sexaginta quinque dierum esset, et intercalario mense sublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quo autem magis in posterum ex Kalendis Ianuariis nobis temporum ratio congrueret, inter Novembrem ac Decembrem mensem interiecit duos alios: fuitque is annus, quo haec constituebantur, quindecim mensium cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderat.

XLI. Senatum supplevit: patricios allegit: praetorum, aedilium, quaestorum, minorum etiam magistratuum numerum ampliavit: nudatos opere censorio, aut sententia iudicum de ambitu condemnatos restituit. Comitia cum populo partitus est: ut exceptis consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur; pro parte altera, quos ipse edidisset. Et edebat per libellos circum tribus missos scriptura brevi: *Caesar dictator illi tribui. Commendo vobis illum, & illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant.* Admisit ad honores et proscriptionum liberos. Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis ac senatorii: tribunos aenarios, quod erat tertium, sustulit. Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egit: atque ex viginti trecentisque millibus accipientium frumentum e publico, ad centum quinquaginta retraxit. Ac ne qui novi coetus recensionis causa moveri quandoque possent, instituit, quotannis in demortuorum locum ex his,

qui recensiti non essent, subsortitio a praetore fieret.

XLII. Octoginta autem civium millibus in transmarinas colonias distributis, ut exhaustae quoque urbis frequentia suppeteret, sanxit, Ne quis civis maior annis viginti, minorve quadraginta, qui sacramento non teneretur, plus triennio continuo Italia abesset: neu quis senatoris filius, nisi contubernalis aut comes magistratus, peregre proficisceretur: neve hi, qui pecuariam facerent, minus tertia parte puberum ingenuorum inter pastores haberent. Omnesque medicinam Romae professos, et liberalium artium doctores, quo libentius et ipsi urbem incolerent, et ceteri appeterent, civitate donavit. De pecuniis mutuis, disiecta novarum tabularum expectatione, quae crebro movebatur, decrevit tandem, ut debitores creditoribus satisfacerent, per aestimationem possessionum, quanti quasque ante civile bellum comparassent, deducto summae aeris alieni, si quid usurae nomine numeratum, aut perscriptum fuisset: qua conditione quarta pars fere crediti deperibat. Cuncta collegia, praeter antiquitus constituta, distraxit. Poenas facinorum auxit: et cum locupletes eo facilius scelere se obligarent, quod integris patrimoniis exfulabant, parricidas, ut Cicero scribit, bonis omnibus, reliquos dimidia parte multavit.

XLIII. Ius laboriosissime ac severissime dixit. Reputundarum convictos etiam ordine senatorio movit. Diremit nuptias praetorii viri, qui digressam a marito post biduum statim duxerat, quamvis sine probri suspicione. Peregrinarum mercium portoria instituit. Leticarum usum, item conchyliatae vestis, et mar-

garitarum, nisi certis personis et aetatibus, perque certos dies, ademit. Legem praecipue sumtuariam exercuit: dispositis circa macellum custodibus, qui obsonia contra vetitum retinerent, deportarentque ad se, submissis nonnunquam lictoribus atque militibus: qui, si qua custodes fefellissent, iam apposita e triclinio auferrent.

XLIV. Nam de ornanda instruendaque urbe; item de tuendo ampliandoque imperio, plura ac maiora in dies destinabat. In primis Martis templum, quantum nusquam esset, exstruere, repleto et complanato lacu, in quo naumachiae spectaculum ediderat, theatrumque summae magnitudinis Tarpeio monti accubans: ius civile ad certum modum redigere, atque ex immensa diffusaque legum copia, optima quaeque et necessaria in paucissimos conferre libros: Bibliothecas Graecas et Latinas, quas maximas posset, publicare, data M. Varroni cura comparandarum ac digerendarum: siccare Pomptinas paludes: emittere Fucinum lacum: viam munire a mari supero per Apennini dorsum ad Tiberim usque: perfodere Isthmum: Dacos, qui se in Pontum per Thraciam effuderant, coërcere: mox Parthis inferre bellum per Armeniam minorem, nec, nisi ante expertos, aggredi proelio. Talia agentem atque meditantem mors praevenit: de qua priusquam dicam, ea quae ad formam et habitum, et cultum, et mores, nec minus, quae ad civilia et bellica eius studia pertineant, non alienum erit, summatim exponere.

XLV. Fuisse traditur excelsa statura, colore can-

dido, teretibus membris, ore paulo pleniore, nigris vegetisque oculis, valetudine prospera: nisi quod tempore extremo, repente animo linq̃ui, atque etiam per somnum exterreri solebat. Comitiali quoque morbo bis inter res agendas correptus est. Circa corporis curam morosior, ut non solum tonderetur diligenter ac raderetur, sed velleretur etiam, ut quidam exprobraverunt; calvitii vero deformitatem iniquissime ferret, saepe obtrectatorum iocis obnoxiam expertus. Ideoque et deficientem capillum revocare a vertice assueverat, et ex omnibus decretis sibi a senatu populoque honoribus, non aliud aut recepit aut usurpavit libentius, quam ius laureae perpetuo gestandae. Etiam cultu notabilem ferunt. Usū enim lato clavo ad manus simbriato, nec ut unquam aliter quam super eum cingeretur, et quidem fluxiore cinctura. Unde emanasse Sullae dictum, optimates saepius admonentis, *ut male praecinctum puerum caverent.*

XLVI. Habitavit primo in Subura modicis aedibus: post autem pontificatum maximum in sacra via domo publica. Munditiarum lautitiarumque studiosissimum multi prodiderunt: Villam in Nemorensi a fundamentis inchoatam, magnoque sumtu absolutam, quia non tota ad animum ei responderat, totam diruisse, quanquam tenuem adhuc et obaeratum: in expeditionibus tessellata et scetilia pavimenta circumtulisse.

XLVII. Britanniam petisse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem, interdum sua manu exegisse pondus: gemmas, toreumata, signa, tabulas

operis antiqui semper animosissime comparasse: servitia rectiora politioraque immenso pretio, et cuius ipsum etiam puderet, sic ut rationibus vetaret inferri.

XLVIII. Convivatum assidue per provincias duobus tricliniis, uno, quo sagati palliative, altero, quo togati cum illustrioribus provinciarum discumberent. Domesticam disciplinam in parvis ac maioribus rebus diligenter adeo severeque rexit, ut pistorum, alium quam sibi panem convivis subiicientem, compedibus vinxerit; libertum gratissimum, ob adulteratam equitis Romani uxorem, quamvis nullo querente, capitali poena affecerit.

XLIX. Pudicitiae eius famam nihil quidem praeter Nicomedis contubernium laesit, gravi tamen et perenni opprobrio, et ad omnium convicia exposito. Omitto Calvi Licinii notissimos versus:

Bithynia quidquid,

Et paedicator Caesaris unquam habuit.

Praetereo actiones Dolabellae et Curionis patris, in quibus eum Dolabella *pellicem reginae, spondam interiorum regiae lecticae*, ac Curio *stabulum Nicomedis, & Bithynicum fornicem* dicunt. Missa etiam facio edicta Bibuli, quibus proscripsit collegam suum, *Bithynicam reginam: eique Regem antea fuisse cordi, nunc esse regnum*. Quo tempore, ut M. Brutus refert, Octavius etiam quidam, valetudine mentis liberius dicax, conventu maximo cum Pompeium regem appellasset, ipsum reginam salutavit. Sed C. Memmius

etiam ad cyathum et vinum Nicomedi stetit ob-
iecit, cum reliquis exoletis, pleno convivio, accu-
bantibus nonnullis urbicis negotiatoribus, quorum
refert nomina. Cicero vero non contentus in qui-
busdam epistolis scripsisse, a satellitibus eum in cubi-
culum regium eductum, in aureo lecto, veste pur-
purea decubuisse, floremque aetatis a Venere orti
in Bithynia contaminatum: quondam etiam in sena-
tu, defendenti Nyfae causam, filiae Nicomedis, be-
neficiaque regis in se commemoranti, *Remove*, inquit,
istaec, oro te: *quando notum est, & quid ille tibi, et quid*
illi tute dederis. Gallico denique triumpho milites
eius inter cetera carmina, qualia currum prose-
quentes ioculariter canunt, etiam vulgatissimum illud
pronuntiaverunt:

Gallias Caesar subegit, Nicomedes Caesarem:

Ecce Caesar nunc triumphat, qui subegit Gallias:

Nicomedes non triumphat, qui subegit Caesarem.

L. Pronum et sumtuosum in libidines fuisse,
constans opinio est, plurimasque, et illustres femi-
nas corrupisse: in quibus Postumiam Servii Sulpi-
cii, Loliam Auli Gabinii, Tertullam M. Crassi,
etiam Cn. Pompeii Muciam. Nam certe Pompeio, et
a Curionibus patre et filio, et a multis exprobra-
tum est, quod *cuius causa post tres liberos exegisset*
uxorem, & *quem gemen's Aegisthum appellare consues-*
set, eius postea filiam potentiae cupiditate in matrimo-
nium recepisset. Sed ante alias dilexit M. Bruti matrem
Serviliam: cui et proximo suo consulatu sexagies

sestertium margaritam mercatus est: et bello civili super alias donationes, amplissima praedia ex auctionibus hastae numo addixit: cum quidem, plerisque vilitatem mirantibus, facetissime Cicero, *Quo melius*, inquit, *emtum sciatis*, *Tertia deducta est*: existimabatur enim Servilia, etiam filiam suam Tertiam Caesari conciliare.

LI. Ne provincialibus quidem matrimoniis abstinuisse, vel hoc disticho apparet, iactato aequae militibus per Gallicum triumphum:

*Urbani, servate uxores, moechum calvum adducimus.
Aurum in Gallia effutuiſti: hic sumſiſti mutuum.*

LII. Dilexit et reginas, inter quas Eunoen Mauram Bogudis uxorem: cui maritoque eius, plurima et immensa tribuit, ut Naso scripsit: sed maxime Cleopatram, cum qua et convivia in primam lucem saepe protraxit, et eadem nave thalamego paene Aethiopia tenus Aegyptum penetravit, nisi exercitus sequi recusasset: quam denique accitam in urbem, non nisi maximis honoribus praemiisque auctam remisit, filiumque natum appellare nomine suo passus est. Quem quidem nonnulli Graecorum similem quoque Caesaris et forma et incessu tradiderunt. M. Antonius agnitum etiam ab eo, senatui affirmavit: quae scire C. Matium, et C. Oppium, reliquosque Caesaris amicos: quorum C. Oppius, quasi plane defensione ac patrocinio res egeret, librum edidit, *Non esse Caesaris filium, quem Cleopatra dicat*. Helvius Cinna Tribunus plebis plerisque confessus est, ha-

buisse se scriptam paratamque legem, quam Caesar ferre iussisset, cum ipse abesset, uti uxores liberorum quaerendorum causa, quas et quot vellet ducere liceret. Ac ne cui dubium omnino sit, et impudicitiae eum, et adulteriorum flagrasse infamia, Curio pater quadam eum oratione *omnium mulierum virum, et omnium virorum mulierem* appellat.

LIII. Vini parcissimum ne inimici quidem negaverunt. Verbum M. Catonis est: *Unum ex omnibus Caesarem ad evertendam Rempublicam sobrium accessisse*. Nam circa victum C. Oppius adeo indifferenter docet, ut quondam ab hospite conditum oleum, pro viridi appositum, aspernantibus ceteris, solum etiam largius dicat appetisse, ne hospitem aut negligentiae aut rusticitatis videretur arguere.

LIV. Abstinentiam neque in imperiis, neque in magistratibus praestitit. Ut enim quidam monumentis suis testati sunt, in Hispania a proconsule et a sociis pecunias accepit, emendicatas in auxilium aeris alieni: et Lusitanorum quaedam oppida, quanquam nec imperata detrectarent, et adveniendi portas patefacerent, diripuit hostiliter. In Gallia fana templaque Deum donis referta expilavit, urbes diruit, saepius ob praedam, quam ob delictum: unde factum, ut auro abundaret, ternisque millibus numum in libras promercale per Italiam provinciasque divenderet. In primo consulatu tria millia pondo auri furatus e Capitolio, tantundem inaurati aeris reposuit. Societates ac regna pretio dedit: ut qui uni Ptolemaeo prope sex millia talentorum suo Pompeiique nomine abstulerit. Postea vero evidentissimis rapinis

ac sacrilegiis, et onera bellorum civilium, et triumphorum ac munerum sustinuit impendia.

LV. Eloquentia militarique re aut aequavit praestantissimorum gloriam, aut excessit. Post accusationem Dolabellae haud dubie principibus patronis annumeratus est. Certe Cicero ad Brutum oratores enumerans, negat *se videre, cui Caesar debeat cedere*: aitque *eum elegantem, splendidam quoque, atque etiam magnificam ac generosam quodammodo rationem dicendi tenere*: et ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit: *Quid? oratorum quem huic antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? Quis sententiis aut acutior, aut crebrior? Quis verbis aut ornatior, aut elegantior?* Genus eloquentiae dumtaxat adolescens adhuc Strabonis Caesaris secutus videtur: cuius etiam ex oratione, quae inscribitur *Pro Sardis*, ad verbum nonnulla transtulit in *Divinationem* suam. Pronuntiassse autem dicitur voce acuta, ardenti motu gestuque, non sine venustate. Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quaedam feruntur: ut *Pro Q. Metello*: quam non immerito Augustus existimat magis ab actuariis exceptam, male subsequenter verba dicentis, quam ab ipso editam. Nam in quibusdam exemplaribus invenio, ne inscriptam quidem *Pro Metello*, sed, *quam scripsit Metello*, cum ex persona Caesaris sermo sit, Metellum seque adversus communium obrectatorum criminationes purgantis. *Apud milites quoque in Hispania*, idem Augustus orationem esse vix ipsius putat: quae tamen duplex fertur: una, quasi priore habita proelio; altera, posteriore; quo Asinius Pollio ne tempus quidem

concionandi habuisse eum dicit, subita hostium incursione.

LVI. Reliquit et rerum suarum Commentarios, Gallici civilisque belli Pompeiani. Nam Alexandrini, Africque et Hispaniensis, incertus auctor est. Alii enim Oppium putant, alii Hirtium: qui etiam Gallici belli novissimum imperfectumque librum suppleverit. De commentariis Caesaris Cicero in eodem libro sic refert: *Commentarios scripsit, valde quidem probandos: nudi sunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis, tanquam veste detracta: sed dum voluit alios habere parata undesumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa volent calamistris inurere, sanos quidem homines a scribendo deterruit.* De iisdem commentariis Hirtius ita praedicat: *Adeo probantur omnium iudicio, ut praecepta, non praebita, facultas scriptoribus videatur. Cuius tamen rei maior nostra, quam reliquorum est admiratio. Ceteri enim quam bene atque emendate, nos etiam, quam facile atque celeriter eos perscripserit, scimus.* Pollio Asinius parum diligenter, parumque integra veritate compositos putat: cum Caesar pleraque et quae per alios erant gesta, temere crediderit, et quae per se, vel consulto vel etiam memoria lapsus, perperam ediderit: existimatque rescripturum et correcturum fuisse. Reliquit et *De analogia* libros duos, et *Anticatores* totidem, ac praeterea poema, quod inscribitur *Iter*. Quorum librorum primos in transitu Alpium, cum ex citeriore Gallia, conventibus peractis, ad exercitum rediret: sequentes sub tempus Mundensis proelii fecit: novissimum, dum ab urbe

in Hispaniam ulteriorem quarto et vicesimo die pervenit. Epistolae quoque eius ad senatum exstant, quas primus videtur ad paginas et formam memorialis libelli convertisse, cum antea consules et duces nonnisi transversa charra scriptas mitterent. Exstant et ad Ciceronem, item ad familiares domesticis de rebus: in quibus si qua occultius perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo literarum ordine, ut nullum verbum effici posset: quae si quis investigare et persequi velit, quartam elementorum literam, id est, *d* pro *a*, et perinde reliquas commutet. Feruntur et a puero et ab adolescentulo quaedam scripta: ut *Laudes Herculis*, Tragoedia *Oedipus*: item *Dicta collectanea*. quos omnes libellos vetuit Augustus publicari, in epistola, quam brevem admodum ac simplicem ad Pompeium Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegaverat, misit.

LVII. Armorum et equitandi peritissimus, laboris ultra fidem patiens erat: in agmine nonnunquam equo, saepius pedibus anteibat, capite detecto, seu sol, seu imber esset. Longissimas vias incredibili celeritate confecit, expeditus, meritoria rheda, centena passuum millia in singulos dies: si flumina morarentur, nando traiciens, vel innixus inflatis utribus, ut per saepe nuntios de se praeveniret.

LVIII. In obeundis expeditionibus dubium, cautior an audentior. Exercitum neque per insidiosa itinera duxit unquam, nisi perspeculatus locorum situs: neque in Britanniam transvexit, nisi ante per se portus, et navigationem, et accessum ad insulam explorasset. At idem, obsessioe castrorum in Germa-

cebat : tum maxime exactor gravissimus disciplinae ; ut neque itineris neque proelii tempus denuntiaret ; sed paratum et intentum momentis omnibus, quo vellet, subito educeret. Quod etiam sine causa plerumque faciebat, praecipue pluviis et festis diebus. Ac subinde, observandum se, admonens, repente interdiu vel nocte subtrahebat ; augebatque iter, ut ferius subsequentes defatigaret.

LXVI. Fama vero hostilium copiarum perterritos non negando minuendove, sed insuper amplificando ementiendoque confirmabat. Itaque cum expectatio adventus Iubae terribilis esset, convocatis ad concionem militibus, *Scitote, inquit, paucissimis his diebus regem affuturum cum decem legionibus, equitum triginta, levis armaturae centum millibus, elephantis trecentis. Proinde desinant quidam quaerere ultra aut opinari, mihi que, qui compertum habeo, credant : aut quidem vetustissima nave impositos, quocunque vento, in quasunque terras, iubebo avehi.*

LXVII. Delicta neque observabat omnia, neque pro modo exsequebatur : sed desertorum ac seditiosorum et inquisitor, et punitor acerrimus, connivebat in ceteris. Ac nonnunquam post magnam pugnam atque victoriam, remisso officiorum munere, licentiam omnem passim lasciviendi permittebat : iacitare solitus, *militēs suos etiam anguentatos bene pugnare posse : nec milites eos pro concione, sed blandiori nomine commilitones appellabat : habebatque tam cultos, ut argento et auro politis armis ornaret ; simul et ad speciem, et quo tenaciores eorum in proelio essent metu damni. Diligebat quoque usque*

adeo ; ut audita clade Tituriana barbam capillum-
que summisserit ; nec ante demserit , quam vindicaf-
set. Quibus rebus et devotissimos sibi , et fortissimos
reddidit.

LXVIII. Ingresso civile bellum centuriones cuius-
que legionis singulos equites e viatico suo obtule-
runt : et universi milites gratuitam et sine frumento
stipendioque operam , cum tenuiorum tutelam lo-
cupletiores in se contulissent. Neque in tam diutur-
no spatio quisquam omnino descivit : plerique cap-
ti concessam sibi sub conditione vitam , si militare
adversus eum vellent , recusarunt. Famem et cete-
ras necessitates , non cum obsiderentur modo , sed
et si alios ipsi obsiderent , tantopere tolerabant , ut
Dyrrachina munitione Pompeius , viso genere pa-
nis ex herba , quo sustinebantur , *cum feris sibi rem-
esse* , dixerit , amoverique ocus , nec cuiquam osten-
di iusserit , ne patientia et pertinacia hostis animi
suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicarint ,
testimonio est , quod , adverso semel apud Dyrra-
chium proelio , poenam in se ultro depoposcerunt :
ut consolandos eos magis imperator , quam punien-
dos habuerit. Ceteris proeliis innumeras adversario-
rum copias , multis partibus ipsi pauciores , facile
superarunt. Denique una sextae legionis cohors , prae-
posita castello , quatuor Pompeii legiones per ali-
quot horas sustinuit , paene omnis confixa multi-
tudine hostilium sagittarum , quarum centum ac tri-
ginta millia intra vallum reperta sunt. Nec mirum ,
si quis singulorum facta respiciat , vel Cassii Scaevae
centurionis , vel G. Acilii militis : ne de pluribus re-

feram. Scaeva, excusso oculo, transfixus femore et humero, centum et viginti ictibus scuto perforato, custodiam portae commissi castelli retinuit. Acilius navali ad Massiliam proelio, iniecta in puppem hostium dextra, et abscissa, memorabile illud apud Graecos Cynaegiri exemplum imitatus, transiit in navem, umbone obvios agens.

LXIX. Seditionem per decem annos Gallicis bellis nullam omnino moverunt, civilibus aliquas: sed ut celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis, quam auctoritate. Non enim cessit unquam tumultuantibus, atque etiam obviam semper iit. Et nonam quidem legionem apud Placentiam, quanquam adhuc in armis Pompeius esset, totam cum ignominia missam fecit: aegreque, post multas et supplices preces, nec nisi exacta de fontibus poena, restituit.

LXX. Decumanos autem Romae, cum ingentibus minis, summoque etiam urbis periculo, missionem et praemia flagitantes, ardente tunc in Africa bello, neque adire cunctatus est, quanquam deterrentibus amicis, neque dimittere: sed una voce, qua *Quirites* eos, pro militibus, appellarat, tam facile circumnegit, et flexit, ut ei, *militēs esse se*, confestim responderint, et quamvis recusantem ultro in Africam sint secuti: ac sic quoque seditiosissimum quemque et praedae et agri destinati tertia parte multavit.

LXXI. Studium et fides erga clientes ne iuveni quidem defuerunt. Masintham nobilem iuvenem, cum adversus Hiempsaem regem tam enixe defendisset, ut Iubae regis filio in altercatione barbam

invaferit, ſtipendiarium quoque pronuntiatum, et abſtrahentibus ſtatim eripuit, occultavitque apud ſe diu: et mox, ex praetura proficiſcens in Hiſpaniam, inter officia proſequentium, faſcesque liſtorum, lectica ſua avexit.

LXXII. Amicos tanta ſemper facilitate indulgentiaeque tractavit, ut C. Oppio comitanti ſe per ſilveſtre iter, correptoque ſubita valetudine, et deverſorio quod unum erat, loco ceſſerit, et ipſe humi ac ſub divo cubuerit. Iam autem rerum potens, quosdam etiam infimi generis ad ampliſſimos honores provexit. Cum ob id culparetur, profeſſus eſt palam, *ſi graſſatorum & ſicariorum ope in tuenda ſua dignitate uſus eſſet, talibus quoque ſe parem gratiam relaturum.*

LXXIII. Simultates contra nullas tam graves excepit unquam, ut non occasione oblata libens deponeret. C. Memmii, cuius aſperſimis orationibus non minore acerbitate reſcripſerat, etiam ſuffragator mox in petitione conſulatus fuit. C. Calvo poſt ſamoſa epigrammata de reconciliatione per amicos agent, ultro ac prior ſcripſit. Valerium Catullum, a quo ſibi verſiculis de Mamurra perpetua ſtigmata impoſita non diſſimulaverat, ſatiſfacientem, eadem die adhibuit coenae, hoſpitioque patris eius, ſicut conſueverat, uti perſeveravit.

LXXIV. Sed et in ulciſcendo natura leniſſimus. Piratas, a quibus captus eſt, cum in ditionem redegiſſet, quoniam ſuffixurum ſe cruci ante iuraverat, iugulari prius iuſſit, deinde ſuffigi. Cornelio Phagitae, cuius quondam nocturnas inſidias aeger ac la-

tens, ne perduceretur ad Sullam, vix praemio dato evaserat, nunquam nocere sustinuit. Philemonem a manu servum, qui necem suam per venenum inimicis promiserat, non gravius quam simplici morte puniit. In P. Clodium, Pompeiae uxoris suae adulterum, atque eadem de causa pollutarum cerimoniarum reum, testis citatus, negavit se quidquam comperisse: quamvis et mater Aurelia, et soror Iulia, apud eosdem iudices omnia ex fide retulissent: interrogatusque, cur igitur repudiasset uxorem, *Quoniam*, inquit, *meos tam suspicione quam crimine iudico carere oportere.*

LXXV. Moderationem vero clementiamque tum in administratione, tum in victoria belli civilis, admirabilem exhibuit. Denuntiante Pompeio, pro hostibus se habiturum, qui Reipublicae defuissent: ipse medios et neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronuntiavit. Quibus autem ex commendatione Pompeii ordines dederat, potestatem transfundi ad eum omnibus fecit. Moris apud Ilerdam deditionis conditionibus, cum, assiduo inter utrasque partes usu atque commercio, Afranius ac Petreius deprehensos intra castra Iulianos subita poenitentia interfecissent, admissam in se perfidiam non sustinuit imitari. Acie Pharsalica proclamavit, *ut civibus parceretur*: deincepsque nemini non suorum, quem vellet unum partis adversae, servare concessit: nec ulli periisse nisi in proelio reperiuntur, exceptis dumtaxat Afranio et Fausto, et L. Caesare iuvene: ac ne hos quidem voluntate ipsius interemtos putant: quorum tamen et priores post impetratam veniam

rebellaverant: et Caesar, libertis servisque eius ferro et igni crudelem in modum enectis, bestias quoque ad munus populi comparatas contrucidaverat. Denique tempore extremo etiam, quibus nondum ignoverat, cunctis in Italiam redire permisit, magistratusque et imperia capere. Sed et statuas L. Sullae atque Pompeii a plebe disiectas reposuit. Ac, si qua posthac aut cogitarentur gravius adversus se, aut dicerentur, inhibere maluit quam vindicare. Itaque et detectas coniurationes conventusque nocturnos non ultra arguit, quam ut edicto ostenderet, esse sibi notas: et acerbe loquentibus satis habuit pro concione denuntiare, ne perseverarent. Aulique Caecinae criminossimo libro, et Pitholai carminibus maledicentissimis laceratam existimationem suam, civili animo tulit.

LXXVI. Praegravant tamen cetera facta dictaque eius, ut et abusus dominatione, et iure caesus existimetur. Non enim honores modo nimios recepit, ut continuum consulatum, perpetuam dictaturam, praefecturamque morum, insuper praenomen imperatoris, cognomen patris patriae, statuum inter reges, suggestum in orchestra: sed et ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est: sedem auream in curia et pro tribunali, thensam et ferculum Circensi pompa, templa, aras, simulacra iuxta Deos, pulvinar, flaminem, Lupercos, appellationem mensis e suo nomine. Ac nullos non honores ad libidinem cepit, et dedit. Tertium et quartum consulatum titulo tenus gessit, contentus Dictaturae potestate, decretae cum consulatibus simul: atque utroque anno binos

consules substituit sibi in ternos novissimos menses ; ita ut medio tempore comitia nulla habuerit , praeter tribunorum et aedilium plebis ; praefectosque pro praetoribus constituerit , qui praesente se res urbanas administrarent. Pridie autem Kalendas Ianuarias repentina consulis morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit. Eadem licentia , spreto patriae more , magistratus in plures annos ordinavit : decem praetoriis viris consularia ornamenta tribuit : civitate donatos , et quosdam e semibarbaris Gallorum , recepit in curiam. Praeterea monetae , publicisque vestigalibus , peculiares servos praeposuit. Trium legionum , quas Alexandriae relinquebat , curam et imperium Rufioni , liberti sui filio , exoleto suo , demandavit.

LXXVII. Nec minoris impotentiae voces propagam edebat , ut T. Ampius scribit : Nihil esse Rempublicam , appellationem modo sine corpore ac specie. Sullam nescisse literas , qui Dictaturam deposuerit. Debere homines consideratius iam loqui secum , ac pro legibus habere quae dicat. Eoque arrogantiae progressus est , ut , haruspice tristitia et sine corde exta sacro quodam nuntiante , futura diceret laetiora , cum vellet : nec pro ostento ducendum , si pecudicor defuisset.

LXXVIII. Verum praecipuam et inexpiabilem sibi invidiam hinc maxime movit. Adeuntes se cum plurimis honorificentissimisque decretis universos patres conscriptos , sedens pro aede Veneris genitricis excepit. Quidam putant retentum a Cornelio Balbo , cum conaretur assurgere : alii , ne conatum

quidem omnino, sed etiam admonentem C. Trebatium, ut assurgeret, minus familiari vultu respexisse. Idque factum eius tanto intolerabilius est visum, quod ipse triumphanti et subsellia tribunitia praetervehenti sibi, unum e collegio Pontium Aquilam non assurrexisse adeo indignatus sit, ut proclamaverit, *Repete ergo a me Aquila Rempublicam tribunus*: et nec destiterit per continuos dies quidquam cuiquam, nisi sub exceptione polliceri, *si tamen per Pontium Aquilam licuerit*.

LXXIX. Adiecit ad tam insignem despecti senatus contumeliam multo arrogantius factum. Nam cum sacrificio Latinarum revertente eo inter immodicas ac novas populi acclamationes, quidam e turba statuae eius coronam lauream candida fascia praeligatam imposuisset: et tribuni plebis Epidius Marullus Caesetiusque Flavius coronae fasciam detrahi, hominemque duci in vincula iussissent, dolens seu parum prospere motam regni mentionem, sive, ut ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, tribunos graviter increpitos, potestate privavit: neque ex eo infamiam affectati etiam regii nominis discutere valuit; quanquam et plebi Regem se salutanti *Caesarem se, non Regem esse* responderit; et Lupercalibus, pro Rostris a consule Antonio admotum saepius capiti suo diadema repulerit, atque in Capitolium Iovi Optimo Maximo miserit. Quin etiam valida fama percrebuit, migraturum Alexandriam vel Ilium, translatis simul opibus imperii, exhaustaque Italia dilectibus, et procuratione urbis amicis permessa: proximo autem senatu, L. Cottam Quindecimvirum senten-

tiam dicturum: ut, quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos nisi a rege non posse vinci, Caesar rex appellaretur.

LXXX. Quae causa coniuratis maturandi fuit destinata negotia, ne assentiri necesse esset. Consilia igitur, dispersim antea habita, et quae saepe bini ternive ceperant, in unum omnes contulerunt: ne populo quidem iam praesenti statu laeto, sed clam palamque detrectante dominationem, atque assertores flagitante, Peregrinis in senatum allectis, libellus propositus est: *Bonum factum: ne quis senatori novo curiam monstrare velit*, et illa vulgo canebantur,

Gallos Caesar in triumphum ducit, idem in curiam.

Galli bracas deposuerunt, latum clavum sumserunt.

Q. Maximo suffecto, trimestrique consule theatrum introeunte, cum lictor animadverti ex more iussisset, ab universis conclamatum est, *Non esse consulem eum*. Post remotos Caesetium et Marullum tribunos, reperta sunt proximis comitiis complura suffragia, consules eos declarantium. Subscripsere quidam L. Bruti statuae: *Utinam viveres*. Item ipsius Caesaris statuae:

Brutus, quia reges eiecit, consul primus factus est:

Hic, quia consules eiecit, rex postremo factus est.

Conspiratum est in eum a sexaginta amplius, C. Cassio, Marcoque et D. Bruto principibus conspirationis. Qui primum cunctati, utrumne illum in campo, per comitia tribus ad suffragia vocantem parti-

bus divis *e* ponte deicerent, atque exceptum trucidarent; an in sacra via vel in aditu theatri adorirentur: postquam senatus Idibus Martiis in Pompeii curiam edictus est, facile tempus et locum prae-tulerunt.

LXXXI. Sed Caesari futura caedes evidentibus prodigiis denuntiata est. Paucos ante menses, cum in colonia Capua deducti lege Iulia coloni ad ex-struendas villas sepulcra vetustissima difficerent, id-que eo studiosius facerent, quod aliquantum vascu-lorum operis antiqui scrutantes reperiebant: tabula aenea in monumento, in quo dicebatur Capys, con-ditor Capuae, sepultus, inventa est, conscripta literis verbisque Graecis, hac sententia: *Quandoque ossa Ca-pyis detecta essent, fore ut Iulo prognatus manu consan-guineorum necaretur, magnisque mox Italiae cladibus vindicaretur.* Cuius rei, ne quis fabulosam aut com-mentitiam putet, auctor est Cornelius Balbus, fami-liarissimus Caesaris. Proximis diebus equorum greges, quos in traiciendo Rubiconi flumini consecrarat, ac vagos et sine custode dimiserat, comperit pertinacissi-me pabulo abstinere, ubertimque flere. Et immolan-tem haruspex Spurinna monuit, caveret periculum, quod non ultra Martias Idus proferretur. Pridie au-tem easdem Idus avem regaliolum, cum laureo ra-mulo Pompeianae curiae se inferentem, volucres varii generis ex proximo nemore perfectae ibi-dem discerpserunt. Ea vero nocte, cui illuxit dies caedis, et ipse sibi visus est per quietem interdum supra nubes volitare, alias cum Iove dextram iungere. Et Calpurnia uxor imaginata est, collabi fastigium

domus, maritumque in gremio suo confodi: ac subito cubiculi fores sponte patuerunt. Ob haec simul et ob infirmam valetudinem diu cunctatus, an se contineret, et, quae apud senatum proposuerat, agere differret; tandem D. Bruto adhortante, ne frequentes, ac iam dudum opperientes, destitueret, quinta fere hora progressus est: libellumque insidiarum indicem, ab obvio quodam porrectum, libellis ceteris quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus, commiscuit. Dein pluribus hostiis caesis cum litare non posset, introiit curiam spreta religione, Spurinnamque irridens, et ut falsum arguens, quod sine ulla noxa Idus Martiae aessent: quamquam is venisse quidem eas diceret, sed non praeterisse.

LXXXII. Assidentem conspirati, specie officii, circumsteterunt: illicoque Cimber Tullius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus propius accessit: renuentique et gestu in aliud tempus differenti ab utroque humero togam apprehendit: deinde clamantem, *Ista quidem vis est*, alter e Cassiis adversum vulnerat, paulum infra iugulum. Caesar Cassii brachium arreptum graphio traiecit: conatusque profilire, alio vulnere tardatus est. Utque animadvertit, undique se strictis pugionibus peti, toga caput obvolvitur: simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata. Atque ita tribus et viginti plagis confossus est, uno modo ad primum ictum gemitu sine voce edito. Et si tradiderunt quidam, M. Bruto irruenti dixisse, *καὶ σὺ εἰ ἐκείνων, καὶ σὺ τέκνον;* Exat

nimis, diffugientibus cunctis, aliquamdiu iacuit, donec lecticae impositum, dependente brachio, tres servuli domum retulerunt. Nec in tot vulneribus, ut Antistius medicus existimabat, lethale ullum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fuerat animus coniuratis, corpus occisi in Tiberim trahere, bona publicare, acta rescindere: sed metu M. Antonii consulis, et magistri equitum Lepidi, destiterunt.

LXXXIII. Postulante ergo L. Pisone focero, testamentum eius aperitur: recitaturque in Antonii domo, quod Idibus Septembribus proximis in Lavinio suo fecerat, demandaveratque virgini Vestali maximae. Q. Tubero tradit, heredem ab eo scribi solitum, ex consulatu ipsius primo usque ad initium civilis belli, Cn. Pompeium; idque militibus pro concione recitatum. Sed novissimo testamento tres instituit heredes, sororum nepotes, C. Octavium, ex dodrante, et L. Pinarium, et Q. Pedium, ex quadrante reliquo: in ima cera C. Octavium etiam in familiam nomenque adoptavit: pluresque percussorum in tutoribus filii, si quis sibi nasceretur, nominavit: D. Brutum etiam in secundis heredibus. Populo hortos circa Tiberim publice, et viritim trecenos sestertios legavit.

LXXXIV. Funere indicto, rogos exstructus est in Martio campo, iuxta Iuliae tumulum: et pro Rostris aurata aedes ad simulacrum templi Veneris Genitricis collocata; intraque lectus eburneus, auro ac purpura stratus; et ad caput tropaeum, cum veste, in qua fuerat occisus. Praeferentibus munera, quia sus-

fecturus dies non videbatur , praeceptum est , ut omisso ordine , quibus quisque vellet itineribus urbis , portaret in campum. Inter ludos cantata sunt quaedam ad miserationem et invidiam caedis eius , accommodata ex Pacuvii Armorum iudicio :

Men' me servasse , ut essent , qui me perderent ?

Et ex Electra Attii alia , ad similem sententiam. Laudationis loco consul Antonius per praeconem pronuntiavit Senatusconsultum , quo omnia ei , divina simul atque humana , decreverat : item iusiurandum , quo se cuncti pro salute unius adstrinxerant : quibus perpauca a se verba addidit. Lectum pro Rostris in Forum magistratus et honoribus functi detulerunt. Quem cum pars in Capitolini Iovis cella cremare , pars in curia Pompeii , destinaret , repente duo quidam , gladiis succincti , ac bina iacula gestantes , ardentibus cereis succenderunt : confestimque circumstantium turba virgulta arida , et cum subselliis tribunalia , quidquid praeterea ad manum aderat , congeffit : deinde tibicines , et scenici artifices vestem , quam ex instrumento triumphorum ad praesentem usum induerant , detractam sibi atque discissam iniecere flammae , et veteranorum militum legionarii arma sua , quibus exculti funus celebrabant. Matronae etiam pleraeque ornamenta sua , quae gerebant , et liberorum bullas atque praetextas. In summo publico luctu exterarum gentium multitudo circulatim , suo quaeque more , lamentata est : praecipueque Iudaei , qui etiam noctibus continuis bustum frequentarunt.

LXXXV. Plebs statim a funere ad domum Bru-

ti et Cassii cum facibus tetendit: atque aegre repulsa, obvium sibi Helvium Cinnam per errorem nominis, quasi Cornelius is esset, quem graviter pridie concionatum de Caesare requirebat, occidit: caputque eius praefixum hastae circumtulit: postea solidam columnam prope viginti pedum lapidis Numidici in foro statuit, scripsitque: PARENTI PATRIAE. Apud eandem longo tempore sacrificare, vota suscipere, controversias quasdam interposito per Caesarem iureiurando distrahere, perseveravit.

LXXXVI. Suspicionem Caesar quibusdam suorum reliquit, neque voluisse se diutius vivere, neque curasse, quod valetudine minus prospera uteretur: ideoque, et quae religiones monerent, et quae renuntiarent amici, neglexisse. Sunt qui putent, confisum eum novissimo illo Senatusconsulto ac iureiurando, etiam custodias Hispanorum, cum gladiis sectantium se, removisse. Alii e diverso opinantur, insidias undique imminentes subire semel confessum satius esse, quam cavere semper. Alii ferunt dicere solitum, non tam sua, quam Reipublicae interesse, uti salvus esset: se iam pridem potentiae gloriaeque abunde adeptum: Rempublicam, si quid sibi eveniret, neque quietam fore, et aliquanto deteriore conditione civilia bella subituram.

LXXXVII. Illud plane inter omnes fere constitit, talem ei mortem paene ex sententia obtigisse. Nam et quondam, cum apud Xenophontem legisset, Cyrum ultima valetudine mandasse quaedam de funere suo, aspernatus tam lentum mortis genus, subitam sibi celeremque optaverat. Et pridie quam

occideretur, in sermone nato super coenam, apud M. Lepidum, quisnam esset finis vitæ commodissimus, repentinum inopinatumque praetulerat.

LXXXVIII. Perit sexto et quinquagesimo aetatis anno: atque in deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium, sed et persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primos consecrato ei heres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam: creditumque est, animam esse Caesaris in coelum recepti: et hac de causa simulacro eius in vertice additur stella. Curiam, in qua occisus est, obstrui placuit: Idusque Martias *parricidium* nominari: ac, ne unquam eo die senatus ageretur.

LXXXIX. Percussorum autem fere, neque triennio quisquam amplius supervixit, neque sua morte defunctus est. Dammati omnes, alius alio casu perit: pars naufragio, pars proelio: nonnulli semet eodem illo pugione, quo Caesarem violaverant, interemerunt.

C. S U E T O N I I
T R A N Q U I L L I
C. I U L I U S C A E S A R
O C T A V I A N U S A U G U S T U S .

C. S U E T O N I I
 T R A N Q U I L L I
 C. I U L I U S C A E S A R
 O C T A V I A N U S A U G U S T U S .

C A P U T I .

GENTEM Octaviam Velitris praecipuam olim fuisse, multa declarant. Nam et vicus celeberrima parte oppidi iam pridem Octavius vocabatur : et ostendebatur ara Octavio consecrata, qui bello dux finitimo, cum forte Marti rem divinam faceret, nuntiata repente hostis incursione, semicruda extra raptam foco profecuit; atque ita proelium ingressus, victor rediit. Decretum etiam publicum exstabat, quo cavebatur, ut in posterum quoque simili modo extra Marti redderentur, reliquiaeque ad Octavios referrentur.

II. Ea gens a Tarquinio Prisco rege inter Romanas gentes allecta in senatum, mox a Ser. Tullio in patricias transducta, procedente tempore ad plebem se contulit, ac rursus magno intervallo per D. Iulium in patriciatum rediit. Primus ex hac ma-

gistratum populi suffragio cepit C. Rufus. Is quæstorius Cn. et C. procreavit : a quibus duplex Octavium familia defluxit, conditione diversa. Siquidem Cneus, et deinceps ab eo reliqui omnes, functi sunt honoribus summis. At Caius eiusque posterum, seu fortuna seu voluntate, in equestri ordine consistere, usque ad Augusti patrem. Proavus Augusti, secundo Punico bello, stipendia in Sicilia tribunus militum fecit, Aemilio Pappo imperatore. Avus municipalibus magisteriis contentus, abundante patrimonio, tranquillissime sevit. Sed hæc alii. Ipse Augustus nihil amplius quam equestri familia ortum se scribit, vetere ac locuplete, et in qua primus senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proavum exprobrat restitutionem, e pago Thurino : avum argentarium. Nec quidquam ultra de paternis Augusti maioribus reperi.

III. C. Octavius pater a principio ætatis et re et existimatione magna fuit : ut equidem mirer, hunc quoque a nonnullis argentarium, atque etiam inter divisores operasque campestris, proditum. Amplis enim innutritus opibus, honores et adeptus est facile, et egregie administravit. Ex prætura Macedoniam fortitus, fugitivos, residuam Spartaci et Catilinae manum, Thurinum agrum tenentes, in itinere delevit, negotio sibi in senatu extra ordinem dato. Provinciæ præfuit, non minore iustitia, quam fortitudine. Namque Bessis ac Thracibus magno proelio fuis ita socios tractavit, ut epistolæ M. Tullii Ciceronis existant, quibus Quintum fratrem, eodem tempore parum secunda fama proconsulatum Asiae administrantem, hor-

tatur et monet, imitetur in promerendis sociis vicinum suum Octavium.

IV. Decedens Macedonia, prius quam profiteri se candidatum consulatus posset, mortem obiit repentnam, superstitibus liberis, Octavia maiore, quam ex Ancharia, et Octavia minore, item Augusto, quos ex Atia tulerat. Atia M. Atio Balbo et Iulia, sorore C. Caesaris, genita est. Balbus, paterna stirpe Aricinus, multis in familia senatoriis imaginibus, a matre Magnum Pompeium arctissimo contingebat gradu: functusque honore praeturae inter Viginti viros agrum Campanum plebi Iulia lege divisit. Verum M. Antonius idem, despiciens etiam maternam Augusti originem, proavum eius Afri generis fuisse, et modo unguentariam tabernam, modo pistrinum Ariciae exercuisse, obiicit. Cassius quidem Parmensis quadam epistola, non tantum ut pistoris, sed etiam ut numularii nepotem, sic taxat Augustum: *Materna tibi farina ex crudissimo Ariciae pistrino: hanc sinxit manibus collybo decoloratis Nerulonensis mensarius.*

V. Natus est Augustus, M. Tullio Cicerone et Antonio consulibus, IX. Kalendas Octobres, paulo ante solis exortum, regione Palatii, ad Capita bubula: ubi nunc sacrum habet, aliquanto post quam excessit, constitutum. Nam ut senatus actis continetur, cum C. Laetorius, adolescens patricii generis, in deprecanda graviore adulterii poena, praeter aetatem atque natales, hoc quoque patribus conscriptis allegaret, se esse possessorem ac velut aedituum soli, quod primum D. Augustus nascens attigisset; peteretque donari quasi proprio suo ac peculiari

Deo : decretum est, ut ea pars domus consecraretur:

VI. Nutrimentorum eius ostenditur adhuc locus in avito suburbano iuxta Velitras, permodicus et cellae penuariae instar: tenetque vicinitatem opinio, tanquam et natus ibi sit. Huc introire, nisi necessario et caste, religio est: concepta opinione veteri, quasi temere adeuntibus horror quidam et metus obiciatur: sed et mox confirmata est. Nam cum possessor villae novus, seu forte seu tentandi causa, cubitum se eo contulisset: evenit, ut post paucissimas noctis horas exturbatus inde subita vi et incerta, paene semianimis cum strato simul ante fores inveniretur.

VII. Infanti cognomen THURINO inditum est, in memoriam maiorum originis: vel quod in regione Thurina, recens eo nato, pater Octavius adversus fugitivos rem prospere gesserat. Thurinum cognominatum, satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculam eius aeream veterem, ferreis ac paene iam exolescentibus literis, hoc nomine inscriptam: quae dono a me Principi data inter cubiculares colitur. Sed et a M. Antonio in epistolis per contumeliam saepe Thurinus appellatur: et ipse nihil amplius quam *mirari se rescribit, Pro opprobrio nomen prius sibi obiici*. Postea C. CAESARIS, et deinde AUGUSTI cognomen assumpsit: alterum, testamento maioris avunculi: alterum, Munatii Planci sententia: cum, quibusdam censentibus, Romulum appellari oportere, quasi et ipsum conditorem urbis, praeva- lisset, ut Augustus potius vocaretur, non tantum novo, sed etiam ampliore cognomine: quod loca

quoque religiosa, et in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, vel ab avium gestu, gustuve, sicut etiam Ennius docet, scribens :

Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.

VIII. Quadrimus, patrem amisit : duodecimum annum agens, aviam Iuliam defunctam pro concione laudavit. Quadriennio post virili toga sumta, militaribus donis triumpho Caesaris Africano donatus est, quanquam expers belli propter aetatem. Profectum mox avunculum in Hispanias adversus Cn. Pompeii liberos, vix tum firmus a gravi valetudine, per infestas hostibus vias, paucissimis comitibus, naufragio etiam facto, subsecutus, magnopere demeruit, approbata cito etiam morum indole super itineris industriam. Caesare post receptas Hispanias, expeditionem in Dacos, et inde in Parthos, destinante, praemissus Apolloniam, studiis vacavit. Utque primum occisum eum, heredemque se comperit, diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id quidem consilium ut praeceps immaturumque omisit : ceterum urbe repetita hereditatem adiit, dubitante matre, vitrico vero Marcio Philippo consulari multum dissuadente. Atque ab eo tempore exercitibus comparatis primum cum M. Antonio, Marcoque Lepido, dein tantum cum Antonio, per duodecim fere annos, novissime per quatuor et quadraginta solus Rempublicam tenuit.

IX. Proposita vitae eius velut summa, partes sigillatim, neque per tempora, sed per species, exsequar :

quo distinctius demonstrari cognoscique possint. Bella civilia quinque gessit : Mutinense , Philippense , Perusinum, Siculum, Actiacum. Ex quibus primum ac novissimum adversus M. Antonium : secundum adversum Brutum et Cassium : tertium adversum L. Antonium, Triumviri fratrem : quartum adversus Sex. Pompeium, Cn. filium.

X. Omnium bellorum initium et causam hinc sumfit. Nihil convenientius ducens, quam necem avunculi vindicare, tuerique acta, confestim ut Apollonia rediit, Brutum Cassiumque, et vi nec opinantes, et quia provisum periculum subterfugerant, legibus aggredi, reosque caedis absentes deferre statuit. Ludos autem victoriae Caesaris non audentibus facere quibus obrigerat id munus, ipse edidit. Et quo constanter cetera quoque exsequeretur, in locum tribuni plebis forte demortui candidatum se ostendit : quamquam patricius, nec dum senator. Sed adversante conatibus suis M. Antonio consule, quem vel praecipuum adiutorem speraverat, ac ne publicum quidem et translatitium ius ulla in re sibi sine pactione gravissimae mercedis impertiente, ad optimates se contulit : quibus eum invisum sentiebat, maxime quod D. Brutum obsessum Mutinae, provincia a Caesare data, et per senatum confirmata, expellere armis niteretur. Hortantibus itaque nonnullis, percussores ei subornavit. Hac fraude deprehensa, periculum invicem metuens, veteranos simul in suum ac Reipublicae auxilium, quanta potuit largitione, contraxit. Iussusque comparato exercitui pro praetore praeesse, et cum Hirtio ac Pansa, qui consulatum acceperant,

D. Brutto opem ferre, demandatum bellum tertio mense confecit duobus proeliis. Priore Antonius eum fugisse scribit, ac sine paludamento equoque post biduum demum apparuisse. sequenti, fatis constat, non modo ducis, sed etiam militis functum munere: atque in media dimicatione, aquilifero legionis suae graviter faucio, aquilam humeris subiisse, diuque portasse.

XI. Hoc bello cum Hirtius in acie, Pansa paulo post ex vulnere perissent, rumor increbuit, ambos opera eius occisos: ut Antonio fugato, Republica consulibus orbata, solus victores exercitus occuparet. Pansae quidem adeo suspecta mors fuit, ut Glyco medicus custoditus sit, quasi venenum vulneri indidisset. Adicit his Aquilius Niger, alterum e consulibus Hirtium in pugnae tumultu ab ipso interentum.

XII. Sed ut cognovit, Antonium post fugam a M. Lepido receptum, ceterosque duces et exercitus consentire pro partibus, causam optimatum sine cunctatione deseruit, ad praetextum mutatae voluntatis dicta factaque quorundam calumniatus: quasi alii se *puerum*, alii *ornandum tollendumque* iactassent; ne aut sibi, aut veteranis par gratia referretur. Et quo magis poenitentiam prioris sectae approbaret, Nursinos grandi pecunia, et quam pendere nequirent, multatos, extorres egit oppido: quod Mutinensi acie interemtorum civium tumulto publice instructo adscripserant, *Pro libertate eos occubuisse*.

XIII. Inita cum Antonio et Lepido societate, Philippense quoque bellum, quanquam invalidus atque

aeger, duplici proelio transegit: quorum priore castris exutus vix ad Antonii cornu fuga evaserat. Nec successum victoriae moderatus est: sed capite Bruti Romam misso, ut statuae Caesaris submitteretur, in splendidissimum quemque captivum non sine verborum contumelia saeviit: ut quidem uni suppliciter sepulturam precanti respondisse dicatur: *Iam istam volucrum fore potestatem*: alios, patrem et filium, pro vita rogantes, fortiri, vel micare iussisse, ut alterutri concederetur: ac spectasse utrumque morientem, cum patre, quia se obtulerat, occiso, filius quoque voluntariam occubuisset necem. Quare ceteri, in his M. Favonius, ille Catonis aemulus, cum catenati producerentur, imperatore Antonio honorifice salutato, hunc foedissimo convicio coram prosciderunt. Partitis post victoriam officiis, cum Antonius Orientem ordinandum, ipse veteranos in Italiam reducendos et municipalibus agris collocandos recepisset: neque veteranorum neque possessorum gratiam tenuit; alteris, pelli se, alteris, non pro spe meritorum tractari querentibus.

XIV. Quo tempore L. Antonium, fiducia confusus, quem gerebat, ac fraternae potentiae, res novas molientem, confugere Perusiam coëgit, et ad deditionem fame compulit: non tamen sine magnis suis, et ante bellum et in bello, discriminibus. Nam cum spectaculo ludorum gregarium militem, in quatuordecim ordinibus sedentem, excitari per apparitorem iussisset, rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eundem mox et discruciatum necasset: minimum abfuit, quin periret, concursu et indignatione turbae

militaris. Saluti fuit, quod qui desiderabatur, repente comparuit incolumis, ac sine iniuria. Circa Perusinum autem murum sacrificans paene interceptus est a manu gladiatorum, quae oppido eruperat.

XV. Perusia capta, in plurimos animadvertit; orare veniam, vel excusare se conantibus, una voce occurrens, *Moriendum esse*. Scribunt quidam, trecentos ex dedititiis electos, utriusque ordinis, ad aram divo Iulio exstructam Idibus Martiis hostiarum more mactatos. Exstiterunt qui traderent, consulto eum ad arma isse, ut occulti adversarii, et quos metus magis quam voluntas contineret, facultate L. Antonii ducis praebita, detegerentur; devictisque his et confiscatis, promissa veteranis praemia persolverentur.

• XVI. Bellum Siculum inchoavit in primis, sed diu traxit, intermissum saepius: modo reparandarum classium causa, quas tempestatibus duplici naufragio, et quidem per aestatem, amiserat: modo pace facta, flagitante populo, ob interclusos commeatus, famemque ingravescentem: donec navibus ex integro fabricatis, ac viginti fervorum millibus manumissis, et ad remum datis, portum Iulium apud Baias, immisso in Lucrinum et Avernum lacum mari, effecit. In quo cum hieme tota copias exercuisset, Pompeium inter Mylas et Naulochum superavit: sub horam pugnae tam arcto repente somno devinctus, ut ad dandum signum ab amicis excitaretur. Unde praebitam Antonio materiam putem exprobrandi, *Ne rectis quidem oculis eum adspicere potuisse instructam aciem: verum supinum, coelum intuentem, stupidum cubuisse: nec prius surrexisse, ac militibus in conspectum fuisse, quam*

a *M. Agrippa fugatae sint hostium naves.* Alii dictum factumque eius criminantur, quasi classibus tempestate perditis exclamaverit, *etiam invito Neptuno victoriam se adepturum*: ac die Circensium proximo sollemni pompae simulacrum Dei detraxerit. Nec temere plura ac maiora pericula ullo alio bello adiit. Traiecto in Siciliam exercitu, cum partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improvise a Demochare et Apollophane, praefectis Pompeii, uno demum navigio aegerrime effugit. Iterum cum praeter Locros Rhegium pedibus iret, et prospectis biremibus Pompeianis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad litus, paene exceptus est. Tunc etiam per devios tramites refugientem servus Aemilii Pauli, comitis eius, dolens proscriptum olim ab eo patrem Paullum, et quasi occasione ultionis oblata, interficere conatus est. Post Pompeii fugam collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium evocarat, superbientem viginti legionum fiducia, summasque sibi partes terrore ac minis vindicantem, spoliavit exercitu: supplicemque concessa vita Circeos in perpetuum relegavit.

XVII. M. Antonii societatem semper dubiam et incertam, reconciliationibusque variis male focillatam, abruptit tandem. Et quo magis degenerasse eum a civili more approbaret, testamentum, quod is Romae, etiam de Cleopatrae liberis inter heredes nuncupatis reliquerat, aperiendum recitandumque pro concione curavit. Remisit tamen hosti iudicato necessitudines amicosque omnes, atque inter alios C. Sositum et T. Domitium, tunc adhuc Consules. Bononiensibus

quoque publice, quod in Antoniorum clientela antiquitus erant, gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus suis. Nec multo post navali proelio apud Actium vicit, in serum dimicatione protracta, ut in navi victor pernoctaverit. Ab Actio cum Samum in hiberna se recepisset, turbatus nuntiis de seditione militum, praemia et missionem poscentium, quos ex omni numero, confecta victoria, Brundisium praemiserat, repetit Italiam, tempestate in traiectu bis conflictatus: primo inter promontoria Peloponnesi atque Aetoliae, rursus circa montes Ceraunios, utrobique parte Liburnicarum demersa; simulque eius, in qua vehebatur, fufis armamentis, et gubernaculo diffracto. Nec amplius quam septem et viginti dies, donec desideria militum ordinarentur, Brundisii commoratus, Asiae Syriaeque circuitu Aegyptum petit: obsessaque Alexandria, quo Antonius cum Cleopatra confugerat, brevi potitus est. Et Antonium quidem, feras condiciones pacis tentantem, ad mortem adegit, viditque mortuum. Cleopatrae, quam servatam triumpho magnopere cupiebat, etiam psyllos admovit, qui venenum ac virus exfugerent: quod periisse morsu aspidis putabatur. Ambobus communem sepulturae honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici iussit. Antonium iuvenem, maiorem de duobus Fulvia genitis, simulacro D. Iulii, ad quod post multas et irritas preces confugerat, abreptum interemit. Item Caesarionem, quem ex Caesare Cleopatra concepisse praedicabat, retractum e fuga supplicio affecit. Reliquos Antonii reginaeque communes liberos, non secus ac necessitudine iunctos sibi, et

conservavit, et mox pro conditione cuiusque sustinuit ac fovit.

XVIII. Per idem tempus, conditorium et corpus Magni Alexandri, cum prolatum e penetrali subiecisset oculis, corona aurea imposita ac floribus aspersum veneratus est: consultusque, num et Ptolemaeum inspicere vellet, *Regem se voluisse ait videre, non mortuos*. Aegyptum in provinciae formam redactam, ut feraciorum habilioremque annonae urbanae redderet, fossas omnes, in quas Nilus exaestuat, oblimatas longa vetustate, militari opere deterfit. Quoque Aetiacae victoriae memoria celebratio in posterum esset, urbem Nicopolim apud Aetium condidit; ludosque illic Quinquennales constituit; et ampliato vetere Apollinis templo, locum castrorum, quibus fuerat usus, exornatum navalibus spoliis, Neptuno ac Marti consecravit.

XIX. Tumultus post haec, et etiam rerum novarum initia, coniurationesque complures, prius quam invalescerent, indicio detectas compressit, alias alio tempore: Lepidi iuvenis, deinde Varronis Murenarum, et Fannii Caepionis, mox M. Egnatii, exin Plautii Rufi, Luciique Paulli progeneri sui: ac praeter has L. Audasii, falsarum tabularum rei, ac neque aetate neque corpore integri: item Asinii Epicadi, ex gente Parthyna, hybridarum: ad extremum Telephi, [mulieris] servi nomenclatoris. Nam ne ultimae quidem fortis hominum conspiratione et periculo caruit. Audasius atque Epicadus Iuliam filiam et Agrippam nepotem ex insulis, quibus continebantur, rapere ad exercitus: Telephus, quasi debita sibi fato domina-

tionem, et ipsum et senatum aggredi destinaverant. Quin etiam quondam iuxta cubiculum eius lixa quidam ex Illyrico exercitu, ianitoribus deceptis, noctu deprehensus est, cultro venatorio cinctus: imposte mentis, an simulata dementia, incertum. Nihil enim exprimi quaestione potuit.

XX. Externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum, adolescens adhuc: et Antonio devicto, Cantabricum. Dalmatico etiam vulnera excepit, una acie, dextrum genu lapide ictus: altera, et crus et utrumque brachium ruina pontis confauciatus. Reliqua per legatos administravit: ut tamen quibusdam Pannonicis, atque Germanicis aut intervenire, aut non longe abesset, Ravennam, vel Mediolanum, vel Aquileiam usque ab urbe progrediens.

XXI. Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis, Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: item Rhaetiam, et Vindelicos, ac Salassos, gentes Inalpinas. Coërcuit et Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magna copia caesis, Germanosque ultra Albim fluvium summovit: ex quibus Ubios et Sicambros dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit. Alias item nationes male quietas ad obsequium redegit. Nec ulli genti sine iustis et necessariis causis bellum intulit. Tantumque abfuit a cupiditate quoquo modo imperium vel bellicam gloriam augendi, ut quorundam barbarorum principes in aede Martis Ultoris iurare coëgerit, mansuros se in fide ac pace, quam peterent; a quibusdam vero novum genus obsidum, feminas, exi-

gere tentaverit ; quod negligere marium pignora sentiebat. et tamen potestatem semper omnibus fecit , quoties vellent, obsides recipiendi. Neque aut crebrius , aut perfidiosius rebellantes graviore unquam multatus est poena , quam ut captivos sub lege vendicaret, ne in vicina regione servirent, neve intra tricesimum annum liberarentur. Qua virtutis moderationisque fama, Indos etiam, ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam populi-que Romani, ultro per legatos petendam. Parthi quoque et Armeniam vindicanti facile cesserunt, et signa militaria, quae M. Craffo et M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt : obsidesque insuper obtulerunt : denique, pluribus quondam de regno concertantibus, nonnisi ab ipso electum comprobaverunt.

XXII. Ianum Quirinum, semel atque iterum a condita urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviori temporis spatio, terra marique pace parta, ter clusit. Bis ovans ingressus est urbem, post Philippense, et rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Aetiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes.

XXIII. Graves ignominias cladesque, duas omnino, nec alibi quam in Germania, accepit, Lollianam et Varianam : sed Lollianam maioris infamiae, quam detrimenti : Varianam paene exitiabilem, tribus legionibus, cum duce, legatisque et auxiliis omnibus caesis. Hac nuntiata, excubias per urbem indixit, ne quis tumultus existeret : et Praesidibus provinciarum prorogavit imperium, ut et a peritis et assuetis focii

continuerentur. Vovit et magnos ludos Iovi Optimo Maximo : SI RESPUBLICA IN MELIOREM STATUM VERTISSET : quod factum Cimbrico Marficoque bello erat. Adeo denique consternatum ferunt, ut per continuos menses, barba capilloque summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans : *Quintili Vare, legiones redde* : diemque cladis quotannis moestum habuerit ac lugubrem.

XXIV. In re militari et commutavit multa et instituit : atque etiam ad antiquum morem nonnulla revocavit. Disciplinam severissime rexit. ne legatorum quidem cuiquam, nisi gravate, hibernisque demum mensibus, permisit uxorem interficere. Equitem Romanum, quod duobus filiis adolescentibus, causa detrectandi sacramenti, pollices amputasset, ipsum bonaque subiecit hastae : quem tamen, quod imminere emtioni publicanos videbat, liberto suo addixit, ut relegatum in agros pro libero esse sineret. Decimam legionem contumacius parentem, cum ignominia totam dimisit : item alias immodeste missionem postulantes, citra commoda emeritorum praemiorum exaudivit. cohortes, si quae cessissent loco, decimatas hordeo pavit. centuriones statione deserta itidem, ut manipulares, capitali animadversione puniit : pro cetero delictorum genere variis ignominiiis affecit : ut stare per totum diem iuberet ante Praetorium : interdum tunicatos discinctosque, nonnunquam cum decempedis, vel etiam cespitem portantes.

XXV. Neque post bella civilia, aut in concione, aut per edictum, ullos militum *commilitones* appellabat, sed *milites* : ac ne a filiis quidem, aut privignis suis

imperio praeditis aliter appellari passus est: ambitiosus id existimans, quam aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domusque suae maiestas postularet. Libertino milite, praeterquam Romae incendiorum causa, et si tumultus in graviore annona metueretur, bis usus est: semel ad praesidium coloniarum Illyricum contingentium: iterum ad tutelam ripae Rheni fluminis. eosque servos adhuc viris feminisque pecuniosioribus indictos, ac sine mora manumissos, sub prioris vexillo habuit, neque aut commissos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria, aliquanto facilius phaleras et torques, quidquid auro argentoque constaret, quam vallares ac murales coronas, quae honore praecellerent, dabat: has quam parcissime, et sine ambitione, ac saepe etiam caligatis, tribuit. M. Agrippam in Sicilia post navalem victoriam caeruleo vexillo donavit. Solos triumphales, quanquam et socios expeditionum et participes victoriarum suarum, nunquam donis impertiendos putavit; quod ipsi quoque ius habuissent tribuendi ea, quibus vellent. Nihil autem minus in perfecto duce, quam festinationem temeritatemque convenire arbitrabatur. Crebro itaque illa iactabat:

Σπεῦδε βραδέως. *Et*

Ἀσφαλὲς γάρ ἐστ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης.

Et, Sat celeriter fieri, quidquid fiat satis bene. Proelium quidem aut bellum suscipiendum omnino negabat, nisi cum maior emolumentum spes, quam damni merus ostenderetur. Nam, minima commoda non minimo sectantes discrimine, similes aiebat esse aureo hamo

piscantibus : cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset.

XXVI. Magistratus atque honores et ante tempus, et quosdam novi generis perpetuosque cepit. Consulatum vicesimo aetatis anno invasit, admotis hostiliter ad urbem legionibus, missisque, qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cum quidem, cunctante senatu, Cornelius Centurio, princeps legationis, reiecto sagulo, ostendens gladii capulum, non dubitasset in curia dicere : *Hic faciet, si vos non feceritis.* Secundum consulatum post novem annos, tertium anno interiecto gessit : sequentes usque ad undecimum continuavit : multisque mox, cum deferrentur, recusatis, duodecimum magno, id est, septendecim annorum intervallo, et rursus tertiumdecimum biennio post ultro petiit, ut Caium et Lucium filios amplissimo praeditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum. Quinque medios consulatus a sexto ad undecimum annuos gessit : ceteros, aut novem aut sex aut quatuor aut tribus mensibus : secundum vero, paucissimis horis. Nam die Kalendarum Ianuarii, cum mane pro aede Capitolini Iovis paululum curuli sella praesedisset, honore abiit, suffecto alio in locum suum. Nec omnes Romae, sed quartum consulatum in Asia, quintum in insula Samo, octavum et nonum Tarracone iniit.

XXVII. Triumviratum Reipublicae constituendae per decem annos administravit : in quo restitit quidem aliquamdiu collegis, ne qua fieret proscripio, sed incoeptam utroque acerbius exercuit. Namque illis in multorum saepe personam per gratiam et pra-

ces exorabilibus, solus magnopere contendit, ne cui parceretur: proscripsitque etiam C. Toranium tutorem suum, eundemque collegam patris sui Octavii in aedilitate. Iunius Saturninus hoc amplius tradit. Cum peracta proscriptione M. Lepidus in senatu excusasset praeterita, et spem clementiae in posterum fecisset, quoniam satis poenarum exactum esset; hunc e diverso professum, ita modum se proscribendi statuisse, ut omnia sibi reliquerit libera: in cuius tamen pertinaciae poenitentiam postea T. Iunium Philopoemenem, quod patronum suum proscriptum celasse olim diceretur, equestri dignitate decoravit. In eadem hac potestate multiplici flagravit invidia. Nam et Pinarium equitem Romanum, cum concionante se admissa turba paganorum, apud milites subscribere quaedam animadvertisset, curiosum ac speculatorem ratus, coram confodi imperavit: et Tedium Afrum consulem designatum, quia factum quoddam suum maligno sermone carpsisset, tantis conterruit minis, ut is se praecipitaverit. Et Q. Gallium praetorem, in officio salutationis tabellas duplices veste tectas tenentem, suspicatus gladium oculere; nec quidquam statim, ne aliud inveniretur, ausus inquirere, paulo post per centuriones et milites raptum e tribunali, servilem in modum torsit: ac fatentem nihil, iussit occidi, prius oculis eius sua manu effossis: quem tamen scribit colloquio petito insidiatum sibi, coniectumque a se in custodiam, deinde urbe interdicta dimissum, naufragio vel latronum insidiis periisse. Tribunitiam potestatem perpetuam recepit: in qua semel atque iterum per singula lustra collegam sibi cooptavit. Re-

cepit et morum legumque regimen aequè perpetuum : quo iure , quanquam sine censurae honore , censum tamen populi ter egit : primum ac tertium cum collega , medium solus.

XXVIII. De reddenda Republica bis cogitavit : primo post oppressum statim Antonium , memor , obiectum ab eo sibi saepius , quasi per ipsum staret , ne redderetur : ac rursus taedio diuturnae valetudinis : cum etiam magistratibus ac senatu domum accitis Rationarium imperii tradidit. Sed reputans , et se privatum non sine periculo fore , et illam plurium arbitrio temere committi , in retinenda perseveravit : dubium , eventu meliore , an voluntate. Quam voluntatem cum prae se identidem ferret , quodam etiam edicto his verbis testatus est : *Ita mihi salvam ac sospitem Rempublicam sistere in sua sede liceat , atque eius rei fructum percipere , quem peto , ut optimi status auctor dicar : & moriens , ut feram mecum spem , mansura in vestigio suo fundamenta Reipublicae , quae iecero.* Fecitque ipse se compotem voti , nixus omni modo , ne quem novi status poeniteret. Urbem neque pro maiestate imperii ornatam , et inundationibus incendiisque obnoxiam , excoluit adeo , ut iure sit gloriatus , marmoream se relinquere , quam lateritiam accepisset. Tutam vero , quantum provideri humana ratione potuit , etiam in posterum praestitit.

XXIX. Publica opera plurima exstruxit : ex quibus vel praecipua , Forum , cum aede Martis Ultoris , templum Apollinis in Palatio , aedem Tonantis Iovis in Capitolio. Fori exstruendi causa fuit hominum et iudiciorum multitudo , quae videbatur , non sufficienti-

bus duobus, etiam tertio indigere. Itaque festinantius, nec dum perfecta Martis aede, publicatum est, cautumque, ut separatim in eo publica iudicia et fortitiones iudicum fierent. Aedem Marti, bello Philippenſi pro ultione paterna ſuſcepto, voverat. Sanxit ergo, ut de bellis triumphisque hic conſulereſetur ſenatus: provincias cum imperio petitori hinc deducerentur: quique victores rediſſent, huc inſignia triumphorum inferrent. Templum Apollinis in ea parte Palatinae domus excitavit, quam fulmine iſtam deſiderari a Deo haruſpices pronuntiarant. Addidit porticus cum bibliotheca Latina Graecaque: quo loco iam ſenior ſaepe etiam ſenatum habuit, decuriasque iudicum recognovit. Tonanti Iovi aedem conſecravit, liberatus periculo, cum expeditione Cantabrica per nocturnum iter lecticam eius fulgur praeſtrinxiſſet, ſervumque praeſluentem exanimaviſſet. Quaedam opera ſub nomine alieno, nepotum ſcilicet et uxoris ſororiſque fecit: ut porticum baſilicamque Caii et Lucii: item porticus Liviae et Octaviae, theatrumque Marcelli. Sed et ceteros principes viros ſaepe hortatus eſt, ut pro facultate quiſque monumentis, vel novis, vel reſectis et excultis urbem adornarent. Multaque a multis exſtructa ſunt: ſicut a Marcio Philippo aedes Herculis Muſarum: a L. Cornificio aedes Dianae: ab Aſinio Pollio-
ne atrium Libertatis: a Munatio Planco aedes Saturni: a Cornelio Balbo theatrum: a Statilio Tauro amphitheatrum: a M. vero Agrippa complura et egregia.

XXX. Spatium urbis in regiones viçosque diviſit: inſtituitque, ut illas annui magiſtratus ſortito tuerentur, hos magiſtri e plebe cuiusque vicinia electi. Ad-

versus incendia excubias nocturnas vigilesque commentus est. Ad coërcendas inundationes alveum Tiberis laxavit ac repurgavit, completum olim ruderibus, et aedificiorum prolapsionibus coarctatum. Quo autem facilius undique urbs adiretur, desumpta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. Aedes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas, refecit; easque et ceteras opulentissimis donis adornavit: ut qui in cellam Capitolini Iovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties HS. una donatione contulerit.

XXXI. Postquam vero pontificatum maximum, quem nunquam vivo Lepido auferre sustinuerat, mortuo demum suscepit, quidquid fatidicorum librorum Graeci Latinique generis, nullis vel parum idoneis auctoribus, vulgo ferebatur, supra duo millia contracta undique cremavit: ac solos retinuit Sybille: hos quoque delectu habito: condiditque duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi. Annum a D. Iulio ordinatum, sed postea negligentia conturbatum atque confusum, rursus ad pristinam rationem redegit: in cuius ordinatione Sextilem mensem e suo cognomine nuncupavit, magis quam Septembrem, quo erat natus, quia hoc sibi et primus consulatus, et insignes victoriae obtigissent. Sacerdotum et numerum et dignitatem, sed et commoda auxit: praecipue Vestalium virginum. cumque in demortuae locum aliam capi oporteret, ambirentque multi, ne filias in sortem darent: adiuravit, si cuiusquam neptium suarum competeret aetas, oblaturum se fuisse eam. Non-

nulla etiam ex antiquis caerimoniis, paulatim abolita, restituit: ut Salutis augurium, Diale flaminium, sacrum Lupercale, ludos Seculares et Compitalicios. Lupercalibus vetuit currere imberbes: item, Secularibus ludis iuvenes utriusque sexus prohibuit ullum nocturnum spectaculum frequentare, nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. Compitales Lares ornari bis anno instituit, vernis floribus et aestivis. Proximum a Dīs immortalibus honorem memoriae ducum praestitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque et opera cuiusque manentibus titulis restituit: et statuas omnium triumphali effigie in utraque Fori sui porticu dedicavit, professus edicto, *commentum id se, ut illorum velut ad exemplar & ipse, dum viveret, & insequentium aetatum principes exigerentur a civibus.* Pompeii quoque statuem, contra theatri eius regiam, marmoreo lano supposuit, translatam e curia, in qua C. Caesar fuerat occisus.

XXXII. Pleraque pessimi exempli correxit, quae in perniciem publicam, aut ex consuetudine licentiaeque bellorum civilium duraverant, aut per pacem etiam existerant. Nam et grassatorum plurimi palam se ferebant succincti ferro, quasi tuendi sui causa: et rapti per agros viatores sine discrimine liberi servique, ergastulis possessorum supprimebantur: et plurimae factiones, titulo collegii novi, ad nullius non facinoris societatem coibant. Igitur grassatores, dispositis per opportuna loca stationibus, inhibuit: ergastula recognovit: collegia, praeter antiqua et legitima, dissolvit: tabulas veterum aerarii debitorum, vel prae-

cupiam calumniandi materiam, exussit. Loca in urbe publica iuris ambigui, possessoribus adiudicavit. Diuturnorum reorum, et ex quorum sordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quaereretur, nomina abolevit: conditione proposita, ut si quem quis repetere veller, par periculum poenae subiret. Ne quod autem malefictum negotiumve impunitate vel mora elaboreretur, triginta amplius dies, qui honorariis ludis occupabantur, actui rerum accommodavit. Ad tres iudicum decurias quartam addidit ex inferiore censu, quae ducenariorum vocaretur, iudicaretque de levioribus summis. Iudices a vicesimo aetatis anno allegit: id est, quinquennio maturius, quam solebant. Ac plerisque iudicandi munus detrectantibus vix concessit, ut singulis decuriis per vices annua vacatio esset: et ut solitae agi Novembri ac Decembri menses res omitterentur.

XXXIII. Ipse ius dixit assidue, et in noctem nonnunquam: si parum corpore valeret, lectica pro tribunali collocata, vel etiam domi cubans. Dixit autem ius, non diligentia modo summa, sed et lenitate: siquidem manifesti parricidii reum, ne culeo infueretur, quod non, nisi confessi, afficiuntur hac poena, ita fertur interrogasse: *Certe patrem tuum non occidisti?* Et cum de falso testamento ageretur, omnesque signatores lege Cornelia tenerentur, non tantum duas tabellas, damnatoriam et absolutoriam, simul cognoscentibus dedit; sed tertiam quoque, qua ignosceretur iis, quos fraude ad signandum vel errore inductos constitisset. Appellationes quotannis urbanorum quidem litigatorum praefecto delegavit urbis:

at provincialium consularibus viris, quos singulos cuiusque provinciae negotiis praeposuisset.

XXXIV. Leges retractavit, et quasdam ex integro sanxit : ut sumtuariam, de adulteriis et de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus. Hanc cum aliquanto quam ceteras severius emendasset, prae tumultu recusantium perferre non potuit ; nisi ademta demum lenitave parte poenarum, et vacatione triennii data, auctisque praemiis. Sic quoque abolitionem eius publico spectaculo pertinaciter postulante equite, accitos Germanici liberos, receptosque partim ad se, partim in patris gremium, ostentavit : manu vultuque significans, ne gravarentur imitari iuvenis exemplum. Cumque etiam immaturitate sponсарum, et matrimoniorum crebra mutatione vim legis eludissentiret, tempus sponfas habendi coarctavit, divortiis modum imposuit.

XXXV. Senatorum affluentem numerum deformi et incondita turba, erant enim super mille, et quidam indignissimi, et post necem Caesaris per gratiam et praemium allekti, quos Orcinos vulgus vocabat, ad modum pristinum et splendorem redegit, duabus lectionibus : prima ipsorum arbitrato, qua vir virum legit : secunda suo et Agrippae ; quo tempore existimatur lorica sub veste munitus ferroque cinctus praesedissee, decem valentissimis senatorii ordinis amicis sellam suam circumstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem tunc quenquam senatorum, nisi solum et praetentato sinu. Quosdam ad excusandi se verecundiam compulit : servavitque etiam excusantibus insigne vestis, et spectandi in orchestra,

epulandique publice ius. Quo autem lecti probatique, et religiosius et minore molestia senatoria munera fungerentur, sanxit, ut prius quam consideret quisque, thure ac mero supplicaret apud aram eius dei, in cuius templo coiretur : et ne plus quam bis in mense legitimus senatus ageretur, Kalendis et Idibus : neve Septembri Octobrive mense ullos adesse alios necesse esset, quam forte ductos, per quorum numerum decreta confici possent : sibi que instituit consilia fortiri semestria, cum quibus de negotiis ad frequentem senatum referendis ante tractaret. Sententias de maiore negotio non more atque ordine, sed prout libuisset, perrogabat : ut perinde quisque animum intenderet, ac si censendum magis, quam assentiendum esset.

XXXVI. Auctor et aliarum rerum fuit : in quibus, ne acta senatus publicarentur : ne magistratus deposito honore statim in provincias mitterentur : ut proconsulibus ad mulos et tabernacula, quae publice locari solebant, certa pecunia constitueretur : ut cura aerarii a quaestoribus urbanis ad praetorios praetoresve transfiret : ut centumviralem hastam, quam quaestura functi consueverant cogere, decemviri cogerent.

XXXVII. Quoque plures partem administrandae Reipublicae caperent, nova officia excogitavit : curam operum publicorum, viarum, aquarum, alvei Tiberis, frumenti populo dividundi, praefecturam urbis, triumviratum legendi senatus, et alterum recognoscendi turmas equitum, quotiescunque opus esset. Censores creari desitos longo intervallo creavit : numerum praetorum auxit. Exegit etiam, ut

quoties consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet : nec obtinuit, reclamantibus cunctis, satis maiestatem eius imminui, quod honorem eum non solus, sed cum altero, gereret.

XXXVIII. Nec parcior in bellica virtute honoranda, super triginta ducibus iustos triumphos, et aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curavit. Liberis senatorum, quo celerius Reipublicae adfuescerent, protinus virilem togam, latum clavum induere, et curiae interesse permisit : militiamque auspicantibus non tribunatum modo legionum, sed et praefecturas alarum dedit : ac ne quis expertus castrorum esset, binos plerumque laticlavios praeposuit singulis alis. Equitum turmas frequenter recognovit, post longam intercapedinem reducto more transvectionis. Sed neque detrahi quenquam in transvehendo ab accusatore passus est ; quod fieri solebat : et senio vel aliqua corporis labe insignibus permisit, praemisso in ordine equo, ad respondendum, quoties citarentur, pedibus venire : mox reddendi equi gratiam fecit eis, qui maiores annorum quinque et triginta retinere eum nollent.

XXXIX. Impetratisque a senatu decem adiutoribus, unumquemque equitum rationem vitae reddere coëgit : atque ex improbatis alios poena, alios ignominia notavit ; plures admonitione, sed varia. Lenissimum genus admonitionis fuit traditio coram puggillarium, quos taciti, et ibidem statim legerent. Notavitque aliquos, quod pecunias levioribus usuris mutuati, graviore foenore collocassent.

XL. Comitiiis tribunitiis, si deessent candidati se-

natores, ex equitibus Romanis creavit : ita ut potestate transacta, in utro vellent ordine, manerent. Cum autem plerique equitum, attrito bellis civilibus patrimonio, spectare ludos e quatuordecim non auderent, metu poenae theatralis ; pronuntiavit, non teneri ea, quibus ipsis parentibusve equester census unquam fuisset. Populi recensum vicatim egit : ac ne plebs frumentationum causa frequentius a negotiis avocaretur, ter in annum quaternum mensium tesseras dare destinavit : sed desideranti consuetudinem veterem concessit rursus, ut sui cuiusque mensis acciperet. Comitiorum quoque pristinum ius reduxit : ac multiplici poena coercito ambitu, Fabianis et Scaptiensibus tribulibus suis die comitiorum, ne quid a quoquam candidato desiderarent, singula millia numum a se dividebat. Magni praeterea existimans, sincerum, atque ab omni colluvione peregrini ac servilis sanguinis incorruptum servare populum : et civitatem Romanam parcissime dedit, et manumittendi modum terminavit. Tiberio, pro cliente Graeco petenti, rescripsit, *Non aliter se daturum, quam si praesens sibi persuasisset, quam iustas petendi causas haberet.* Et Liviae, pro quodam tributario Gallo roganti, civitatem negavit, immunitatem obtulit : affirmans, *Se facilius passurum, fisco detrahi aliquid, quam civitatis Romanae vulgari honorem.* Servos non contentus multis difficultatibus a libertate, et multo pluribus a libertate iusta removisse : cum et de numero et de conditione ac differentia eorum, qui manumitterentur, curiose cavisset ; hoc quoque adiecit, ne victus unquam tortusve quis, ullo libertatis genere civitatem adipi-

sceretur. Etiam habitum vestitumque pristinum reducere studuit. Ac visa quondam pro concione pul-
latorum turba, indignabundus et clamitans, *En*, ait,

Romanos, rerum dominos, gentemque togatam.

Negotium aedilibus dedit, ne quem posthac paterentur in Foro Circove, nisi positis lacernis, togatum consistere.

XLI. Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit. Nam et, inuenta urbi Alexandrino triumpho regia gaza, tantam copiam numariae rei effecit, ut foenore diminuto plurimum agrorum pretiis accesserit, et postea, quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret, usum eius gratuitum iis, qui cavere in duplum possent, ad certum tempus indulgit. Senatorum censum ampliavit: ac pro octingentorum millium summa duodecies sester-
tio taxavit, supplevitque non habentibus. Congiaria populo frequenter dedit, sed diversae fere summae: modo quadringenos, modo trecenos; nonnunquam ducenos quinquagenosque numos. ac ne minores quidem pueros praeteriit, quamvis non nisi ab undecimo aetatis anno accipere consueissent. Frumentum quoque in annonae difficultatibus saepe levissimo, interdum nullo pretio, viritum admensus est, tesserasque numarias duplicavit.

XLII. Sed ut salubrem magis quam ambitiosum principem scires, querentem de inopia et caritate vini populum severissima coërcuit voce: *Satis provisum a genere suo Agrippa, perductis pluribus aquis, ne homines sitirent.* Eidem populo promissum quidem con-

giarium reposcenti, *Bonae se fidei esse* respondit : non promissum autem flagitanti, turpitudinem et impudentiam edicto exprobravit : affirmavitque, non daturum se, quamvis dare destinaret. Nec minore gravitate atque constantia, cum proposito congiario multos manumissos insertosque civium numero comperisset, negavit accepturos, quibus promissum non esset : ceterisque minus, quam promiserat, dedit ; ut destinata summa sufficeret. Magna vero quondam sterilitate, ac difficili remedio, cum venalicias et lanistarum familias, peregrinosque omnes, exceptis medicis et praeceptoribus, partemque servitiorum, urbe expulisset : ut tandem annona convaluit, *impetum se cepisse*, scribit, *frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum cessaret : neque tamen perseverasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque restitui*. Atque ita post hanc rem temperavit, ut non minorem aratorum ac negotiantium, quam populi, rationem deduceret.

XLIII. Spectaculorum et assiduitate, et varietate atque magnificentia, omnes antecessit. Fecisse ludos se ait suo nomine quater : pro aliis magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter et vicies. fecitque nonnunquam vaticum, ac pluribus scenis, per omnium linguarum histriones. Munera non in foro modo, nec Amphitheatro, sed in Circo et in Septis : et aliquando nihil praeter venationem edidit : Athletas, exstructis in campo Martio sedilibus ligneis : item navale proelium, circa Tiberim cavato solo, in quo nunc Caesarum nemus est. Quibus diebus custodes in urbe disposuit, ne raritate remanentium grassatoribus obno-

xia esset. In circo aurigas, cursoresque et confectores ferarum, et nonnunquam ex nobilissima iuventute, produxit. Sed et Troiae ludum edidit frequentissime, maiorum minorumve puerorum delectu: prisca decorique moris existimans, clarae stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem, lapsu debilitatum, aureo torque donavit: passusque est, ipsum posterosque Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit talia edendi, Asinio Pollione oratore graviter invidioseque in curia questu Aesernini nepotis sui casum, qui et ipse crus fregerat. Ad scenicas quoque et gladiatorias operas, etiam equitibus Romanis aliquando usus est: verum prius, quam senatusconsulto interdiceretur. Postea nihil sane, praeterquam adolescentulum Lucium, honeste natum, exhibuit: tantum ut ostenderet, quod erat bipedali minor, librarum septemdecim, ac vocis immensae. Quodam autem muneris die Parthorum obsides, tunc primum missos, per arenam mediam ad spectaculum induxit, superque se subsellio secundo collocavit. Solebat etiam citra spectaculorum dies, si quando quid invisitatum dignumque cognitu advectum esset, id extra ordinem quolibet loco publicare: ut rhinocerotem apud Septa: tigrim in scena: anguem quinquaginta cubitorum pro Comitio. Accidit votivis Circensibus, ut correptus valetudine, lectica cubans, thessas deduceret: rursus commissione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat, evenit, ut laxatis sellae curulis compagibus caderet supinus. Nepotum quoque suorum munere, cum consternatum ruinae metu populum retinere et confirmare

nullo modo posset, transiit e loco suo, atque in ea parte confedit, quae suspecta maxime erat.

XLIV. Spectandi confusissimum ac solutissimum morem correxit ordinavitque: motus iniuria senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos confessu frequenti nemo receperat. Facto igitur decreto patrum, ut, quoties quid spectaculi usquam publice ederetur, primus subselliorum ordo vacaret senatoribus: Romae legatos liberarum sociarumque gentium vetuit in orchestra confidere; cum quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Militem secrevit a populo. Maritis e plebe proprios ordines assignavit: praetextatis cuneum suum, et proximum paedagogis: sanxitque, ne quis pullatorum media cavea federet. Feminis ne gladiatores quidem, quos promiscue spectari solenne olim erat, nisi ex superiore loco spectare concessit, solis. Virginibus Vestalibus locum in theatro separatim, et contra praetoris tribunal dedit. Athletarum vero spectaculo muliebri secus omne adeo submovit, ut Pontificalibus ludis pugilum par postulatum distulerit in sequentis diei matutinum tempus, edixeritque: *Mulieres ante horam quintam venire in theatrum, non placere.*

XLV. Ipse Circenses ex amicorum fere libertorumque coenaculis spectabat, interdum e pulvinari, et quidem cum coniuge ac liberis, sedens. Spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aberat, petita venia, commendatisque qui suam vicem praesidendo fungerentur. Verum quoties adesset, nihil praeterea agebat: seu vitandi rumoris causa, quo patrem Caesarem vulgo reprehensum commemorabat, quod in-

ter spectandum epistolis libellisque legendis, ac rescribendis vacaret: seu studio spectandi, ac voluptate, qua teneri se neque dissimulavit unquam, et saepe ingenue professus est. Itaque corollaria et praemia alienis quoque muneribus ac ludis, et crebra et grandia de suo offerebat: nullique Graeco certamini interfuit, quo non pro merito certantium quemque honorarit. Spectavit autem studiosissime pugiles, et maxime Latinos: non legitimos atque ordinarios modo, quos etiam committere cum Graecis solebat; sed et catervarios oppidanos, inter angustias vicorum pugnantes temere ac sine arte. Universum denique genus operas aliquas publico spectaculo praebentium, etiam cura sua dignatus est. Athletis et conservavit privilegia, et ampliavit. Gladiatores sine missione edi prohibuit. Coërcitionem in histriones, magistratibus in omni tempore et loco lege vetere permissam, ademit: praeterquam ludis et scena. Nec tamen eo minus aut xyficorum certationes, aut gladiatorum pugnas severissime semper exegit. Nam histrionum licentiam adeo compescuit, ut Stephanionem togatarium, cui in puerilem habitum circumtonsam matronam ministrasse compererat, per trina theatra virgis caesum relegaverit: Hylam pantomimum, querente praetore, in atrio domus suae, nemine excluso, flagellis verberarit: et Pyladem urbe atque Italia submoverit, quod spectatorem, a quo exhibilabatur, demonstrasset digito, conspicuumque fecisset.

XLVI. Ad hunc modum urbe urbanisque rebus administratis, Italiam duodetriginta coloniarum numero, deductarum ab se, frequentavit, operibusque ac

vestigalibus publicis plurifariam instruxit : etiam iure ac dignatione urbi quodam modo pro parte aliqua adaequavit ; excogitato genere suffragiorum , quae de magistratibus urbicis decuriones colonici , in sua quisque colonia ferrent , et sub diem comitiorum obsignata Romam mitterent. Ac necubi aut honestorum deficeret copia , aut multitudinis soboles , equestrem militiam petentes etiam ex commendatione publica cuiusque oppidi ordinabat : at iis , qui e plebe regiones sibi revifenti filios filiasve approbarent , singula numerorum millia pro singulis dividebat.

XLVII. Provincias validiores , et quas annuis magistratuum imperiis regi nec facile nec tutum erat , ipse suscepit : ceteras proconsulibus sortito permisit : et tamen nonnullas commutavit interdum : atque ex utroque genere plerasque saepius adiit. Urbium quasdam foederatas , sed ad exitium licentia praecipites , libertate privavit : alias , aut aere alieno laborantes levavit , aut terrae motu subversas denuo condidit : aut merita erga populum Romanum allegantes , Latinitate vel civitate donavit. Nec est , ut opinor , provincia , excepta dumtaxat Africa et Sardinia , quam non adierit. In has , fugato Sexto Pompeio , traicere ex Sicilia apparantem continuae et immodicae tempestates inhibuerunt , nec mox occasio aut causa traiciendi fuit.

XLVIII. Regna , quibus belli iure potitus est , praeter pauca , aut iisdem , quibus ademerat , reddidit , aut alienigenis contribuit. Reges socios etiam inter semetipsos necessitudinibus mutuis iunxit ; promissimus affinitatis cuiusque atque amicitiae conciliator ,

et fautor : nec aliter universos, quam membra partefque imperii, curae habuit : rectorem quoque solitus apponere aetate parvis, ac mente lapsis, donec adolescerent aut resipiscerent : ac plurimorum liberos et educavit simul cum suis et instituit.

XLIX. Ex militaribus copiis legiones et auxilia provinciatis distribuit : classem Miseni, et alteram Ravennae, ad tutelam superi et inferi maris, collocavit. Certum numerum partim in urbis, partim in sui custodiam allegit : dimissa Calagurritanorum manu, quam usque ad devictum Antonium, item Germanorum, quam usque ad cladem Varianam, inter armigeros circa se habuerat. Neque tamen unquam plures quam tres cohortes in urbe esse passus est, easque sine castris : reliquas in hiberna et aestiva circa finitima oppida dimittere assuerat. Quidquid autem ubique militum esset, ad certam stipendiorum praemiorumque formulam adstrinxit ; definitis pro gradu cuiusque, et temporibus militiae, et commodis missionum : ne aut aetate aut inopia post missionem sollicitari ad res novas possent. Urque perpetuo ac sine difficultate sumtus ad tuendos eos prosequendosque suppeteret, aerarium militare cum vectigalibus novis instituit. Et quo celerius, ac sub manum annuntiari cognoscique posset, quid in provincia quaque gereretur, iuvenes primo modicis intervallis per militares vias, dehinc vehicula, disposuit. commodius id visum est, ut qui a loco perferrent literas, iidem interrogari quoque, si quid res exigeret, possent.

L. In diplomatibus, libellisque et epistolis signandis, initio Sphinge usus est : mox imagine Magni Ale-

xandri : novissime sua , Dioscoridis manu scalpta , qua signare infecuti quoque principes perseverarunt. Ad epistolas omnes horarum quoque momenta , nec diei modo , sed et noctis , quibus datae significarentur , addebat.

LI. Clementiae civilitatisque eius multa et magna documenta sunt. Ne enumerem , quot et quos diversarum partium , venia et incolumitate donatos , principem etiam in civitate locum tenere passus sit : lunium Novatum , et Cassium Patavinum , e plebe homines , alterum pecunia , alterum levi exilio punire satis habuit : cum ille Agrippae iuvenis nomine asperimam de se epistolam in vulgus edidisset : hic convivio pleno proclamasset : *Neque votum sibi neque animum deesse , confodiendi eum*. Quadam vero cognitione , cum Aemilio Aeliano Cordubensi inter cetera crimina vel maxime obiiceretur , quod male opinari de Caesare soleret ; conversus ad accusatorem , commotoque similis , *Velim* , inquit , *hoc mihi probes : faciam , sciat Aelianus , & me linguam habere : plura enim de eo loquar*. Nec quidquam ultra , aut statim aut postea , inquisivit. Tiberio quoque de eadem re , sed violentius , apud se per epistolam conquerenti , ita rescripsit : *Aetati tuae , mi Tiberi , noli in hac re indulgere , & nimium indignari , quenquam esse , qui de me male loquatur*. Satis est enim , *si hoc habemus , ne quis nobis male facere possit*.

LII. Tempia , quamvis sciret etiam proconsulibus decerni solere , in nulla tamen provincia , nisi communi suo Romaeque nomine , recepit. nam in urbe quidem pertinacissime abstinuit hoc honore. Atque

etiam argenteas statuas, olim sibi positas, conflavit omnes : exque iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicavit. Dictaturam magna vi offerente populo, genu nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pectore, deprecatus est.

LIII. Domini appellationem, ut maledictum et opprobrium semper exhorruit. Cum spectante eo ludos, pronuntiatum esset in mimo : *O dominum aequum & bonum !* et universi, quasi de ipso dictum, exsultantes comprobassent : et statim manu vultuque indecoras adulationes repressit, et insequenti die gravissimo corripuit edicto, dominumque se posthac appellari, ne a liberis quidem aut nepotibus suis, vel serio vel ioco, passus est : atque huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temere urbe oppidove ullo egressus, aut quoquam ingressus est, nisi vespere aut noctu ; ne quem officii causa inquietaret. In consulatione pedibus fere, extra consulatum saepe adaptata sella, per publicum incescit. Promiscuis salutationibus admittebat et plebem : tanta comitate adeuntium desideria excipiens, ut quendam ioco corripuerit, quod *sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem*. Die senatus nunquam patres nisi in curia salutavit, et quidem sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonente : et discedens eodem modo [sedentibus singulis,] valere dicebat. Officia cum multis mutuo exercuit : nec prius dies cuiusque solennes frequentare desuit, quam grandi iam natu, et in turba quondam sponsaliorum die vexatus. Gallum Terrinium senatorem, minus sibi familiarem, sed captum repente oculis, et ob id inedia mori

destinantem, praefens consolando revocavit ad vitam.

LIV. In senatu verba facienti dictum est, *Non intellexi* : et ab alio, *Contradicerem tibi, si locum haberem*. Interdum ob immodicas altercationes disceptantium e curia per iram se proripienti quidam ingesserunt, *Licere oportere senatoribus de Republica loqui*. Antistius Labeo senatus lectione, cum vir virum legeret, M. Lepidum, hostem olim eius, et tunc exultantem, legit : interrogatusque ab eo, an essent alii digniores, *Suum quemque iudicium habere* respondit. Nec ideo libertas aut contumacia fraudi cuiquam fuit.

LV. Etiam sparsos de se in curia famosos libellos nec expavit, nec magna cura redarguit : ac, ne requisitis quidem auctoribus, id modo censuit, cognoscendum posthac de iis, qui libellos aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine edant.

LVI. Iocis quoque quorundam invidiosis aut petulantibus lacesitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentia, ne senatus quidquam constitueret, intercessit. Quoties magistratuum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circuibat, supplicabatque more solenni. Ferebat et ipse suffragium in tribubus, ut unus e populo. Testem se in iudiciis et interrogari, et refelli, aequissimo animo patiebatur. Forum angustius fecit, non ausus extorquere possessoribus proximas domos. Nunquam filios suos populo commendavit, ut non adiiceret : *Si merebuntur*. Eisdem, praetextatis adhuc, assurrectum ab universis in theatro, et a stantibus plausum, gravissime questus est. Amicos ita magnos et potentes in ci-

vitae esse voluit, ut tamen pari iure essent quo ceteri, legibusque iudicariis aequae tenerentur. Cum Asprenas Nonius, arctius ei iunctus, causam beneficii accusante Cassio Severo diceret: consuluit senatum, quid officii sui putaret: *Cunctari enim se, ne, si superesset, eriperet legibus reum: sin deesset, destituere ac praedamnare amicum existimaretur.* Et consentientibus universis, sedit in subselliis per aliquot horas: verum tacitus, ac ne laudatione quidem iudiciali data. Adfuit et clientibus: sicut Scutario cuidam, evocato quondam suo, qui postulabatur iniuriarum. Unum omnino e reorum numero, ac ne eum quidem, nisi precibus, eripuit, exorato coram iudicibus accusatore, Castricius, per quem de coniuratione Murenae cognoverat.

LVII. Pro quibus meritis quantopere dilectus sit, facile est existimare. Omitto senatusconsulta, quae possunt videri vel necessitate expressa, vel verecundia: Equites Romani natalem eius sponte atque consensu, biduo semper celebrarunt. Omnes ordines in lacum Curtii quotannis ex voto pro salute eius stipem iaciebant: item Kalendis Ianuariis strenam in Capitolio, etiam absenti: ex qua summa pretiosissima deorum simulacra mercatus vicatim dedicabat: ut Apollinem Sandaliarium, et Iovem Tragoedum, aliaque. In restitutionem Palatinae domus, incendio absumtae, veterani, decuriae, tribus, atque etiam singillatim e cetero genere hominum, libentes ac pro facultate quisque pecunias contulerunt: delibante tantummodo eo summarum acervos, neque ex quoquam plus denario auferente. Revertentem ex provincia non solum fau-

stis ominibus, sed et modulatis carminibus prosequerantur. Observatum etiam est, ne, quoties introiret urbem, supplicium de quoquam fumeretur.

LVIII. Patris patriae cognomen universi repentino maximoque consensu detulerunt ei. Prima plebs, legatione Antium missa: dein, quia non recipiebar, in eunti Romae spectacula frequens et laureata: mox in curia senatus: neque decreto, neque acclamatione, sed per Valerium Messallam, id mandantibus cunctis: *Quod bonum, inquit, faustumque sit tibi, domuique tuae, Caesar Auguste: sic enim nos perpetuam felicitatem Reipublicae, & laeta huic, precari existimamus: Senatus te, consentiens cum populo Romano, consalutat PATRIAE PATREM.* Cui lacrimans respondit Augustus his verbis: (ipsa enim, sicut Messallae, posui) *Compos factus votorum meorum, Patres Conscripti, quid habeo aliud deos immortales precari, quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitae finem mihi perferre liceat.*

LIX. Medico Antonio Musae, cuius opera ex ancipiti morbo convaluerat, statuam aere collato iuxta signum Aesculapii statuerunt. Nonnulli patrum familiarum testamento caverunt, ut ab heredibus suis, praelato victimae titulo, in Capitolium ducerentur, votumque pro se solveretur, **QUOD SUPERSTITEM AUGUSTUM RELIQUISSENT.** Quaedam Italiae civitates diem, quo primum ad se venisset, initium anni fecerunt. Provinciarum pleraeque super templa et aras, ludos quoque quinquennales paene oppidatim constituerunt.

LX. Reges, amici, atque focii, et singuli in suo

quisque regno, Caesareas urbes condiderunt: et cuncti simul aedem Iovis Olympii, Athenis antiquitus inchoatam, perficere communi sumtu destinaverunt, Genioque eius dedicare: ac saepe regnis relictis, non Romae modo, sed provincias peragranti quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientium, praestiterunt.

LXI. Quoniam, qualis in imperiis ac magistratibus, regendaque per terrarum orbem pace belloque republica fuerit, exposui: referam nunc interiorem ac familiarem eius vitam, quibusque moribus atque fortuna, domi et inter suos egerit, a iuventa usque ad supremum vitae diem. Matrem amisit in primo consulatu, sororem Octaviam quinquagesimum et quartum agens aetatis annum. Utrique, cum praecipua officia vivae praestitisset, etiam defunctae honores maximos tribuit.

LXII. Sponsam habuerat adolescens, P. Servilii Isaurici filiam: sed reconciliatus post primam discordiam Antonio, expositulantibus utriusque militibus, ut et necessitudine aliqua iungerentur, privignam eius Claudiam, Fulviae ex P. Clodio filiam, duxit uxorem, vix dum nubilem: ac similtate cum Fulvia focru exorta, dimisit intactam adhuc et virginem. Mox Scriboniam in matrimonium accepit, nuptam ante duobus consularibus, et ex altero etiam matrem. Cum hac etiam divortium fecit, pertaesus, ut scribit, morum perversitatem eius: ac statim Liviam Drusillam matrimonio Tiberii Neronis, et quidem praegnantem, abduxit, dilexitque, et probavit unice ac perseveranter.

LXIII. Ex Scribonia Iuliam, ex Liſia nihil libero-
rum tulit, cum maxime cuperet. Infans, qui concep-
tus erat, immaturus eſt editus. Iuliam primum Mar-
cello, Octaviae ſororis ſuae filio, tantum quod pue-
ritiam egreſſo; deinde, ut is obiit, M. Agrippae nup-
tum dedit: exorata ſorore, ut ſibi genero cederet.
Nam tunc Agrippa alteram Marcellarum habebat, et
ex ea liberos. Hoc quoque deſuncto, multis, ac diu,
etiam ex equeſtri ordine, circumſpectis conditionibus,
Tiberium privignum ſuum legit: coëgitque praeg-
nantem uxorem, et ex qua iam pater erat, dimittere.
M. Antonius ſcribit: *Primum eum Antonio filio ſuo
deſpondiſſe Iuliam: dein Cotiſoni, Getarum regi: quo
tempore ſibi quoque invicem filiam regis in matrimonium
petiſſet.*

LXIV. Nepotes ex Agrippa et Iulia tres habuit,
Caium, Lucium, et Agrippam: neptes duas, Iuliam,
et Agrippinam. Iuliam L. Paulo Cenſoris filio, Agrip-
pinam Germanico ſororis ſuae nepoti collocavit.
Caium et Lucium adoptavit domi, per aſſem et li-
bram emtos a patre Agrippa: teneroſque adhuc ad
curam Reipublicae admovit: et conſules deſignatos
circum provincias exercitusque dimiſit. Filiam et
neptes ita inſtituit, ut etiam lanificio aſſuefaceret,
vetaretque loqui, aut agere quidquam, niſi propalam,
et quod in diurnos commentarios referretur. Extra-
neorum quidem coetu adeo prohibuit, ut L. Vini-
cio, claro decoroque iuveni, ſcripſerit quondam, *Pa-
rum modeſte feciſſe eum, quod filiam ſuam Baias ſalu-
tatum veniſſet.* Nepotes, et literas et natate aliaque ru-
dimenta, per ſe plerumque, docuit: ac nihil aequae

laboravit, quam ut imitarentur chirographum suum. Neque coenavit una, nisi ut in imo lecto assiderent: neque iter fecit, nisi ut vehiculo anteirent, aut circa adequitarent.

LXV. Sed laetum eum, atque fidentem et sobole et disciplina domus, Fortuna destituit. Iulias, filiam et neptem, omnibus probris contaminatas relegavit. Caium et Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos, Caio in Lycia, Lucio Massiliae, defunctis. Tertium nepotem Agrippam, simulque privignum Tiberium, adoptavit in foro lege Curiata. Ex quibus Agrippam brevi ob ingenium sordidum ac ferox abdicavit, seposuitque Surrentum. Aliquanto autem patientius mortem, quam dedecora suorum tulit. Nam Caii Luciique casu non adeo fractus, de filia absens ac libello per quaestorem recitato notum senatui fecit: abstinuitque congressu hominum diu prae pudore: etiam de necanda deliberavit. Certe cum sub idem tempus una ex consciis liberta, Phoebe nomine, suspendio vitam finisset: *Maluisse se*, ait, *Phoebes patrem fuisse*. Relegatae usum vini, omnemque deliciarum cultum ademit: neque adiri a quopiam libero servove, nisi se consulto, permisit; et ita, ut certior fieret, qua is aetate, qua statura, quo colore esset, etiam quibus corporis notis, vel cicatricibus. Post quinquennium demum ex insula in continentem, lenioribusque paulo conditionibus, transfudit eam. Nam, ut omnino revocaret, exorari nullo modo potuit, deprecanti saepe populo Romano, et pertinacius instanti, *tales filias, talesque, coniuges pro concione imprecatus*. Ex nepte Iulia, post damnatio-

nem, editum infantem agnosci aliquē vetuit. Agrippam nihilo tractabiliorem, immo in dies amentio- rem, in insulam transportavit, sepelitque insuper custodia militum. Cavit etiam senatusconsulto, ut eodem loci in perpetuum contineretur: atque ad omnem et eius et Iuliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat:

Αἷς' ὄφελον ἀγαμός τ' εἶμεναι, ἀγονός τ' ἀπολέσθαι.

nec aliter eos appellare, quam tres vomicas, aut tria carcinomata sua.

LXVI. Amicitias neque facile admisit, et constantissime retinuit: non tantum virtutes ac merita cuiusque digne prosecutus, sed vitia quoque et delicta, dumtaxat modica, perpeffus. Neque enim temere, ex omni numero, in amicitia eius afflicti reperientur, praeter Salvidienum Rufum, quem ad consulatum usque, et Cornelium Gallum, quem ad praefecturam Aegypti, ex infima utrumque fortuna, provexerat. Quorum alterum, res novas molientem, damnandum senatui tradidit: alteri, ob ingratum et malevolum animum, domo et provinciis suis interdixit. Sed Gallo quoque et accusatorum denuntiationibus et senatusconsultis ad necem compulso, laudavit quidem pietatem tantopere pro se indignantium: ceterum et illacrimavit, et vicem suam conquestus est, *quod sibi soli non liceret, amicis, quatenus vellet, irasci*. Reliqui potentia atque opibus ad finem vitae sui cuiusque ordinis principes floruerunt: quanquam et offensis intervenientibus. Desideravit enim nonnunquam, ne de pluribus referam, et M. Agrippae patientiam, et

Maecenatis taciturnitatem, cum ille ex levi rigoris suspicione, et quod Marcellus sibi anteferretur, Mitylenas se, relictis omnibus, contulisset: hic secretum de comperta Murenæ coniuratione uxori Terentiae prodidisset. Exegit et ipse invicem ab amicis benevolentiam mutuam, tam a defunctis, quam a vivis. Nam, quamvis minime appeteret hereditates, ut qui nunquam ex ignoti testamento capere quidquam sustinuerit: amicorum tamen suprema iudicia morosissime pensitavit: neque dolore dissimulato, si parcius, aut citra honorem verborum; neque gaudio, si grate pieque quis se prosecutus fuisset. Legata, vel partes hereditatum, a quibuscunque parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere, aut, si pupillari aetate essent, die virilis togæ, vel nuptiarum, cum incremento restituere consueverat.

LXVII. Patronus dominusque non minus severus, quam facilis et clemens, multos libertorum in honore et usu maximo habuit: ut Licinium, Enceladum, aliosque. Cosmum servum, gravissime de se opinantem, non ultra quam compedibus coercuit. Diomedem dispensatorem, a quo, simul ambulante, incurrenti repente fero apro per metum obiectus est, maluit timiditatis arguere, quam noxæ: remque non minimi periculi, quia tamen fraus aberat, in iocum vertit. Idem Proculum ex acceptissimis libertis mori coëgit, compertum adulterare matronas; Thallo, a manu, quod pro epistola prodita denarios quingentos accepisset, crura fregit. Paedagogum, ministrosque Caii filii, per occasionem valetudinis mortisque eius superbe avareque in provincia grassatos,

oneratis gravi pondere cervicibus, praecipitavit in flumen.

LXVIII. Prima iuventa variorum dedecorum infamiam subiit. Sex. Pompeius ut effeminatum infectatus est. M. Antonius adoptionem avunculi stupro meritum. Item Lucius Marci frater, quasi pudicitiam delibatam a Caesare, A. etiam Hirtio in Hispania CCC millibus numum substraverit; solitusque sit crura suburere nuce ardenti, quo mollior pilus surgeret. Sed et populus quondam universus ludorum die, et accepit in contumeliam eius, et assensu maximo comprobavit verum, in scena pronuntiatum, de Gallo matris Deum tympanizante,

Viden', ut cinaedus orbem digito temperat?

LXIX. Adulteria quidem exercuisse, ne amici quidem negant: excusantes sane, non libidine, sed ratione commissa; quo facilius consilia adversariorum percuiusque mulieres exquireret. M. Antonius super festinatas Liviae nuptias obiecit, et feminam consularem e triclinio, viro coram, in cubiculum abductam, rursus in convivium, rubentibus auriculis, incomtiore capillo, reductam: et dimissam Scriboniam, quia liberius doluisset nimiam potentiam pellicis: et conditiones quaesitas per amicos, qui matresfamilias et adultas aetate virgines denudarent, atque perspicerent, tanquam Thoranio mangone vendente. Scribit etiam ad ipsum hoc familiariter adhuc, nec dum plane inimicus, aut hostis: *Quid te mutavit? quod reginam in eo? uxor mea est. Nunc coepi, an abhinc annos novem? tu deinde solam Drusillam inis? ita valeas, uti*

tu, hanc epistolam cum leges, non inieris Tertullam, aut Terentillam, aut Rufillam, aut Salviam Titisceniam, aut omnes. Anne refert, ubi, & in quam arrigas?

LXX. Coena quoque eius secretior in fabulis fuit, quae vulgo *δωδεκάθεος* vocabatur: in qua deorum dearumque habitu discubuisse convivas, et ipsum pro Apolline ornatum, non Antonii modo epistolae, singulorum nomina amarissime annumerantes, exprobrant, sed et sine auctore notissimi versus:

*Cum primum istorum conduxit mensa choragum,
Sexque deos vidit Mallia, sexque deas:
Impia dum Phoebi Caesar mendacia ludit,
Dum nova divorum coenat adulteria:
Omnia se a terris tunc Numina declinarunt:
Fugit & auratos Iupiter ipse thronos.*

Anxit coenae rumorem summa tunc in civitate penuria ac fames. Acclamatumque est postridie, *frumentum omne deos comedis*: et, *Caesarem esse plarē Apollinem, sed Tortorem*. quo cognomine is Deus quadam in parte urbis colebatur. Notatus est et ut pretiosae suppellectilis, Corinthiorumque praecipudus, et aleae indulgens. Nam et proscriptionis tempore ad statuum eius adscriptum est:

Pater argentarius, ego Corintharius:

cum existimaretur, quosdam propter vasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma vulgatum est:

*Postquam bis classe victus naves perdidit,
Aliquando ut vincat, ludit assidue aleam.*

LXXI. Ex quibus, sive criminibus sive maledictis, infamiam impudicitiae facillime refutavit, et praesentis et posteræ vitæ castitate. Item lautitiarum invidiam, cum et Alexandria capta, nihil sibi præter unum murrhinum calicem ex instrumento regio retinuerit, et mox vasa aurea assiduissimi usus conflaverit omnia. Circa libidines hæsit: postea quoque, ut ferunt, ad vitandas virgines promptior, quæ sibi undique, etiam ab uxore, conquirerentur. Aleæ rumorem nullo modo expavit: lusitque simpliciter et palam oblectamenti causa, etiam senex: ac, præterquam Decembri mense, aliis quoque festis profestisque diebus. Nec id dubium est. Autographa quadam epistola; Coenavi, ait, mi Tiberi, cum iisdem. Accesserunt convivæ, Vinicius, & Silius pater. Inter coenam lusimus *γερωντικῶς*, & heri & hodie. Talis enim iactatus, ut quisque canem, aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat universos, qui Venerem iecerat. Et rursus aliis literis: Nos, mi Tiberi, Quinquatrus satis iucunde egimus. Lusimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calsecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen perdidit non multum: sed ex magnis detrimentis præter spem paulatim retractus est. Ego perdididi viginti millia numum, meo nomine: sed cum effuse in lusu liberalis fuisset, ut soleo plerumque. Nam si, quas manus remisit cuique, exegissem, aut retinuissem, quod cuique donavi, vicissem vel quinquaginta millia.

Sed hoc malo. Benignitas enim mea me ad coelestem gloriam efferet. Scribit ad filiam : Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis convivis dederam, si vellent inter se inter coenam, vel talis, vel par impar ludere.

LXXII. In ceteris partibus vitae continentissimum fuisse constat, ac sine suspitione ullius vitii. Habita-
vit primo iuxta Romanum forum, supra Scalas anula-
rias, in domo, quae Calvi oratoris fuerat : postea in
Palatio : sed nihilominus aedibus modicis Hortensia-
nis, et neque laxitate, neque cultu conspicuis ; ut in
quibus porticus breves essent Albanarum columna-
rum, et sine marmore ullo aut insigni pavimento
conclavia. Ac per annos amplius quadraginta eodem
cubiculo hieme et aestate mansit : quamvis parum sa-
lubrem valetudini suae urbem hieme experiretur,
assidueque in urbe hiemaret. Si quando quid secreto,
aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi
locus in edito singularis, quem *Syracusas* et τεχνόπουον
vocabat : huc transibat, aut in alicuius libertorum
suburbanum : aeger autem in domo Maecenatis cuba-
bat. Ex secessibus praecipue frequentavit maritima,
insulaeque Campaniae, aut proxima urbi oppida,
Lanuvium, Praeneste, Tibur : ubi etiam in portici-
bus Herculis templi per saepe ius dixit. Ampla et ope-
rosa praetoria gravabatur. Et neptis quidem suae Iu-
liae, profuse ab ea exstructa, etiam diruit ad solum :
sua vero, quamvis modica, non tam statuarum tabula-
rumque pictarum ornatu, quam xystris et nemoribus
excoluit, rebusque vetustate ac raritate notabilibus :
qualia sunt Capreis immanium belluarum, ferarum-

que membra praegrandia, quae dicuntur *Gigantum ossa*, et arma *Heroum*.

LXXIII. Instrumenti eius et supellectilis parsimonia apparet etiam nunc, residuis lectis atque mensis, quorum pleraque vix privatae elegantiae sint. Ne toro quidem cubuisse aiunt, nisi humili, et modice instrato. Veste non temere alia domestica usus est, quam ab uxore et sorore et filia neptibusque confecta: togis, neque restrictis neque fufis: clavo, nec lato nec angusto: calceamentis altiusculis, ut procerior, quam erat, videretur. Et forensia autem, et calceos nunquam non intra cubiculum habuit, ad subitos repentinosque casus parata.

LXXIV. Convivabatur et assidue, nec unquam nisi recta: non sine magno ordinum hominumque delectu. Valerius Messala tradit, neminem unquam libertinorum adhibitum ab eo coenae, excepto Menae, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sex. Pompeii classem. Ipse scribit, invitasse se quendam, in cuius villa maneret, qui speculator suus olim fuisset. Convivia nonnunquam et serius inibat, et maturius relinquebat: cum convivae et coenare inciperent prius, quam ille discumberet, et permanerent, digresso eo. Coenam ternis ferculis, aut, cum abundantissime, senis praebebat, ut non nimio sumtu, ita summa comitate. Nam et ad communionem sermonis tacentes, vel submissim fabulantes provocabat, et aut acroamata et histriones, aut etiam triviales ex circo ludios interponebat, ac frequentius aretalogos.

LXXV. Festos et solennes dies profusissime, non-

nunquam ioculariter tantum celebrabat. Saturnalibus, et si quando alias libuisset, modo munera dividebat, vestem, et aurum, et argentum : modo numos omnis notae, etiam veteres regios ac peregrinos : interdum nihil praeter cilicia et spongas, et rutabula, et forpices, atque alia id genus, titulis obscuris et ambiguis. Solebat et inaequalissimarum rerum sortes, et averfas tabularum picturas in convivio venditare : incertoque casu spem mercantium vel frustrari, vel explere : ita ut per singulos lectos licitatio fieret, et seu iactura, seu lucrum communicaretur.

LXXVI. Cibi (nam ne hoc quidem omiserim) minimi erat, atque vulgaris fere. Secundarium panem, et pisciculos minutos, et caseum bubulum manu pressum, et ficos virides biferas maxime appetebat : vescabaturque et ante coenam, quocunque tempore et loco, quo stomachus desiderasset. Verba ipsius ex epistolis sunt : *Nos in effedo panem & palmulas gustavimus.* Et iterum : *Dum lectica ex regia domum redeo, panis unciam cum paucis acinis uvae duracinae comedi.* Et rursus : *Ne Iudaeus quidem, mi Tiberi, tam diligenter sabbatis ieiunium servat, quam ego hodie servavi : qui in balneo demum post horam primam noctis duas buceas manducavi prius, quam ungi inciperem.* Ex hac inobservantia nonnunquam, vel ante initum, vel post dimissum convivium solus coenitabat, cum pleno convivio nihil tangeret.

LXXVII. Vini quoque natura parcissimus erat. Non amplius ter bibere eum solitum super coenam in castris apud Mutinam, Cornelius Nepos tradit. Postea, quoties largissime se invitaret, senos sextantes

non excessit, aut, si excessisset, reiciebat. Et maxime delectatus est Rhaetico, neque temere interdium bibit. Pro potione fumebat perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, vel lactuculae thyrsum, aut recens acidumve pomum succi vinosioris.

LXXVIII. Post cibum meridianum, ita ut vestitus calceatusque erat, reiectis pedibus paulisper conquiescebat, opposita ad oculos manu. A coena lucubratoriam se in lecticulam recipiebat. Ibi, donec residua diurni actus, aut omnia, aut ex maxima parte, conficeret, ad multam noctem permanebat. In lectum inde transgressus, non amplius cum plurimum, quam septem horas dormiebat: ac ne eas quidem continuas, sed ut in illo temporis spatio ter aut quater expergisceretur. Si interruptum somnum recuperare, ut evenit, non posset: lectoribus, aut fabulatoribus arcessitis, resumebat, producebatque ultra primam saepe lucem. Nec in tenebris vigilavit unquam, nisi affidente aliquo. Matutina vigilia offendeatur: ac si vel officii, vel sacri causa maturius evigilandum esset, ne id contra commodum faceret, in proximo cuiuscunque domesticorum coenaculo manebat. Sic quoque saepe indigens somni, et dum per vicos deportaretur, et deposita lectica inter aliquas moras condormiebat.

LXXIX. Forma fuit eximia, et per omnes aetatis gradus venustissima: quanquam et omnis lenocinii negligens, et in capite comendo tam incuriosus, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret: ac modo tonderet, modo raderet barbam: eoque ipso tempore aut legeret aliquid, aut etiam scriberet.

Vultu erat, vel in sermone vel tacitus, adeo tranquillo ferenoque, ut quidam e primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibitum ac remollitum, quo minus, ut destinarat, in transitu Alpium per simulationem colloquii propius admissus, in praecipitum propelleret. Oculos habuit claros ac nitidos: quibus etiam existimari volebat inesse quiddam divini vigoris: gaudebatque, si quis sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorem Solis, vultum submitteret: sed in senecta sinistro minus vidit. Dentes raros, et exiguos, et scabros: capillum leniter inflexum et sufflavum, supercilia coniuncta, mediocres aures: nasum et a summo eminentiorem, et ab imo deductionem: colorem inter aquilum candidumque: staturam brevem: (quam tamen Iulius Marathus libertus etiam in memoriam eius quinque pedum et dodrantis fuisse tradit:) sed quae commoditate et aequitate membrorum occuleretur; ut nonnisi ex comparatione adstantis alicuius procerioris intelligi posset.

LXXX. Corpore traditur maculoso, dispersis per pectus atque alvum genitivis notis, in modum et ordinem ac numerum stellarum coelestis Urssae: sed et callis quibusdam, ex prurigne corporis, assiduoque et vehementi strigilis usu, plurifariam concretis, ad impetiginis formam. Coxendice, et femore, et crure sinistro non perinde valebat, ut saepe etiam inde claudicaret: sed remedio harenarum atque arundinum confirmabatur. Dextrae quoque manus digitum salutarem tam imbecillum interdum sentiebat, ut torpentem, contractumque frigore, vix cornei circuli supplemento scripturae admoveret. Questus est et

de vesica, cuius dolore, calculis demum per urinam eiectis, levabatur.

LXXXI. Graves et periculosas valetudines per omnem vitam aliquot expertus est: praecipue Cantabria domita, cum etiam, distillationibus iecinore vitiato, ad desperationem redactus, contrariam et ancipitem rationem medendi necessario subiit; quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Musa. Quasdam et anniverfarias, ac tempore certo recurrentes, experiebatur. Nam sub natalem suum plerumque languebat: et initio veris praecordiorum inflatione tentabatur; austrinis autem tempestatibus, gravedine. Quare quassato corpore, neque frigora neque aestus facile tolerabat.

LXXXII. Hieme quaternis cum pingui toga tunicis, et subuculae thorace laneo, et feminalibus, et tibialibus muniebatur: aestate apertis cubiculi foribus, ac saepe in peristylio saliente aqua, atque etiam ventilante aliquo, cubabat. Solis vero ne hiberni quidem patiens, domi quoque, non nisi petasatus, sub divo spatiabatur. Itinera lectica, et noctibus fere, eaque lenta ac minuta faciebat, ut Praeneste, vel Tibur, bi-duo procederet. Ac si quo pervenire mari posset, potius navigabat. Verum tantam infirmitatem magna cura tuebatur, in primis lavandi raritate. Ungebatur enim saepius, et sudabat ad flammam: deinde perfunde-batur egelida aqua, vel sole multo calefacta. At quoties nervorum causa marinis, Albulisque calidis utendum esset, contentus hoc erat, ut insidens ligneo folio, quod ipse Hispanico verbo *duretam* vocabat, manus ac pedes alternis iactaret.

LXXXIII. Exercitationes campestris equorum et armorum statim post civilia bella omisit, et ad pilam primo folliculumque transiit: mox nihil aliud quam vectabatur et deambulabat, ita ut in extremis spatiis subsultim decurreret, segestro vel lodicula involutus. Animi laxandi causa, modo piscabatur hamo, modo talis, aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis, quos facie et garrulitate amabiles undique conquirebat, praecipue Mauros et Syros. Nam pumilos, atque distortos, et omnes generis eiusdem, ut ludibria naturae, malique ominis, abhorrebat.

LXXXIV. Eloquentiam studiaque liberalia ab aetate prima, et cupide, et laboriosissime exercuit. Murinensi bello in tanta mole rerum, et legisse et scripsisse et declamasse quotidie traditur. Nam deinceps, neque in senatu, neque apud populum, neque apud milites, locutus est unquam, nisi meditata et composita oratione: quamvis non deficeretur ad subita extemporali facultate. Ac ne periculum memoriae adiret, aut in ediscendo tempus absumeret, instituit recitare omnia. Sermones quoque cum singulis, etiam cum Livia sua, graviores, nonnisi scriptos, et e libello habebat: ne plus minusve loqueretur ex tempore. Pronuntiabat dulci et proprio quodam oris sono; dabatque assidue phœnasco operam: sed nonnunquam, infirmatis faucibus, praeconis voce ad populum concionatus est.

LXXXV. Multa varii generis prosa oratione composuit, ex quibus nonnulla in coetu familiarium, velut in auditorio, recitavit: sicut, *Rescripta Bruto de Catone*: quae volumina cum iam senior ex magna

parte legisset, fatigatus, Tiberio tradidit perlegenda: Item *Hortationem ad philosophiam*: et aliqua *de vita sua*, quam tredecim libris, Cantabrico tenus bello, nec ultra, exposuit. Poeticam summatim attigit. Unus liber exstat, scriptus ab eo hexametris versibus, cuius et argumentum et titulus est *Sicilia*. Exstat alter aequae modicus *Epigrammatum*, quae fere tempore balnei meditabatur. Nam tragoediam magno impetu exorsus, non succedente stilo, abolevit: quaerentibusque amicis, *quidnam Ajax ageret*, respondit, *Aiacem suum in spongiam incubuisse*.

LXXXVI. Genus eloquendi secutus est elegans et temperatum: vitatis sententiarum ineptiis atque concinnitate, et *reconditorum verborum*, ut ipse dicit, *foetoribus*. Praecipuamque curam duxit, sensum animi quam apertissime exprimere. quod quo facilius efficeret, aut nec ubi lectorem vel auditorem obturbaret ac moraretur, neque praepositiones verbis addere, neque coniunctiones saepius iterare dubitavit, quae detractae afferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augment. Cacozelos et antiquarios, ut diverso genere vitiosos, pari fastidio sprexit. Exagitabatque nonnunquam in primis Maecenatem suum, cuius *μυροσπεχέης*, ut ait, *cincinnos* usque quaque persequitur, et imitando per iocum irridet. Sed nec Tiberio parcat, exoletas interdum et reconditas voces aucupanti. M. quidem Antonium ut insanum increpat: quasi ea scribentem, quae mirentur potius homines, quam intelligant. Deinde ludens malum et inconstans in eligendo genere dicendi ingenium eius, addit haec: *Tuque dubitas, Cimberne Annius, an Veranius Flaccus,*

imitandi sint tibi? ita ut verbis, quae C. Sallustius excerptit ex Originibus Catonis, utaris? an potius Asiaticorum oratorum, inanis sententiis verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda? Et quadam epistola Agrippinae neptis ingenium collaudans: Sed opus est, inquit, dare te operam, ne moleste scribas, aut loquaris.

LXXXVII. Quotidiano sermone quaedam frequentius et notabiliter usurpasse eum, literae ipsius autographae ostentant. In quibus identidem, cum aliquos nunquam soluturos significare vult, *Ad Kalendas Graecas soluturos* ait: et cum hortatur, ferenda esse praesentia, qualiacunque sint, *Contenti simus hoc Catone*: et ad exprimendam festinatae rei velocitatem, *Celerius, quam asparagi coquantur*. Ponit assidue, et pro stulto *baceolum*: et pro pullo *pulleiaceum*: et pro cerito *vacerrosum*: et *vapide sese habere*, pro male: et *betizare*, pro languere: quod vulgo *lachanizare* dicitur. Item *simus*, pro fumus: et *domos* genitivo casu singulari, pro domus. Nec unquam aliter haec duo, ne quis mendam magis quam consuetudinem putet. Notavi et in chirographo eius illa praecipue: non dividit verba, nec ab extrema parte versuum abundantes literas in alterum transfert; sed ibidem statim subiicit circumducitque.

LXXXVIII. Orthographiam, id est, formulam rationemque scribendi a grammaticis institutam, non adeo custodit: ac videtur eorum sequi potius opinionem, qui perinde scribendum, ac loquamur, existiment. Nam quod saepe non literas modo, sed syllabas, aut permutat, aut praeterit, communis hominum

error est. Nec ego id notarem, nisi mihi mirum videretur, tradidisse aliquos, legato eum consulari successorem dedisse, ut rudi et indocto, cuius manu *ixi* pro *ipfi* scriptum animadverterit. Quoties autem per notas scribit, *b* pro *a* : *c* pro *b*, ac deinceps eadem ratione, sequentes literas ponit; pro *z* autem duplex *a*.

LXXXIX. Ne Graecarum quidem disciplinarum levio- re studio tenebatur : in quibus et ipsis prae- stabat largiter, magistro dicendi usus Apollodoro Perga- meno, quem iam grandem natu Apolloniam quoque secum ab urbe iuvenis adhuc eduxerat. Deinde etiam eruditione varia repletus, Sphaeri, Arei philosophi, filiorumque eius Dionysii et Nicanoris contubernium iniit : non tamen ut aut loqueretur expedite, aut componere aliquid auderet. Nam et, si quid res exi- geret, Latine formabat, vertendumque alii dabat. Sed plane poematum quoque non imperitus, delectaba- tur etiam comoedia veteri, et saepe eam exhibuit publicis spectaculis. In evolvendis utriusque linguae auctoribus nihil aequè sectabatur, quam praecepta et exempla, publice vel privatim salubria : eaque ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exerci- tium provinciarumque rectores, aut ad urbis magi- stratus plerumque mittebat ; prout quique monitione indigerent. Etiam libros totos et Senatui recitavit, et populo notos per edictum saepe fecit : ut orationes Q. Metelli *de prole augenda*, et Rutilii *de modo aedifi- ciorum* : quo magis persuaderet, utramque rem non a se primo animadversam, sed antiquis iam tunc curae fuisse. Ingenia seculi sui omnibus modis fovit. Reci-

tantes et benigne et patienter audivit; nec tantum carmina et historias, sed et orationes, et dialogos. Componi tamen aliquid de se, nisi et serio, et a praestantissimis, offendebatur: admonebatque Praetores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolescere.

XC. Circa religiones talem accepimus. Tonitrua et fulgura paulo infirmius expavecebat: ut semper et ubique pellem vituli marini circumferret pro remedio; atque ad omnem maioris tempestatis suspcionem in abditum et concameratum locum se reciperet; consternatus olim per nocturnum iter, transcursu fulguris, ut supra diximus.

XCI. Somnia neque sua, neque aliena de se, neglegebat. Philippenſi acie quamvis statuiſſet, non egredi tabernaculo propter valetudinem; egreſſus eſt tamen amici ſomnio monitus: ceſſitque res proſpere, quando captis caſtris lectica eius, quaſi ibi cubans remaniſſet, concuſſu hoſtium conſoſſa atque lacerata eſt. Ipſe per omne ver, plurima, et formidoloſiſſima, et vana, et irrita videbat: reliquo tempore, rariora et minus vana. Cum dedicatam in Capitolio aedem Tonanti Iovi aſſidue frequentaret, ſomniavit queri Capitolinum Iovem, cultores ſibi abduci: ſequere reſponſiſſe, Tonantem pro ianitore ei appoſitum: ideoque mox tintinnabulis faſtigium aedis redimivit, quod ea ſere ianuis dependebant. Et nocturno viſu etiam ſtipem quotannis die certo emendicabat a populo, cavam manum aſſes porrigentibus praebens.

XCII. Auspicia quaedam et omina pro certiffimis obſervabat. Si mane ſibi calceus perperam, ac ſiniſter

pro dextero induceretur, ut dirum : si terra marive, ingrediente se longinquam profectiorem, forte ro-
rasset, ut laetum, maturique et prosperi reditus. Sed
et ostentis praecipue movebatur. Enatam inter iunc-
turas lapidum ante domum suam palmam in com-
pluvium deorum Penatium transtulit; utque coales-
ceret, magnopere curavit. Apud insulam Capreas, ve-
rerrimae ilicis demissos iam ad terram, languentes-
que ramos convaluisse adventu suo, adeo laetatus est,
ut eas cum republica Neapolitanorum permutave-
rit, Aenaria data. Observabat et dies quosdam, ne
aut postridie nudinas quoquam proficisceretur, aut
Nonis quidquam rei seriae inchoaret: nihil in hoc
quidem aliud devitans, ut ad Tiberium scribit, quam
δυσφημίαν nominis.

XCIII. Peregrinarum cerimoniarum, sicut veteres
ac praeceptas, reverentissime coluit, ita ceteras con-
temtui habuit. Namque Athenis initiatus, cum po-
stea Romae pro tribunali de privilegio sacerdotum
Atticae Cereris cognosceret, et quaedam secretiora
proponerentur, dimisso consilio et corona circum-
stantium, solus audiit disceptantes. At contra, non
modo in peragrandae Aegypto paulum deflectere ad
visendum Apin supersedit: sed et Caium nepotem,
quod Iudaeam praetervehens apud Hierosolimam
non supplicasset, collaudavit.

XCIV. Et quoniam ad hoc ventum est, non ab re
fuerit, subtexere, quae ei prius quam nasceretur, et
ipso natali die ac deinceps evenerint, quibus futura
magnitudo eius, et perpetua felicitas sperari animad-
vertique posset. Velitris antiquitus tacta de coelo

parte muri responsum est : eius oppidi civem quandoque rerum potiturum : qua fiducia Veliterni, et tunc statim, et postea saepius, paene ad exitium sui, cum populo Romano belligeraverant. fero tandem documentis apparuit, ostentum illud Augusti potentiam portendisse. Auctor est Iulius Marathus, ante paucos, quam nasceretur, menses, prodigium Romae factum publice, quo denuntiabatur, regem populi Romani Naturam parturire : senatum exterritum censuisse, ne quis illo anno genitus educaretur : eos qui gravidas uxores haberent, quod ad se quisque spem traheret, curasse, ne senatusconsultum ad aerarium deferretur. In Asclepiadis Menderis Θεολογούμενων libris lego, Atiam, cum ad solemne Apollinis sacrum media nocte venisset, posita in templo lectica, dum ceterae matronae dormirent, obdormisse ; draconem repente irreplisse ad eam, pauloque post egressum ; illamque expergesactam, quasi a concubitu mariti, purificasse se : et statim in corpore eius existisse maculam, velut depicti draconis ; nec potuisse unquam exigi : adeo ut mox publicis balneis perpetuo abstineret : Augustum natum mense decimo, et ob hoc Apollinis filium existimatum. Eadem Atia, prius quam pareret, somniavit, intestina sua ferri ad sidera, explicarique per omnem terrarum et coeli ambitum. Somniavit et pater Octavius, utero Atiae iubar solis exortum. Quo natus est die, cum de Catilinae coniuratione ageretur in curia, et Octavius ob uxoris puerperium serius adfuisset, nota ac vulgata res est, P. Nigidium comperta morae causa, ut horam quoque partus acceperit, affirmasse, dominum

terrarum orbi natum. Octavio postea, cum per secreta Thraciae exercitum duceret, in Liberi patris luo barbarâ cerimonia de filio consulenti, idem affirmatum est a sacerdotibus : quod infuso super altaria mero tantum flammæ emicuiſſet, ut supergressa fastigium templi ad coelum usque ferretur : unigue olim omnino Magno Alexandro apud easdem aras sacrificanti simile provenisset ostentum. Atque etiam sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie ampliorem, cum fulmine et sceptro exuviisque Iovis Optimi Maximi, ac radiata corona, super laureatum currum, bis senis equis candore eximio trahentibus. Infans adhuc, ut scriptum apud C. Drusum exstat, repositus vespere in cunas a nutricula, loco plano, postera luce non comparuit : et diu quaesitus, tandem in altissima turri repertus est, iacens contra Solis exortum. Cum primum fari coepisset, in avito suburbano obstrepentes forte ranas silere iussit : atque ex eo negantur ibi ranae coaxare. Ad quartum lapidem Campanae viae, in nemore prandenti, ex improvise aquila panem ei e manu rapuit : et, cum altissime evolasset, rursus ex improvise leniter delapsa, reddidit. Q. Catulus post dedicatum Capitolium, duabus continuis noctibus somniavit : prima, Iovem Optimum Maximum praetextatis compluribus circum aram ludentibus, unum secrevisse : atque in eius sinum signum Reipublicae, quod manu gestaret, reposuisse. At in sequenti, animadvertisse se in gremio Capitolini Iovis eundem puerum : quem cum detrahi iussisset, prohibitum monitu Dei, tanquam is ad tutelam Reipublicae educaretur. Ac die proxima

mo obvium sibi Augustum, cum incognitum alias haberet, non sine admiratione contuitus, simillimum dixit puero, de quo somniaffet. Quidam prius somnium Catuli aliter exponunt, quasi Iupiter compluribus praetextatis tutorem a se poscentibus, unum ex eis demonstrasset, ad quem omnia desideria sua referrent: eiusque osculum delibatum digitis ad os suum retulisset. M. Cicero C. Caesarem in Capitolium profecutus, somnium pristinae noctis familiaribus forte narrabat: puerum, facie liberali, demissum coelo, catena aurea, ad fores Capitolii constitisse, eique Iovem flagellum tradidisse: deinde repente Augusto viso, quem ignotum adhuc plerisque avunculus Caesar ad sacrificandum acciverat, affirmavit ipsum esse, cuius imago secundum quietem sibi obversata sit. Sumentem virilem togam, tunica lati clavi, resuta ex utraque parte, ad pedes decidit. Fuerunt qui interpretarentur, non aliud significare, quam ut is ordo, cuius insigne id esset, quandoque ei subiiceretur. Apud Mundam D. Iulius castris locum capiens, cum silvam caederet, arborem palmae repertam conservari, ut omen victoriae, iussit: ex ea continuo enata soboles adeo in paucis diebus adolevit, ut non aequiparet modo matricem, verum etiam obtegeret, frequentareturque columbarum nidis: quamvis id avium genus duram et asperam frondem maxime vitet. Illo et praecipue ostento motum Caesarem ferunt, ne quem alium sibi succedere, quam sororis nepotem, vellet. In secessu Apolloniae Theogenis mathematici pergulam, comite Agrippa ascenderat: cum Agrippae, qui prior consulebat, magna, et paene in-

credibilia, praedicerentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere, perseverabat, metu ac pudore, ne minor inveniretur. Qua tamen, post multas adhortationes, vix et cunctanter edita, exsiluit Theogenes, adoravitque eum. Tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, ut thema suum vulgaverit, numumque argenteum, nota fideris Capricorni, quo natus est, percusserit.

XCIV. Post necem Caesaris, reverso ab Apollonia et ingrediente eo urbem, repente liquido ac puro sereno, circulus ad speciem coelestis arcus orbem Solis ambiit: ac subinde Iuliae Caesaris filiae monumentum fulmine ictum est. Primo autem consulatu ei augurium capienti, duodecim se vultures, ut Romulo, ostenderunt: et immolanti omnium victimarum iocinera, replicata intrinsecus ab ima fibra paruerunt: nemine peritorum aliter coniectante, quam laeta per haec et magna portendi.

XCVI. Quin et bellorum omnium eventus ante praesensit. Contractis ad Bononiam Triumvirorum copiis, aquila tentorio eius superfedens, duos corvos hinc et inde infestantes afflixit, et ad terram dedit: notante omni exercitu, futuram quandoque inter collegas discordiam talem, qualis secuta est, atque exitum praesagiente. In Philippis, Thessalus quidam de futura victoria nuntiavit, auctore D. Caesare, cuius sibi species itinere avio occurrisset. Circa Perusiam sacrificio non litante, cum augeri hostias imperasset, ac subita eruptione hostes omnem rei divinae apparatus abstulissent, constitit inter haruspices, quae periculosa et adversa sacrificanti denuntiata essent,

cuncta in illos recasura, qui extra haberent. Neque aliter evenit. Pridie, quam Siciliensem pugnam classe committeret, deambulanti in litore piscis e mari exfiliit, et ad pedes iacuit. Apud Actium descendentem in aciem asellus cum asinario occurrit: Eutyclus, homini; bestiae, Nicon, erat nomen. Utriusque simulacrum aeneum victor posuit in templo, in quod castrorum suorum locum vertit.

XCVII. Mors quoque eius, de qua dehinc dicam, divinitasque post mortem, evidentissimis ostentis praecognita est. Cum lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, aquila eum saepius circumvolavit: transgressaque in vicinam aedem, super nomen Agrippae, ad primam literam fedit: quo animadverso, vota, quae in proximum lustrum fuscipi mos est, collegam suum Tiberium nuncupare iussit: nam se, quanquam conscriptis paratisque iam tabulis, negavit suscepturum, quae non esset soluturus. Sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuae eius prima nominis litera effluxit. Respondum est, centum solos dies posthac victurum, quem numerum C litera notaret: futurumque, ut inter deos referretur, quod AESAR, id est, reliqua pars e Caesaris nomine Etrusca lingua Deus vocaretur. Tiberium igitur in Illyricum dimissurus, et Beneventum usque profecturus, cum interpellatores aliis atque aliis causis in iure dicendo detinerent, exclamavit, (quod et ipsum mox inter omnia relatum est,) *Non, si omnia morarentur, amplius se posthac Romae futurum.* Atque itinere inchoato, Asturam perrexit: et inde praeter consuetudinem, de nocte ad occasio-

nem aurae evectus, causam valetudinis contraxit ex profluvio alvi.

XCVIII. Tunc Campaniae ora, proximisque insulis circuitis, Caprearum quoque secessui quatri-duum impendit: remississimo ad otium et ad omnem comitatem animo. Forte Puteolanum sinum praeter-vehenti, vectores nautaeque de navi Alexandrina, quae tantum quod appulerat, candidati, coronati-que, et thura libantes, fausta omnia et eximias lau-des congefferant: *Per illum se vivere: per illum navi-gare: libertate atque fortunis per illum frui.* Qua re ad-modum exhilaratus, quadragenos aureos comitibus divisit: iusque iurandum et cautionem exegit a sin-gulis, non alio datam summam, quam in emtionem Alexandrinarum mercium, absumenturos. Sed et cete-ros continuos dies inter varia munuscula, togas in-super ac pallia distribuit: lege proposita, ut Romani Graeco, Graeci Romano habitu et sermone uteren-tur. Spectavit assidue et exercentes ephebos, quorum aliqua adhuc copia ex vetere instituto Capreis erat. Iisdem etiam epulum in conspectu suo praebuit, per-missa, immo exacta iocandi licentia, diripiendique pomorum et obsoniorum, rerumque missilium. Nullo denique genere hilaritatis abstinuit. Vicinam Capreis insulam ἀπραγμάτειν appellabat, a desidia seceden-tium illuc e comitatu suo. Sed ex dilectis unum, Masgabam nomine, quasi conditorem insulae, κτιστήν vocare consueverat: huius Masgabae, ante annum defuncti, tumulum, cum ex triclinio animadvertisset magna turba multisque luminibus frequentari, ver-sum compositum ex tempore clare pronuntiavit:

Κτιστοῦ δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conversusque ad Thrasyllum Tiberii comitem, contra accubantem, et ignarum rei, interrogavit, cuiusnam poëtae putaret esse: quo haesitante, subiecit alium:

Ὅρῳς φάεσαι Μασγάβαν τιμώμενον;

ac de hoc quoque consuluit: cum ille nihil aliud responderet, quam, cuiuscunque essent, optimos esse: cachinnum sustulit, atque in iocos effusus est. Mox Neapolim traiecit, quanquam et tum infirmis intestinis morbo variante: tamen et quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum perspectavit; et cum Tiberio ad destinatum locum contendit. Sed in redeundo, aggravata valetudine, tandem Nolae succubuit: revocatumque ex itinere Tiberium diu secreto sermone detinuit, neque post ulli maiori negotio animum accommodavit.

XCIX. Supremo die identidem exquirens, an iam de se tumultus foris esset, petito speculo, capillum sibi comi, ac malas labentes corrigi, praecepit. Et amicos admissos percunctatus, *Ecquid iis videretur mimum vitae commode transegisse*, adiecit et clausulam:

Εἰ δὲ πᾶν ἔχει καλῶς, τῷ παιγνίῳ

Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε.

Omniſbus deinde dimiſſis, dum advenientes ab urbe de Drusi filia aegra interrogabat, repente in osculis Liviae, et in hac voce defecit: *Livia, nostri coniugii memor vive, ac vale*: fortitus exitum facilem, et qualem semper optaverat. Nam fere, quoties audisset,

cito ac nullo cruciatu defunctum quempiam, sibi et suis *εὐδαμον* similem (hoc enim et verbo uti solebat) precabatur. Unum omnino, ante efflatam animam, signum alienatae mentis ostendit, quod subito pavefactus, a quadraginta se iuvenibus abripi, questus est. Id quoque magis praesagium, quam mentis diminutio, fuit: siquidem totidem milites Praetoriani extulerunt eum in publicum.

C. Obiit in cubiculo eodem, quo pater Octavius, duobus Sextis, Pompeio et Appuleio, Consulibus, decimo quarto Kalendas Septembris, hora diei nona, septuagesimo et sexto aetatis anno, diebus quinque et triginta minus. Corpus Decuriones municipiorum et coloniarum a Nola Bovillas usque deportarunt: noctibus, propter anni tempus, cum interdiu in basilica cuiusque oppidi, vel in aedium sacrarum maxima, reponeretur. A Bovillis equester ordo suscepit, urbique intulit, atque in vestibulo domus collocavit. Senatus et in funere ornando, et in memoria honoranda, eo studio certatim progressus est, ut inter alia complura censuerint quidam, funus triumphali porta ducendum, praecedente Victoria, quae est in curia, canentibus naeniam principum liberis utriusque sexus: alii, exsequiarum die ponendos anulos aureos, ferreosque sumendos: nonnulli, legenda ossa per sacerdotes summorum collegiorum. Fuit et, qui suaderet, appellationem mensis Augusti in Septembrem transferendam: quod hoc genitus Augustus, illo defunctus esset. Alius, ut omne tempus a primo die natali ad exitum eius, seculum Augustum appellaretur, et ita in fastos referretur. Verum, ad-

hibito honoribus modo, bifariam laudatus est: pro aede D. Iulii a Tiberio: et pro Rostris veteribus a Druso, Tiberii filio, ac senatorum humeris delatus in Campum, crematusque. Nec defuit vir praetorius, qui se effigiem cremati euntem in coelum vidisse iuraret. Reliquias legerunt primores equestris ordinis, tunicati et discincti, pedibusque nudis, ac Mausoleo condiderunt. Id opus inter Flaminiam viam, ripamque Tiberis, sexto suo consulatu extruxerat: circumiectasque filvas et ambulationes in usum populi tunc iam publicarat.

CI. Testamentum, L. Planco, C. Silio Consulibus, tertio Nonas Aprilis, ante annum et quatuor menses quam decederet, factum ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius, partim libertorum Polybii et Hilarionis manu scriptum, depositumque apud se, virgines Vestales, cum tribus signatis aequae voluminibus protulerunt. Quae omnia in senatu aperta atque recitata sunt. Heredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia et sextante, Liviam ex parte tertia, quos et ferre nomen suum iussit: secundos Drusum Tiberii filium ex triente, et ex partibus reliquis Germanicum, liberosque eius tres sexus virilis: tertio gradu, propinquos amicosque complures. Legavit populo Romano quadringenties, tribubus tricies quinquies sestertium: Praetorianis militibus singula millia numorum, cohortibus urbanis quingenos, legionariis tricegos numos: quam summam repraesentari iussit: nam et confiscatam semper repositamque habuerat. Reliqua legata varie dedit: produxitque quaedam ad vicena sestertia: quibus solvendis

annuum diem finiit, excusata rei familiaris mediocritate: nec plus perventurum ad heredes suos, quam millies et quingenties professus: quamvis viginti proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorum percepisset: quod paene omne cum duobus paternis patrimoniis, ceterisque hereditatibus, in Rempublicam absumfisset. Iulias, filiam neptemque, si quid his accidisset, vetuit sepulcro suo inferri. De tribus voluminibus, uno, mandata de funere suo complexus est: altero, indicem rerum a se gestarum, quem vellet incidi in aeneis tabulis, quae ante Mausoleum statuerentur: tertio, breviarium totius imperii, quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniae in aerario, et fiscis, et vestigaliorum residuis. Adiecit et libertorum servorumque nomina, a quibus ratio exigi posset.

C. S U E T O N I I
T R A N Q U I L L I
T I B E R I U S N E R O
C A E S A R.

1. The first part of the paper is devoted to a general discussion of the problem of the existence of solutions of the system of equations

$$\begin{aligned} & \frac{dx}{dt} = f(x, y, z), \\ & \frac{dy}{dt} = g(x, y, z), \\ & \frac{dz}{dt} = h(x, y, z), \end{aligned}$$

where f, g, h are continuous functions of x, y, z and satisfy certain conditions. The second part of the paper is devoted to a detailed study of the case when the functions f, g, h are linear.

The third part of the paper is devoted to a study of the case when the functions f, g, h are quadratic.

C. S U E T O N I I
 T R A N Q U I L L I
 T I B E R I U S N E R O
 C A E S A R.

C A P U T I

PATRICIA gens Claudia (fuit enim et alia plebeia, nec potentia minor, nec dignitate) orta est ex Regillis, oppido Sabinorum. Inde Romam recens conditam, cum magna clientum manu commigravit, auctore Tito Tatius, consorte Romuli, vel, quod magis constat, Atta Claudio gentis principe, post reges exactos sexto fere anno, a patribus in patricias cooptata. Agrum insuper trans Anienem clientibus, locumque sibi ad sepulturam sub Capitolio publice accepit. Deinceps, procedente tempore, duodetriginta consulatus, dictaturas quinque, censuras septem, triumphos septem, duas ovationes, adepta est. Cum prænominibus cognominibusque variis distingueretur, Lucii prænomen consensu repudiavit, postquam e duobus gentilibus, praeditis eo, alter latrocinii, caedis alter convictus est. Inter cognomina au-

tem, et Neronis assumfit, quo significatur lingua Sabina fortis ac strenuus.

II. Multa multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secus admissa in Rempublicam exstant. Sed ut praecipua commemorem, Appius Caecus societatem cum rege Pyrrho, ut parum salubrem, iniri dissuasit. Claudius Caudex, primus freto classe transiecto, Poenos Sicilia expulit. Claudius Nero advenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Asdrubalem, prius quam Hannibali fratri coniungeretur, oppressit. Contra Claudius Appius Regillanus decemvir legibus scribendis virginem ingenuam per vim, libidinis gratia, in servitutem asserere conatus, causa fuit plebi secedendi rursus a patribus. Claudius Drusus, statua sibi cum diademate ad Appii Forum posita, Italiam per clientelas occupare tentavit. Claudius Pulcher apud Siciliam, non pascentibus in auspicando pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, quasi ut biberent, quando esse nollent, proelium navale iniit: superatusque, cum dictatorem dicere a senatu iuberetur, velut iterem illudens discrimini publico, Ilyciam viatorem suum dixit. Exstant et feminarum exempla, diversa aequae: siquidem gentis eiusdem utraque Claudia fuit, et quae navem cum sacris matris deum Idaeae obhaerentem Tiberino vado extraxit, precata propalam, *ut ita demum se sequeretur, si sibi pudicitia constaret*: et quae novo more iudicium maiestatis apud populum mulier subiit, quod in conferta multitudine aegre procedente carpento palam optaverat, *ut frater suus Pulcher revivisceret, atque iterum classem amitteret, quo minor turba*

Romae foret. Praeterea notissimum est, Claudios omnes, excepto dumtaxat P. Clodio, qui, ob expellendum urbe Ciceronem, plebeio homini, atque etiam natu minori, in adoptionem se dedit, optimates assertoresque unicos dignitatis ac potentiae patriciorum semper fuisse, atque adversus plebem adeo violentos ac contumaces, ut ne capitis quidem quisquam reus apud populum mutare vestem aut deprecari sustinuerit; nonnulli in altercatione et iurgio tribunos plebis pulsaverint. Etiam virgo Vestalis fratrem, iniussu populi triumphantem, adscenso simul curru, usque in Capitolium profecuta est, ne vetare aut intercedere fas cuiquam tribunorum esset.

III. Ex hac stirpe Tiberius Caesar genus trahit, et quidem utrumque: paternum, a Tiberio Nerone: maternum, ab Appio Pulchro: qui ambo Appii Caeci filii fuerunt. Insertus est et Liviorum familiae, adoptato in eam materno avo. Quae familia, quanquam plebeia, tamen et ipsa admodum floruit, octo consulatibus, censuris duabus, triumphis tribus: dictatura etiam ac magisterio equitum honorata: clara et insignibus viris, ac maxime Salinatore, Drusisque. Salinator universas tribus in censura notavit levitatis nomine, quod, cum se post priorem consulatum multa irrogata condemnassent, consulem iterum censoremque fecissent. Drusus, hostium duce Drauso cominus trucidato, sibi posterisque suis cognomen invenit. Traditur etiam pro praetore ex provincia Gallia retulisse aurum, Senonibus olim in obsidione Capitolii datum, nec, ut fama est, extortum a Camillo. Eius abnepos, ob eximiam adversus Gracchos

operam *patronus senatus* dictus, filium reliquit, quem in simili dissensione multa varie molientem, diversa factio per fraudem interemit.

IV. Pater Tiberii, quaestor C. Caesaris, Alexandrino bello classi praepositus, plurimum ad victoriam contulit. Quare et Pontifex in locum P. Scipionis substitutus, et ad deducendas in Galliam colonias, in queis Narbo et Arelate erant, missus est. Tamen Caesare occiso, cunctis barbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiam de praemiis tyrannicidarum referendum censuit. Praetura deinde functus; cum exitu anni discordia inter Triumviros exorta esset; retentis ultra iustum tempus insignibus, L. Antonium consulem Triumviri fratrem ad Perusiam secutus, deditione a ceteris facta, solus permansit in partibus, ac primo Praeneste, inde Neapolim evasit: servisque ad pileum frustra vocatis, in Siciliam profugit. Sed indigne ferens, nec statim se in conspectum Sex. Pompeii admissum, et fascium usu prohibitum, ad M. Antonium traiecit in Achaiam. Cum quo brevi, reconciliata inter omnes pace, Romam rediit, uxoremque Liviam Drusillam, et tunc gravidam, et ante iam apud se filium enixam, petenti Augusto concessit. Nec multo post diem obiit, utroque liberorum superstite, Tiberio Drusoque Neronibus.

V. Tiberium quidam Fundis natum existimaverunt, secuti levem coniecturam, quod materna eius avia Fundana fuerit, et quod mox simulacrum Felicitatis ex senatusconsulto publicatum ibi sit. Sed ut plures certioresque tradunt, natus est Romae in Palatio, sextodecimo Kalendas Decembris, M. Aemilio

Lepido iterum, L. Munatio Planco, Consulibus, post bellum Philippenſe. Sic enim in faſtos Actaque publica relatum eſt, Nec tamen deſunt, qui partim antecedente anno, Hirtii ac Panſae, partim inſequenti, Servilii Iſaurici Antoniiſque conſulatu genitum eum ſcribant.

VI. Infantiam pueritiſque habuit laborioſam et exercitam, comes uſquequaque parentum fugae: quos quidem apud Neapolin ſub irruptionem hoſtis, navigium clam petentes, vagitu ſuo paene bis prodiſit; ſemel, cum a nutricis ubere, item, cum a ſinu matris raptim auferretur ab iis, qui pro neceſſitate temporis mulierculas levare onere tentabant. Per Siciliam quoque et per Achaiam circumductus, ac Lacedaemoniis publice, quod in tutela Claudiorum erant, demandatus, digrediens inde itinere nocturno, diſcrimen vitae adiit, flamma repente a ſilvis undique exorta, adeoque omnem comitatum circumplexa, ut Liviae pars veſtis et capilli amburerentur. Munera, quibus a Pompeia Sexti Pompeii ſore in Sicilia donatus eſt, chlamys et fibula, item bullae aureae, durant; oſtendunturque adhuc Baiis. Poſt reditum in urbem a M. Gallio ſenatore teſtamento adoptatus, hereditate adita, mox nomine abſtinuit; quod Gallius adverſarum Auguſto partium fuerat. Novem natus annos deſunctum patrem pro Roſtris laudavit. Dehinc pubeſcens Actiaco triumpho currum Auguſti comitatus eſt, ſiniſteriore funali equo, cum Marcellus Octaviae filius dexteriore veheretur. Praeſedit et Actiacis ludis, et Troianis Cireenſibus, ductor turmae puerorum maiorum,

VII. Virili toga sumta, adolescentiam omnem; spatiumque insequentis aetatis usque ad principatus initia, per haec fere transegit: Munus gladiatorium in memoriam patris, et alterum in avi Drusi, dedit, diversis temporibus ac locis: primum in foro, secundum in Amphitheatro: rudiariis quoque quibusdam revocatis, auctoramento centenûm millium. Dedit et ludos, sed absens: cuncta magnifice, impensa matris ac vitrici. Agrippinam M. Agrippa genitam, neptem Caecilii Attici equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis epistolae, duxit uxorem: sublatoque ex ea filio Druso, quanquam bene convenientem, rursumque gravidam, dimittere, ac Iuliam Augusti filiam confestim coactus est ducere: non sine magno angore animi, cum et Agrippinae consuetudine teneretur, et Iuliae mores improbareret; ut quam sensisset sui quoque sub priore marito appetentem, quod sane vulgo etiam existimabatur. Sed Agrippinam et abegisse post divortium doluit: et semel omnino ex occurso visam, adeo contentis et tumentibus oculis prosecutus est, ut custoditum sit, ne unquam in conspectum eius posthac veniret. Cum Iulia primo concorditer et amore mutuo vixit: mox dissedit, et aliquanto gravius, ut etiam perpetuo secubaret, intercepto communis filii pignore, qui Aquileiae natus infans extinctus est. Drusum fratrem in Germania amisit, cuius corpus, pedibus toto itinere praegrediens, Romam usque pervexit.

VIII. Civilium officiorum rudimentis regem Archelaum, Trallianos, et Thessalos, varia quosque de causa, Augusto cognoscente defendit. Pro Laodiceis,

Thyatirenis, Chiis, terrae motu afflictis, opemque implorantibus, senatum deprecatus est. Fannium Caepionem, qui cum Varrone Muraena in Augustum conspiraverat, reum maiestatis apud iudices fecit, et condemnavit. Interque haec duplicem curam administravit annonae, quae arctior inciderat: et repurgandorum tota Italia ergastulorum, quorum domini in invidiam venerant, quasi exceptos supprimerent, non solum viatores, sed et quos sacramenti metus ad huiusmodi latebras compulisset.

IX. Stipendia prima expeditione Cantabrica tribunus militum fecit: deinde, ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniae Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit et signa, quae M. Crasso ademerant Parthi. Posthaec comatam Galliam anno fere rexit, et barbarorum incursionibus, et principum discordia inquietam. Exhinc Rhaeticum Vindelicumque bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum gessit. Rhaetico atque Vindelico, gentes Alpinas: Pannonico, Breucos et Dalmatas subegit. Germanico, quadraginta millia dedititiorum traiecit in Galliam, iuxtaque ripam Rheni sedibus assignatis collocavit. quas ob res, et ovans, et curru urbem ingressus est, primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, novo, nec antea cuiquam tributo genere honoris. Magistratus et maturius inchoavit, et paene iunctim percucurrit, quaesturam, praeturam, consulatum: interpositoque tempore, Consul iterum, etiam tribunitiam potestatem in quinquennium accepit.

X. Tot prosperis confluentibus, integra aetate ac

valetudine, statuit repente secedere, seque e medio quam longissime amovere: dubium, uxorifne taedio, quam neque criminari aut dimittere auderet, neque ultra perferre posset, an ut, vitato assiduitatis fastidio, auctoritatem absentia tueretur, atque etiam augeret, si quando indiguisset sui Respublica. Quidam existimant, adultis iam Augusti liberis, loco et quasi possessione usurpati a se diu secundi gradus, sponte cessisse, exemplo M. Agrippae, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit: ne aut obistere, aut obtrektare praesens videretur. Quam causam et ipse, sed postea, reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum praetendens, commeatum petiit. Neque aut matri suppliciter precanti, aut vitrico, deserui se etiam in fenatu conquerenti, veniam dedit. Quin et, pertinacius retinentibus, cibo per quatrimum abstinuit. Facta tandem abundi potestate, relictis Romae uxore et filio, confestim Ostiam descendit: ne verbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucosque admodum in digressu osculatus.

XI. Ab Ostia oram Campaniae legens, imbecillitate Augusti nuntiata, paulum substitit. Sed increbrescente rumore, quasi ad occasionem maioris spei commoraretur, tantum non adversis tempestatibus Rhodum enavigavit, amoenitate et salubritate insulae iam inde captus, cum ad eam ab Armenia rediens appulisset. Hic modicis contentus aedibus, nec multo laxiore suburbano, genus vitae civile admodum instituit, sine lictore aut viatore gymnasia interdum obambulans, mutuaeque cum Graeculis officia usur-

pans, prope ex aequo. Forte quondam in disponendo die mane praedixerat, quidquid aegrorum in civitate esset, visitare se velle: id a proximis aliter exceptum est: iussique sunt omnes aegri in publicam porticum deferri, ac per valetudinum genera disponi. Percussus igitur inopinata re, diu quid ageret incertus, tamen singulos circuit; excusans factum etiam tenuissimo cuique, et ignoto. Unum hoc tantummodo, neque praeterea quidquam notatum est, in quo exercuisse ius tribunitiae potestatis visus sit. Cum circa scholas et auditoria professorum assiduus esset, moto inter antisophistas graviore iurgio, non defuit, qui eum intervenientem, et quasi studiosiorem partis alterius convicio incesset. Sensim itaque regressus domum, repente cum apparitoribus prodiit, citatumque pro tribunali voce praeconis conviciatorem rapi iussit in carcerem. Comperit deinde, Iuliam uxorem ob libidines atque adulteria damnatam, repudiumque ei suo nomine, ex auctoritate Augusti, remissum: et quanquam laetus animo, tamen officii duxit, quantum in se esset, exorare filiae patrem frequentibus literis, et vel utcunque merita, quidquid unquam dono dedisset, concedere. Transacto autem tribunitiae potestatis tempore, confessus tandem, nihil aliud secessu devitasse se, quam aemulationis cum Caio Lucioque suspicionem, petiit, ut sibi, securo iam ab hac parte, corroboratis his, et secundum locum facile tutantibus, permetteretur revivere necessitudines, quarum desiderio teneretur. Sed neque impetravit: ultroque etiam admonitus est, dimitteret omnem curam suorum, quos tam cupide reliquisset.

XII. Remansit ergo Rhodi contra voluntatem : vix per matrem consecutus, ut ad velandam ignominiam, quasi legatus ab Augusto, abesset. Enimvero tunc non privatum modo, sed etiam obnoxium et trepidum egit, mediterraneis agris abditus, vitansque praeternavigantium officia, quibus frequentabatur assidue; nemine cum imperio aut magistratu tendente quoquam, quin deverteret Rhodum. Et accesserunt maioris sollicitudinis causae. Namque privignum Caium, Orienti praepositum, cum visendi gratia traiecisset Sainum, alieniorem sibi sensit, ex criminationibus M. Lollii comitis et rectoris eius. Venit etiam in suspicionem, per quosdam beneficii sui-centuriones, a commeatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse ambigua, et quae tentare singulorum animos ad novas res viderentur. De qua suspitione certior ab Augusto factus, non cessavit efflagitare aliquem, cuiuslibet ordinis, custodem factis atque dictis suis.

XIII. Equi quoque et armorum solitas exercitationes omisit : redegitque se, deposito patrio habitu, ad pallium et crepidas : atque in tali statu biennio fere permansit, contemptior in dies, et invisior : adeo, ut imagines eius et statuas Nemaufenses subverterint; ac familiari quodam convivio mentione eius orta, exstiterit, qui Caio polliceretur, *Confestim se, si iuberet, Rhodum navigaturum, caputque exsulis* (sic enim appellabatur) *relaturum*. Quo praecipue, non iam metu, sed discrimine, coactus est, tam suis quam matris impensissimis precibus reditum expostulare : impetravitque, adiutus aliquantum etiam casu. De-

finatum Augusto erat, nihil super ea re, nisi ex voluntate maioris filii, statuere. Is forte tunc M. Lollio offensior, facilis exorabilisque in vitricum fuit. Permittente ergo Caio, revocatus est: verum sub conditione, ne quam partem curamve Reipublicae attingeret.

XIV. Rediit octavo post secessum anno, magna, nec incerta spe futurorum, quam et ostentis, et praedictionibus ab initio aetatis conceperat. Praegnans enim Livia, cum, an marem editura esset, variis captaret ominibus, ovum incubanti gallinae subductum, nunc sua, nunc ministrarum manu per vires usque eo fovit, quoad pullus insigniter cristatus exclusus est. Ac de infante Scribonius mathematicus praeclara spondit: *etiam regnaturum quandoque, sed sine regio insigni*; ignota scilicet tunc adhuc Caesarum potestate. Et ingressio primam expeditionem, ac per Macedoniam ducente exercitum in Syriam, accidit, ut apud Philippos sacratae olim victricium legionum arae sponte subitis collucerent ignibus: et mox, cum Illyricum petens iuxta Patavium adisset Geryonis oraculum, sorte tracta, qua monebatur, ut de consultationibus in Aponi fontem talos aureos iaceret, evenit, ut summum numerum iacti ab eo ostenderent; hodieque sub aqua visuntur ii tali. Ante paucos vero quam revocaretur dies, aquila, nunquam antea Rhodi conspecta, in culmine domus eius assedit: et pridie quam de reditu certior fieret, vestimenta mutanti, tunica ardere visa est. Thrasyllum quoque mathematicum, quem ut sapientiae professorem contubernio admoverat, tunc maxime expertus

est, affirmantem nave provisa gaudium afferri, cum quidem illum durius, et contra praedicta cadentibus rebus, ut falsum et secretorum temere conscium, eo ipso momento, dum spatiaur una, praecipitare in mare destinasset.

XV. Romam reversus, deducto in forum filio Drufo, statim e Carinis ac Pompeiana domo Esquilias, in hortos Maecenatianos, transmigravit: totumque se ad quietem contulit, privata modo officia obiens, ac publicorum munerum expers. Caio et Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto, simul cum fratre eorum, M. Agrippa: coactus prius ipse, Germanicum fratris sui filium adoptare. Nec quidquam postea pro patrefamilias egit; aut ius, quod adoptione amiserat, ex ulla parte retinuit. Nam neque donavit, neque manumisit: ne hereditatem quidem, aut legata percepit ulla aliter, quam ut peculio referret accepta. Nihil ex eo tempore praetermissum est ad maiestatem eius augendam, ac multo magis, postquam, Agrippa abdicato atque seposito, certum erat, uni spem successionis incumbere.

XVI. Data rursus potestas tribunitia in quinquennium: delegatus pacandae Germaniae status: Parthorum legati, mandatis Augusto Romae redditis, eum quoque adire in provincia iussi. Sed nuntiata Illyrici defectione, transiit ad curam novi belli: quod gravissimum omnium externorum bellorum post Punica, per quindecim legiones, paremque auxiliorum copiam, triennio gessit, in magnis omnium rerum difficultatibus, summaque frugum inopia. Et quam saepius revocaretur, tamen perseveravit; me-

tuens, ne vicinus et praevalens hostis instaret ultro cedentibus. Ac perseverantiae grande pretium tulit; toto Illyrico, quod inter Italiam, regnumque Noricum, et Thraciam, et Macedoniam, interque Danubium flumen, et finum maris Adriatici patet, perdomito et in ditionem redacto.

XVII. Cui gloriae amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nam sub id fere tempus Quirilius Varus cum tribus legionibus in Germania periiit; nemine dubitante, quin victores Germani iuncturi se Pannoniis fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multique et magni honores. Censuerunt etiam quidam, ut Pannonicus, alii, ut Inviictus, nonnulli, ut Pius cognominaretur. Sed de cognomine intercessit Augustus, eo contentum repromittens, quod se defuncto suscepturus esset. Triumphum ipse distulit, moesta civitate clade Variana. Nihilo minus urbem praetextatus, et laurea coronatus intravit; positumque in Septis tribunal, senatu adstante, conscendit; ac medius inter duos Consules cum Augusto simul fedit; unde, populo consalutato, circum templa deductus est.

XVIII. Proximo anno repetita Germania, cum animadverteret, Varianam cladem temeritate et negligentia ducis accidisse, nihil non de consilii sententia egit: semper alias sui arbitrii, contentusque se uno, tunc praeter consuetudinem cum pluribus de ratione belli communicavit. Curam quoque solito exactiorem praestitit. Traiecturus Rhenum, com-
meatum omnem ad certam formulam adstrictum non

ante transmisit, quam consistens apud ripam explorasset vehiculorum onera: ne qua deponerentur, nisi concessa, aut necessaria. Trans Rhenum vero eum vitae ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet; saepe sine tentorio pernoctaret; praecepta sequentis diei omnia, si quid subiti muneris iniungendum esset, per libellos daret; addita monitione, ut, de quo quisque dubitaret, se, nec alio interprete, quacunque vel noctis hora uteretur.

XIX. Disciplinam acerrime exegit: animadversionum et ignominiarum generibus ex antiquitate reperitis; atque etiam legato legionis, quod paucos milites cum liberto suo trans ripam venatum misisset, ignominia notato. Proelia, quamvis minimum fortunae casibusque permetteret, aliquanto constantius inibat, quoties lucubrante se, subito ac nullo propellente, decideret lumen, et exstingueretur: confidens, ut aiebat, ostento, sibi ac maioribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed, re prosperè gesta, non multum absuit, quin a Bructero quodam occideretur: cui inter proximos versanti, et trepidatione detecto, tormentis expressa confessio est cogitati facinoris.

XX. A Germania in urbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit: prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat. Ac prius quam in Capitolium flecteret, descendit e curru, seque praesidenti patri ad genua submisit. Batonem Pannonium ducem ingentibus donatum praemiis, Ravennam transtulit: gratiam referens, quod se quondam cum exercitu iniquitate loci

circumclusum, passus esset evadere. Prandium dein populo mille mentis, et congiarium trecenos numos viritim dedit. Dedicavit et Concordiae aedem: item Pollucis et Castoris, suo fratrisque nomine, de manubiis.

XXI. Ac non multo post lege per Consules lata, ut provincias cum Augusto communiter administraret, simulque censum ageret, condito lustro in Illyricum profectus est. Et statim ex itinere revocatus, iam quidem affectum, sed tamen spirantem adhuc Augustum reperit: fuitque una secreto per totum diem. Scio vulgo persuasum, quasi, egresso post secretum sermonem Tiberio, vox Augusti per cubicularios excepta sit: *Miserum populum Romanum, qui sub tam lentis maxillis erit.* Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidisse, Augustum palam nec dissimulante morum eius diritatem adeo improbasse, ut nonnunquam remissiores hilarioresque sermones, superveniente eo, abrumperet: sed expugnatum precibus uxoris adoptionem non abnuisse; vel etiam ambitione tractum, ut tali successore desiderabilior ipse quandoque fieret. Adduci tamen nequeo, quin existimem, circumspectissimum et prudentissimum principem, in tanto praesertim negotio, nihil temere fecisse: sed vitiis virtutibusque Tiberii perpenſis, potiores duxisse virtutes: praesertim cum et *Reipublicae causa adoptare se eum pro concione iuraverit*; et epistolis aliquot, ut peritissimum rei militaris, unicum populi Romani praesidium prosequatur. Ex quibus in exemplum pauca hinc inde subieci. *Vale, iucundissime Tiberi, & rem gere feliciter, ἐμὸν καὶ ταῖς Μούσαις στρα-*

τηγῶν. *Iucundissime, & ita sim felix, vir fortissime, & dux νομιώτατε, Vale. Et, Ordinem aëstivorum tuorum! Ego vero, mi Tiberi, & inter tot rerum difficultates, καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων, non potuisse quenquam prudentius gerere se, quam tu gesseris, existimo. Hi quoque, qui tecum fuerunt omnes, confitentur, versum illum in te posse dici:*

Unus homo nobis vigilando restituit rem.

Sive quid incidit, de quo sit cogitandum diligentius, sive quid stomachor valde, medius fidius Tiberium meum desidero: succurritque versus ille Homericus:

Τούτου δ' ἐσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰδομένοιο

Ἀμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.

Attenuatum te esse continuatione laborum, cum audio & lego, Dii me perdant, nisi cohorrescit corpus meum: itaque rogo, ut parcas tibi: ne si te languere audierimus, & ego & mater tua exspiremus, & de summa imperii sui populus Romanus periclitetur. Nihil interest, valeam ipse nec ne, si tu non valebis. Deos obsecro, ut te nobis conservent, & valere nunc & semper patiantur, si non populum Romanum perosi sunt.

XXII. Excessum Augusti non prius palam fecit, quam Agrippa iuvene interemto. Hunc tribunus militum custos appositus occidit, lectis codicillis, quibus ut id faceret, iubebatur. Quos codicillos dubium fuit, Augustusne moriens reliquisset, quo materiam tumultus post se subduceret; an nomine Augusti, Livia, et ea conscio Tiberio an ignaro, dictasset. Ti-

berius renuntianti tribuno, factum esse, quod imperasset, *neque imperasse se, & redditurum eum senatui rationem*, respondit: invidiam scilicet in praesentia vitans. Nam mox silentio rem obliteravit.

XXIII. Iure autem tribunitiae potestatis coacto senatu, inchoataque allocutione, derepente velut impar dolori congemuisset: utque non solum vox, sed et spiritus deficeret, optavit; ac perlegendum librum Druso filio tradidit. Illatum deinde Augusti testamentum, non admissis signatoribus, nisi senatorii ordinis, ceteris extra curiam signa agnoscentibus, recitavit per libertum. Testamenti initium fuit: *Quoniam sinistra Fortuna Caium & Lucium filios mihi eripuit, Tiberius Caesar mihi ex parte dimidia & sextante heres esto*. Quo et ipso aucta est suspicio opinantium, successorem adscitum eum, necessitate magis quam iudicio: quando ita praefari non abstinerit.

XXIV. Principatum; quamvis neque occupare confestim, neque agere dubitasset, et statione militum, hoc est, vi et specie dominationis assumpta, diu tamen recusavit impudentissimo mimo; nunc adhortantes amicos increpans, ut ignaros quanta bellua esset Imperium; nunc precantem senatum, et procumbentem sibi ad genua, ambiguis responsis et calida cunctatione suspendens: ut quidam patientiam rumperent, atque unus in tumultu proclamaret, *Aut agat, aut desistat*: alter coram exprobraret, *Ceteros, quod pollicii sint, tarde praestare: sed ipsum quod praestet, tarde polliceri*. Tandem quasi coactus, et querens, *miseram & onerosam iniungi sibi servitutem*, recepit imperium: nec tamen aliter, quam ut deposi-

turum se quandoque spem faceret. Ipsius verba sunt haec : *Dum veniam ad id tempus , quo vobis aequum possit videri , dare vos aliquam senectuti meae requiem.*

XXV. Cunctandi causa erat , metus undique imminantium discriminum : ut saepe , *lupum se auribus tenere ,* diceret. Nam et servus Agrippae , Clemens nomine , non contemnendam manum in ultionem domini compararat : et L. Scribonius Libo , vir nobilis , res novas clam moliebatur : et duplex seditio militum , in Illyrico et in Germania , exorta est. Flagitabant ambo exercitus multa extra ordinem : ante omnia , ut aequarentur stipendio praetorianis Germaniciani. Quidam etiam principem detrectabant , non a se datum : summaque vi Germanicum , qui tum iis praeerat , ad capeffendam Rempublicam perurgebant , quanquam obfirmate resistentem. Quem maxime casum timens , partes sibi , quas senatui liberet , tuendas in Republica depoposcit : quando universae sufficere solus nemo posset , nisi cum altero , vel etiam cum pluribus. Simulavit et valetudinem , quo aequiore animo Germanicus celerem successionem , vel certe societatem principatus , opperiretur. Compositis seditionibus , Clementem quoque fraude deceptum redegit in potestatem. Libonem , ne quid in novitate acerbius fieret , secundo demum anno in Senatu coarguit , medio temporis spatio tantum cavere contentus. Nam et inter pontifices sacrificanti simul , pro secespita plumbeum cultrum subiiciendum curavit : et secretum petenti , non nisi adhibito Druso filio , dedit : dextramque obambulantis , veluti incumbens , quoad perageretur sermo , continuit.

XXVI. Verum liberatus metu, civilem admodum inter initia, ac paulo minus quam privatum egit. Ex plurimis maximisque honoribus, praeter paucos et modicos non recepit. Natalem suum plebeiis incurrentem Circensibus, vix unius bigae adiectione honorari passus est. Tempa, flamines, sacerdotes discerni sibi prohibuit: etiam statuas atque imagines, nisi permittente se, poni: permisitque ea sola conditione, ne inter simulacra deorum, sed inter ornamenta aedium, ponerentur. Intercessit et, quo minus in acta sua iuraretur, et, ne mensis September, Tiberius; October, Livius, vocarentur. Praenomen quoque IMPERATORIS, cognomenque PATRIS PATRIAE, et civicam in vestibulo coronam recusavit. Ac ne AUGUSTI quidem nomen, quanquam hereditarium, ullis nisi ad reges ac dynastas epistolis addidit. Nec amplius quam mox tres consulatus, unum paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertium absens, usque in Idus Maias gessit.

XXVII. Adulationes adeo averfatus est, ut neminem senatorum, aut officii aut negotii causa, ad lecticam suam admiserit; consularem vero satisfaciendum sibi, ac per genua orare conantem, ita suffugerit, ut caderet supinus; atque etiam, si quid in sermone, vel in continua oratione blandius de se diceretur, non dubitaret interpellare, ac reprehendere, et commutare continuo. *Dominus* appellatus a quodam, denunciavit, ne se amplius contumeliae causa nominaret. Alium dicentem, *sacras eius occupationes*; et rursus alium, *auctore eo senatum se adiisse*,

verba mutare, et pro *auctore*, *suasorem*, pro *sacris*, *laboriosas* dicere coëgit.

XXVIII. Sed et adversus convicia malosque rumores, et famosa de se ac suis carmina, firmus ac patiens, subinde iactabat, *In civitate libera linguam mentemque liberas esse debere*. Et quondam, senatu cognitionem de eiusmodi criminibus ac reis flagitante: *Non tantum*, inquit, *otii habemus, ut implicare nos pluribus negotiis debeamus. Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis: omnium inimicitiae hoc praetextu ad vos deferentur*. Exstat et sermo eius in senatu percivilis: *Siquidem locutus aliter fuerit, dabo operam, ut rationem factorum meorum dictorumque reddam: si perseveraverit, invicem eum odero*.

XXIX. Atque haec eo notabiliora erant, quod ipse in appellandis venerandisque et singulis, et universis, prope excesserat humanitatis modum. Dissentiens in curia a Q. Haterio, *Ignoscas*, inquit, *rogo, si quid adversus te liberius, sicut senator, dixero*. Et inde omnes alloquens: *Dixi & nunc, & saepe alias, P. C. bonum & salutarem principem, quem vos tanta & tam libera potestate instruxistis, senatui servire debere, & universis civibus saepe, & plerumque etiam singulis: neque id dixisse me poenitet, & bonos & aequos & faventes vos habui dominos, & adhuc habeo*.

XXX. Quin etiam speciem libertatis quandam induxit, conservatis senatui ac magistratibus, et maiestate pristina et potestate: neque tam parvum quidquam, neque tam magnum publici privatique negotii fuit, de quo non ad P. C. referretur. De vectigalibus ac monopolis, de exstruendis reficiendisve ope-

ribus, etiam de legendo vel exauctorando milite, ac legionum et auxiliorum descriptione; denique, quibus imperium prorogari, aut extraordinaria bella mandari, quid et qua forma regum literis rescribi placeret. Praefectum alae, de vi et rapinis reum, causam in senatu dicere coëgit. Nunquam curiam nisi solus intravit: lectica quondam introlatus aeger, comites a se removit.

XXXI. Quaedam adversus sententiam suam decerni, ne questus quidem est. Negante eo, destinatos magistratus abesse oportere, ut praesentes honori acquiescerent, praetor designatus liberam legationem impetravit. Iterum censente, ut Trebianis legatam in opus novi theatri pecuniam ad munitionem viae transferre concederetur, obtinere non potuit, quin rata voluntas legatoris esset. Cum senatusconsultum per discessionem forte fieret, transeuntem eum in alteram partem, in qua pauciores erant, secutus est nemo. Cetera quoque, nonnisi per magistratus, et iure ordinario agebantur; tanta Consulum auctoritate, ut legati ex Africa adierint eos, querentes, trahi se a Caesare, ad quem missi forent. Nec mirum, cum palam esset, ipsum quoque eisdem et assurgere, et decedere via.

XXXII. Corripuit consulares exercitibus praepositos, quod non de rebus gestis senatui scriberent; quodque de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent: quasi non omnium tribuendorum ipsi ius haberent. Praetorem collaudavit, quod honore inito, consuetudinem antiquam retulisset de maioribus suis pro concione memorandi. Quorum-

dam illustrium exsequias usque ad rogam frequenter. Parem moderationem minoribus quoque et personis et rebus exhibuit. Cum Rhodiorum magistratus, quod literas publicas sine subscriptione ad se dederant, evocasset, ne verbo quidem infectatus, ac tantummodo iussos subscribere, remisit. Diogenes grammaticus disputare sabbatis Rhodi solitus, venientem eum, ut se extra ordinem audiret, non admiserat; ac per servulum suum in septimum diem distulerat. Hunc Romae, salutandi sui causa pro foribus adstantem, nihil amplius, quam ut post septimum annum rediret, admonuit. Praesidibus onerandas tributo provincias suadentibus rescripsit: *Boni pastoris esse, tondere pecus, non deglubere.*

XXXIII. Paulatim principem exseruit, praestititque: etsi varium diu, commodiorem tamen saepius, et ad utilitates publicas proniorem. Ac primo eatenus interveniebat, ne quid perperam fieret. Itaque et constitutiones quasdam senatus rescidit, et magistratibus pro tribunali cognoscentibus plerumque se offerebat consiliarium, assidebatque iuxtim, vel ex adverso, in parte primori: et si quem rerum elabi gratia rumor esset, subitus aderat; iudicesque aut e plano, aut e quaestoris tribunali, legum et religionis, et noxae, de qua cognoscerent, admonebat: atque etiam, si qua in publicis moribus desidia aut mala consuetudine labarent, corrigenda suscepit.

XXXIV. Ludorum ac munerum impensas corripuit, mercedibus scenicorum recisis, paribusque gladiatorum ad certum numerum reductis. Corinthiorum vasorum pretia in immensum exarsisse, tresque

mullos XXX millibus numum venisse, graviter con-questus, adhibendum supellestili modum censuit; annonamque macelli, senatus arbitratu, quotannis temperandam, dato aedilibus negotio, popinas ganeasque usque eo inhibendi, ut ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerent. Et ut parsimoniam publicam exemplo quoque iuvaret, solennibus ipse coenis pridiana saepe ac semesa obsonia apposuit, dimidiatumque aprum; affirmans, omnia eadem habere, quae totum. Quotidiana oscula prohibuit edicto: item strenarum commercium, ne ultra Kalendas Ianuarias exerceretur. Consueverat et quadruplam strenam, et de manu reddere: sed offensus interpellari se toto mense ab iis, qui potestatem sui die festo non habuissent, ultra non reddidit.

XXXV. Matronas prostratae pudicitiae, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui, more maiorum, de communi sententia coërcerent, auctor fuit. Equiti Romano iurisiurandi gratiam fecit, ut uxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum ante iuraverat. Feminae famosae, ut ad evitandas legum poenas iure ac dignitate matronali exsolverentur, lenocinium profiteri coeperant: et ex iuventute utriusque ordinis profligatissimus quisque, quo minus in operascenae arenaeque edenda senatusconsulto tenerentur, famosi iudicii notam sponte subibant. eos easque omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exilio affecit. Senatori latum clavum ademit, cum cognovisset, sub Kalendas Iulii demigrasse in hortos, quo vilius post diem aedes in urbe conduce-

ret. Alium et quaestura removit, quod uxorem, pridie fortitionem ductam, postridie repudiasset.

XXXVI. Externas caerimonias, Aegyptios Iudaeosque ritus compescuit; coactis, qui superstitione ea renebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere. Iudaeorum iuventutem, per speciem sacramenti, in provincias gravioris coeli distribuit: reliquos gentis eiusdem, vel similia sectantes, urbe submovit, sub poena perpetuae servitutis, nisi obtemperassent. Expulit et mathematicos: sed deprecantibus, ac se partem desituros promittentibus, veniam dedit.

XXXVII. In primis tuendae pacis a grassaturis ac latrociniiis seditionumque licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit. Romae castra constituit, quibus Praetorianae cohortes, vagae ante id tempus, et per hospitia dispersae, containerentur. Populares tumultus exortos gravissime coercuit: et ne orirentur, sedulo cavit. Caede in theatro per discordiam admissa, capita factionum et histriones, propter quos diffidebatur, relegavit; nec ut revocaret, unquam ullis populi precibus potuit evinci. Cum Pollentina plebs funus cuiusdam primipilaris non prius ex foro misisset, quam extorta pecunia per vim heredibus ad gladiatorium munus: cohortem ab urbe, et aliam a Cottii regno, dissimulata itineris causa, detectis repente armis, concinentibusque signis, per diversas portas in oppidum immisit; ac partem maiorem plebei ac decurionum in perpetua vincula coniecit. Abolevit et ius moremque asylorum, quae usquam erant. Cyzicenis,

in cives Romanos violentius quaedam ausis, publice libertatem ademit, quam Mithridatico bello meruerant. Hostiles morus, nulla postea expeditione suscepta, per legatos compescuit: nec per eos quidem, nisi cunctanter et necessario. Reges infestos suspectosque comminationibus magis et querelis, quam vi, repressit. Quosdam per blanditias atque promissa extractos ad se non remisit: ut Maraboduum Germanum, Rhescupolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in formam provinciae redegit.

XXXVIII. Biennio continuo post adeptum imperium, pedem porta non extulit: sequenti tempore, praeterquam in propinqua oppida, et cum longissime, Antio tenus, nusquam abfuit: idque perraro et paucos dies, quamvis provincias quoque et exercitus revisurum se saepe pronuntiaffet, et prope quotannis profectionem praepararet, vehiculis comprehensis, commeatibus per municipia et colonias dispositis, ad extremum vota pro itu et reditu suo suscipi passus, et vulgo iam per iocum *Callipides* vocaretur: quem curfitare, ac ne cubiti quidem mensuram progredi, proverbio Graeco notatum est.

XXXIX. Sed orbatus utroque filio, quorum Germanicus in Syria, Drusus Romae obierat, secessum Campaniae petiit; constanti et opinione et sermone paene omnium, quasi neque rediturus unquam, et cito mortem etiam obiturus: quod paulo minus utrumque evenit. Nam neque Romam amplius rediit: sed et paucos post dies iuxta Terracinam in praetorio, cui speluncae nomen erat, incoenante

eo, complura et ingentia saxa fortuito superne delapsa sunt: multisque convivarum et ministrorum elisis, praeter spem evasit.

XL. Peragrata Campania, cum Capuae Capitulum, Nolae templum Augusti, quam causam profectionis praetenderat, dedicasset, Capreas se contulit: praecipue delectatus insula, quod uno parvoque litore adiretur, septa undique praeruptis immensae altitudinis rupibus, et profundo maris. Statimque revocante assidua obtestatione populo, propter cladem, qua apud Fidenas supra xx hominum millia, gladiatorio munere, amphitheatri ruina, perierant, transiit in continentem, potestatemque omnibus ad-eundi sui fecit: tanto magis, quod ab urbe egrediens, ne quis se interpellaret, edixerat, ac toto itinere ad-euntes submoverat.

XLI. Regressus in insulam, Reipublicae quidem curam usque adeo abiecit, ut postea non decurias equitum unquam supplerit; non tribunos militum praefectosque, non provinciarum praefides ullos mutaverit; Hispaniam et Syriam per aliquot annos sine consularibus legatis habuerit; Armeniam a Parthis occupari, Moesiam a Dacis Sarmatisque; Gallias a Germanis vastari neglexerit; magno dedecore imperii, nec minori discrimine.

XLII. Ceterum secreti licentiam nactus, et quasi civitatis oculis remotus, cuncta simul vitia, male diu dissimulata, tandem profudit: de quibus sigillatim ab exordio referam. In castris, tiro etiam tum, propter nimiam vini aviditatem, pro Tiberio, *Biberius*; pro Claudio, *Caldius*; pro Nerone,

Mero vocabatur. Postea princeps in ipsa publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco et L. Pisone noctem continuumque biduum epulando potandoque consumpsit : quorum alteri Syriam provinciam, alteri praefecturam urbis confestim detulit, codicillis quoque *iucundissimos*, & *omnium horarum amicos* professus. Sestio Gallo, libidinoso ac prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, et a se ante paucos dies apud Senatum increpito, coenam ea lege condixit, ne quid ex consuetudine immutaret aut demeret; utque nudis puellis ministrantibus coenaretur. Ignotissimum quaesturae candidatum nobilissimis anteposuit, ob epotam in convivio, propinante se, vini amphoram. Asellio Sabino festeria ducenta donavit pro dialogo, in quo boleti, et ficedulae, et ostreae, et turdi certamen induxerat. Novum denique officium instituit a voluptatibus, praeposito equite Romano, T. Caesonio Prisco.

XLIII. Secessu vero Capreeni, etiam fellariam excogitavit sedem arcanarum libidinum: in quam undique conquisiti puellarum et exoletorum greges, monstrosique concubitus repertores, quos *spintrias* appellabat, triplici serie connexi, invicem incestarent se coram ipso, ut adspectu deficientes libidines excitaret. Cubicula plurifariam disposita tabellis ac sigillis lascivissimarum picturarum et figurarum adornavit, librisque Elephantidis instruxit; ne cui in opera edenda exemplar imperatae schemae deesset. In silvis quoque ac nemoribus passim Venereos locos commentus est, prostantesque per antra et cavas ru-

pes, ex utriusque sexus pube, Paniscorum et Nympharum habitu: palamque iam et vulgo nomine insulae abutentes, *Caprineum* dictitabant.

XLIV. Maiore adhuc et turpiore infamia flagra-
vit, vix ut referri audirive, nedum credi fas sit:
quasi pueros primae teneritudinis, quos pisciculos
vocabat, institueret, ut natanti sibi inter femina ver-
sarentur, ac luderent, lingua morfuque sensim ap-
petentes: atque etiam, quasi infantes firmiores, nec-
dum tamen lacte depulsos, inguini, ceu papillae,
admoveret: pronior sane ad id genus libidinis, et na-
tura et aetate. Quare Parrhasii quoque tabulam, in
qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi
sub conditione, ut si argumento offenderetur, de-
cies pro ea sestertium acciperet, non modo praeu-
lit, sed et in cubiculo dedicavit. Fertur etiam in sa-
crificando quondam, captus facie ministri acerram
praeferentis, nequisse abstinere, quin paene vix dum
re divina peracta, ibidem statim seductum constu-
praret, simulque fratrem eius tibicinem; atque utri-
que mox, quod mutuo flagitium exprobrarent, cru-
ra fregisse.

XLV. Feminarum quoque, et quidem illustrium,
capitibus quantopere solitus sit illudere, evidentissi-
me apparuit, Malloniae cuiusdam exitu: quam per-
ductam, et quidquam amplius pati constantissime re-
cusantem delatoribus obiecit; ac ne ream quidem in-
terpellare desiit, *Ecquid poeniteret*: donec ea, relicto
iudicio, domum se abripuit, ferroque transegit, ob-
scoenitate oris hirsuto atque olido seni clare expro-
brata. Unde nota in Atellanico exodio, proximis

ludis assensu maximo excepta, percubuit : *Hircum vetulum capreis naturam ligurrire.*

XLVI. Pecuniae parcus ac tenax, comites peregrinationum expeditionumque nunquam salario, cibariis tantum, sustentavit : una modo liberalitate, ex indulgentia vitrici, profecutus, cum tribus classibus factis pro dignitate cuiusque, primae sexcenta sestertia, secundae quadringenta distribuit, ducenta tertiae, quam non amicorum, sed gratorum appellabat.

XLVII. Princeps neque opera ulla magnifica fecit : (nam et, quae sola susceperat, Augusti templum, restitutionemque Pompeiani theatri, imperfecta post tot annos reliquit) neque spectacula omnino edidit ; et iis, quae ab aliquo ederentur, rarissime interfuit, ne quid exposceretur, utique postquam comoedum Actium coactus est manumittere. Paucorum senatorum inopia sustentata, ne pluribus opem ferret, negavit se aliis subventurum, nisi senatui iustas necessitatum causas probassent. Quo pacto plerisque modestia et pudore deterruit : in quibus Hortalum, Q. Hortensii oratoris nepotem, qui, permodica re familiari, auctore Augusto, quatuor liberos tulerat.

XLVIII. Publice munificentiam bis omnino exhibuit : proposito millies sestertio gratuito in triennii tempus ; et rursus, quibusdam dominis insularum, quae in monte Coelio deflagrant, pretio restituto. Quorum alterum magna difficultate numaria, populo auxilium flagitante, coactus est facere, cum per senatusconsultum, sanxisset, et foeneratores duas patrimonii partes in solo collocarent, debitores totidem

aeris alieni statim solverent, nec res expediretur: alterum, ad mitigandam temporum atrocitatem. Quod tamen beneficium tanti aestimavit, ut montem Coelium, appellatione mutata, vocari Augustum iussit. Militi post duplicata ex Augusti testamento legata nihil unquam largitus est, praeterquam singula milia denariorum praetorianis, quod Seiano se non accommodassent; et quaedam munera Syriacis legionibus, quod solae nullam Seiani imaginem inter signa coluissent: atque etiam missiones veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. Ne provincias quidem ulla liberalitate sublevavit; excepta Asia, disiectis terrae motu civitatibus.

XLIX. Procedente mox tempore etiam ad rapinas convertit animum. Sat constat, Cn. Lentulum augurem, cui census maximus fuerit, metu et angore ad fastidium vitae ab eo actum, et ut ne quo nisi ipso herede moreretur: condemnatam et generosissimam feminam Lepidam, in gratiam Quirini consularis praedivitis, et orbi, qui dimissam eam e matrimonio, post vigesimum annum, veneni olim in se comparati arguebat: praeterea Galliarum et Hispaniarum, Syriaeque et Graeciae principes confiscatos, ob tam leve et tam impudens calumniarum genus, ut quibusdam non aliud sit obiectum, quam quod partem rei familiaris in pecunia haberent: plurimis etiam civitatibus et privatis, veteres immunitates, et ius metallorum ac vestigalium adempta: sed et Vononem regem Parthorum, qui pulsus a suis, quasi in fidem populi Romani cum ingenti gaza An-

tiochiam se receperat, spoliatum perfidia, et occisum.

L. Odium adversus necessitudines, in Druso primum fratre detexit; prodita eius epistola, qua secum de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat: deinde et in reliquis. Iuliae uxori tantum abfuit, ut relegatae, quod minimum est, officii aut humanitatis aliquid impertiret, ut ex constitutione patris uno oppido clausam, domo quoque egredi, et commercio hominum frui, vetuerit: sed et peculio concessio a patre, praebitisque annuis fraudavit, per speciem publici iuris, quod nihil de his Augustus testamento cavisset. Matrem Liviam gravatus, velut partes sibi aequas potentiae vindicantem, et congressum eius assiduum vitavit, et longiores secretioresque sermones, ne eius consiliis, quibus tamen interdum et egere et uti solebat, regi videretur. Tulit etiam perindigne, actum a senatu, ut titulis suis, quasi Augusti, ita et Liviae filius, adiceretur. Quare non *parentem patriae* appellari, non ullum insignem honorem recipere publice passus est. Sed et frequenter admonuit, *maioribus nec feminae convenientibus negotiis abstinere*: praecipue, ut animadvertit, incendio iuxta aedem Vestae et ipsam intervenisse; populumque et milites, quo enixius opem ferrent, adhortatam, sicut sub marito solita esset.

LI. Dehinc ad similitatem usque processit, hac, ut ferunt, de causa. Instanti saepius, ut civitate donatum in decurias adlegeret, negavit alia se conditione adlecturum, quam si pateretur, adscribi albo, *extortum id sibi a matre*. At illa commota, veteres quos-

dam ad se Augusti codicillos, de acerbitate et intolerantia morum eius, e sacratio protulit atque recitavit. Hos et custoditos tamdiu, et exprobratos tam infeste, adeo graviter tulit, ut quidam putent, inter causas secessus hanc ei vel praecipuam fuisse. Toto quidem triennio, quo vivente matre abfuit, semel omnino eam, nec amplius quam uno die, ac paucissimis vidit horis: ac mox neque aegrae adesse curavit, defunctamque, et dum adventus sui spem facit, complurium dierum mora, corrupto demum et tabido corpore funeratam prohibuit consecrari; quasi id ipsa mandasset. Testamentum quoque eius pro irrito habuit, omnesque amicitias et familiaritates, etiam quibus ea funeris curam moriens demandarat, intra breve tempus afflixit; uno ex his, equestris ordinis viro, et in antliam condemnato.

LII. Filiorum neque naturalem Drusum, neque adoptivum Germanicum, patria caritate dilexit; alterius vitiis insensus. Nam Drusus animi fluxioris, remissiorisque vitae erat. Itaque ne mortuo quidem perinde affectus est: sed tantum non statim a funere ad negotiorum consuetudinem rediit, iustitio longiore inhibito. Quin et Iliensium legatis paulo serius consolantibus, quasi oblitterata iam doloris memoria, irridens, *Se quoque*, respondit, *vicem eorum dolere, quod egregium civem Hectorem amisissent.* Germanico usque adeo obtrectavit, ut et praeclara facta eius pro supervacuis elevarit, et gloriosissimas victorias, ceu damnosas Reipublicae increparit. Quod vero Alexandriam, propter immensam et repentinam famem, inconsulto se adisset, questus est in senatu. Etiam causa

mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatum Syriae, creditur: quem, mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secretà obstarent. Per quae multifariam inscriptum, et per noctes creberrime acclamatum est, *Redde Germanicum*. Quam suspicionem confirmavit ipse postea, coniuge etiam ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis.

LIII. Nurus Agrippinam, post mortem mariti, liberius quiddam questam, manu apprehendit, graecoque versu, *Si non dominaris*, inquit, *filiola, iniuriam te accipere existimas?* Nec ullo mox sermone dignatus est. Quondam vero inter coenam porrecta a se poma gustare non ausam, etiam vocare desuit, simulans, veneni se crimine arcessitum; cum praestructum utrumque consulto esset, ut et ipse tentandi gratia offerret, et illa quasi certissimum exitium caveret. Novissime calumniatus, modo ad statuam Augusti, modo ad exercitus confugere velle, Pandatariam relegavit; conviciantique oculum per centurionem verberibus excussit. Rursus mori inedia destinanti, per vim ore diducto infulciri cibum iussit. Sed et perseverantem, atque ita absumtam, criminossissime infectatus est, cum diem quoque natalem eius inter nefastos referendum suavisset. Imputavit etiam, quod non laqueo strangulatam in Gemonias abiecerit: proque tali clementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiae agerentur, et Capitolino Iovi donum ex auro sacraretur.

LIV. Cum ex Germanico tres nepotes, Neronem et Drusum et Caium, ex Druso unum Tiberium haberet, destitutus morte liberorum, maximos natu de

Germanici filiis, Neronem et Drusum, P. C. commendavit: diemque utriusque tirocinii, congiario plebi dato, celebravit. Sed ut comperit, ineunte anno, pro eorum quoque salute publice vota suscepta: egit cum senatu, *Non debere talia praemia tribui, nisi expertis & aetate provectis*: atque ex eo, patefacta interiore animi sui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit: variaque fraude inductos, ut et concitarentur ad convicia, et concitati proderentur, accusavit per literas, amarissime congestis etiam probris, et iudicatos hostes fame necavit: Neronem, in insula Pontia; Drusum, in ima parte Palatii. Putant Neronem ad voluntariam mortem coactum, cum ei carnifex, quasi ex senatus auctoritate missus, laqueos et uncas ostentaret: Druso autem adeo alimenta subducta, ut tomentum e culcita tentaverit mandere: amborum sic reliquias dispersas, ut vix quandoque colligi possent.

LV. Super veteres amicos ac familiares, viginti sibi e numero principum civitatis depoposcerat, velut consiliarios in negotiis publicis. Horum omnium vix duos aut tres incolumes praestitit: ceteros, alium alia de causa, perculit. Inter quos cum plurimorum clade Aelium Seianum, quem ad summam potentiam, non tam benevolentia provexerat, quam ut esset, cuius ministerio ac fraudibus liberos Germanici circumveniret; nepotemque suum ex Druso filio naturalem ad successionem imperii confirmaret.

LVI. Nihil lenior in convictores Graeculos, quibus vel maxime acquiescebat. Zenonem quendam, exquisitius sermocinantem, cum interrogasset, *quae-*

tam illa tam molesta dialectos esset, et ille respondisset, *Doridem*; relegavit Cinariam: existimans, exprobratum sibi veterem secessum, quod Dorice Rhodii loquantur. Item cum soleret ex lectione quotidiana quaestiones super coenam proponere, comperissetque, Seleucum grammaticum a ministris suis perquirere, quos quoque tempore tractaret auctores, atque ita praeparatum venire: primum a contubernio removit, deinde etiam ad mortem compulit.

LVII. Saeva ac lenta natura ne in puero quidem latuit, quam Theodorus Gadareus, rhetoricae praeceptor, et perspexisse primus sagaciter, et assimilasse aptissime visus est, subinde in obiurgando appellans eum *πῶλον αἵματι πεφυραμένον*. Sed aliquanto magis in principe eluxit, etiam inter initia, cum adhuc favorem hominum moderationis simulatione captaret. Scurram, qui praetereunte funere clare mortuo mandarat, ut nuntiaret Augusto, *nondum reddi legata, quae plebi reliquisset*, attractum ad se, recipere debitum, ducique ad supplicium imperavit, et patri suo verum referre. Nec multo post in senatu Pompeio cuidam, equiti Romano, quiddam perneganti, dum vincula minatur, affirmavit fore, *ut ex Pompeio Pompeianus fieret*: acerba cavillatione simul hominis nomen incessens, veterumque partium fortunam.

LVIII. Sub idem tempus, consulente praetore, an iudicia maiestatis cogi iuberet, exercendas esse leges respondit, et atrocissime exercuit. Statuae quidam Augusti caput demserat, ut alterius imponeret. Acta res in senatu. Et quia ambigebatur, per tormenta quaesita est. Damnato reo, paulatim hoc genus ca-

lumniae eo processit, ut haec quoque capitalia essent: circa Augusti simulacrum servum cecidisse, vestimenta mutasse, numo vel anulo effigiem impressam, latrinae aut lupanari intulisse, dictum ullum factumve eius, existimatione aliqua laesisse. Periit denique et is, qui honores in colonia sua eodem die decerni sibi passus est, quo decreti et Augusto olim erant.

LIX. Multa praeterea, specie gravitatis, ac morum corrigendorum, sed et magis naturae obtemperans, ita saeve et atrociter fecitavit, ut nonnulli versiculis quoque et praesentia exprobrarent, et futura denuntiarent mala:

Asper & immitis, breviter vis omnia dicam?

Dispeream, si te mater amare potest.

Non es eques. quare? non sunt tibi millia centum:

Omnia si quaeras, & Rhodos exsilium est.

Aurea mutasti Saturni secula, Caesar:

Incolumni nam te, ferrea semper erunt.

Fastidit vinum, quia iam sitit iste cruorem:

Tam bibit hunc avido, quam bibit ante merum.

Adspice felicem sibi, non tibi, Romule, Sullam:

Et Marium, si vis, adspice, sed reducem:

Nec non Antonem, civilia bella moventis,

Nec semel infectas adspice caede manus:

Et dic: Roma perit: regnabit sanguine multo,

Ad regnum quisquis venit ab exsilio.

Quae primo, quasi ab impatientibus remediorum, ac non tam ex animi sententia, quam bile et stomacho

fingerentur, volebat accipi. Dicebatque identidem : *Oderint, dum probent.* Deinde, vera plane certa que esse, ipse fecit fidem.

LX. In paucis diebus, quam Capreas attingit, piscatori, qui sibi secretum agenti grandem mullum inopinanter obtulerat, perfricari eodem pisce faciem iussit : territus, quod is a tergo insulae per aspera et devia erepsisset ad se. Gratulanti autem inter poemam, quod non et locustam, quam praegrandem ceperat, obtulisset, locusta quoque lacerari os imperavit. Militem praetorianum, ob surreptum e viridario pavonem, capite punit. In quodam itinere, lectica, qua vehebatur, vepribus impedita, exploratorem viae, primarum cohortium centurionem, stratum humi paene ad necem verberavit.

LXI. Mox in omne genus crudelitatis erupit, nunquam deficiente materia : cum primo matris, deinde nepotum et nurus, postremo Seiani familiares atque etiam notos persequeretur. Post cuius interitum vel saevissimus exstitit. Quo maxime apparuit, non tam ipsum a Seiano concitari solitum, quam Seianum quaerenti occasiones subministrasse. Et si commentario, quem de vita sua summatim breviterque composuit, ausus est scribere, *Seianum se punisse, quod comperisset, furere adversus liberos Germanici filii sui* : quorum ipse alterum, suspecto iam, alterum oppresso demum Seiano, interemit. Singillatim crudeliter facta eius exsequi, longum est : generatim, velut exemplaria saevitiae, enumerare, sat erit. Nullus a poemae hominum cessavit dies ; ne religiosus quidem ac sacer. Animadversum in quosdam ineunte anno novo :

accusati damnatique multi, cum liberis atque etiam uxoribus suis. Interdictum, ne capite damnatos propinqui lugerent : decreta accusatoribus praecipua praemia, nonnunquam et testibus. Nemini delatorum fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum simpliciumque verborum. Obiectum est poetae, quod in tragoedia Agamemnonem probris laceffisset : obiectum et historico, quod *Brutum Cassiumque ultimos Romanorum* dixisset : animadversum est statim in auctores, scriptaque abolita, quamvis probarentur aliquot ante annos, etiam Augusto audiente recitata. Quibusdam custodiae traditis, non modo studendi solatium ademptum, sed etiam sermonis et colloquii usus. Citati ad causam dicendam, partim se domi vulneraverunt, certi damnationis, et ad vexationem ignominiamque vitandam ; partim in media curia venenum hauserunt, et tamen, colligatis vulneribus, ac semianimes palpitantesque, in carcerem rapti. Nemo punitorum non et in Gemonias abiectus, uncoque tractus. Viginti uno die abiecti tractique sunt : inter eos pueri et feminae. Immaeurae puellae, quia more tradito nefas esset, virgines strangulari, vitatae prius a carnifice, dein strangulatae. Mori volentibus vis adhibita vivendi. Nam mortem adeo leve supplicium putabat, ut cum audisset, unum e reis, Carnulium nomine, anticipasse eam, exclamaverit : *Carnulius me evasit*. Et, in recognoscendis custodiis, precanti cuidam poenae maturitatem, respondit : *Nondum tecum in gratiam redii*. Annalibus suis vir consularis inseruit, frequenti quondam convivio, cui et ipse affuerit, in

interrogatum eum subito et clare a quodam nano, adstante mensae inter copreas, cur Paconius maiestatis reus tam diu viveret, statim quidem petulantiam linguae obiurgasse, ceterum post paucos dies scripsisse senatui, ut de poena Paconii quam primum statueret.

LXII. Auxit intenditque saevitiam, exacerbatus indicio de morte filii sui Drusi: quem cum morbo et intemperantia periisse existimaret, ut tandem veneno interentum fraude Livillae uxoris atque Seiani cognovit, neque tormentis neque supplicio cuiusdam pepercit; soli huic cognitioni adeo per totos dies deditus et intentus, ut Rhodiensem hospitem, quem familiaribus literis Romam evocarat, advenisse sibi nuntiatum, torqueri sine mora iusserit, quasi aliquis ex necessariis quaestioni adestet; deinde, errore detecto, et occidi, ne divulgaret iniuriam. Carnificinae eius ostenditur locus Capreis, unde damnatos, post longa et exquisita tormenta, praecipitari coram se in mare iubebat; excipiente classiariorum manu, et contis atque remis elidente cadavera, ne cui residui spiritus quidquam inesset. Excogitaverat autem inter genera cruciatus etiam, ut larga meri potione per fallaciam oneratos, repente veretris deligatis, fidicularum simul, urinaeque tormento distenderet. Quod nisi eum et mors praevenisset, et Thrasyllus consulto, ut aiunt, differre quaedam, spe longioris vitae compulisset: plures aliquanto necaturus, ac ne reliquis quidem nepotibus parsurus creditur; cum et Caium suspectum haberet, et Tiberium, ut ex adulterio conceptum, aspernaretur. Nec abhorret a vero.

Namque identidem *Felicem Priamum vocabat, quod superstes omnium suorum exstisset.*

LXIII. Quam inter haec non modo invisus ac detestabilis, sed praetrepidus quoque, atque etiam contumeliis obnoxius vixerit, multa indicia sunt. Haruspices secreto, ac sine testibus, consuli vetuit. Vicina vero urbi oracula etiam disiicere conatus est: sed maiestate Praenestinarum sortium territus, destitit; cum obsignatas devectasque Romam non reperisset in arca, nisi relatas rursus ad templum. Unum et alterum consulares, oblati provinciis, non ausus a se dimittere, usque eo detinuit, donec successores post aliquot annos praesentibus daret: cum interim, manente officii titulo, etiam delegaret plurima; assidueque illi per legatos et adiutores suos exsequenda curarent.

LXIV. Nurus ac nepotes nunquam aliter post damnationem, quam catenatos, obsutaque lectica, loco movit; prohibitis per militem obviis ac viatoribus respicere usquam, vel consistere.

LXV. Seianum, res novas molientem, quamvis iam et natalem eius publice celebrari, et imagines aureas coli passim videret, vix tandem, et astu magis ac dolo, quam principali auctoritate, subvertit. Nam primo, ut a se per speciem honoris dimitteret, collegam sibi assumfit in quinto consulatu, quem longo intervallo absens, ob id ipsum susceperat. Deinde spe affinitatis ac tribunitiae potestatis deceptum, inopinantem criminatus est pudenda miserandaque oratione; cum inter alia P. C. precaretur, *mitterent alterum e consulibus, qui senem se & solum in conspectum eorum*

cum aliquo militari praesidio perduceret. Sic quoque diffidens, tumultumque metuens, Drusum nepotem, quem vinculis adhuc Romae continebat, solvi, si res posceret, ducemque constitui praeceperat. Aptatis etiam navibus, ad quascunque legiones meditabatur fugam, speculabundus ex altissima rupe identidem signa, quae, ne nuntii morarentur, tolli procul, ut quidque foret factum, mandaverat. Verum, et oppressa coniuratione Seiani, nihilo securior aut constantior, per novem proximos menses non egressus est villa, quae vocatur Iovis.

LXVI. Urebant insuper anxiam mentem varia undique convicia, nullo non damnatorum omne probri genus coram, vel per libellos in orchestra positos, ingerente. Quibus quidem diversissime afficiebatur: modo, ut prae pudore ignota et celata cuncta cupe-
ret: nonnunquam eadem contemneret, et proferret ultro, atque vulgaret. Quin et Actabani Parthorum regis laceratus est literis, parricidia et caedes et ignaviam et luxuriam obiiicientis, monentisque, ut voluntaria morte maximo iustissimoque civium odio quamprimum satisfaceret.

LXVII. Postremo, semetipse pertaesus, talis epistolae principio, tantum non summam malorum suorum professus est: *Quid scribam vobis, Patres Conscripti, aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam, hoc tempore, Dii me, Deaeque peius perdant, quam quotidie perire sentio, si scio.* Existimant quidam, praescisse haec eum peritia futurorum: ac multo ante, quanta se quandoque acerbitas et infamia maneret, prospexisse. Ideoque, ut imperium inierit, et PA-

TRIS PATRIAE appellationem, et ne in acta sua iuraretur, obstinatissime recusasse; ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus inveniretur. Quod sane et ex oratione eius, quam de utraque re habuit, colligi potest: vel cum ait: *Similem se semper sui futurum: nec unquam mutaturum mores suos, quamdiu mentis sanæ fuisset: sed exempli causa cavendum, ne se senatus in acta cuiusquam obligaret, qui aliquo casu mutari posset.* Et rursus: *Si quando autem, inquit, de moribus meis, devotoque vobis animo, dubitaveritis: quod prius quam eveniat, opto, ut me supremus dies huic mutatae vestrae de me opinioni eripiat, nihil honoris adiiciet mihi PATRIS appellatio; vobis autem exprobrabit, aut temeritatem delati mihi eius cognominis, aut inconstantiam contrarii de me iudicii.*

LXVIII. Corpore fuit amplo atque robusto: statura, quae iustam excederet. Latus ab humeris et pectore: ceteris quoque membris usque ad imos pedes aequalis et congruens: sinistra manu agiliore ac validiore: articulis, ita firmis, ut recens et integrum malum digito terebraret; caput pueri, vel etiam adolescentis, talitro vulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium submissiore, ut cervicem etiam obregeret, quod gentile in illo videbatur: facie honesta: in qua tamen crebri et subiti tumores, cum praegrandibus oculis, et qui, quod mirum esset, noctu etiam et in tenebris viderent, sed ad breve; et cum primum a somno patuissent, deinde rursus hebescebant. Incedebat cervice rigida et obstipa: adducto fere vultu, plerumque tacitus: nullo aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eoque tardissimo;

nec sine molli quadam digitorum gesticatione. Quae omnia ingrata, atque arrogantiae plena, et animadvertit Augustus in eo, et excusare tentavit saepe apud senatum ac populum, professus, *Naturae vitia esse, non animi*. Valetudine prosperrima usus est, tempore quidem principatus paene toto prope illaesa; quamvis a trigésimo aetatis anno arbitrato eam suo rexit, sine adiumento consiliove medicorum.

LXIX. Circa deos ac religiones negligentior; quippe addictus mathematicae, persuasionisque plenus, cuncta fato agi. Tonitrua tamen praeter modum expavescebat: et turbatiore coelo nunquam non coronam lauream capite gestavit, quod fulmine afflari negetur id genus frondis.

LXX. Artes liberales utriusque generis studiosissime coluit. In oratione Latina secutus est Corvinum Messallam; quem senem adolescens observaverat. Sed affectatione et morositate nimia obscurabat stilum: ut aliquanto ex tempore, quam a cura, praestantior haberetur. Composuit et carmen lyricum, cuius est titulus: *Conquestio de L. Caesaris morte*. Fecit et Graeca poemata, imitatus Euphorionem, et Rhianum, et Parthenium: quibus poetis admodum delectatus, scripta eorum et imagines, publicis bibliothecis inter veteres et praecipuos auctores dedicavit: et ob hoc plerique eruditorum certatim ad eum multa de his ederunt. Maxime tamen curavit notitiam historiae fabularis, usque ad ineptias atque derisum. Nam et grammaticos, quod genus hominum praecipue, ut diximus, appetebat, eiusmodi fere quaestionibus experiebatur: *Quae mater Hecubae: Quod Achilli nomen*

inter virgines fuisset : Quid Sirenes cantare sint solitae ?
 Et quo primum diē, post excessum Augusti, curiam
 intravit ; quasi pietati simul ac religioni satisfactorius,
 Minois exemplo, thure quidem ac vino, verum sine
 tibicine, supplicavit ; ut ille olim in morte filii.

LXXI. Sermone Graeco, quanquam alias promptus
 et facilis, non tamen usquequaque usus est. Abstinit-
 que maxime in senatu : adeo quidem, ut *Monopolium*
 nominaturus, prius veniam postularit, quod sibi ver-
 bo peregrino utendum esset ; atque etiam in quodam
 decreto patrum, cum *ὑβλημα* recitaretur, commu-
 tandam censuerit vocem, et pro peregrina nostratem
 requirendam, aut, si non reperiretur, vel pluribus,
 et per ambitum verborum, rem enuntiandam. Mili-
 tem quoque graece testimonium interrogatum, nisi
 latine respondere vetuit.

LXXII. Bis omnino toto secessus tempore, Ro-
 mam redire conatus, semel triremi usque ad proxi-
 mos Naumachiae hortos subvectus est ; disposita sta-
 tione per ripas Tiberis, quae obviam prodeuntes sub-
 moveret. Iterum Appia, usque ad septimum lapidem,
 sed prospectis modo, nec aditis urbis moenibus, re-
 diit. Primo, incertum, qua de causa, postea, ostento
 territus. Erat ei in oblectamentis serpens draco, quem
 ex consuetudine manu sua cibaturus, cum consum-
 tum a formicis invenisset, monitus est, ut vim mul-
 titudinis caveret. Rediens ergo propere Campaniam,
 Asturae statim in languorem incidit. Quo paulum le-
 vatus, Circeios pertendit. Ac ne quam suspicionem
 infirmitatis daret, castrensibus ludis non interfuit
 solum, sed etiam missum in harenam aprum iaculis

desuper petiit : statimque latere convulso, et, ut exaestuaret, afflatus aura, in graviolem recidit morbum. Sustentavit tamen aliquamdiu, quamvis Misenum usque devectus, nihil ex ordine quotidiano praetermitteret, ne convivium quidem ac ceteras voluptates, partim intemperantia, partim dissimulatione. Nam Chariclem medicum, quod comineatu abfuturus, e convivio egrediens, manum sibi osculandi causa apprehendisset, existimans tentatas ab eo venas, remanere; ac recumbere hortatus est; coenamque protraxit. Nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoque, instans in medio triclinio, adstante lectore, singulos valere dicentes appellaret.

LXXIII. Interim, cum in actis senatus legisset, *dimissos, ac ne auditos quidem quosdam reos*, de quibus strictim, et nihil aliud, quam nominatos ab indice, scripserat: pro contempto se habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo destinavit, non temere quidquam, nisi ex tuto ausurus. Sed et tempestatibus, et ingravescente vi morbi retentus, paulo post obiit in villa Lucullana, octavo et septuagesimo aetatis anno, tertio et vigesimo imperii, septimo decimo Kalendas Aprilis, Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigrino, consulibus. Sunt qui putent, venenum ei a Caio datum lentum atque tabificum. Alii, in remissione fortuitae febris cibum desideranti negatum: nonnulli, pulvinum iniectum, cum extractum sibi deficienti anulum, mox resipiscens, requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectione, exemptum anulum, quasi alicui traditurum, parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, et, compressa sinistra ma-

nu, iacuisse diu immobilem: subito vocatis ministris, ac nemine respondente, confurrexisse, nec procul a lectulo, deficientibus viribus, concidisse.

LXXIV. Supremo natali suo, Apollinem Tementem, et amplitudinis et artis eximiae, advectum Syracusis, ut in bibliotheca novi templi poneretur, viderat per quietem affirmantem sibi, *Non posse se ab ipso dedicari*. Et ante paucos quam obiret dies, turris Phari terrae motu Capreis concidit. Ac Miseni cinis e favilla et carbonibus ad calefaciendum triclinium illatus, exstinctus, et iam diu frigidus, exarsit repente prima vespera, atque in multam noctem pertinaciter luxit.

LXXV. Morte eius ita laetatus est populus, ut ad primum nuntium discurrentes, pars, *Tiberium in Tiberim*, clamitarent: pars, *Terram matrem, deosque Manes orarent, ne mortuo sedem ullam, nisi inter impios, darent*: alii uncum et Gemonias cadaveri minarentur, exacerbati super memoriam pristinae crudelitatis, etiam recenti atrocitate. Nam cum senatusconsulto cautum esset, ut poena damnatorum in decimum semper diem differretur, forte accidit, ut quorundam supplicii dies is esset, quo nuntiatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidem, quia, absente adhuc Caio, nemo exstabat, qui adiri interpellarique posset, custodes, ne quid adversus constitutum facerent, strangulaverunt, abieceruntque in Gemonias. Crevit igitur invidia; quasi, etiam post mortem tyranni, saevitia permanente. Corpus ut moveri a Miseno coepit, conclamantibus plerisque, *Atellam potius deferendum, & in Amphitheatro semiustulandum*,

Romam per milites deportatum est, crematumque publico funere.

LXXVI. Testamentum duplex ante biennium fecerat : alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem exemplo; obsignaveratque etiam humillimorum signis. Eo testamento heredes aequis partibus reliquit, Caium ex Germanico, et Tiberium ex Druso, nepotes; substituitque invicem. Dedit et legata plerisque : inter quos virginibus Vestalibus, sed et militibus universis, plebique Romanae, viritim, atque etiam separatim vicorum magistris.

C. S U E T O N I I

T R A N Q U I L L I

C. C A E S A R

C A L I G U L A.

C. S U E T O N I I

T R A N Q U I L L I

C. C A E S A R

C A L I G U L A.

C A P U T I.

GERMANICUS C. Caesaris pater, Drusi et minoris Antoniae filius, a Tiberio patruo adoptatus, quaesturam quinquennio ante, quam per leges liceret, et post eam, consulatum statim gessit. Missusque ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti nuntiato, legiones universas, imperatorem Tiberium pertinacissime recusantes, et sibi summam Reipublicae deferentes, incertum, constantia an pietate maiore, compescuit; atque, hoste mox devicto, triumphavit. Consul deinde iterum creatus, ac prius quam honorem iniret, ad componendum Orientis statum expulsus, cum Armeniae regem devicisset, Cappadociam in provinciae formam rede-gisset, annum aetatis agens quartum et trigessimum diutino morbo Antiochiae obiit, non sine veneni suspitione. Nam praeter livores, qui toto corpore erant, et spumas, quae per

os fluebant, cremati quoque cor inter ossa incorruptum repertum est : cuius ea natura existimatur, ut tinctum veneno igne confici nequeat.

II. Obiit autem, ut opinio fuit, fraude Tiberii, ministerio et opera Cn. Pisonis : qui sub idem tempus Syriae praepositus, nec dissimulans, offendendum sibi aut patrem, aut filium, quasi plane ita necesse esset, etiam aegrum Germanicum gravissimis verborum ac rerum acerbitatibus, nullo adhibito modo, affectit : propter quae, ut Romam rediit, paene discerptus a populo, a senatu capitis damnatus est.

III. Omnes Germanico corporis animique virtutes, et quantas nemini cuiquam; contigisse satis constat; formam et fortitudinem egregiam; ingenium in utroque eloquentiae doctrinaeque genere praecellens; benevolentiam singularem; conciliandaeque hominum gratiae, ac promerendi amoris mirum et efficax studium. Formae minus congruebat gracilitas crurum, sed ea quoque paulatim repleta, assidua equi vectatione post cibum. Hostem cominus saepe percussit. Oravit causas etiam triumphales; atque inter cetera studiorum monumenta reliquit et comoedias Graecas. Domi forisque civilis: libera ac foederata oppida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorum virorum sepulcra cognosceret, inferias Manibus dabat. Caesorum clade Variana veteres ac dispersas reliquias uno tumulo humaturus, colligere sua manu, et comportare primus aggressus est. Obrectatoribus etiam, qualescunque, et quantacunque de causa nactus esset, lenis adeo et innoxius, ut Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu vexanti, non prius succensere in

animum induxerit, quam veneficiis quoque et devotionibus impugnari se comperisset: ac ne tunc quidem ultra progressus, quam ut et amicitiam ei more maiorum renuntiaret, mandaretque domesticis ultionem, si quid sibi accideret.

IV. Quarum virtutum fructum uberrimum tulit, sic probatus et dilectus a suis, ut Augustus, (omitto enim necessitudines reliquas,) diu cunctatus, an sibi successorem destinaret, adoptandum Tiberio dederit: sic vulgo favorabilis, ut plurimi tradant, quoties aliquo adveniret, vel sicunde discederet, prae turba occurrentium prosequentiumve nonnunquam eum discrimen vitae adisse: e Germania vero, post compressam seditionem, revertenti, praetorianas cohortes universas prodisse obviam, quamvis pronuntiatum esset, ut duae tantummodo exirent: populi autem Romani sexum, aetatem, ordinem omnem usque ad vicesimum lapidem effudisse se.

V. Tamen longe maiora et firmiora de eo iudicia in morte ac post mortem exstiterunt. Quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subversae Deum arae, Lares a quibusdam familiares in publicum abieci, partus coniugum expositi. Quin et Barbaros ferunt, quibus intestinum, quibusque adversus nos bellum esset, velut in domestico communique moerore, consensisse ad inducias. Regulos quosdam barbam posuisse, et uxorum capita rasisse, ad indicium maximi luctus. Regum etiam regem et exercitatione venandi, et convictu Megistanum abstinuisse, quod apud Parthos iustitiae instar est.

VI. Romae quidem, cum ad primam famam va-

letudinis attonita et moesta civitas sequentes nuntios opperiretur, et repente iam vesperi incertis auctoribus convaluisse tandem percrebuisse: passim cum luminibus et victimis in Capitolium concursum est, ac paene revulsae templi fores, ne quid gestientes vota reddere morarentur. Expergefactus e somno Tiberius est gratulantium vocibus, atque undique concinentium, *Salva Roma, Salva patria, Salvus est Germanicus*. Sed ut demum fato functum palam factum est, non solatiis ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit, duravitque etiam per festos Decembris mensis dies. Auxit gloriam desideriumque defuncti etiam atrocitas insequentium temporum: cunctis nec temere opinantibus, reverentia eius ac metu repressam Tiberii saevitiam, quae mox eruperit.

VII. Habuit in matrimonio Agrippinam, M. Agrippae et Iuliae filiam, et ex ea novem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti; unus iam puerascens, insigni festivitate, cuius effigiem habitu Cupidinis in aede Capitolinae Veneris Livia dedicavit, Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunque introiret, exosculabatur. Ceteri superstites patri fuerunt. Tres sexus feminini, Agrippina, Drusilla, Livilla, continuo triennio natae: totidem mares, Nero et Drusus et C. Caesar. Neronem et Drusum senatus, Tiberio criminante, hostes iudicavit.

VIII. C. Caesar natus est pridie Kalendas Septembres, patre suo et C. Fonteio Capitone Consulibus. Ubi natus sit, incertum diversitas tradentium facit. Cn. Lentulus Gaetulicus Tiburi genitum scribit: Plinius Secundus in Treveris, vico Ambiatino, supra

Confluentes : addit etiam pro argumento , aras ibi ostendi , inscriptas , OB AGRIPPINAE PUERPERIUM. Versiculi, imperante mox eo, divulgati, apud hibernas legiones procreatum indicant :

*In castris natus , patriis nutritus in armis ,
Iam designati principis omen erat.*

Ego in Actis, Antii, invenio, editum. Gaetulicum refellit Plinius, quasi mentitum per adulationem, ut ad laudes iuvenis gloriosique principis aliquid etiam ex urbe Herculi sacra sumeret : abusumque audentius mendacio, quod ante annum fere natus Germanico filius Tiburi fuerat, appellatus et ipse C. Caesar; de cuius amabili pueritia immaturoque obitu supra diximus. Plinium arguit ratio temporum. Nam qui res Augusti memoriae mandarunt, Germanicum exacto consulatu in Galliam missum consentiunt, iam nato Caio. Nec Plinii opinionem inscriptio arae quidquam adiuverit: cum Agrippina bis in ea regione filias enixa sit, et qualiscunque partus, sine ullo sexus discrimine, *puerperium* vocetur; quod antiqui etiam puellas *puellas*, sicut et pueros *puellos* dictarent. Exstat et Augusti epistola, ante paucos, quam obiret, menses ad Agrippinam neptem ita scripta de Caio hoc (neque enim quisquam iam alius infans nomine pari tunc supererat): *Puerum Caium quintodecimo Kalendas Iunii, si Dē volent, ut ducerent Talaris & Asellius, heri cum his constitui. Mitto praeterea cum eo ex servis meis medicum, quem, scripsi Germanico, si velles, ut retineret. Valebis, mea Agrippina, & dabis operam, ut valens pervenias ad Germanicum tuum.* Abunde arbitror pa-

tere, non potuisse ibi nasci Caium, quo, prope bimulus demum, perductus ab urbe sit. Versiculorum quoque fidem eadem haec elevant: et eo facilius, quod hi sine auctore sunt. Sequenda igitur est; quae sola restat, publici instrumenti auctoritas: praesertim cum Caius Antium, omnibus semper locis atque secessibus praelatum, non aliter quam natale solum dilexerit; tradaturque etiam sedem ac domicilium Imperii taedio urbis transferre eo destinasse.

IX. Caligulae cognomen castrensi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quantum praeterea, per hanc nutrimentorum consuetudinem, amore et gratia valuerit, maxime cognitum est, cum post excessum Augusti tumultuantes et in furorem usque praecipites, solus haud dubie conspectu suo, flexit. Non enim prius destiterunt, quam ablegari eum, ob seditionis periculum, et in proximam civitatem demandari, animadvertissent. Tunc demum ad poenitentiam versi, represso ac retento vehiculo, invidiam, quae sibi fieret, deprecati sunt.

X. Comitatus est patrem et in Syriaca expeditione. Unde reversus primum in matris, deinde ea relegata, in Liviae Augustae proaviae suae contubernio mansit: quam defunctam, praetextatus etiam tum, pro Rostris laudavit. Transiitque ad Antoniam aviam, et inde, vicesimo aetatis anno, accitus Capreas a Tiberio, uno atque eodem die togam sumsit, barbamque posuit; sine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum eius. Hic omnibus insidiis tentatus elicientium, cogentiumque se ad querelas, nullam un-

quam occasionem dedit, perinde obliterato suorum casu, ac si nihil cuiquam accidisset: quae vero ipse pateretur, incredibili dissimulatione transmittens; tantique in avum, et qui iuxta erant, obsequii, ut non immerito sit dictum: *Nec servum meliorem ullum, nec deteriorem dominum fuisse.*

XI. Naturam tamen saevam atque probrosam nec tunc quidem inhibere poterat, quin et animadversionibus poenisque ad supplicium datorum cupidissime interesset, et ganeas atque adulteria, capillamento celatus et veste longa, noctibus obiret, ac scenicas saltandi canendique artes studiosissime appeteret: facile id sane Tiberio patiente, si per has mansuescieri posset ferum eius ingenium. Quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquoties praedicaret, *Exitio suo, omniumque, Caium vivere: et, se natricem* (serpentis id genus) *populo Romano, Phaëthontem orbi terrarum educare.*

XII. Non ita multo post, Iuniam Claudillam, M. Silani nobilissimi viri filiam, duxit uxorem. Deinde augur in locum fratris sui Drusi destinatus, prius quam inauguraretur, ad Pontificatum traductus est: insigni testimonio pietatis atque indolis: cum, deserta desolataque reliquis subsidiis aula, Seiano vero tunc suspecto, mox et oppresso, ad spem successionis paulatim admoveretur. Quam quo magis confirmaret, amissa Iunia ex partu, Enniam Naeviam, Macronis uxorem, qui tum praetorianis cohortibus praeerat, sollicitavit ad stuprum, pollicitus et matrimonium suum, si potitus Imperio fuisset: deque ea re, et iureiurando, et chirographo cavuit. Per hanc insinuat

Macroni, veneno Tiberium aggressus est, ut quidam opinantur: spirantique adhuc detrahi anulum, et, quoniam suspicionem retinentis dabat, pulvinum iussit iniici, atque etiam fauces manu sua oppressit; liberto, qui ob atrocitatem facinoris exclamaverat, confestim in crucem acto. Nec abhorret a veritate, cum sint quidam auctores, ipsum postea, etsi non de perfecto, at certe de cogitato quondam parricidio, professum. Gloriatum enim esse assidue, in commemoranda sua pietate, *ad ulciscendam necem matris & fratrum, introisse se cum pugione cubiculum Tiberii dormientis; & misericordia correptum, abiecto ferro recessisse: nec illum, quanquam sensisset, aut inquirere quidquam, aut exsequi ausum.*

XIII. Sic imperium adeptus, populum Romanum, vel dicam, hominum genus, voti compotem fecit, exoptatissimus princeps maximae parti provincialium ac militum, quod infantem plerique cognoverant: sed et universae plebi urbanae, ob memoriam Germanici patris, miserationemque prope afflictæ domus. Itaque ut a Miseno movit, quamvis lugentis habitu, et funus Tiberii prosequens: tamen inter altaria et victimas, ardentesque tedas, densissimo et laetissimo obviorum agmine, incescit, super fausta nomina, *fidus, et pullum, et puppum, et alumnum,* appellantium.

XIV. Ingressoque urbem, statim consensu senatus, et irrumpentis in Curiam turbæ, irrita Tiberii voluntate, qui testamento alterum nepotem suum, praetextatum adhuc, coheredem ei dederat, ius arbitriumque omnium rerum illi permissum est, tanta

publica laetitia, ut tribus proximis mensibus, ac ne totis quidem, supra centum sexaginta millia victimarum caesa tradantur. Cum deinde paucos post dies in proximas Campaniae insulas traiecisset, vota pro re-ditu suscepta sunt: ne minimam quidem occasionem quoquam omittente in testificanda sollicitudine et cura de incolumitate eius. Ut vero in adversam va-letudinem incidit, pernoctantibus cunctis circa Pa-latium, non defuerunt, qui depugnaturos se armis pro salute aegri, quique capita sua titulo proposito voverent. Accessit ad immensum civium amorem no-tabilis etiam externorum favor. Namque Artabanus Parthorum rex, odium semper contemptumque Tibe-rii prae se ferens, amicitiam eius ultro petiit; venit-que ad colloquium legati consularis; et transgressus Euphratem, aquilas et signa Romana, Caesarumque imagines adoravit.

XV. Incendebat et ipse studia hominum omni ge-nere popularitatis. Tiberio cum plurimis lacrimis pro concione laudato, funeratoque amplissime, confe-ctum Pandatariam, et Pontias, ad transferendos ma-tris fratrisque cineres festinavit, tempestate turbida, quo magis pietas emereret: adiitque venerabundus, ac per semet in urnas condidit. Nec minore scena Ostiam, praefixo in biremis puppe vexillo, et in-de Romam Tiberi subvectos, per splendidissimum quemque equestris ordinis, medio ac frequenti die, duobus ferculis Mausoleo intulit. Inferiasque his an-nua religione publice instituit: et eo amplius matri Circenses, carpentumque, quo in pompa traducere-tur. At in memoriam patris, Septembrem menssem

Germanicum appellavit. Post haec, Antoniae aviae, quidquid unquam Livia Augusta honorum cepisset, uno senatusconsulto concessit. Patrum Claudium equitem Romanum ad id tempus collegam sibi in consulatu assumfit. Fratrem Tiberium die virilis togae adopravit, appellavitque *principem iuventutis*. De fororibus auctor fuit, ut omnibus sacramentis adiceretur, NEQUE ME LIBEROSQUE MEOS CARIORES HABEO, QUAM CAIUM HABEO ET SORORES EIUS. Item relationibus Consulum: QUOD BONUM FELIXQUE SIT C. CAESARI, SORORIBUSQUE EIUS. Pari popularitate damnatos relegatosque restituit: criminumque, si qua residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit. Commentarios, ad matris fratrumque suorum causas pertinentes, ne cui postmodum delatori aut testi maneret ullus metus, coniectos in forum, et ante clare obtestatus deos, neque legisse neque attigisse quidquam, concremavit. Libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens, *Nihil sibi admissum, cur cuiquam invisus esset*: negavitque, se delatoribus aures habere.

XVI. Spintrias monstrosarum libidinum, aegre, ne profundo mergeret, exoratus, urbe submovit. Titi Labieni, Cordi Crenutii, Cassii Severi scripta, senatusconsultis abolita, requiri, et esse in manibus lectionarumque permisit: quando maxime sua interesset, ut facta quaeque posteris tradantur. Rationes imperii, ab Augusto proponi solitas, sed a Tiberio intermissas, publicavit. Magistratibus liberam iurisdictionem, et sine sui appellatione, concessit. Equites Romanos

severe curioſeque, nec ſine moderatione, recognovit: palam ademto equo, quibus aut probri aliquid aut ignominiae ineſſet: eorum, qui minore culpa tenerentur, nominibus modo in recitatione praeteritis. Ut levior labor iudicantibus foret, ad quatuor priores quintam decuriam addidit. Tentavit et comitiorum more revocato, ſuffragia populo reddere. Legata ex teſtamento Tiberii, quanquam abolito, ſed et Iuliae Auguſtae, quod Tiberius ſuppreſſerat, cum fide, ac ſine calumnia repraeſentata, perſolvit. Ducenteſimam auſtionum Italiae remiſit. Multis incendi-
orum damna ſupplevit: ac ſi quibus regna reſtituit, adiecit et fructum omnem veſtigaliorum, et redditum medi-
i temporis, ut Antiocho Commageno feſtertium millies conſiſcatum. Quoque magis nullius non boni exempli fautor videretur, mulieri libertinae octoginta donavit, quod excruciat-
a graviffimis tormentis, de ſcelere patroni reticuiffet. Quas ob res, inter reliquos honores, decretus eſt ei clypeus aureus: quem quot-
annis certo die collegia ſacerdotum in Capitolium ferrent, ſenatu proſe-
quente; nobilibuſque pueris ac puellis, carmine modulato, laudes virtutum eius canentibus. Decretum autem, ut dies, quo cepiſſet imperium, *Palilia* vocaretur, velut argumentum rurfus conditae urbis.

XVII. Conſulatus quatuor geſſit: primum, ex Kalendis Iulii, per duos meſes; ſecundum, ex Kalendis Ianuariis, per triginta dies; tertium, uſque in Idus Ianuarii; quartum, uſque in ſeptimum Idus eaſdem. Ex omnibus duos noviffimos coniunxit. Tertium autem Lugduni iniit ſolus, non, ut quidam opinantur, ſu-

perbia negligentiae, sed quod defunctum sub Kalendarum diem collegam rescisse absens non potuerat. Congiarium populo bis dedit, trecenos sestertios: toties abundantissimum epulum senatui equestrique ordini, etiam coniugibus ac liberis utrorumque. Posteriori epulo, forensia insuper viris, pueris ac feminis fascias purpureae ac conchylii distribuit. Et ut laetitiam publicam in perpetuum quoque augeret, adiecit diem Saturnalibus, appellavitque *Iuvenalem*.

XVIII. Munera gladiatoria partim in Amphitheatro Tauri, partim in Septis, aliquot edidit: quibus inseruit catervas Afrorum Campanorumque pugilum, ex utraque regione electissimorum. Neque spectaculis ipse semper praesedit: sed interdum aut magistratibus aut amicis praesidendi munus iniunxit. Scenicos ludos et assidue, et varii generis, ac multifariam, fecit: quondam etiam et nocturnos, accensis tota urbe luminibus. Sparsit et missilia variarum rerum, et panaria cum opsonio viritim divisit. Qua epulatione equiti Romano, contra se hilarius avidiusque vescenti, partes suas misit: sed et senatori, ob eandem causam, codicillos, quibus praetorem eum extra ordinem designabat. Edidit et Circenses plurimos, a mane usque ad vesperam, interiecta modo Africanarum venatione, modo Troiae decursione: et quosdam praecipuos, minio et chrysocolla constrato Circo; nec ullis, nisi ex senatorio ordine, aurigantibus. Commisit et subitos, cum e Gelotiana apparatus Circi prospicientem pauci ex proximis Maenianis postulassent.

XIX. Novum praeterea atque inauditum genus

spectaculi excogitavit. Nam Baiarum medium intervallum Puteolanas ad moles trium millium et sexcentorum fere passuum ponte coniunxit, contractis undique onerariis navibus, et ordine duplici ad ancoras collocatis, superiectoque aggere terreno, ac directo in Appiae viæ formam. Per hunc pontem ultro citro commeavit, biduo continenti. Primo die phalerato equo, insignisque quercea corona, et securi, et cetra, et gladio, aureaque chlamyde. Postridie quadrigario habitu, curriculoque biugi famosorum equorum, prae se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus; comitante praetorianorum agmine, et in essedo cohorte amicorum. Scio, plerosque existimasse, talem a Caio pontem excogitatum aemulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquanto angustiores Hellespontum contabulaverit. Alios, ut Germaniam et Britanniam, quibus imminabat, alicuius immensi operis fama territaret. Sed avum meum narrantem puer audiebam, causam operis ab interioribus aulicis proditam, quod Thrasyllus mathematicus, anxio de successore Tiberio, et in verum nepotem proniori, affirmasset, *Non magis Caium imperaturum, quam per Baianum sinum equis discursurum.*

XX. Edidit et peregre spectacula: in Sicilia Syracusis asticos ludos, et in Gallia Lugduni miscellos. Sed et certamen quoque Graecae Latinaeque facundiae. quo certamine ferunt victoribus praemia victos contulisse, eorundem et laudes componere coactos. Eos autem, qui maxime displicuissent, scripta sua spongia linguave delere iussos, nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent.

XXI. Opera sub Tiberio semiperfecta, templum Augusti, theatrumque Pompeii, absolvit. Inchoavit autem aquae ductum regione Tiburti, et Amphitheatrum iuxta Septa: quorum operum a successore eius Claudio, alterum peractum, omissum alterum est. Syracusis collapsa vetustate moenia, Deorumque aedes refectae. Destinaverat et Sami Polycratis regiam restituere, Mileti Didymeum peragere, in iugo Alpium urbem condere, sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere. Miseratque iam, ad demetiendum opus primipilarem.

XXII. Haecenus quasi de principe: reliqua ut de monstro narranda sunt. Compluribus cognominibus assumtis (nam et PIUS, et CASTRORUM FILIUS, et PATER EXERCITUUM, et OPTIMUS MAXIMUS CAESAR vocabatur) cum audiret forte Reges, qui officii causa in urbem advenerant, concertantes apud se super coenam de nobilitate generis, exclamavit, Εἰς κόρινθος ἔστω, εἰς βασιλεὺς. Nec multum abfuit, quin statim diadema sumeret, speciemque principatus in regni formam converteret. Verum admonitus, et principum et regum se excessisse fastigium, divinam ex eo maiestatem asserere sibi coepit. Datoque negotio, ut simulacra numinum, religione et arte praeclara, inter quae Olympii Iovis, apportarentur e Graecia, quibus capite demto suum imposeret, partem palatii ad forum usque promovit, atque aede Castoris et Pollucis in vestibulum transfigurata, consistens saepe inter fratres deos medius, se adorandum adeuntibus exhibebat; et quidam eum LATIALEM IOVEM consalutarunt. Templum etiam, numini suo

proprium, et sacerdotes, et excogitatissimas hostias instituit. In templo simulacrum stabat aureum iconicum. Amiciebaturque quotidie veste, quali ipse ute-
retur. Magisteria sacerdotii ditissimus quisque, et ambitione et licitatione maxima, vicibus comparabant. Hostiae erant phoenicopteri, pavones, tetraones, numidicae, meleagrides, phasianae, quae generatim per singulos dies immolarentur. Et noctibus quidem plenam fulgentemque lunam invitabat assidue in amplexus atque concubitum: interdium vero cum Capitolino Iove secreto fabulabatur, modo insufurrans, ac praebens in vicem aures, modo clarius, nec sine iurgiis. Nam vox comminantis audita est,

*H' μ' ἀνείρε' ἢ ἐγὼ σέ

donec exoratus, ut ferebat, et in contubernium ultro invitatus, super templum Divi Augusti ponte transmissio, palatium Capitoliumque coniunxit. Mox, quo propior esset, in area Capitolina novae domus fundamenta iecit.

XXIII. Agrippae se nepotem neque credi, neque dici ob ignobilitatem eius volebat: succensebatque, si qui vel oratione, vel carmine, imaginibus eum Caesarum infererent. Praedicabat autem, matrem suam ex incesto, quod Augustus cum Iulia filia commisisset, procreatam. Ac non contentus hac Augusti infectatione, Aetiacas Siculasque victorias, ut funestas populo Romano, et calamitosas, vetuit solennibus feriis celebrari. Liviam Augustam proaviam, *Ulyssē stolatum* identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad senatum epistola arguere ausus est,

quasi materno avo Decurione Fundano ortam : cum publicis monumentis certum sit, Aufidium Lurconem Romae honoribus functum. Aviae Antoniae secretum petenti denegavit, nisi ut interveniret Macro praefectus. Ac per istiusmodi indignitates et taedia, causa exstitit mortis; dato tamen, ut quidam putant, et veneno. Nec defunctae ullum honorem habuit: prospexitque e triclinio ardentem rogam. Fratrem Tiberium inopinantem, repente immisso tribuno militum, interemit. Silanum item focerum ad necem, secandasque novacula fauces, compulit: causatus in utroque, quod hic ingressum se turbatus mare non esset secutus, ac spe occupandi urbem, si quid sibi per tempestates accideret, remansisset; ille antidotum oboluisse, quasi ad praecavenda venena sua sumtum: cum et Silanus impatientiam nausae vitasset et molestiam navigandi, et Tiberius propter assiduam et ingravescentem tussim medicamento usus esset. Nam Claudium patrum non nisi in ludibrium reservavit.

XXIV. Cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit: plenoque convivio singulas infra se vicissim collocabat, uxore supra cubante. Ex his Drusillam vitiasse virginem, praetextatus adhuc, creditur. Atque etiam in concubitu eius quondam deprehensus ab avia Antonia, apud quam simul educabantur. Mox Lucio Cassio Longino consulari collocatam abduxit, et in modum iustae uxoris propalam habuit. Heredem quoque bonorum atque Imperii aeger instituit. Eadem defuncta, iustitium indixit: in quo risisse, lavisse, coenasse cum parentibus, aut coniuge liberisque, capitale fuit. Ac moeroris impa-

tiens, cum repente noctuque profugisset ab urbe, transcurrissetque Campaniam, Syracusas petiit. Rursusque inde properè rediit, barba capilloque promisso. Nec unquam postea, quantiscunque de rebus, ne pro concione quidem populi, aut apud milites, nisi *per numen Drusillae* deieravit. Reliquas sorores nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit, ut quas saepe exoletis suis prostraverit. Quo facilius eas in causa Aenulii Lepidi condemnavit, quasi adulteras, et insidiarum adversus se conscias. Nec solum chirographa omnium, requisita fraude ac stupro, divulgavit, sed et tres gladios, in necem suam praeparatos, Marti ultori, addito elogio, consecravit.

XXV. Matrimonia contraxerit turpius, an dimiserit, an tenuerit, non est facile discernere. Liviam Orestillam C. Pisoni nubentem, cum ad officium et ipse venisset, ad se deduci imperavit, intraque paucos dies repudiatam biennio post relegavit; quod repetisse usum prioris mariti tempore medio videbatur. Alii tradunt, adhibitum coenae nuptiali, mandasse ad Pisonem, contra accumbentem, *Noli uxorem meam premere*: statimque e convivio abduxisse eam secum, et proximo die edixisse, MATRIMONIUM SIBI REPERTUM EXEMPLO ROMULI ET AUGUSTI. Lolliam Paullinam, C. Memmio consulari, exercitus regenti, nuptam, facta mentione aviae eius, ut quondam pulcherrimae, subito ex provincia evocavit, ac perductam a marito coniunxit sibi, brevique missam fecit, interdicto cuiusquam in perpetuum coitu. Caesoniam, neque facie insigni, neque aetate integra, matremque iam ex alio viro

trium filiarum, sed luxuriae ac lasciviae perditae, et ardentius et constantius amavit: ut saepe chlamyde peltaque et galea ornatam, et iuxta adequitantem, militibus ostenderit; amicis vero etiam nudam. Quam enixam uxorio nomine dignatus est, uno atque eodem die professus, et maritum se eius, et patrem infantis ex ea natae. Infantem autem, Iuliam Drusillam appellatam, per omnium dearum templa circumferens, Minervae gremio imposuit, alendamque et instituendam commendavit. Nec ullo firmitate indicio sui feminis esse credebat, quam feritatis: quae illi quoque tanta iam tunc erat, ut infestis digitis ora et oculos simul ludentium infantium incesse-
ret.

XXVI. Leve ac frigidum sit his addere, quo propinquos amicosque pacto tractaverit, Ptolemaeum, regis Iubae filium, consobrinum suum, (erat enim et is M. Antonii ex Selene filia nepos) et in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam, adiutores imperii: quibus omnibus pro necessitudinis iure, proque meritorum gratia, cruenta mors persoluta est. Nihilo reverentior leniorve erga senatum: quosdam summis honoribus functos, ad essedum sibi currere togatos per aliquot passuum millia, et coenanti, modo ad pluteum, modo ad pedes stare, succinctos linteo, passus est: alios cum clam interemisset, citare nihilo minus ut vivos perseveravit, paucos post dies voluntaria morte periisse mentitus. Consulibus, oblitus de natali suo edicere, abrogavit magistratum: fuitque per triduum sine summa potestate Respublica. Quaestorem suum in coniuratione nominatum flagellavit, veste detracta, subiectaque militum pedibus,

quo firme verberaturi insisterent. Simili superbia violentiaque ceteros tractavit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit. Elisi per eum tumultum viginti amplius equites Romani, totidem matronae, super innumeram turbam ceteram. Scenicis ludis, inter plebem et equitem causam discordiarum ferens, decimas maturius dabat, ut equestria ab infimo quoque occuparentur. Gladiatorio munere, reductis interdum flagrantissimo Sole velis, emitti quenquam vetabat: remotoque ordinario apparatu, rabidis feris vilissimos, senio confectos, gladiatores quoque pegmares, patresfamiliaorum notos, sed insignes debilitate aliqua corporis, subiiciebat. Ac nonnunquam, horreis praecclusis, populo famem indixit.

XXVII. Saevitiam ingenii per haec maxime ostendit. Cum ad saginam ferarum muneri praeparatarum carius pecudes compararentur, ex noxiis laniandos adnotavit: et, custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans tantummodo intra porticum mediam, a calvo ad calvum duci imperavit. Votum exegit ab eo, qui pro salute sua gladiatoriam operam promiserat; spectavitque ferro dimicantem: nec dimisit nisi victorem, et post multas preces. Alterum, qui se periturum ea de causa voverat, cunctantem pueris tradidit verbenatum infularumque, qui votum reposcentes per vicos agerent, quoad praecipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad metalla, aut ad viarum munitiones, aut ad bestias condemnavit, aut bestiarum more quadrupedes cavea coërcuit, aut

medios ferra dissecuit. Nec omnes gravibus ex causis, verum male de munere suo opinatos, vel quod nunquam per Genium suum deierassent. Parentes supplicio filiorum interesse cogebat. Quorum uni valetudinem excusanti lecticam misit; alium e spectaculo poenae, epulis statim adhibuit, atque omni comitate ad hilaritatem et iocos provocavit. Curatorem munerum ac venationum, per continuos dies in conspectu suo catenis verberatum, non prius occidit, quam offensus patrefacti cerebri odore. Atellanae poetam, ob ambigui ioci versiculum, media Amphitheatri arena igni cremavit. Equitem Romanum obiectum feris, cum se innocentem proclamasset, reduxit; abscissaque lingua, rursus induxit.

XXVIII. Revocatum quendam a vetere exilio sciscitatus, quidnam ibi facere consueffet, respondente eo per adulationem: *Deos semper oravi, ut, quod evenit, periret Tiberius, & tu imperares*: opinans, sibi quoque exsules suos mortem imprecari, misit circum insulas, qui universos contrucidarent. Cum discerpi senatorem concupisset, subornavit qui ingredientem curiam, repente hostem publicum appellantes, invaderent, graphiisque confossum lacerandum ceteris traderent. Nec ante satius est, quam membra et artus et viscera hominis, tracta per vicos atque ante se congesta vidisset.

XXIX. Immanissima facta augebat atrocitate verborum. *Nihil magis in natura sua laudare se ac probare dicebat, quam, ut ipsius verbo utar, ἀδίατρος*. Monenti Antoniae aviae, tanquam parum esset non obedire: *Memento*, ait, *omnia mihi, & in omnes,*

licere. Trucidaturus fratrem, quem metu venenorum praemuniri medicamentis suspicabatur: Antidotum, inquit, adversus Caesarem? Relegatis sororibus, non solum insulas habere se, sed etiam gladios minabatur. Praetorium virum ex secessu Anticyrae, quam valetudinis causa petierat, prorogari sibi commeatum saepius desiderantem, cum mandasset interimi, adiecit, Necessariam esse sanguinis missionem, cui tam diu non prodesset elleborum. Decimo quoque die numerum puniendorum ex custodia subscribens, Rationem se purgare, dicebat. Gallis Graecisque aliquot uno tempore condemnatis, gloriabatur, Gallograeciam sese subegisse.

XXX. Non temere in quenquam, nisi crebris et minutis ictibus animadverti passus est: perpetuo notoque iam praecepto: *Ita feri, ut se mori sentiat.* Punio per errorem nominis alio, quam quem destinaverat, ipsum quoque paria meruisse dixit. Tragicum illud subinde iactabat:

Oderint, dum metuant.

Saepe in cunctos pariter senatores, ut Seiani clientes, aut matris ac fratrum suorum delatores, invectus est: prolatis libellis, quos crematos simulaverat, defensivaque Tiberii saevitia, quasi necessaria, cum tot criminantibus credendum esset. Equestrem ordinem, ut scenae arenaeque devotum, assidue proscidit. Insensus turbae, faventi adversus studium suum, exclamavit: *Utinam populus Romanus unam cervicem haberet!* Cumque Teirinius latro postularetur, & qui postula-

rent, Tetrinios esse, ait. Retiarii tunicati quinque numero gregatim dimicantes, sine certamine ullo totidem secutoribus succubuerant : cum occidi iuberentur, unus, resumta fuscina, omnes victores interemit. Hanc, ut crudelissimam caedem, et deflevit edicto, et eos, qui spectare sustinuerant, execratus est.

XXXI. Queri etiam palam de conditione temporum suorum solebat, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur : Augusti principatum clade Variana; Tiberii, ruina spectaculorum apud Fidenas, memorabilem factum : suo oblivionem imminere, prosperitate rerum. Atque identidem exercituum caedes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terrae optabat.

XXXII. Animum quoque remittenti, ludoque et epulis dedito, eadem dictorum factorumque saevitia aderat. Saepe, in conspectu prandentis vel comissantis, seriae quaestiones per tormenta habebantur. Miles decollandi artifex quibuscunque e custodia capita amputabat. Puteolis, dedicatione pontis, quem excogitatum ab eo significavimus, cum multos e litore invitasset ad se, repente omnes praecipitavit. Quosdam gubernacula apprehendentes, contis remisque detrusit in mare. Romae publico epulo servum, ob detractam lectis argenteam laminam, carnifici confestim tradidit, ut, manibus abscissis, atque ante pectus e collo pendentibus, praecedente titulo, qui causam poenae indicaret, per coetus epulantium circumduceretur. Mirmillonem e ludo, rudibus secum battentem, et sponte prostratum, confodit ferrea fida, ac more victorum cum palma discucurrit. Admota

altaribus victima, succinctus poparum habitu, elato alte malleo, cultrarium mactavit. Lautiore convivio effusus subito in cachinnos, Consulibus, qui iuxta cubabant, quidnam rideret, blande quaerentibus: *Quid?* inquit, *nisi uno meo nutu iugulari utrumque vestrum statim posse?*

XXXIII. Inter varios iocos, cum assistens simulacro Iovis Apellem tragoedum consulisset, uter illi maior videretur, cunctantem flagellis discidit: colaudans subinde vocem deprecantis, quasi etiam in gemitu praedulcem. Quoties uxoris vel amiculæ collum exoscularetur, addebat, *Tam bona cervix, simulac iussero, demetur.* Quin et subinde iactabat, *Exquisitum se vel fidiculis de Caesonia sua, cur eam tanto opere diligeret.*

XXXIV. Nec minore livore ac malignitate, quam superbia saevitiaque, paene adversus omnis aevi homines grassatus est. Statuas virorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in Martium campum collatas, ita subvertit atque disiecit, ut restitui salvis titulis non potuerint. Vetuitque posthac viventium cuiquam usquam statuatam aut imaginem, nisi consulto se et auctore, poni. Cogitavit etiam de Homeri carminibus abolendis. *Cur enim sibi non licere, dicens, quod Platoni licuisset, qui eum e civitate, quam constituebat, eiecerit?* Sed et Virgilii, et Titi Livii scripta, et imagines, paulum absuit, quin ex omnibus bibliothecis amoveret: quorum alterum, ut *nullius ingenii, minimæque doctrinae*: alterum, ut *verbosum in historia negligentemque* carpebat. De iuris quoque consultis, quasi scientiæ eorum omnem

ufum aboliturus, faepe, iactavit, *Se, mehercle, effecturum, ne qui refpondere poffint praeter eum.*

XXXV. Vetera familiarum infignia nobiliffimo cuique ademit: Torquato torquem; Cincinnato crinem; Cn. Pompeio ftirpis antiquae, Magni cognomen. Ptolemaeum, de quo retuli, et arceffitum e regno, et exceptum honorifice, non alia de caufa repente perculit, quam quod, edente fe munus, ingreffum fpectacula, convertiffe hominum oculos fulgore purpureae abollae animadvertit. Pulchros et comatos, quoties fibi occurrerent, occipitio raso deturpabat. Erat Eftius Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinem et fpeciem *Colofferos* dictus. Hunc e fpectaculis detractum repente, et in arenam deductum, Threci, et mox hoplomacho comparavit; bisque victorem constringi fine mora iuffit; et pannis obfitum viciatim circumduci, ac mulieribus oftendi, deinde iugulari. Nullus denique tam abiectae conditionis, tamque extremae fortis fuit, cuius non commodis obtreftaret. Nemoreni regi, quod multos iam annos potiretur facerdotio, validiorem adverfarium fubornavit. Cum, quodam die muneris, effedario Porio, ob prosperam pugnam fervum fuum mittenti ftudiofius plaufum effet, ita fe proripuit e fpectaculis, ut calcata lacinia togae, praeceps per gradus iret, indignabundus et clamitans, *Dominum gentium populum ex re leviffima plus honoris gladiatori tribuentem, quam confecratis principibus, aut praefenti fibi.*

XXXVI. Pudicitiae neque fuae neque alienae percit. M. Lepidum Mnefterem pantomimum, quos-

dam obfides dilexiffe fertur, commercio mutui flupri. Valerius Catullus, confulari familia iuvenis, flupratum a fe, ac latera fibi contubernio eius defeffa, etiam vociferatus eff. Super fororum inceffa, et notiffimum prostitutae Pyrallidis amorem, non temere ulla illuftriore femina abftinuit: quas plerumque cum maritis ad coenam vocatas, praeterque pedes fuos tranfeuntes, diligenter ac lente, mercantium more, confiderabat; etiam faciem manu allevans, fi quae pudore submitterent. Quoties deinde libuiffet, egreffus triclinio, cum maxime placitam fevocaffet, paulo poft, recentibus adhuc lafciviae notis, reverfus, vel laudabat palam, vel vituperabat: fingula enumerans bona malave corporis, atque concubitus. Quibusdam, abfentium maritorum nomine, repudium ipfe mifit, iuffitque in Acta referri.

XXXVII. Nepotinis fumptibus omnium prodigorum ingenia superavit: commentus novum balnearum ufum, portentofiffima genera ciborum atque coenarum: ut calidis frigidisque unguentis lavaretur, pretiofiffimas margaritas aceto liquefactas forberet, convivis ex auro panes et opfonia apponeret, *Aut frugi hominem effe oportere, dictitans, aut Caefarem.* Quin et nummos non mediocris fummae e faftigio basilicae Iuliae per aliquot dies fparfit in plebem. Fabricavit et deceres Liburnicas, geminatis puppibus, verficoloribus velis, magna thermarum et porticum et tricliniorum laxitate, magnaue etiam vitium et pomiferarum arborum varietate: quibus difcumbens de die inter choros ac fymphonias, litora Campaniae peragraret. In exftructionibus praetoriorum

atque villarum, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quam quod posse effici negaretur. Et iactae itaque moles infesto ac profundo mari, excisae rupes durissimi silicis, et campi montibus aggere aequati, et complanata fossuris montium iuga, incredibili quidem celeritate, cum morae culpa capite lueretur. Ac ne singula enumerem, immensas opes, totumque illud Tiberii Caesaris, vicies ac septies millies sestertium non toto vertente anno absumsit.

XXXVIII. Exhaustus igitur atque egens, ad rapinas convertit animum, vario et exquisitissimo calumniarum et auctionum, et vectigalium genere. Negabat, iure civitatem Romanam usurpare eos, quorum maiores sibi posterisque eam impetrassent, nisi filii essent: neque enim intelligi debere *posteris* ultra hunc gradum: prolataque Divorum Iulii et Augusti diplomata, ut vetera et obsoleta deslebat. Arguebat et perperam editos census, quibus postea quacunque de causa quidquam incrementi accessisset. Testamenta primipilarium, qui ab initio principatus Tiberii neque illum, neque se heredem reliquissent, ut ingrata rescidit. Item ceterorum, ut irrita et vana, quoscunque quis diceret herede Caesare mori destinasse. Quo metu iniecto, cum iam et ab ignotis inter familiares, et a parentibus inter liberos, palam heres nuncuparetur, derisores vocabat; quod post nuncupationem vivere perseverarent, et multis venenatas macteas misit. Cognoscebat autem de talibus causis, taxatoprius modo summae, ad quem conficiendum consideret: confecto demum excitabatur. Ac ne paululum

quidem morae patiens, super quadraginta reos quondam ex diversis criminibus una sententia condemnavit, gloriatusque est expèrgefactae somno Caesoniae, *quantum egisset, dum ea meridiaret.* Auctione propofita, reliquias omnium spectaculorum subiecit, et venditavit: exquirens per fe pretia, et ufque eo extendens, ut quidam immenfo coacti quaedam emere, ac bonis exuti, venas fibi inciderent, Nota res est, Aponio Saturnino inter subfella dormitante, monitum a Caio praeconem, ne praetorium virum crebro capitis motu nutantem fibi praeteriret: nec licendi finem factum, quoad tredecim gladiatores feftertio nonagies ignoranti addicerentur.

XXXIX. In Gallia quoque, cum damnatarum fororum ornamenta, et fupellectilem, et fèrvos, atque etiam liberos, immenfis pretiis vendidiffet: invitatus lucro, quidquid inftrumenti veteris aulae erat, ab urbe repetiit; comprehenfis ad deportandum meritoriis quoque vehiculis, et piftrinenfibus iumentis: adeo, ut et panis Romae faepe deficeret, et litigatorum plerique, quod occurrere abfentes ad vadimonium non poffent, caufa caderent. Cui inftrumento diftrahendo nihil non fraudis ac lenocinii adhibuit: modo avaritiae fingulos increpans, et, *quod non puderet eos, locupletiores effe, quam fe:* modo poenitentiam fimulans, quod principalium rerum privatis copiam faceret. Compererat, provincialem locupletent ducenta feftertia numeraffe vocatoribus, ut per fallaciam convivio interponeretur, nec tulerat molefte, tam magno aestimari honorem coenae fuae. Huic poftero die fedenti in auctione mifit, qui nescio

quid frivoli ducentis millibus traderet; diceretque;
coenaturum apud Caesarem, vocatu ipsius.

XL. Vestigalia nova atque inaudita, primum per publicanos, deinde, quia lucrum exuberabat, per centuriones tribunosque praetorianos exercuit: nullo rerum aut hominum genere omisso, cui non tributum aliquid imponeret. Pro eduliis, quae tota urbe venirent, certum statumque exigebatur: pro litibus atque iudiciis, ubicunque conceptis, quadragesima summae, de qua litigaretur; nec sine poena, si quis composuisse vel donasse negotium convinceretur: ex ge-
rulorum diurnis quaestibus pars octava, ex capturis prostitutarum quantum quaeque uno concubitu mereret. Additumque ad caput legis, ut tenerentur publico, et quae meretricium, et qui lenocinium fecissent; nec non et matrimonia obnoxia essent.

XLI. Huiusmodi vestigalibus indictis, neque propositis, cum per ignorantiam scripturae multa commissa fierent, tandem flagitante populo Romano proposuit quidem legem: sed et minutissimis literis, et angustissimo loco, uti ne cui describere liceret. Ac, ne quod non manubiarum genus experiretur, lupanar in palatio constituit: distinctisque et instructis pro loci dignitate compluribus cellis, in quibus matronae ingenuique starent, misit circum fora et basilicas nomenclatores, ad invitandos in libidinem iuvenes fenesque; praebita advenientibus pecunia fenebri, appositisque qui nomina palam subnotarent, quasi adiuvantium Caesaris redditus. Ac ne ex lusu quidem aleae compendium spernens, plus mendacio, atque etiam periurio lucrabatur. Et quondam, proximo

collusori demandata vice sua, progressus in atrium domus, cum praetereuntes duos equites Romanos locupletes sine mora corripere confiscarique iussisset; exultans rediit, gloriansque, nunquam se prosperiore alea usum.

XLII. Filia vero nata, paupertatem, nec iam imperatoria modo, sed et patria conquerens onera, collationes in alimoniam atque dotem puellae recepit. Edixit et strenas ineunte anno se recepturum: stetitque in vestibulo aedium Kalendis Ianuariis, ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus ac sinu omnis generis turba fundebat. Novissime contrestandae pecuniae cupidine incensus, saepe super immensos aureorum acervos, patentissimo diffusos loco, et nudis pedibus spatiat, et toto corpore aliquamdiu volutatus est.

XLIII. Militiam resque bellicas semel attigit, neque ex destinato, sed cum ad visendum nemus flumenque Clitumni Mevaniam processisset: admonitus de supplendo numero Batavorum, quos circa se habebat, expeditionis Germanicae impetum cepit: neque distulit, sed legionibus et auxiliis undique excitis, dilectibus ubique acerbissime actis, contracto et omnis generis commeatu, quanto nunquam alius, iter ingressus est: confecitque modo tam festinanter et rapide, ut praetorianae cohortes contra morem signa iumentis imponere, et ita subsequi cogerentur: interdum adeo segniter et delicate, ut octophoro verheretur, atque a propin quarum urbium plebe verri sibi vias, et conspergi propter pulverem exigeret.

XLIV. Postquam castra attigit, ut se acrem et se-

verum ducem ostenderet, legatos, qui auxilia ferius ex diversis locis adduxerant, cum ignominia dimisit. At in exercitu recensendo, plerisque centurionum maturis iam, et nonnullis ante paucissimos, quam consummaturi essent, dies, primos pilos ademit, causatus senium cuiusque et imbecillitatem: ceterorum increpita cupiditate, commoda emeritae militiae ad sex millium summam rescidit. Nihil autem amplius, quam Adminio Cinobellini Britannorum regis filio, qui pulsus a patre, cum exigua manu transfugerat, in deditionem recepto; quasi universa tradita insula, magnificas Romam literas misit: monitis speculatoribus, ut vehiculo ad Forum usque et Curiam perirent, nec nisi in aede Martis, ac frequente senatu, Consulibus traderent.

XLV. Mox, deficiente belli materia, paucos de custodia Germanos traieci, oculique trans Rhenum iussit, ac sibi post prandium quam tumultuosissime adesse hostem nuntiari. Quo facto, proripuit se cum amicis et parte equitum praetorianorum in proximam silvam; truncatisque arboribus, et in modum tropaeorum adornatis, ad lumina reversus, eorum quidem, qui secuti non essent, timiditatem et ignaviam corripuit: comites autem et participes victoriae, novo genere ac nomine coronarum donavit; quas distinctas Solis ac Lunae siderumque specie, *exploratorias* appellavit. Rursus obsides quosdam abductos e literario ludo, clamque praemissos, deserto repente convivio, cum equitatu insecutus, veluti profugos ac repressos in catenis reduxit: in hoc quoque mimo praeter modum intemperans. Repetita

coena, renuntiantes coactum agmen, sicut erant, loricatos ad discumbendum adhortatus est. Monuit etiam notissimo Virgilii versu, *Durarent, secundisque se rebus servarent*. Atque inter haec absentem senatum populumque gravissimo obiurgavit edicto, quod, *Caesare proeliante, & tantis discriminibus obiecto, tempestiva convivia, circum, & theatra, & amoenos secessus celebrarent*.

XLVI. Postremo, quasi perpetraturus bellum, directa acie in litore Oceani, ac ballistis machinisque dispositis, nemine gnaro aut opinante quidnam coepturus esset, repente, ut conchas legerent, galeasque et sinus replerent, imperavit; *spolia Oceani* vocans, *Capitolio Palatioque debita*. Et in indicium victoriae altissimam turrem excitavit; ex qua, ut ex Pharo, noctibus ad regendos navium cursus ignes emicarent: pronuntiatoque militi donativo, centenis virum denariis, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus, *Abite*, inquit, *laeti, abite locupletes*.

XLVII. Conversus hinc ad curam triumphi, praeter captivos et transfugas barbaros, Galliarum quoque procerissimum quemque, et, ut ipse dicebat, *ἀξιόπρασπευτον*, ac nonnullos ex principibus legit, ac seposuit ad pompam; coëgitque, non tantum rutilare et submittere comam, sed et sermonem Germanicum addiscere, et nomina barbarica ferre. Praecepit etiam, triremes, quibus introierat Oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam devehî. Scripsit et procuratoribus, *Triumphum appararent quam minima summa; sed quantus nunquam alius fuisset: quando in omnium hominum bona ius haberent*.

XLVIII. Priusquam provincia decederet, confilium iniit nefandae atrocitatis, legiones, quae post excessum Augusti seditionem olim moverant, contrucidandi: quod et patrem suum Germanicum ducem, et se infantem tunc obsedissent. Vixque a tam praecipiti cogitatione revocatus, inhiberi nullo potuit modo, quin decimare velle perseveraret. Vocatas itaque ad concionem inermes, atque etiam gladiis depositis, equitatu armato circumdedit. Sed cum videret, suspecta re plerosque dilabi ad resumenda, si qua vis fieret, arma, profugit concionem, confestimque urbem petiit, deflexa omni acerbitate in senatum, cui, ad avertendos tantorum dedecorum rumores, palam minabatur: querens inter cetera, fraudatum se iusto triumpho, cum ipse paulo ante, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis poena denuntiasset.

XLIX. Aditus ergo in itinere a legatis amplissimi ordinis, ut maturaret, orantibus, quam maxima voce, *Veniam, inquit, veniam, & hic mecum*: capulum gladii crebro verberans, quod cinctus erat. Edixit et, *reverti se, sed iis tantum, qui optarent, equestri ordini, & populo: nam se neque civem neque principem senatui amplius fore*. Venuit etiam, quenquam senatorum sibi occurrere: atque omisso, vel dilato triumpho, ovans urbem natali suo ingressus est. Intraque quartum mensem periit, ingentia facinora ausus, et aliquanto maiora moliens. Siquidem proposuerat, Antium, deinde Alexandriam, commigrare, interemto prius utriusque ordinis electissimo quoque. Quod ne cui dubium videatur, in secretis eius reperti sunt duo

libelli, diverso titulo : alteri **GLADIUS**, alteri **PUGIO** index erat. Ambo notas et nomina continebant morti destinatorum. Inventa et arca ingens, variorum venenorum plena : quibus mox a Claudio demersis, infecta maria traduntur, non sine piscium exitio, quos enectos aestus in proxima litora eiecit.

L. Statura fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima cervicis et crurum, et oculis et temporibus concavis, fronte lata et torva, capillo raro, ac circa verticem nullo, hirsutus cetera. Quare, transeunte eo, prospicere ex superiore parte, aut omnino quacunque de causa *capram* nominare, criminofum et exitiale habebatur. Vultum vero natura horridum ac tetrum etiam ex industria efferebat, componens ad speculum in omnem terrorem ac formidinem. Valetudo ei neque animi neque corporis constitit. Puer comitali morbo vexatus : in adolescentia ita patiens laborum erat, ut tamen nonnunquam subita defectione ingredi, stare, colligere semet, ac sufferre vix posset. Mentis valetudinem et ipse senserat : ac subinde de secessu, deque purgando cerebro cogitavit. Creditur potionatus a Caesonia uxore, amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit. Incitabatur insomnia maxime : neque enim plus quam tribus nocturnis horis quiescebat : ac ne his quidem placida quiete, sed pavida miris rerum imaginibus ; ut qui inter ceteras, pelagi quondam speciem colloquentem secum videre visus sit. Ideoque magna parte noctis vigiliae cubandique taedio, nunc toro residens, nunc per longissimas por-

ticus vagus, invocare identidem atque expectare lucem consueverat.

LI. Non immerito mentis valetudini attribuerim diversissima in eodem vitia, summam confidentiam, et contra nimium metum. Nam qui deos tantopere contemneret, ad minima tonitrua et fulgura connivere, caput obvolvere, ad vero maiora proripere se e strato, sub lectumque condere solebat. Peregrinatione quidem Siciliensi, irrisus multorum locorum miraculis, repente a Messana noctu profugit, Aetnei verticis fumo ac murmure pavefactus. Adversus Barbaros quoque minacissimus, cum trans Rhenum inter angustias densumque agmen iter effedo faceret, dicente quodam, *Non mediocrem fore consternationem, secunde hostis appareat*, equum illico conscendit; ac propere versus ad pontes, ut eos calonibus et impedimentis stipatos reperit, impatiens morae, per manus ac super capita hominum translatus est. Mox etiam, audita rebellione Germaniae, fugam et subsidia fugae, classes apparabat: uno solatio acquiescens, transmarinas certe sibi superfuturas provincias, si victores Alpium iuga, ut Cimbri, vel etiam urbem, ut Senones quondam, occuparent: unde, credo, percussoribus eius postea consilium natum, apud tumultuantes milites ementiendi, ipsum sibi manus intulisse, nuntio malae pugnae perterritum.

LII. Vestitu calceatuque, et cetero habitu, neque patrio, neque civili, ac ne virili quidem, ac denique humano, semper usus est. Saepe depictas gemmataeque indutus paenulas, manuleatus et armillatus in publicum processit: aliquando sericatus, et cyclada-

tus: ac modo in crepidis vel cothurnis, modo in speculatoria caliga, nonnunquam focco muliebri: plerumque vero aurea barba, fulmen tenens, aut fuscinam, aut caduceum, deorum insignia, atque etiam Veneris cultu conspectus est. Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assidue gestavit: interdum et Magni Alexandri thoracem repetitum e conditorio eius.

LIII. E disciplinis liberalibus minimum eruditioni, eloquentiae plurimum attendit, quantumvis facundus et promptus: utique, si perorandum in aliquem esset, irato et verba et sententiae suppetebant: pronuntiatio quoque et vox, ut neque eodem loci prae ardore consisteret, et exaudiretur a procul stantibus. Peroraturus, *stricturum se lucubrationis suae telum*, minabatur: lenius contiusque scribendi genus adeo contemnens, ut Senecam, tum maxime placentem, *commissiones meras componere*, et, *arenam esse sine calce*, diceret. Solebat etiam prosperis oratorum actionibus rescribere, et magnorum in senatu reorum accusationes defensionesque meditari; ac, prout stilus cesserat, vel onerare sententia sua quemque, vel sublevare; equestri quoque ordine ad audiendum invitato per edita.

LIV. Sed et aliorum generum artes studiosissime et diversissimas exercuit. Threx et auriga, idem cantor, atque saltator. Batuebat pugnatoriis armis, aurigabat exstructo plurifariam circo. Canendi ac saltandi voluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret, quo minus et tragoedo pronuntianti concineret, et gestum histrionis quasi lau-

dans vel corrigens palam effingeret. Nec alia de causa videtur eo die, quo periit, pervigilium indixisse, quam ut initium in scenam prodeundi licentia temporis auspicaretur. Saltabat autem nonnunquam etiam noctu: et quondam tres consulares secunda vigilia in palatium accitos, multaque et extrema metuentes, super pulpitem collocavit; deinde, repente magno tibiarum et scabellorum crepitu, cum palla tunicaque talari prosiluit, ac desaltato cantico abiit. Atque hic tam docilis ad cetera, natare nesciit.

LV. Quorum vero studio teneretur, omnibus ad infantiâ favit. Mnesterem pantomimum etiam inter spectacula osculabatur: ac si quis saltante eo vel leniter obstrepere, detrâhi iussum manu sua flagellabat. Equiti Romano tumultuanti, per centurionem denuntiavit, abiret sine mora Ostiam, perferretque ad Ptolemaeum regem in Mauritaniam codicillos suos. Quorum exemplum erat: *Ei, quem istuc misi, neque boni quidquam, neque mali, feceris.* Threces quosdam Germanis corporis custodibus praeposuit. Mirmillonum armaturas recidit. Columbo victori, leviter tamen saucio, venenum in plagam addidit, quod ex eo *Columbinum* appellavit. Sic certe inter alia venena scriptum ab eo repertum est. Prasinae factioni ita addictus et deditus, ut coenaret in stabulo assidue, et maneret. Agitatori Eutycho comissatione quadam in apophoretis vices festertium contulit. Incitato equo, cuius causa pridie Circenses, ne inquietaretur, viciniae silentium per milites indicare solebat, praeter equile marmoreum, et praesepe eburneum, praeterque purpurea tegumenta, ac monilia e gemmis,

domum etiam, et familiam, et supellestilem dedit, quo lautius nomine eius invitati acciperentur: consulum quoque traditur destinasse.

LVI. Ita bacchantem atque grassantem non defuit plerisque animus adoriri. Sed una alteraque conspiratione detecta, aliis per inopiam occasionis cunctantibus, duo consilium communicaverunt, perfecturuntque: non sine conscientia potentissimorum libertorum praefectorumque praetorii; quod ipsi quoque, etsi falso, in quadam coniuratione, quasi participes nominati, suspectos tamen se et invisos sentiebant. Nam et statim seductis magnam fecit invidiam, destructo gladio affirmans, *sponte se periturum, si & illis morte dignus videretur*: nec cessavit ex eo criminari alterum alteri, atque inter se omnes committere. Cum placuisset, Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Cassius Chaerea, tribunus cohortis praetoriae, depoposcit: quem Caius seniore iam, ut mollem et effeminatum denotare omni probro consuevit; et modo, signum petenti, PRIAPUM aut VENEREM dare; modo, ex aliqua causa agenti gratias, osculandam manum offerre, formatam commotamque in obscenum modum.

LVII. Futurae caedis multa prodigia exstiterunt. Olympiae simulacrum Iovis, quod dissolvi transferique Romam placuerat, tantum cachinnum repente edidit, ut machinis labefactis opifices diffugerint. Supervenitque illico quidam Cassius quoque nomine, iustum se somnio affirmans, immolare taurum Iovi. Capitolium Capuae Idibus Martiis de coelo tac-

tum est : item Romae cella Palatini atrienfis. Nec defuerunt , qui coniectarent , altero ostento periculum a custodibus domino portendi ; altero , caedem rursus insignem , qualis eodem die facta quondam fuisset. Consulenti quoque de genitura sua , Sulla mathematicus , *certissimam necem appropinquare* , affirmavit. Monuerunt et Fortunae Antiatinae , *ut a Cassio caveret*. Qua causa ille Cassium Longinum , Asiae tum proconsulem , occidendum delegaverat , immemor , Chaeream Cassium nominari. Pridie , quam periret , somniavit , consistere se in coelo iuxta solium Iovis , impulsurumque ab eo dextri pedis pollice , et in terras praecipitatum. Prodigiorum loco habita sunt etiam , quae forte illo die paulo prius acciderant. Sacrificans respersus est phoenicopteri sanguine. Et pantomimus Mnester tragoediam saltavit , quam olim Neoptolemus tragoedus ludis , quibus rex Macedonum Philippus occisus est , egerat. Et cum in Laureolo mimo , in quo actor proripiens se ruina sanguinem vomit , plures secundarum certatim experimentum artis darent , cruore scena abundavit. Parabatur et in noctem spectaculum , quo argumenta inferorum per Aegyptios et Aethiopas explicarentur.

LVIII. Nono Kalendas Februarias , hora quasi septima , cunctatus , an ad prandium surgeret , marcante adhuc stomacho pridiani cibi onere , tandem suadentibus amicis egressus est. Cum in crypta , per quam transeundum erat , pueri nobiles ex Asia ad edendas in scena operas evocati praepararentur , ut eos inspiceret hortareturque , resistit. Ac , nisi princeps gregis algere se diceret , redire ac repraesentare

spectaculum voluit. Duplex dehinc fama est : alii tradunt, alloquenti pueros a tergo Chaeream cervicem gladio caesim graviter percussisse, praemissa voce : *Hoc age*. Dehinc Cornelium Sabinum, alterum e coniuratis tribunum, ex adverso traiecisse pectus. Alii, Sabinum, submota per conscios centuriones turba, signum more militiae perisse, et, Caio *Iovem* dante, Chaeream exclamasse, *Accipe ratum*; respicientique maxillam ictu discidisse. lacentem, contractisque membris clamitantem, se vivere, ceteri vulneribus triginta confecerunt. Nam signum erat omnium, *Repete*. Quidam etiam per obscena ferrum adegerunt. Ad primum tumultum, lecticarii cum asseribus in auxilium accurrerunt : mox Germani corporis custodes : ac nonnullos ex percussoribus, quosdam etiam senatores innoxios, interemerunt.

LIX. Vixit annis undetriginta : imperavit triennio et decem mensibus, diebusque octo. Cadaver eius clam in hortos Lamianos asportatum, et tumultuario rogo semiambustum, levi cespite obrutum est : postea per sorores ab exilio reversas erutum, crematum, sepultumque. Satis constat, prius quam id fieret, hortorum custodes umbris inquietatos : in ea quoque domo, in qua occubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore transactam, donec ipsa domus incendio consumpta sit. Periit una et uxor Caesonia, gladio a centurione confossa; et filia parieti illisa.

LX. Conditionem temporum illorum etiam per haec aestimare quivis possit. Nam neque caede vulgata statim creditum est : fuitque suspicio, ab ipso Caio famam caedis simulatam et emissam ; ut eo pacto

hominum erga se mentes deprehenderet. Neque coniurati cuiquam imperium destinaverunt. Et senatus in asserenda libertate adeo consensit, ut Consules primo non in curiam, quia Iulia vocabatur, sed in Capitolium convocarent; quidam vero, sententiae loco, abolendam Caesarum memoriam, ac diruenda templa, censerent. Observatum autem notatumque est in primis, Caesares omnes, quibus Caii praenomen fuerit, ferro periisse, iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus.

C. S U E T O N I I
T R A N Q U I L L I
T I B E R I U S C L A U D I U S
D R U S U S C A E S A R .

C. S U E T O N I I
 T R A N Q U I L L I
 T I B E R I U S C L A U D I U S
 D R U S U S C A E S A R .

C A P U T I .

PATREM Claudii Caesaris Drusum, olim Decimum, mox Neronem praenomine, Livia, cum Augusto gravida nupsisset, intra mensem tertium peperit : fuitque suspicio, ex vitrico per adulterii consuetudinem procreatum. Statim certe vulgatus est versus :

Τοῖς εὐτυχούσι, καὶ τριῖνα παῖδια.

Is Drusus in quaesturae praeturaeque honore dux Rhaetici, deinde Germanici belli, Oceanum septentrionalem primus Romanorum ducum navigavit : trans Rhenum fossas novi et immensi operis effecit, quae nunc adhuc *Drusinae* vocantur. Hostem etiam frequenter caesum, ac penitus in intimas solitudines actum, non prius destitit insequi, quam species barbarae mulieris, humana amplior, victorem tendere

ultra, sermone Latino prohibuisset. Quas ob res ovandi ius et triumphalia ornamenta percepit; ac post praeturam, confestim inito consulatu, atque expeditione repetita, supremum diem morbo obiit in aestivis castris, quae ex eo *Scelerata* fuit appellata. Corpus eius per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obviis scribarum decuriis, ad urbem devectum, sepultumque est in Martio campo. Ceterum exercitus honorarium ei tumulum excitavit; circa quem deinceps statim die quotannis miles decurreret, Galliarumque civitates publice supplicarent. Praeterea senatus inter alia complura, marmoreum arcum cum tropaeis via Appia decrevit, et Germanici cognomen ipsi posterisque eius. Fuisse autem creditur non minus gloriosi, quam civilis animi. Nam ex hoste super victorias opima quoque spolia captasse, summoque saepius discrimine duces Germanorum tota acie infectatus: nec dissimulasse unquam, pristinum se Reipublicae statum quandoque restitutum. Unde existimo, nonnullos tradere ausos, suspectum eum Augusto, revocatumque ex provincia; et, quia cunctaretur, interceptum veneno. Quod equidem magis, ne praetermitterem, retuli, quam quia verum aut verisimile putem; cum Augustus tantopore et vivum dilexerit, ut coheredem semper filiis instituerit, sicut quondam in senatu professus est, et defunctum ita pro concione laudaverit, ut deos precatus sit, *similes ei Caesares suos facerent, sibi que tam honestum quandoque exitum darent, quam illi dedissent*. Nec contentus, elogium tumulo eius versibus a se compositis exculpisse, etiam vitae memoriam prosa oratione compo-

fuit. Ex Antonia minore complures quidem liberos tulit; verum tres omnino reliquit, Germanicum, Livillam, Claudium.

II. Claudius natus est, Iulio Antonio, Fabio Africano, Consulibus, Kalendis Augustis, Lugduni, eo ipso die, quo primum ara ibi Augusto dedicata est: appellatusque Tiberius Claudius Drusus. Mox, fratre maiore in Iuliam familiam adoptato, Germanici cognomen assumpsit. Infans autem relictus a patre, ac per omne fere pueritiae atque adolescentiae tempus, variis et tenacibus morbis conflictatus est; adeo, ut animo simul et corpore hebetato, ne progressa quidem aetate ulli publico privatoque muneri habilis existimaretur. Diu, atque etiam post tutelam receptam, alieni arbitrii, et sub paedagogo fuit; quem *barbarum et olim superiumentarium, ex industria sibi appositum, ut se quibuscunque de causis quam saevissime coërceret*, ipse quodam libello conqueritur. Ob hanc eandem valetudinem et gladiatorio munere, quod simul cum fratre memoriae patris edebat, palliolatus novo more praesedit; et rogae virilis die, circa mediam noctem, sine solenni officio, lectica in Capitolium latus est.

III. Disciplinæ tamen liberalibus ab aetate prima non mediocrem operam dedit, ac saepe experimenta cuiusque etiam publicavit. Verum ne sic quidem quidquam dignitatis assequi, aut spem de se commodiorem in posterum facere potuit. Mater Antonia *portentum eum hominis discitabat, nec absolutum a natura, sed tantum inchoatum*: ac, si quem foecundiae argueret, *stultiorem aiebat filio suo Claudio*. Avia Au-

gusta pro despectissimo semper habuit: non affari, nisi rarissime; non monere, nisi acerbo et brevi scripto, aut per internuntios, solita. Soror Livilla cum audisset, ipsum quandoque imperaturum, tam iniquam et tam indignam sortem populi Romani palam et clare derestata est. Nam et avunculus maior Augustus, quid de eo in utramque partem opinatus sit, quo certius cognoscatur, capita ex ipsius epistolis posui.

IV. *Collocutus sum cum Tiberio, ut mandasti, mea Livia, quid nepoti tuo Tiberio faciendum esset ludis Martialibus. Consentiit autem uterque nostrum, semel esse nobis statuendum, quod consilium in illo sequamur. Nam si est ἀρτίος, ut ita dicam, ὁλόκληρος, quid est, quod dubitemus, quin per eosdem articulos & gradus producendus sit, per quos frater eius productus fuit? Sin autem ἡλαττωσθαι sentimus eum, καὶ βεβλάσθαι, καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος, καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, prae-benda materia deridendi & illum & nos non est hominibus, τὰ τοιαῦτα σκόπτειν, καὶ μνηστριζεῖν εἰωθόσιν. Nam semper aestuabimus, si de singulis articulis temporum deliberabimus, μὴ προὔποκαιμένου ἡμῖν, posse eum gerere honores arbitremur, nec ne. In praesentia tamen, quibus de rebus consulis, curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum, non displicet nobis, si est passurus, se ab Silani filio, homini sibi affini, admoneri, ne quid faciat, quod conspici & derideri possit. Spectare eum Circenses ex pulvinari, non placet nobis. Expositus enim in prima fronte spectaculorum conspicietur. In Albanum montem ire eum, non placet nobis, aut esse Romae Latinarum diebus. Cur enim non praeficitur urbi, si potest fratrem suum sequi in montem? Habes*

nostras, mea Livia, sententias, quibus placet semel de tota re aliquid constitui, ne semper inter spem & metum fluctuemus. Licebit autem, si voles, Antoniae quoque nostrae des hanc partem epistolae huius legendam. Rursus alteris literis: Tiberium adolescentem ego vero, dum tu aberis, quotidie invitabo ad coenam, ne solus coenet cum suo Sulpicio & Athenodoro; qui vellem diligentius & minus μετεώρως deligerent sibi aliquem, cuius motum, & habitum, & incessum imitaretur misellus:

Ἀρχεῖ πάντ' ἐν τοῖσι σπουδαίοις λίαν.

ubi non aberravit eius animus, satis apparet ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Idem tertiis literis: Tiberium nepotem tuum placere [mihi] declamantem potuisse, peream, nisi, mea Livia, admiror. Nam qui tam ἀσαφῶς loquatur, qui possit, cum declamat, σαφῶς dicere quae dicenda sunt, non video. Nec dubium est, quid post haec Augustus constituerit, et reliquerit eum nullo, praeter Auguralis sacerdotii, honore impertitum, ac ne heredem quidem, nisi inter tertios, ac paene extraneos, e parte sexta nuncuparit, legato quoque non amplius, quam octingentorum sestertiorum, profecutus.

V. Tiberius patruus petenti honores consularia ornamenta detulit. Sed instantius legitimos flagitanti, id solum codicillis rescripsit, *Quadraginta aureos in Saturnalia & Sigillaria misisse ei.* Tunc demum, abiecta spe dignitatis, ad otium concessit, modo in hortis et suburbano, modo in Campaniae secessu delitescens; atque ex contubernio sordidissimorum hominum, super veterem segnitiae notam, ebrietatis quoque et aleae infamiam subiit.

VI. Cum interim, quanquam hoc modo agenti, nunquam aut officium hominum, aut reverentia publica defuit. Equester ordo bis patronum eum perferendae pro se legationis elegit: semel, cum deportandum Romam corpus Augusti humeris suis a Consulibus exposcerent; iterum, cum oppressum Seianum apud eosdem gratularentur. Quin et spectaculis advenienti assurgere, et lacernas deponere solebant. Senatus quoque, ut ad numerum sodalium Augustalium forte ductorum extra ordinem adiceretur, censuit: et mox, ut domus ei, quam incendio amiserat, publica impensa restitueretur, dicendaeque inter consulares sententiae ius esset. Quod decretum abolitum est, excusante Tiberio imbecillitatem eius, ac damnum liberalitate sua refarturum pollicente. Qui tamen moriens, et in tertiis heredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato etiam circa sestertii vicies profecutus, commendavit insuper exercitibus, senatui populoque Romano inter ceteras necessitudines nominatim.

VII. Sub Caio demum fratris filio secundam estimationem circa initia imperii omnibus lenociniis colligente, honores auspicatus, consulatum gessit una per duos menses: evenitque, ut primitus ingredienti cum fascibus Forum, praetervolans aquila dexterior humero consideret. Sortitus est et de altero consulatu in quartum annum; praeseditque nonnunquam spectaculis in Caii vicem, acclamante populo, *Feliciter*, partim *patrio Imperatoris*, partim *Germanici fratri*.

VIII. Nec eo minus coptumeliis obnoxius vixit. Nam et, si paulo serius ad praedictam coenae horam

occurrisset, non nisi aegre, et circuito demum triclinio, recipiebatur: et, quoties post cibum addormiscerat, quod ei fere accidebat, olearum ac palmularum ossibus incessebatur: interdum ferula flagrove, velut per ludum, excitabatur a copreis. Solebant et manibus stertentis focci induci, ut repente expergefactus faciem sibi confricaret.

IX. Sed ne discriminibus quidem caruit: primum, in ipso consulatu, quod Neronis et Drusi, fratrum Caesaris, statuas segnius locandas ponendasque curasset, paene honore submotus est; deinde, extraneo vel etiam domesticorum aliquo deferente, assidue varieque inquietatus. Cum vero detecta esset Lepidi et Gaetulici coniuratio, missus in Germaniam inter legatos ad gratulandum, etiam vitae periculum adiit: indignante ac fremente Caio, patrum potissimum ad se missum, quasi ad puerum regendum; adeo, ut non defuerint, qui traderent, praecipitatum quoque in flumen, sicut vestitus advenerat. Atque ex eo nunquam non in senatu novissimus consularium sententiam dixit, ignominiae causa post omnes interrogatus. Etiam cognitio falsi testamenti recepta est, in quo et ipse signaverat. Postremo etiam festerptium octogies pro introitu novi sacerdotii coactus impendere, ad eas rei familiaris angustias decidit, ut, cum obligatam aerario fidem liberare non posset, in vacuum lege praediatrica venalis pependerit sub edicto praefectorum.

X. Per haec ac talia maxima aetatis parte transacta, quinquagesimo anno Imperium cepit, quantumvis mirabili casu. Exclusus inter ceteros ab insidiatori-

bus Caii, cum, quasi secretum eo desiderante, turbam submoverent, in diaetam, cui nomen est Hermaeum, recesserat. Neque multo post, rumore caedis exterritus, prorepfit ad solarium proximum, interque praetenta foribus vela se abdidit: latentem discurrens forte gregarius miles, animadversis pedibus, e studio sciscitandi, quisnam esset, agnovit, extracitumque, et prae metu ad genua sibi accidentem, Imperatorem salutavit. Hinc ad alios commilitones, fluctuantes, nec quidquam adhuc, quam frementes, perduxit. Ab his lesticae impositus, et, quia servi diffugerant, vicissim succollantibus, in castra delatus est, tristis ac trepidus, miserante obvia turba, quasi ad poenam raperetur insons. Receptus intra vallum, inter excubias militum pernoctavit, aliquanto minore spe quam fiducia. Nam consules cum senatu et cohortibus urbanis, Forum Capitoliumque occupant, asserturi communem libertatem: accitusque et ipse per Tribunos plebis in curiam ad suadenda, quae viderentur, *vi se & necessitate teneri*, respondit. Verum postero die, senatu segniori in exsequendis conatibus, per taedium ac dissensionem diversa consensuum, et multitudine quae circumstabat, unum rectorem iam et nominatim exposcente, armatos pro concione iurare in nomen suum passus est; promisitque singulis quina dena sesteria, primus Caesarum fidem militis etiam praemio pigneratus.

XI. Imperio stabilito nihil antiquius duxit, quam id biduum, quo de mutando Reipublicae statu haesitatum erat, memoriae eximere. Omnium itaque factorum dictorumque in eo veniam et oblivionem in

perpetuum sanxit, ac praestitit: tribunis modo ac centurionibus paucis e coniuratorum in Caium numero interemtis, exempli simul causa, et quod suam quoque caedem depoposcisse cognoverat. Conversus hinc ad officia pietatis, iusiurandum neque sanctius sibi, neque crebrius, instituit, quam PER AUGUSTUM. Aviae Liviae divinos honores, et Circensi pompa currum elephantorum Augustino similem discernendum curavit. Parentibus inferias publicas, et hoc amplius, patri Circenses annuos natali die; matri carpentum, quo per Circum duceretur; et cognomen Augustae, ab avia recusatum. Ad fratris memoriam, per omnem occasionem celebratam, comoediam quoque Graecam Neapolitano certamine docuit, ac de sententia iudicum coronavit. Ne Marcum quidem Antonium inhonoratum, ac sine grata mentione transmissit; testatus quondam per edictum, *Tanto impensius petere se, ut natalem patris Drusi celebrarent, quod idem esset & avi sui Antonii.* Tiberio marmoreum arcum iuxta Pompeii theatrum, decretum quidem olim a senatu, verum omissum, peregit. Caii quoque etsi acta omnia rescidit, diem tamen necis, quamvis exordium principatus sui, vetuit inter festos referri.

XII. At in semet augendo parcus atque civilis, praenomine *Imperatoris* abstinuit, nimios honores recusavit, sponsalia filiae, natalemque geniti nepotis silentio, ac tantum domestica religione, transegit. Neminem exsulum, nisi ex senatus auctoritate, restituit: ut sibi in curiam praefectum Praetorii, tribunosque militum secum inducere liceret, utque rata essent,

quae procuratores sui in iudicando statuerent, precario exegit. Ius nundinarum in privata praedia a consulibus petiit: cognitionibus magistratum, ut unus e consiliariis, frequenter interfuit. Eosdem spectacula edentes, surgens et ipse cum cetera turba, voce ac manu veneratus est. Tribunis plebis adeuntibus se pro tribunali excusavit, quod propter angustias non posset audire eos, nisi stantes. Quare in brevi spatio tantum amoris favorisque collegit, ut cum profectum eum Ostiam periisse ex insidiis nuntiatum esset, magna consternatione populus, et militem, quasi proditorem, et senatum, quasi parricidam, diris execrationibus incessere non ante desisterit, quam unus atque alter, et mox plures, a magistratibus in Rostra producti, saluum et appropinquare confirmarent.

XIII. Nec tamen expers insidiarum usquequaque permansit, sed et a singulis, et per factionem, et denique civili bello infestatus est. E plebe homo nocte media iuxta cubiculum eius cum pugione deprehensus est: reperti et equestris ordinis duo in publico cum dolone ac venatorio cultro, praestolantes, alter ut egressum theatro, alter ut sacrificantem apud Martis aedem adoriretur. Conspiraverant autem ad res novas Gallus Asinius et Statilius Corvinus, Pollionis ac Messallae oratorum nepotes, assumptis compluribus libertis ipsius atque servis. Bellum civile movit Furius Camillus Scribonianus, Dalmatiae legatus; verum intra quintum diem oppressus est, legionibus, quae sacramentum mutaverant, in poenitentiam religione conversis, postquam, denuntiato ad novum Impe-

ratores itinere, casu quodam, an divinitus, neque aquila ornari, neque signa convelli moverique potuerunt.

XIV. Consulatus super pristinum quatuor gessit: ex quibus duos primos iunctim, sequentes per intervallum, quarto quemque anno, semestrem novissimum, bimestres ceteros, tertium autem, novo circa principem exemplo, in locum demortui successus, lus et consul et extra honorem laboriosissime dixit, etiam suis suorumque diebus solennibus, nonnunquam festis quoque antiquitus et religiosis. Nec semper praescripta legum secutus, duritiam lenitatemve multarum, ex bono et aequo, perinde ut afficeretur, moderatus est. Nam et iis, qui apud privatos iudices plus petendo formula excidissent, restituit actiones; et in maiore fraude convictos, legitimam poenam supergressus, ad bestias condemnavit.

XV. In cognoscendo autem ac decernendo mirae varietate animi fuit, modo circumspectus et sagax, modo inconsultus ac praeceps; nonnunquam frivolus amentique similis. Cum decurias rerum actu expungeret, eum, qui dissimulata vacatione quam beneficio liberorum habebat, responderat, ut cupidum iudicandi dimisit: alium interpellatum ab adversariis de propria lite, negantemque, cognitionis rem, sed ordinarii iuris esse, agere causam confestim apud se coëgit, proprio negotio documentum daturum, quam aequus iudex in alieno negotio futurus esset. Feminam, non agnoscentem filium suum, dubia utrimque argumentorum fide ad confessionem compulit, indicto matrimonio iuvenis. Absentibus secun-

dum praesentes facillime dabat, nullo delectu, cul-pane quis, an aliqua necessitate, cessasset. Procla-mante quodam, praecidendas falsario manus, carni-ficem statim acciri cum machaera mensaque lanio-nia, flagitavit. Peregrinitatis reum, orta inter advo-catos levi contentione, togatumne an palliatum di-cere causam oporteret, quasi aequitatem integram ostentans, mutare habitum saepius, et prout accusa-retur defendereturve, iussit. De quodam etiam ne-gotio ita ex tabella pronuntiasse creditur, SECUN-DUM EOS SE SENTIRE, QUI VERA PROPO-SUISSENT. Propter quae usque eo eviluit, ut pas-sim ac propalam contemptui esset. Excusans quidam testem, e provincia ab eo vocatum, negavit praesto esse posse. Dissimulata diu causa, ac post longas de-mum interrogationes, *Mortuus est*, inquit: *puto, li-cuit*. Alius gratias agens, quod reum defendi patere-tur, adiëcit: *Et tamen fieri solet*. Illud quoque a ma-ioribus natu audiebam, adeo caufidicos patientia eius solitos abuti, ut descendantem e tribunali non solum voce revocarent, sed et lacinia togae retenta, inter-dum pede apprehenso, detinerent. Ac ne cui haec mira sint, litigatori Graeculo vox in altercatione ex-cidit, καὶ οὐ γέρον εἶ, καὶ μωρός. Equitem quidem Ro-manum, obfcoenitatis in feminas reum, sed falso, et ab impotentibus inimicis conficto crimine, fatis constat, cum scorta meritoria citari adversus se, et audiri pro testimonio videret, graphium et libellos, quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiae et saevitiae exprobratione iecisse in faciem eius, ut genam non leviter perstrinxerit.

XVI. Gessit et cenfuram, intermissam diu post Paullum Plancumque censores : sed hanc quoque inaequaliter, varioque et animo et eventu. Recognitione equitum iuvenem probri plenum, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, *habere*, dicens, *censores suum*. Alium corruptelis adulteriisque famosum, nihil amplius, quam monuit, *ut aut parcius aetatulae indulgeret, aut certe cautius* : addiditque, *Quare enim ego scio, quam amicam habeas ?* Et cum, orantibus familiaribus, demisset cuidam appositam notam, *Litura tamen*, inquit, *exstet*. Splendidum virum, Graeciaeque provinciae principem, verum Latini sermonis ignarum, non modo albo iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Nec quenquam, nisi sua voce, utcunque quis posset, ac sine patrono, rationem vitae passus est reddere. Notavitque multos, et quosdam inopinantes, et ex causa novi generis, quod se incio ac sine comite Italia excessissent; quendam vero et, quod comes regis in provincia fuisset : referens, maiorum temporibus, Rabirio Postumo, Ptolemaeum Alexandriam, crediti servandi causa, secuto, maiestatis crimen apud iudices motum. Plures notare conatus, magna inquisitorum negligentia, sed suo maiore dedecore, innoxios fere reperit, quibuscunque coelibatum, aut orbitatem, aut egestatem obiiceret, maritos, patres, opulentos se probantibus : eo quidem, qui sibimet vim ferro intulisse arguebatur, illaesum corpus veste deposita ostentante. Fuerunt et illa in censura eius notabilia, quod essedum argenteum, sumtuose fabricatum, ac vaenale ad Sigillaria,

redimi concidique coram, imperavit: quodque uno die viginti edicta proposuit; inter quae duo, quorum altero admonebat, *ut uberi vinearum proventu benedolia picarentur*, altero, *nihil aequè facere ad viperæ morsum, quam taxi arboris succum.*

XVII. Expeditionem unam omnino suscepit, eamque modicam. Cum, decretis sibi a senatu ornamentis triumphalibus, leviolem maiestate principali titulum arbitraretur, velletque iusti triumphî decus, unde acquireret, *Brisanniam* potissimum elegit; neque tentatam ulli post Divum Iulium, et tunc tumultuantem ob non redditos transfugas. Huc cum ab Ostia navigaret, vehementi Circio bis paene demersus est, prope Liguriam, iuxtaque Stoechadas insulas. Quare, a Massilia Gessoriacum usque pedestri itinere confecto, inde transmissit: ac sine ullo proelio aut sanguine intra paucissimos dies parte insulae in deditionem recepta, sexto quam profectus erat mense Romam rediit, triumphavitque maximo apparatu. Ad cuius spectaculum commeare in urbem non solum praesidibus provinciarum permisit, verum etiam exulibus quibusdam; atque inter hostilia spolia, navalem coronam fastigio Palatinae domus iuxta civicam fixit, traiecit et quasi domiti Oceani insignie. Currum eius Messallina uxor carpento secuta est. Secuti et triumphalia ornamenta eodem bello adepti, sed ceteri pedibus et in praetexta; Crassus Frugi equo phalerato, et in veste palmata, quod eum honorem iteraverat.

XVIII. Urbis annonaeque curam sollicitissime semper egit. Cum Aemiliana pertinacius arderent, in diribitorio duabus noctibus mansit: ac deficiente mili-

tum ac familiarum turba, auxilio plebem per magistratus ex omnibus vicis convocavit; ac, positis ante se cum pecunia fiscis, ad subveniendum hortatus est, repraesentaturus pro opera dignam cuique mercedem. Arctiore autem annona ob assiduas sterilitates, detentus quondam medio Foro a turba, conviciisque ac simul fragminibus panis ita infestatus, ut aegre, nec nisi postico, evadere in palatium valuerit; nihil non excogitavit ad invehendos etiam in tempore hiberno commeatus. Nam et negotiatoribus certa lucra proposuit, suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset, et naves mercaturae causa fabricantibus magna commoda constituit, (XIX.) pro conditione cuiusque: civi, vacationem legis Pappiae Poppaeae; Latino, ius Quiritum; feminis, ius quatuor liberorum: quae constituta hodieque servantur.

XX. Opera magna potiusque necessaria, quam multa perfecit; sed vel praecipua, aquarum ductum, a Caio inchoatum: item emissarium Fucini lacus, portumque Ostiensem: quanquam sciret, ex his alterum ab Augusto precantibus assidue Marfis negatum, a D. Iulio saepius destinatum, ac propter difficultatem omissum. Claudiae aquae gelidos et uberes fontes, quorum alteri Caeruleo, alteri Curtio et Albidino nomen est, simulque rivum Anienis novi lapideo opere in urbem perduxit, divisitque in plurimos et ornatissimos lacus. Fucinum aggressus est, non minus compendii spe, quam gloriae; cum quidam, privato sumtu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri concederentur. Per tria autem passuum millia, partim effosso monte, partim exciso, canalem absolvit aegre,

et post undecim annos, quamvis continuis triginta hominum millibus sine intermissione operantibus. Portum Ostiae exstruxit, circumducto dextra sinistraque brachio, et ad introitum profundo iam salo mole obiecta: quam quo stabilius fundaret, navem ante demersit, qua magnus obeliscus ex Aegypto fuerat advectus, congestisque pilis superposuit altissimam turrim in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum navigia dirigerent. Congiaria populo saepius distribuit.

XXI. Spectacula quoque complura et magnifica edidit, non usitata modo, ac solitis locis, sed et commentitia, et ex antiquitate repetita, et ubi praeterea nemo ante eum. Ludos dedicationis Pompeiani theatri, quod ambustum restituerat, e tribunali posito in orchestra commisit, cum prius apud superiores aedes supplicasset, perque mediam caveam, sedentibus ac silentibus cunctis, descendisset. Fecit et seculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodatur, *intermissos eos Augustum multo post, diligentissime annorum ratione subducta, in ordinem redegisse*. Quare vox praeconis irrita est, invitantis more solenni ad ludos, *quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset*; cum superessent adhuc, qui spectaverant, et quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur. Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, nonnunquam interiecta per quinos missus venatione. Circo vero maximo marmoreis carceribus, auratisque metis, quae utraque et tophina ac lignea antea fuerant, exculto, propria senatoribus constituit

loca, promiscue spectare solitis. Ac super quadrigarum certamina, Troiae lufum exhibuit, et Africanas, con-
ficiente turma equitum praetorianorum, ducibus tribunis, ipsoque praefecto : praeterea Theffalos equites, qui feros tauros per spatia Circi agunt, insi-
liuntque defessos, et ad terram cornibus detrahunt. Gladiatoria munera plurifariam ac multiplicia exhi-
buit. Anniversarium in castris praetorianis, sine vena-
tione apparatuque, iustum atque legitimum in Septis, ibidem extraordinarium et breve, dierumque pau-
corum, quodque appellare coepit *Sportulam* : quia primum daturus edixerat, *velut ad subitam condictam-
que coenulam invitare se populum*. Nec ullo spectaculi genere communior aut remissior erat, adeo, ut obla-
tos victoribus aureos prolata sinistra pariter cum vulgo, voce digitisque numeraret ; ac saepe hortando rogandoque ad hilaritatem homines provocaret, *dominos* identidem appellans, immixtis interdum frigidis et arcessitis iocis : qualis est, cum Palumbum postulantibus, *daturum se*, promisit, *si captus esset*. Illud plane, quantumvis salubriter et in tempore, cum effedario, pro quo quatuor filii deprecabantur, magno omnium favore indulisset rudem, tabulam illico mi-
sit, admonens populum, *quantopere liberos suscipere deberet, quos videret & gladiatori praesidio gratiae-
que esse*. Edidit et in Martio campo expugnationem direptionemque oppidi ad imaginem bellicam, et de-
ditionem Britanniae regum, praeseditque paludatus. Quin et, emissurus Fucinum lacum, naumachiam ante commisit. Sed cum, proclamantibus naumachiariis, *Ave Imperator, morituri te salutant*, respondisset,

Averte vos; neque post hanc vocem, quasi venia data, quisquam dimicare vellet; diu cunctatus, an omnes igni ferroque absumeret, tandem e sede sua profiliuit, ac per ambitum lacus, non sine foeda vacillatione, discurrens, partim minando, partim adhortando, ad pugnam compulit. Hoc spectaculo classis Sicula et Rhodia concurrerant, duodenarum triremium singulae, exciente buccina Tritone argenteo, qui e medio lacu per machinam emerferat.

XXII. Quaedam circa caerimonias, civilemque et militarem morem, item circa omnium ordinum statum, domi forisque, aut correxit, aut exoleta revocavit, aut etiam nova instituit. In cooptandis per collegia sacerdotibus, neminem nisi iuratus, nominavit; observavitque sedulo, ut quoties terra in urbe movisset, ferias advocata concione praetor indiceret; utque, dira avi in urbe aut in Capitolio visa, obsecratio haberetur, eamque ipse iure Maximi Pontificis commonito pro Rostris populo praeiret, submotaque operariorum fervorunque turba.

XXIII. Rerum actum, divisum antea in hibernos aestivosque menses, coniunxit. Iurisdictionem de fidei commissis quotannis, et tantum in urbe delegari magistratibus solitam, in perpetuum, atque etiam per provincias potestatibus demandavit. Capiti Papiae Poppaeae legis, a Tiberio Caesare, quasi sexagenarii generare non possent, addito, obrogavit. Sanxit, ut pupillis extra ordinem tutores a Consulibus darentur, utque hi, quibus a magistratibus provinciae interdicerentur, urbe quoque et Italia submoverentur. Ipse quosdam novo exemplo relegavit, ut ultra lapidem

tertium vetaret egredi ab urbe. De maiore negotio acturus, in curia medius inter consulum fellas, tribunitio subsellio sedebat. Commeatus, a senatu peti solitos, beneficii sui fecit.

XXIV. Ornamenta consularia etiam procuratoribus ducenariis indulgit. Senatoriam dignitatem recusantibus, equestrem quoque ademit. Latum clavum, quamvis initio affirmasset, non lecturum se senatorem, nisi civis Romani abnepotem, etiam libertini filio tribuit; sed sub conditione, si prius ab equite Romano adoptatus esset. Ac sic quoque reprehensionem verens, etiam Appium Caecum Censorem, generis sui proauctorem, libertinorum filios in senatum allegisse docuit; ignarus, temporibus Appii et deinceps aliquamdiu *libertinos* dictos, non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Collegio quaestorum pro stratura viarum gladiatorum munus iniunxit; detractaque Ostiensi et Gallica provincia, curam aerarii Saturni reddidit, quam medio tempore praetores, aut, uti nunc, praetura functi sustinuerant. Triumphalia ornamenta Silano, filiae suae sponso, nondum puberi dedit. Maioribus vero natu, tam multis, tamque facile, ut epistola communi legionum nomine exstiterit, petentium, *ut legatis consularibus simul cum exercitu & triumphalia darentur, ne causam belli quoquo modo quaererent.* A. Plautio etiam ovationem decrevit: ingressoque urbem obviam progressus, et in Capitolium eunti, et inde rursus revertenti latus texit. Gabinio Secundo, Chaucis, gente Germanica, superatis, Chaucius cognomen usurpare concessit.

XXV. Equestres militias ita ordinavit, ut post cohortem, alam; post alam, tribunatum legionis daret: stipendiaque instituit, et imaginariae militiae genus, quod vocatur *Supra numerum*, quo absentes, et titulo tenus, fungerentur. Milites domos senatorias salutandi causa ingredi, etiam patrum decreto prohibuit. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicavit. Ingratos, et de quibus patroni quererentur, revocavit in servitutem; advocatisque eorum negavit, se adversus liberos ipsorum ius dicturum. Cum quidam aegra et affecta mancipia in insulam Aesculapii taedio medendi exponerent, omnes, qui exponerentur, liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini, si convalescent: quod si quis necare quem mallet, quam exponere, caedis crimine teneri. Viatores ne per Italiae oppida, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent, monuit edicto. Puteolis et Ostiae singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocavit. Peregrinae conditionis homines vetuit usurpare Romana nomina, dumtaxat gentilitia. Civitatem Romanam usurpantes in campo Esquilino securi percussit. Provincias Achaïam et Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat, senatui reddidit. Lyciis, ob exitiabiles inter se discordias, libertatem ademit: Rhodiis, ob poenitentiam veterum delictorum, reddidit. Iliensibus, quasi Romanae gentis auctoribus, tributa in perpetuum remisit; recitata vetere epistola Graeca senatus populi Romani, Seleuco regi amicitiam et societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes praestitisset. Iudaeos impulsore

Chresto assidue tumultuantes Roma expulit. Germanorum legatis in orchestra sedere permisit; simplicitate eorum et fiducia motus, quod in popularia deducti, cum animadvertissent Parthos et Armenios sedentes in senatu, ad eadem loca sponte transferant, nihilo deteriorem virtutem aut conditionem suam praedicantes. Druidarum religionem apud Gallos di-
rae immanitatis, et tantum civibus sub Augusto interdictam, penitus abolevit. Contra, sacra Eleusinia etiam transferre ex Attica Romam conatus est. Templumque in Sicilia Veneris Erycinae, vetustate collapsum, ut ex aerario populi Romani reficeretur, auctor fuit. Cum regibus foedus in foro icit, porca caesa, ac vetere fecialium praefatione adhibita. Sed et haec, et cetera, totumque adeo ex parte magna principatum, non tam suo, quam uxorum libertorumque arbitrio, administravit; talis utique plerumque, qualem esse eum aut expediret illis, aut liberet.

XXVI. Sponsas admodum adolescens duas habuit: Aemiliam Lepidam, Augusti proneptem; item Liviam Medullinam, cui et cognomen Camillae erat, e genere antiquo Dictatoris Camilli. priorem, quod parentes eius Augustum offenderant, virginem adhuc repudiavit: posteriorem, ipso die qui erat nuptiis destinatus, ex valetudine amisit. Uxores deinde duxit Plautiam Urgulanillam, triumphali, et mox Aeliam Petinam, consulari patre. Cum utraque divortium fecit: sed cum Petina, ex levibus offensis; cum Urgulanilla, ob libidinum probra et homicidii suspicionem. Post has Valeriam Messallinam, Barbati

Messalae consobrini sui filiam, in matrimonium accepit. Quam cum comperisset, super cetera flagitia atque dedecora, C. Silio etiam nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit; confirmavitque pro concione apud praetorianos, *Quatenus sibi matrimonia male cederent, permansurum se in coelibatu: ac nisi permansisset, non recusaturum confodi manibus ipsorum.* Nec durare valuit, quin de conditionibus continuo tractaret, etiam de Petinae, quam olim exegerat, deque Lolliae Paullinae, quae C. Caesari nupta fuerat. Verum illecebris Agrippinae, Germanici fratris sui filiae, per ius osculi et blanditiarum occasiones pellectus in amorem, subornavit proximo senatu, qui censerent, cogendum se ad ducendum eam uxorem, quasi Reipublicae maxime interesset; dandamque ceteris veniam talium coniugiorum, quae ad id tempus incesta habebantur. Ac vix uno interposito die confecit nuptias; non repertis, qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam, et altero primipilari, cuius officium nuptiarum et ipse cum Agrippina celebravit.

XXVII. Liberos ex tribus uxoribus tulit: ex Urganilla, Drusum, et Claudiam: ex Petina, Antoniam: ex Messallina, Octaviam, et quem primo Germanicum, mox Britannicum cognominavit. Drusum Pompeiis impuberem amisit, piro per lusum in sublime iactato, et hiatu oris excepto, strangulatum; cui et ante paucos dies filiam Seiani despondisset. Quo magis miror, fuisse, qui traderent, fraude a Seiano necatum. Claudiam, ex liberto suo Botere conceptam, quamvis ante quinquem mensem divortii natam,

alique coeptam, exponi tamen ad matris ianuam, et nudam iussit abiici. Antoniam Cn. Pompeio Magno, deinde Fausto Sullae, nobilissimis iuvenibus, Octaviam Neroni privigno suo collocavit, Silano ante desponsatam. Britannicum, vigesimo imperii die, inque secundo consulatu natum sibi, parvulum etiam tum, et militi pro concione manibus suis gestans, et plebi per spectacula gremio, aut ante se retinens, assidue commendabat, faustisque omnibus cum acclamantium turba prosequabatur. E generis Neronem adoptavit: Pompeium atque Silanum non recusavit modo, sed et interemit.

XXVIII. Libertorum praecipue suspexit Posiden spadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros hasta pura donavit: nec minus Felicem, quem cohortibus et alis, provinciaeque Iudaeae praeposuit, trium reginarum maritum: et Harpocram, cui lectica per urbem vehendi, spectaculaque publice edendi ius tribuit: ac super hos, Polybium a studiis, qui saepe inter duos Consules ambulabat: sed ante omnes, Narcissum ab epistolis, et Pallantem a rationibus; quos decreto quoque senatus, non praemiis modo ingentibus, sed et quaestoriis praetoriisque ornamentis ornari libenter passus est: tantum praeterea acquirere et rapere, ut querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurde sit dictum: *Abundaturum, si a duobus libertis in consortium reciperetur.*

XXIX. His, ut dixi, uxoribusque addictus, non principem, sed ministrum egit. Compendio cuiusque horum, vel etiam studio ac libidine, honores, exercitus, immunitates, supplicia largitus est: et quidem

inſciens plerumque et ignarus. Ac ne ſigillatim minima quaeque enumerem, revocatas liberalitates eius, indicia reſciſſa, ſuppoſitos aut etiam palam immutatos datorum officiorum codicillos; Appium Silanum conſocerum ſuum, Iuliasque, alteram Druſi, alteram Germanici filiam, crimine incerto, nec deſenſione ulla data, occidit. Item Cn. Pompeium, maioris filiae virum, et L. Silanum, minoris ſponſum. Ex quibus Pompeius in concubitu dilecti adoleſcentuli conſoſus eſt: Silanus abdicare ſe praetura ante quartum Kalendas Ianuarias, morique initio anni coactus, die ipſo Claudii et Agrippinae nuptiarum. In quinque et triginta ſenatores, trecentosque amplius equites Romanos, tanta facilitate animadvertit, ut de nece conſularis viri renuntiante centurione, *Factum eſſe quod imperaſſet*, negaret quidquam ſe imperaſſe, nihilo minus rem comprobaret: affirmantibus libertis, officio milites functos, quod ad ultionem Imperatoris ultro procurriſſent. Nam illud omnem fidem exceſſerit, quod nuptiis, quas Meſſallina cum adultero Sillio fecerat, tabellas dotis et ipſe conſignaverit; inductus, quaſi de induſtria ſimularentur, ad avertendum transferendumque periculum, quod imminere ipſi per quaedam oſtenta portenderetur.

XXX. Auctoritas dignitasque formae non deſuit vel ſtanti, vel ſedenti, ac praecipue quieſcenti. Nam et prolixo, nec exili, corpore erat; et ſpecie canitieque pulchra, opimis cervicibus. Ceterum et ingredientem deſtituebant poplites minus firmi, et remiſſe quid vel ſerio agentem multa dehoneſtabant. Riſus indecens; ira turpior, ſpumante riſtu, humentibus

naribus; praeterea linguae titubantia, caputque, cum semper, tum in quantulocunque actu vel maxime tremulum.

XXXI. Valetudine sicut olim gravi, ita princeps perprospera usus est, excepto stomachi dolore: quo se correptum etiam de consciscenda morte cogitasse dixit.

XXXII. Convivia agitavit et ampla et assidua, ac fere patentissimis locis, ut plerumque sexcenteni simul discumberent. Convivatus est et super emissarium Fucini lacus, ac paene submersus, cum emissa impetu aqua redundasset. Adhibebat omni coenae et liberos suos, cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur. Convivae, qui pridie scyphum aureum surripuisse existimabatur, revocato in diem posterum, calicem fictilem apposuit. Dicitur etiam meditatus edictum, *quo veniam daret, flatum crepitumque ventris in convivio emittendi*; cum periclitatum quendam prae pudore ex continentia reperisset.

XXXIII. Cibi vinique quocunque et tempore et loco appetentissimus. Cognoscens quondam in Augusti foro, ictusque nidore prandii, quod in proxima Martis aede Saliis apparabatur, deserto tribunali, adscendit ad sacerdotes, unaque discubuit. Nec temere unquam triclinio abscessit, nisi distentus ac madens, et ut statim supino ac per somnum hianti, pinna in os inderetur, ad exonerandum stomachum. Somni brevissimi erat: (nam ante mediam noctem plerumque evigilabat:) ut tamen interdiu nonnunquam in iure dicendo obdormisceret, vixque ab ad-

vocatis, de industria vocem augentibus, excitaretur. Libidinis in feminas profusissimae, marium omnino expers. Aleam studiosissime lusit: de cuius arte librum quoque emisit: solitus etiam in gestatione ludere, ita effedo alveoque adaptatis, ne lusus confunderetur.

XXXIV. Saevum et sanguinarium natura fuisse, magnis minimisque apparuit rebus. Tormenta quaestionum poenasque particidarum repraesentabat, exigebatque coram. Cum et spectare antiqui moris supplicium Tiburi concupisset, et, deligatis ad palum noxiis, carnifex deesset, accitum ab urbe vesperam usque operiri perseveravit. Quocumque gladiatorio munere, vel suo, vel alieno, etiam forte prolapsos iugulari iubebat, maxime retiarios, ut expirantium facies videret. Cum par quoddam mutuis ictibus concidisset, cultellos sibi parvulos ex utroque ferro in usum fieri sine mora iussit. Bestiariis meridianisque adeo delectabatur, ut etiam prima luce ad spectaculum descenderet; et meridie, dimisso ad prandium populo, persederet; praeterque destinatos, etiam levi subitaque de causa, quosdam committeret, de fabrorum quoque ac ministrorum, atque id genus numero, si automatum, vel pegma, vel quid tale aliud parum cessisset. Induxit et unum ex nomenclatoribus suis, sicut erat togatus.

XXXV. Sed nihil aeque quam timidus ac diffidens fuit. Primis imperii diebus, quanquam, ut diximus, iactator civilitatis, neque convivium inire ausus est, nisi ut speculatores cum lanceis circumstarent, militesque vice ministrorum fungerentur: neque aegrum

quenquam visitavit, nisi explorato prius cubiculo, culcitisque et stragulis praetentatis et excussis: reliquo autem tempore salutatoribus scrutatores semper apposuit, et quidem omnibus, et acerbissimos. Sero enim ac vix remisit, ne feminae praetextatique pueri et puellae contrectarentur, et ne cuius comiti aut librario calamariae aut graphiariae thecae adimerentur. Motu civili cum eum Camillus non dubitans etiam citra bellum posse terreri, contumeliosa et minaci et contumaci epistola cedere imperio iuberet, vitamque otiosam in privata re agere: dubitavit, adhibitis principibus viris, an obtemperaret.

XXXVI. Quasdam insidias temere delatas adeo expavit, ut deponere imperium tentaverit. Quodam, ut supra retuli, cum ferro circa sacrificantem se deprehenso, senatum per praecones propere convocavit; lacrimisque et vociferatione miseratus est conditionem suam, cui nihil tuti usquam esset; ac diu publico abstinuit. Messallinae quoque amorem flagrantissimum, non tam indignitate contumeliarum, quam periculi metu, abiecit, cum adultero Silio acquiri imperium credidisset: quo tempore foedum in modum trepidus ad castra confugit, nihil tota via, quam essetne sibi salvum imperium, requirens.

XXXVII. Nulla adeo suspicio, nullus auctor tam levis exstitit, a quo non, mediocri scrupulo iniecto, ad cavendum ulciscendumque compelleretur. Unus ex litigatoribus, seducto in salutatione affirmavit, se vidisse per quietem, occidi eum a quodam: deinde paulo post, quasi percussorem agnosceret, libellum tradentem adversarium suum demonstravit; conse-

stamque is pro deprehenso ad poenam raptus est. Pari modo oppressum ferunt Appium Silanum : quem cum Messallina et Narcissus conspirassent perdere, divisis partibus, alter ante lucem similis attonito, patroni cubiculum irrupit, affirmans somniasse se, vim ei ab Appio illatam : altera, in admirationem formata, sibi quoque eandem speciem aliquot iam noctibus obversari retulit. Nec multo post ex composito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis ut adesset praeceptum erat, quasi plane repraesentaretur somnii fides, arcessi statim ac mori iussus est. Nec dubitavit postero die Claudius, ordinem rei gestae perferre ad senatum, ac liberto gratias agere, quod pro salute sua etiam dormiens excubaret.

XXXVIII. Irae atque iracundiae conscius sibi, utramque excusavit edicto, distinxitque, pollicitus alteram quidem brevem & innoxiam, alteram non iniustam fore. Ostiensibus, quia sibi subeunti Tiberim scaphas obviam non miserint, graviter correptis, eaque cum invidia, ut in ordinem se coactum conscriberet, repente, tantum non satisfacientis modo, veniam dedit. Quosdam in publico parum tempestive adeuntes manu sua repulit. Item scribam quaestorium, itemque praetura functum senatorem, inauditos et innoxios, relegavit : quod ille adversus privatum se intemperantius affuisset ; hic, in aedilitate inquilinos praediorum suorum contra vetitum cocta vendentes multasset, villicumque intervenientem flagellasset. Quae de causa etiam coercitionem popinarum aedilibus ademit. Ac ne stultitiam quidem suam reticuit, si-

mulatamque a se ex industria sub Caio, quod aliter evasurus perventurusque ad susceptam stationem non fuerit, quibusdam oratiunculis testatus est. Nec tamen persuasit: cum intra breve tempus liber editus sit, cui index erat *μαρῶν ἀνάστασις*; argumentum autem, *stultitiam neminem fingere.*

XXXIX. Inter cetera in eo mirati sunt homines et oblivionem et inconsiderantiam; vel, ut Graece dicam, *μετεωρίαν*, et *ἀβελειάν*. Occisa Messallina, paulo post quam in triclinio decubuit, *cur domina non veniret*, requisivit. Multos ex iis, quos capite damnaverat, postero statim die, et in convivium, et ad aleae lusum admoveri iussit; et, quasi morarentur, ut somniculosos per nuntium increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam uxorem, non cessavit omni oratione *filiam*, et *alumnā*, et *in gremio suo natam*, atque *educatam*, praedicare. Adsciturus in nomen familiae suae Neronem, quasi parum reprehenderetur, quod adulto iam filio privignum adoptaret, identidem divulgavit, *neminem unquam per adoptionem familiae Claudiae insertum.*

XL. Sermonis vero rerumque tantam saepe negligentiam ostendit, ut nec quis, nec inter quos, quove tempore, ac loco verba faceret, scire aut cogitare existimaretur. Cum de laniis ac vinariis ageretur, exclamavit in curia: *Rogo vos, quis potest sine offula vivere?* descripsitque abundantiam veterum tabernarum, unde solitus esset vinum olim et ipse petere. De quaesturae quodam candidato inter causas suffragationis suae posuit, *quod pater eius frigidam aegro sibi tempestive dedisset.* Inducta teste in senatu,

Hæc, inquit, matris meae liberta & ornatrix fuit: sed me patronum semper existimavit. Hoc ideo dixi, quod quidam sunt adhuc in domo mea, qui me patronum non putent. Sed et pro tribunali, Ostiensibus quiddam publice orantibus, cum excanduisset, Nihil habere se, vociferatus est, quare eos demereatur: si quem alium, & se liberum esse. Nam illa eius quotidiana, et plane omnium horarum et momentorum erant, Quid, ego tibi Theogonius videor, et, λάλει, καὶ μὴ δίγγανε. multa-que talia, etiam privatis deformia, nedum principi, neque infacundo, neque indocto, immo etiam pertinaciter liberalibus studiis dedito.

XLI. Historiam in adolescentia, hortante T. Livio, Sulpicio vero Flavo etiam adiuvante, scribere aggressus est. Et cum primum frequenti auditorio commisisset, aegre perlegit, refrigeratus sæpe a semetipso. Nam cum initio recitationis defractis compluribus subselliis obesitate cuiusdam, risus exortus esset; ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex intervallo subinde facti reminisceretur, cachinnosque revocaret. In principatu quoque et scripsit plurimum, et assidue recitavit per lectorem. Initium autem sumsit historiae post caedem Caesaris Dictatoris. Sed et transit ad inferiora tempora, coepitque a pace civili; cum sentiret, neque libere, neque vere, sibi de superioribus tradendi potestatem relictam, correptus sæpe et a matre et ab avia. Prioris materiae duo volumina, posterioris unum et quadraginta reliquit. Composuit et *De vita sua* octo volumina, magis inepte, quam ineleganter. Item *Ciceronis defensionem adversus Asinii Galli libros*, satis

eruditam. Novas etiam commentus est literas tres, ac numero veterum, quasi maxime necessarias, addidit. De quarum ratione cum privatus adhuc volumen edidisset, mox princeps non difficulter obtinuit, ut in usu quoque promiscuo essent. Exstat talis scriptura in plerisque libris, ac diurnis titulisque operum.

XLII. Nec minore cura Graeca studia secutus est, amorem praestantiamque linguae occasione omni professus. Cuidam barbaro, Graece et Latine differente, *Cum utroque*, inquit, *sermone nostro sis paratus*. Et in commendanda patribus conscriptis Achaia, *gratiam sibi provinciam*, ait, *communium studiorum commercio*. Ac saepe in senatu legatis perpetua oratione respondit. Multum vero pro tribunali etiam Homericis locutus est versibus. Quoties quidem hostem vel insidiatorem ultus esset, excubitori tribuno, signum de more poscenti, non temere aliud dedit, quam

Ἄνδρ' ἐπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπαίῃη.

Denique et Graecas scripsit historias, *Τυρρηνικῶν* XX. *Καρχηδονιακῶν* VIII. Quarum causa veteri Alexandriae Museo alterum additum ex ipsius nomine; institutumque, ut quotannis in altero *Τυρρηνικῶν* libri, altero *Καρχηδονιακῶν*, diebus statutis, velut in auditorio, recitarentur toti a singulis per vices.

XLIII. Sub exitu vitae, signa quaedam, nec obscura, poenitentis de matrimonio Agrippinae, deque Neronis adoptione, dederat. Siquidem, commemorantibus libertis, ac laudantibus cognitionem, qua pridie quandam adulterii ream condemnaverat, *sibi quoque in fatis esse*, iactavit, *omnia impudica, sed non*

impunita matrimonia. Et subinde obvium sibi Britannicum arctius complexus, hortatus est, *ut cresceret, rationemque a se omnium factorum acciperet*, Graeca insuper voce profecutus: ὁ πρόεδρος καὶ ἰδούται. Cumque impubi teneroque adhuc, quando statura permetteret, togam dare destinasset, adiecit: *ut tandem populus Romanus verum Caesarem habeat.*

XLIV. Non multoque post testamentum etiam conscripsit, ac signis omnium magistratuum obsignavit. Prius igitur quam ultra progrediretur, praeventus est ab Agrippina, quam praeter haec, conscientia quoque, nec minus delatores multorum criminum arguebant. Et veneno quidem occisum convenit: ubi autem, et per quem dato, discrepat. Quidam tradunt, epulanti in arce cum sacerdotibus, per Halotum spadonem praegustatorem: alii, domestico convivio, per ipsam Agrippinam, quae boletum medicatum avidissimo ciborum talium obtulerat. Etiam de subsequenteribus diversa fama est. Multi statim, hausto veneno, obmutuisse aiunt, excruciatumque doloribus nocte tota, defecisse prope lucem. Nonnulli inter initia consopitum, deinde cibo affluente evomuisse omnia, repetitumque toxico, incertum, pulvine addito, cum velut exhaustum refici cibo oporteret, an immisso per clysterem; ut quasi abundantia laboranti etiam hoc genere egestionis subveniretur.

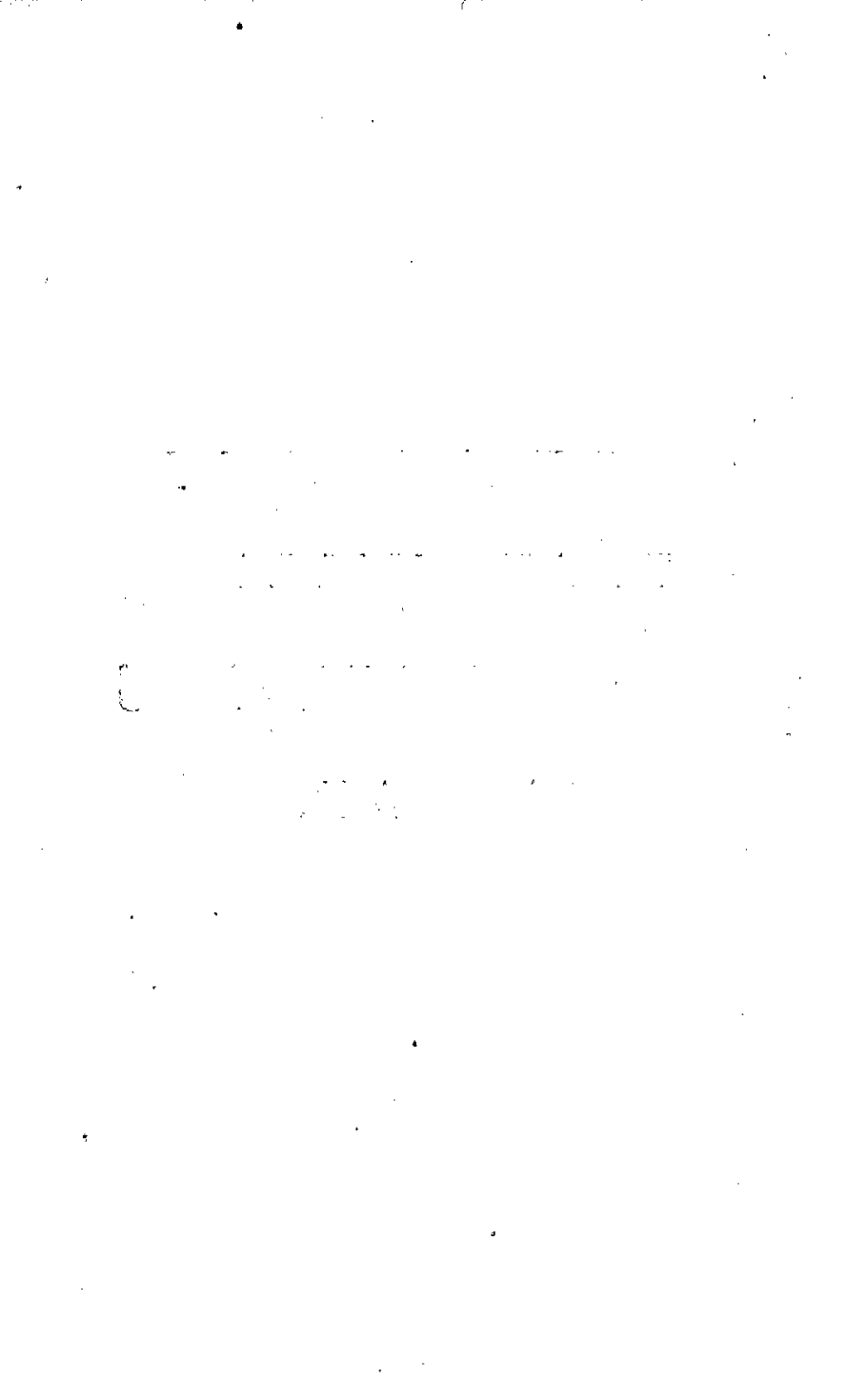
XLV. Mors eius celata est, donec circa successorum omnia ordinarentur. Itaque et quasi pro aegro adhuc vota suscepta sunt, et inducti per simulationem comoedi, qui velut desiderantem oblectarent. Excessit tertio Idus Octobris, Asinio Marcello, Aci-

lio Aviola, Consulibus, quarto et sexagesimo aetatis, imperii quartodecimo anno. Funeratus est solenni principum pompa, et in numerum deorum relatus. Quem honorem, a Nerone destitutum abolitumque, recepit mox per Vespasianum.

XLVI. Praefagia mortis eius praecipua fuerunt, exortus crinitae stellae, quem cometen vocant : tactumque coelo monumentum Drusi patris : et quod eodem anno ex omnium magistratuum genere plerique mortem obierant. Sed ipse nec ignorasse, aut dissimulasse ultima vitae suae tempora videtur, aliquot quidem argumentis. Nam et cum Consules designaret, neminem ultra mensem, quo obiit, designavit : et in senatu, cui novissime interfuit, multum ad concordiam liberos suos cohortatus, utriusque aetatem suppliciter patribus commendavit. Et in ultima cognitione pro tribunali, *accessisse se ad finem mortalitatis*, quanquam abominantibus qui audiebant, semel atque iterum pronuntiavit.

C. S U E T O N I I
T R A N Q U I L L I
N E R O C L A U D I U S
C A E S A R.

C. S U E T O N I I
 T R A N Q U I L L I
 N E R O C L A U D I U S
 C A E S A R.

C A P U T I.

EX gente DOMITIA duae familiae claruerunt, CALVINORUM, et AENOBARBORUM. Aenobarbi auctorem originis, itemque cognominis habent L. Domitium : cui rure quondam revertenti iuvenes gemini augustiore forma ex occurſu imperaſſe traduntur, nuntiaret ſenatui ac populo victoriam, de qua incertum adhuc erat: atque in fidem maiestatis, adeo permulſiſſe malas, ut e nigro rutilum aerique aſſimilem capillum redderent. Quod inſigne manſit et in poſteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt. Functi autem conſulatibus ſeptem, triumpho cenſuraque duplici, et inter patricios alleſti, perſe-
 verarunt omnes in eodem cognomine. Ac ne prae-
 nomina quidem ulla, praeterquam Cnaei et Lucii
 uſurparunt; eaque ipſa notabili varietate, modo con-
 tinuantes uauumquodque per trinas perſonas, modo

alternantes per singulas. Nam primum secundumque ac tertium Aenobarborum Lucios : rursus sequentes tres ex ordine Cnaeos accepimus : reliquos nonnisi vicissim , tum Lucios , tum Cnaeos. Plures e familia cognosci referre arbitror : quo facilius appareat ita degenerasse a suorum virtutibus Neronem , ut tamén vitia cuiusque , quasi tradita et ingenita , retulerit.

II. Ut igitur paulo altius repetam , atavus eius Cn. Domitius in tribunatu pontificibus offensior , quod alium quam se in patris sui locum cooptassent , ius sacerdotum subrogandorum a collegiis ad populum transtulit : at in consulatu , Allobrogibus Arvernisque superatis , elephanto per provinciam vectus est ; turba militum , quasi inter solennia triumphi , prosequente. In hunc dixit Licinius Crassus orator , *Non esse mirandum , quod aeneam barbam haberet , cui os ferreum , cor plumbeum esset.* Huius filius praetor C. Caesarem abeuntem consulatu , quem adversus auspicia legesque gessisse existimabatur , ad disquisitionem senatus vocavit : mox consul imperatorem ab exercitibus Gallicis retrahere tentavit : successorque ei per factionem nominatus , principio civilis belli ad Corfinium captus est. Unde dimissus , Massilienses obsidione laborantes cum adventu suo confirmasset , repente destituit , acieque demum Pharsalica occubuit : vir , neque satis constans , et ingenio truci : in desperatione rerum , mortem timore appetitam ita expavit , ut haustum venenum poenitentia evomuerit , medicumque manumiserit , quod sibi prudens ac sciens minus noxium temperasset. Consultante autem Cn. Pompeio de mediis ac neu-

tram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos.

III. Reliquit filium, omnibus gentis suae procul dubio praeferendum. Is inter conscios Caesarianae necis, quanquam infons, damnatus lege Pedia, cum ad Cassium Brutumque se, propinqua sibi cognatione iunctos, contulisset, post utriusque interitum classem olim commissam retinuit: auxit etiam: nec nisi partibus ubique profligatis, M. Antonio sponte, et ingentis meriti loco, tradidit; solusque omnium ex iis, qui pari lege damnati erant, restitutus in patriam, amplissimos honores percucurrit: ac subinde redintegrata dissensione civili, eidem Antonio legatus, delatam sibi summam imperii ab iis, quos Cleopatrae pudebat, neque suscipere, neque recusare fidenter, propter subitam valetudinem, ausus, transiit ad Augustum: et in diebus paucis obiit, nonnulla et ipse infamia adpersus. Nam Antonius eum desiderio amicae Serviliae Naidis transfugisse iactavit.

IV. Ex hoc Domitius nascitur, quem emtorem familiae pecuniaeque in testamento Augusti fuisse, mox vulgo notatum est; non minus aurigandi arte in adolescentia clarus, quam deinde ornamentis triumphalibus ex Germanico bello. Verum arrogans, profusus, immitis, censorem L. Plancum via sibi decedere Aedilis coëgit: praeturae consulatusque honore equites Romanos matronasque ad agendum mimum produxit in scenam. Venationes et in Circo, et in omnibus urbis regionibus dedit: munus etiam gladiatorium; sed tanta saevitia, ut necesse fuerit Augusto clam frustra monitum edicto coërcere.

V. Ex Antonia maiore patrem Neronis procreavit, omni parte vitae detestabilem. Siquidem comes ad orientem C. Caesaris iuvenis, occiso liberto suo, quod potare, quantum iubebatur, recusarat, dimissus e cohorte amicorum, nihilo modestius vixit. Sed et in viae Appiae vico repente puerum, citatis iumentis, haud ignarus obtrivit: et Romae, medio Foro cuidam equiti Romano liberius iurganti oculum eruit: perfidiae vero tantae, ut non modo argentarios pretiis rerum coëmtarum, sed et in praetura mercede palmarum aurigarios fraudaverit. Notatus ob haec et sororis ioco, querentibus dominis factionum, *repraesentanda praemia in posterum* sanxit. Maiestatis quoque, et adulteriorum, incestique cum sorore Lepida, sub excessu Tiberii reus, mutatione temporum evasit: decessitque Pyrgis morbo aquae intercutis, sublato filio Nerone ex Agrippina, Germanico genita.

VI. Nero natus est Antii, post novem menses, quam Tiberius excessit, duodevicesimo Kalendas Ianuarias: tantum quod exoriente Sole, paene ut radiis prius quam terra contingeretur. De genitura eius statim multa et formidolosa multis comestantibus, praesagio fuit etiam Domitii patris vox, inter gratulationes amicorum negantis, quidquam ex se et Agrippina, nisi detestabile et malo publico, nasci potuisse. Eiusdem futurae felicitatis signum evidens die lustrico exstitit: nam C. Caesar, rogante sorore, ut infanti quod vellet, nomen daret, intuens Claudium patrum suum, a quo mox principe Nero adoptatus est, eius se dixit dare: neque id ipse serio, sed per

iocum, et aspernante Agrippina, quod tum Claudius inter ludibria aulae erat. Trimulus patrem amisit: cuius ex parte tertia heres, ne hanc quidem integram cepit, correptis per coheredem Caium universis bonis: et subinde matre etiam relegata, paene inops atque egens, apud amitam Lepidam nutritus est, sub duobus paedagogis, saltatore atque tonsore. Verum Claudio Imperium adepto, non solum paternas opes recuperavit; sed et Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est. Gratia quidem et potentia revocatae restitutaeque matris usque eo floruit, ut emanaret in vulgus, missos a Messallina uxore Claudii, qui eum meridianem, quasi Britannici aemulum, strangularent. Additum fabulae est, eosdem dracone e pulvino se proferente contritos refugisse. Quae fabula exorta est, deprehensis in lecto eius circum cervicalia serpentis exuviis: quas tamen aureae armillae ex voluntate matris inclusas, dextro brachio gestavit aliquamdiu; ac taedio tandem maternae memoriae abiecit; rursusque extremis suis rebus frustra requisivit.

VII. Tener adhuc, nec dum matura pueritia, Circensibus ludis Troiam constantissime favorabiliterque lusit. Undecimo aetatis anno a Claudio adoptatus est, Annaeque Senecae, iam tunc senatori, in disciplinam traditus. Ferunt, Senecam proxima nocte visum sibi per quietem, C. Caesari praecipere: et fidem somnio Nero brevi fecit, prodita immanitate naturae, quibus primum potuit experimentis. Namque Britannicum fratrem, quod se post adoptionem AENOBARBUM ex consuetudine salutasset, ut subdi-

tivum apud patrem arguere conatus est. Amitam etiam Lepidam ream testimonio coram afflixit, gratificans matri, a qua rea premebatur. Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donativum proposuit: indictaque decursione praetorianis, scutum sua manu praetulit: exin patri gratias in senatu egit. Apud eundem consulem pro Bononiensibus Latine, et pro Rhodiis atque Ilienſibus Graece verba fecit. Auspicatus est et iurisdictionem Praefectus urbi sacro Latinarum, celeberrimis patronis non tralatiſſas, ut assolet, et breves, sed maximas plurimasque postulationes certatim ingerentibus; quamvis interdictum a Claudio esset. Nec multo post duxit uxorem Octaviam: ediditque pro Claudii salute circenses, et venationem.

VIII. Septemdecim natus annos, ut de Claudio palam factum est, inter horam sextam septimamque processit ad excubitores; cum ob totius diei diritatem non aliud auspicandi tempus accommodatius videretur: proque Palatii gradibus IMPERATOR consalutatus, lectica in castra, et inde raptim appellatis militibus in curiam delatus est; discessitque iam vesperi, ex immensis quibus cumulabatur honoribus, tantum PATRIS PATRIAE nomine recusato, propter aetatem.

IX. Orsus hinc a pietatis ostentatione, Claudium apparatissimo funere elatum, laudavit consecravitque. Memoriae Domitii patris honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum privatarumque permisit. Primo etiam imperii die signum excubanti tribuno dedit *Optimam matrem*: ac

deinceps eiusdem saepe lectica per publicum simul vectus est. Antium coloniam deduxit, adscriptis veteranis e praetorio, additisque per domicili translationem ditissimis primipilariū: ubi et portum operis sumtuosissimi fecit.

X. Atque, ut certiore adhuc indolem ostenderet, *ex Augusti praescripto imperaturum se*, professus, neque liberalitatis, neque clementiae, nec comitatis quidem exhibendae ullam occasionem omisit. Graviores vectigalia aut abolevit, aut minuit. Praemia delatorum Papiae legis ad quartas redegit, divisim populo viritim quadringenis numis. Senatorum nobilissimo cuique, sed a re familiari destituto, annua salaria, et quibusdam quingena, constituit: item praetorianis cohortibus frumentum mensuram gratuitum. Et cum de supplicio cuiusdam capite damnati ut ex more subscriberet, admoneretur: *Quam vellem*, inquit, *nescire literas!* Omnes ordines subinde, ac memoriter salutavit. Agenti senatui gratias, respondit: *Cum meruerō*. Ad campestris exercitationes suas admisit et plebem: declamavitque saepius publice. Recitavit et carmina, non modo domi, sed et in theatro, tanta universorum laetitia, ut ob recitationem supplicatio decreta sit, eaque pars carminum aureis literis Iovi Capitolino dicata.

XI. Spectaculorum plurima et varia genera edidit, Iuvenales, Circenses, scenicos ludos, gladiatorium munus. Iuvenalibus senes quoque consulares, anusque matronas recepit ad lūsum. Circensibus loca equiti secreta a ceteris tribuit: commisitque etiam camelorum quadrigas. Ludis, quos pro aeternitate

Imperii susceptos appellari *Maximos* voluit, ex utroque ordine et sexu plerique ludicras partes sustinuerunt. Notissimus eques Romanus elephanto supersedens per catadromum decuecurrit. Inducta est et Afranii togata, quae *Incendium* inscribitur: concessumque, ut scenici ardentis domus suppellectilem diriperent, ac sibi haberent. Sparsa et populo missilia omnium rerum per omnes dies: singula quotidie milia avium cuiusque generis, multiplex penus, tesserae frumentariae, vestis, aurum, argentum, gemmae, margaritae, tabulae pictae, mancipia, iumenta, atque etiam mansuetae ferae; novissime naves, insulae, agri.

XII. Hos ludos spectavit e proscenii fastigio. Munere, quod in Amphitheatro ligneo, regione Martii campi intra anni spatium fabricato, dedit, neminem occidit, ne noxiorum quidem. Exhibuit autem ad ferrum etiam quadringentos senatores, sexcentosque equites Romanos, et quosdam fortunae atque existimationis integrae ex iisdem ordinibus, confectoresque ferarum, et varia arenae ministeria. Exhibuit et naumachiam, marina aqua innantibus belluis, item Pyrrhichas quasdam e numero epheborum, quibus post editam operam diplomata civitatis Romanae singulis obtulit. Inter Pyrrhicharum argumenta, taurus Pasiphaën ligneo iuvencae simulacro abditam iniit, ut multi spectantium crediderunt. Icarus primo statim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipsumque cruore resperfit. Nam perraro praesidere, ceterum accubans, primum parvis foraminibus, deinde toto podio adaperto, spectare consuevit. Instituit et

quinquennale certamen primus omnium Romae, more Graeco triplex, musicum, gymnium, equestre, quod appellavit NERONIA. Dedicatisque thermis atque gymnasio, senatui quoque et equiti oleum praebuit. Magistros toti certamini praeposuit consulares forte, sede praetorum: deinde in orchestram senatumque descendit: et orationis quidem carminisque Latini coronam, de qua honestissimus quisque contenderat, ipsorum consensu concessam sibi recepit; citharae autem, a iudicibus ad se delatam, adoravit, ferrique ad Augusti statuum iussit. Gymnicio, quod in Septis edebat, inter bouthysiae apparatus, barbam primam posuit, conditamque in auream pyxidem, et pretiosissimis margaritis adornatam, Capitolio consecravit. Ad athletarum spectaculum invitavit et virgines Vestales; quia Olympiae quoque Cereris sacerdotibus spectare conceditur.

XIII. Non immerito inter spectacula ab eo edita, et Tiridatis in urbem introitum retulerim. Quem, Armeniae regem, magnis pollicitationibus sollicitatum, cum, destinato per edictum die ostensurus populo, propter nubilum distulisset, produxit, quo opportunissime potuit; dispositis circa fori templa armatis cohortibus, curuli residens apud Rostra, triumphantis habitu, inter signa militaria atque vexilla: et primo per devexum pulpitum subeuntem admisit ad genua, allevatumque dextra exosculatus est; dein precanti, tiara deducta, diadema imposuit, verba supplicis interpretata praetorio viro multitudini pronuntiante. Perductum deinde in theatrum, ac rursus supplicentem, iuxta se latere dextro collocavit. Ob

quae Imperator consalutatus, laurea in Capitolium lata. Ianum geminum clausit, tam nullo, quam residuo bello.

XIV. Consulatus quatuor gessit: primum bimestrem, secundum et novissimum semestres, tertium quadrimestrem: medios duos continuavit, reliquos inter annua spatia variavit.

XV. In iurisdictione postulatoribus, nisi sequenti die, ac per libellos, non temere respondit. Cognoscendi morem eum tenuit, ut continuis actionibus omissis, sigillatim quaeque per vices ageret. Quoties autem ad consultandum secederet, neque in commune quidquam, neque propalam deliberabat: sed et conscriptas ab unoquoque sententias tacitus ac secreto legens, quod sibi libuisset, perinde atque pluribus idem videretur, pronuntiabat. In Curiam libertinorum filios diu non admisit: admissis a prioribus principibus honores denegavit. Candidatos, qui supra numerum essent, in solatium dilationis ac morae, legionibus praeposuit. Consulatum in senos plerumque menses dedit. Defunctoque circa Kalendas Ianuarias altero e Consulibus, neminem substituit; improbens exemplum vetus Caninii Rebili, uno die consulis. Triumphalia ornamenta, etiam quaestoriae dignitatis, et nonnullis ex equestri ordine tribuit: nec utique de causa militari, sed et quibusdam rebus. Orationes ad senatum missas, praeterito quaestoris officio, per Consulem plerumque recitabat.

XVI. Formam aedificiorum urbis novam excogitavit: et, ut ante insulas ac domos porticus essent, de quarum solariis incendia arcerentur: easque sumtu

fuo exstruxit. Destinarat etiam Ostia tenus moenia promovere, atque inde fossa mare veteri urbi inducere. Multa sub eo et animadversa severe, et coërcita, nec minus instituta. Adhibitus sumtibus modus: publicae coenae ad sportulas redactae: interdictum, ne quid in popinis cocti praeter legumina aut olera vaeniret; cum antea nullum non opsonii genus proponeretur: afflictis suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis novae ac maleficae: vetiti quadrigariorum lusus, quibus inveterata licentia passim vagantibus, fallere ac furari per iocum ius erat: pantomimorum factiones cum ipsis simul relegatae.

XVII. Adversus falsarios tunc primum repertum, ne tabulae, nisi pertusae, ac ter lino per foramina traiecto, obsignarentur. Cautum, ut in testamentis primae duae cerae, testatorum modo nomine inscripto, vacuae signaturis ostenderentur: ac ne quis alieni testamenti scriptor legatum sibi adscriberet. Item, ut litigatores pro patrociniis certam iustamque mercedem, pro subselliis nullam omnino darent, praebente aerario gratuita: utque rerum actu ab aerario causae ad forum ac recuperatores transferrentur: et ut omnes appellationes a iudicibus ad senatum fierent.

XVIII. Augendi propagandique Imperii neque voluntate ulla, neque spe motus unquam, etiam ex Britannia deducere exercitum cogitavit: nec nisi verecundia, ne obtrectare parentis gloriae videretur, destitit. Ponti modo regnum, concedente Polemone, item Alpium, defuncto Cottio, in provinciae formam redegit.

XIX. Peregrinationes duas omnino suscepit, Alexandrinam et Achaicam: sed Alexandrina ipso profectionis die destitit, turbatus religione simul ac periculo. Nam circuitis templis cum in aede Vestae resedisset, confurgenti ei primum lacinia obhaesit: deinde tanta oborta caligo est, ut dispicere non posset. In Achaia Isthmum perfodere aggressus, praetorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus est: tubaque signo dato, primus rastello humum effodit, et corbulae congestam humeris extulit. Parabat et ad Caspiae portas expeditionem, conscripta ex Italicis senum pedum tironibus nova legione, quam Magni Alexandri phalangem appellabat. Haec partim nulla reprehensione, partim etiam non mediocri laude digna in unum contuli, ut secernerem a probris ac sceleribus eius, de quibus dehinc dicam.

XX. Inter ceteras disciplinas pueritiae tempore imbutus et musica, statim ut Imperium adeptus est, Terpnum citharoedum vigentem tunc praeter alios, arcessivit; diebusque continuis post coenam canenti in multam noctem assidens, paulatim et ipse meditari exercerique coepit; nec eorum quidquam omittere, quae generis eius artifices, vel conservandae vocis causa vel augendae facitarent. Sed et plumbeam chartam supinus pectore sustinere, et clystere vomituque purgari, et abstinere pomis cibisque officientibus, donec blandiente profectu (quanquam exiguae vocis et fuscae) prodire in scenam concupivit: subinde inter familiares Graecum proverbium iactans, *occultae musicae nullum esse respectum*. Et prodiit Neapoli primum; ac ne concusso quidem repente

motu terrae theatro, ante cantare destitit, quam inchoatum absolveret νόμον. Ibidem saepius, et per complures cantavit dies: sumto etiam ad reficiendam vocem brevi tempore, impatiens secreti a balneis in theatrum transit, mediaque in orchestra frequente populo epulatus, *si paulum subbissit, aliquid se sufferi tinniturum*, Graeco sermone promisit. Captus autem modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de novo commeatu Neapolim confluxerant, plures Alexandria evocavit. Neque eo segnius adolescentulos equestris ordinis, et quinque amplius millia e plebe robustissimae iuventutis undique elegit, qui divisi in factiones, plausuum genera condiscerent, (*bombos, et imbrices, et testas* vocabant) operamque navarent cantanti sibi, insignes pinguissima coma, et excellentissimo cultu pueri, nec sine anulo laevis: quorum duces quadragena millia festertiorum merebant,

XXI. Cum magni aestimaret cantare, etiam Romae Neroneum agona ante praestitutam diem revocavit. Flagitantibusque cunctis coelestem vocem, respondit quidem, *In hortis se copiam volentibus facturum*: sed adiuvante vulgi preces etiam statione militum, quae tunc excubabat, repraesentaturum se pollicitus est libens; ac sine mora nomen suum in albo profitentium citharoedorum iussit adscribi; forticulaque in urnam cum ceteris demissa, intravit ordine suo, simulque Praefecti praetorii citharam sustinentes, post tribuni militum, iuxtaque amicorum intimi. Utque constitit, peracto principio, Nioben se cantaturum per Cluvium Rufum consularem pronuntia-

vit, et in horam fere decimam perseveravit : coronamque eam, et reliquam certaminis partem, in annum sequentem distulit, ut saepius canendi occasio esset. Quod cum tardum videretur, non cessavit identidem se publicare. Non dubitavit etiam privatis spectaculis operam inter scenicos dare, quodam praetorum sestetium decies offerente. Tragoedias quoque cantavit personatus : heroum Deorumque, item heroidum ac Dearum personis effectis ad similitudinem oris sui, et feminae, prout quamque diligeret. Inter cetera cantavit *Canacen parturientem*, *Oresten matricidam*, *Oedipodem excaecatam*, *Herculem insanum*. In qua fabula fama est, tirunculum militem, positum ad custodiam aditus, cum eum ornari ac vinciri catenis, sicut argumentum postulabat, videret, accurrisse ferendae opis gratia.

XXII. Equorum studio vel praecipue ab ineunte aetate flagravit, plurimusque illi sermo, quanquam vetaretur, de Circensibus erat : et quondam tractum Praefinum agitatore inter condiscipulos querens, obiurgante magistro, de Hectore se loqui ementitus est. Sed cum inter initia Imperii eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam minimos Circenses commeabat secessu, primo clam, deinde propalam : ut nemini dubium esset, eo die utique affuturum. Neque dissimulabat, velle se palmarum numerum ampliare : quare spectaculum multiplicatis missibus in serum protrahebatur, ne dominis quidem iam factionum dignantibus, nisi ad totius diei cursum, greges ducere. Mox et ipse aurigare, atque etiam spectari saepius voluit : positoque in hortis inter ser-

vitia et sordidam plebem rudimento, universorum se oculis in Circo maximo praebeuit, aliquo liberto mittente mappam, unde magistratus solent. Nec contentus harum artium experimenta Romae dedisse, Achaiam, ut diximus, petit, hinc maxime motus. Instituerant civitates, apud quas musici agones edi solent, omnes citharoedorum coronas ad ipsum mittere. Eas adeo grate recipiebat, ut legatos, qui pertulissent, non modo primos admitteret, sed etiam familiaribus epulis interponeret. A quibusdam ex his rogatus, ut cantaret super coenam, exceptusque effusius, *Solos scire audire Graecos, solosque se & studiis suis dignos* ait. Nec profectione dilata, ut primum Cassiopen traiecit, statim ad aram Iovis Cassii cantare auspicatus est.

XXIII. Certamina deinceps obiit omnia. Nam et quae diversissimorum temporum sunt, cogi in unum annum, quibusdam etiam iteratis, iussit. Olympiae quoque praeter consuetudinem musicum agona commisit. Ac, ne quid circa haec occupatum avocaret detineretve, cum praesentia eius urticas res egere a liberto Helio admoneretur, rescriptis his verbis, *Quamvis nunc tuum consilium sit & votum, celeriter reverti me: tamen suadere & optare potius debes, ut Nerone dignus revertar.* Cantante eo, ne necessaria quidem causa excedere theatro licitum erat. Itaque et enixae quaedam in spectaculis dicuntur, et multi taedio audiendi laudandique, clausis oppidorum portis, aut furtim defuisse de muro, aut morte simulata funere elati. Quam autem trepide anxieque certaverit, quanta adversariorum aemulatione, quo metu

iudicum, vix credi potest. Adversarios, quasi plane conditionis eiusdem, observare, captare, infamare secreto, nonnunquam ex occurso maledictis incessere, ac si qui arte praecellerent, corrumpere etiam solebat. Iudices autem, priusquam inciperet, reverentissime alloquebatur, *Omnia se facienda fecisse, sed eventum in manu esse Fortunae: illos, ut sapientes & doctos viros, fortuita debere excludere:* atque, ut auderet, hortantibus, aequiore animo recedebat; ac ne sic quidem sine sollicitudine, taciturnitatem pudoremque quorundam pro tristitia ac malignitate arguens, suspectosque sibi dicens.

XXIV. In certando vero ita legi obediebat, ut nunquam excreare ausus, sudorem quoque frontis brachio detergeret: atque etiam in quodam tragico actu, cum elapsum baculum cito resumisisset, pavidus et metuens, ne ob delictum certamine submove-retur, non aliter confirmatus est, quam adiurante hypocrita, non animadversum id inter exultationes succlamationesque populi. Victorem autem se ipse pronuntiabat. Qua de causa et praeconio ubique contendit. Ac ne cuius alterius hieronicarum memoria aut vestigium exstaret usquam, subverti et unco trahi, abicique in latrinas omnium statuas et imagines imperavit. Aurigavit quoque plurifariam, Olympiis vero etiam decemiugem: quamvis id ipsum in rege Mithridate, carmine quodam suo reprehendisset. Sed excussus curru, ac rursus repositus, cum perdurare non posset, destitit ante decursum; nec eo secius coronatus est. Decedens deinde, provinciam universam libertate donavit; simulque iudices civitate Romana,

et pecunia grandi. Quae beneficia e medio stadio Isthmiorum die sua ipse voce pronuntiavit.

XXV. Reverfus e Graecia Neapolim, quod in ea primum artem protulerat, albis equis introiit, disiecta parte muri, ut mos hieronicarum est. Simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam. Sed et Romam eo curru, quo Augustus olim triumphaverat, et in veste purpurea, distinctaque stellis aureis chlamyde, coronamque capite gerens Olympiacam, dextra manu Pythiam, praeunte pompa ceterarum cum titulis, *ubi, et quos, quo cantionum, quove fabularum argumento, vicisset*: sequentibus currum ovariantium ritu plausoribus, *Augustianos, militesque se triumphi eius*, clamitantibus. Dehinc, diruto Circi maximi arcu, per Velabrum Forumque, Palatium et Apollinem petiit. Incedenti passim victimae caesae, sparso per vias identidem croco, ingestaeque aves, ac lemnisci, et bellaria. Sacras coronas in cubiculis circum lectos posuit: item statuas suas citharoedico habitu; quia nota etiam numum percussit. Ac post haec tantum absuit a remittendo laxandoque studio, ut conservandae vocis gratia, neque milites unquam, nisi absens, aut alio verba pronuntiante, appellaret; neque quidquam serio iocove egerit, nisi adstante pho-nasco, qui moneret, parceret arteriis, ac sudarium ad os applicaret; multisque vel amicitiam suam obtulerit, vel similitatem indixerit, prout quisque se magis parciusve laudasset.

XXVI. Petulantiam, libidinem, luxuriam, avaritiam, crudelitatem, sensim quidem primo et occulte, et velut iuvenili errore, exseruit: sed ut tunc quoque

dubium nemini foret, naturae illa vitia, non aetatis esse. Post crepusculum statim, arrepto pileo vel galero, popinas inibat: circumque vicos vagabatur ludibundus, nec sine pernicie tamen. Siquidem redeuntes a coena verberare, ac repugnantes vulnerare, cloacisque demergere assuerat: tabernulas etiam effringere et expilare; quintana domi constituta, ubi partae et ad licitationem dividendae praedae pretium absumeretur. Ac saepe in eiusmodi rixis, oculorum et vitae periculum adiit, a quodam laticlavio, cuius uxorem attrectaverat, prope ad necem caesus. Quare nunquam postea se publico illud horae sine tribunis commisit, procul et occulte subsequens. Interdium quoque clam gestatoria sella delatus in theatrum, seditionibus pantomimorum ex parte proscenii superiori, signifer simul ac spectator aderat. Et cum ad manus ventum esset, lapidibusque et subselliorum fragminibus decerneretur, multa et ipse iecit in populum, atque etiam praetoris caput consauciavit.

XXVII. Paulatim vero invalescentibus vitiis, iocularia et latebras omisit, nullaue dissimulandi cura ad maiora palam erupit. Epulas a medio die ad mediam noctem protrahere: refotus saepius calidis piscinis, ac tempore aestivo nivatis. Coenitabatque nonnunquam et in publico, Naumachia praecclusa, vel Martio campo, vel Circo maximo, inter scortorum totius urbis ambubaiarumque ministeria. Quoties Ostiam Tiberi deflueret, aut Baianum sinum praeternavigaret, dispositae per litora et ripas deversoriae tabernae parabantur, insignes ganeae, et matronarum insectorio copas imitantium, atque hinc inde hortan-

trium, ut appelleret. Indicebat et familiaribus coenas, quorum uni mitellita quadragies sestertio constitit, alteri pluris aliquanto absortio rosaria.

XXVIII. Super ingenuorum paedagogia, et nuptiarum concubinitus, Vestali virgini Rubriae vim intulit. Acten libertam paulum absuit, quin iusto matrimonio sibi coniungeret; submissis consularibus viris, qui regio genere ortam peierarent. Puerum Sporum, exfectis testibus, etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus est: cum dote et flameo, per solennia nuptiarum celeberrimo officio, deductum ad se pro uxore habuit. Exstatque cuiusdam non incitus iocus, *Bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset uxorem.* Hunc Sporum, Augustarum ornamentis excultum, lecticaque vestum, et circa conventus mercatusque Graeciae, ac mox Romae circa Sigillaria, comitatus est, identidem exosculans. Nam matris concubinitum appetisse, et ab obtrektoribus eius, ne ferox et impotens mulier et hoc genere gratiae praevaleret, deterritum, nemo dubitavit: utique postquam meretricem, quam fama erat Agrippinae simillimam, inter concubinas recepit. Olim etiam, quoties lectica cum matre veheretur, libidinum incestu, ac maculis vestis proditum affirmant.

XXIX. Suam quidem pudicitiam usque adeo prostituit, ut contaminatis paene omnibus membris, novissime quasi genus lusus excogitaret: quo ferae pelle contactus emitteretur e cavea, virorumque ac feminarum ad stipitem deligatorum inguina invaderet: et cum affatim defaevisset, conficeretur a Doryphoro

liberto : cui etiam , sicut ipsi Sporus , ita ipse denup-
sit ; voces quoque et eiulatus vim patientium virgi-
num imitatus. Ex nonnullis comperi , persuasissimum
habuisse eum , neminem hominem pudicum , aut ulla
corporis parte purum esse : verum plerosque diffi-
mulare vitium , et callide obtegere : ideoque pro-
fessis apud se obscœnitatem cetera quoque conces-
sisse delicta.

XXX. Divitiarum et pecuniae fructum non alium
putabat , quam profusionem : ffordidos ac deparcos
esse , quibus ratio impensarum constaret ; praelautos
vereque magnificos , qui abuterentur ac perderent.
Laudabat mirabaturque avunculum Caium , nullo
magis nomine , quam quod ingentes a Tiberio re-
lictas opes in brevi spatio prodegisset. Quare nec
largiendi nec absumendi modum tenuit. In Tirida-
tem , quod vix credibile videatur , octingena nummum
millia diurna erogavit , abeuntique super sestertium
millies contulit. Menecratem citharoedum et Spicil-
lum mirmillonem triumphalium virorum patrimo-
niis aedibusque donavit. Cercopithecum Panerotem
foeneratorem , et urbanis rusticisque praediis locu-
pletatum , prope regio extulit funere. Nullam ve-
stem bis induit. Quadringenis in punctum sestertiis
aleam lusit. Piscatus est rete aurato , purpura coe-
coque funibus nexis. Nunquam carrucis minus mille
fecisse iter traditur , soleis mularum argenteis , canu-
finatis mulionibus , armillata et phalerata cum Ma-
zacum turba atque cursorum.

XXXI. Non in alia re damnosior tamen , quam
in aedificando. Domum a Palatio Esquilias usque

fecit. Quam primo *Transitoriam*, mox, incendio absumtam, restitutamque, *Auream* nominavit. De cuius spatio atque cultu suffecerit haec retulisse. Vestibulum eius fuit, in quo colossus centum viginti pedum staret ipsius effigie : tanta laxitas, ut porticus triplices milliarias haberet : item stagnum maris instar, circumseptum aedificiis ad urbium speciem. Rura insuper arvis atque vinetis, et pascuis silvisque, varia cum multitudine omnis generis pecudum ac ferarum. In ceteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis, unionumque conchis erant. Coenationes laqueatae tabulis eburneis versatilibus, ut flores, fistulatis, ut unguenta desuper spargerentur. Praecipua coenationum rotunda, quae perpetuo diebus ac noctibus vice mundi circumageretur : balineae marinis et Albulis fluentes aquis. Eiusmodi domum cum absolutam dedicaret, haecenus comprobavit, ut, *se*, diceret, *quasi hominem tandem habitare coepisse*. Praeterea inchoabat piscinam a Miseno ad Avernum lacum, contestam, porticibusque conclusam, quo, quidquid totis Baiis calidarum esset, converteretur : fossam ab Averno Ostiam usque, ut navibus, nec tamen mari, iretur, longitudinis per centum sexaginta millia; latitudinis, qua contrariae quinquere-mes commearent. Quorum operum perficiendorum gratia, quod ubique esset custodiae, in Italiam deportari, etiam scelere convictos, non nisi ad opus damnari, praeceperat. Ad hunc impendiorum furorem, super fiduciam imperii, etiam spe quadam repentina immensarum et reconditarum opum impulsus est; ex indicio equitis Romani, pro comperto

pollicentis, thesauros antiquissimae gazae, quos Dido regina fugiens Tyro secum extulisset, esse in Africa vastissimis specubus abditos, ac posse erui parvula molientium opera.

XXXII. Verum ut spes fefellit, destitutus, atque ita iam exhaustus et egens, ut stipendia quoque militum, et commoda veteranorum protrahi ac differri necesse esset, calumniis rapinisque intendit animum. Ante omnia instituit, ut e libertorum defunctorum bonis pro semisse dextans cogeretur ei, si qui sine probabili causa eo nomine essent, quo fuissent illae familiae, quas ipse contingeret: deinde, ut ingratorum [in principem] testamenta ad fiscum pertinerent: ac, ne impune esset studiosis iuris, qui scripserint vel dictassent ea: tum, ut lege maiestatis facta dictaque omnia, quibus modo delator non deesset, tenerentur. Revocavit et praemia coronarum, quae unquam sibi in certaminibus civitates detulissent. Et cum interdixisset usum amethystini ac Tyrii coloris, submisissetque, qui nundinarum die pauculas uncias venderet: praeclusit cunctos negotiatores. Quin etiam inter canendum animadversam matronam e spectaculis, vetita purpura cultam, demonstrasse procuratoribus suis dicitur, detractamque illico, non veste modo, sed et bonis exuit. Nulli delegavit officium, ut non adiiceret, *scis, quid mihi opus sit: et, hoc agamus, ne quis quidquam habeat*. Ultimo, templis compluribus dona detraxit, simulacraque ex auro vel argento fabricata conflagavit: in his Penatium deorum, quae mox Galba restituit.

XXXIII. Parricidia et caedes a Claudio exorsus

est : cuius necis etsi non auctor, at conscius fuit : neque dissimulanter, ut qui boletos, in quo cibi genere venenum is acceperat, quasi deorum cibum, posthac proverbio Graeco collaudare sit solitus. Certe omnibus rerum verborumque contumeliis mortuum insectatus est, modo stultitiae, modo saevitiae arguens. Nam et morari eum inter homines. desisse, producta prima syllaba, iocabatur : multaque decreta et constituta, ut insipientis atque deliri, pro irritis habuit. Denique bustum eius consepiri, nisi humili levique materia, neglexit. Britannicum, non minus aemulatione vocis, quae illi iucundior suppetebat, quam metu, ne quandoque apud hominum gratiam paterna memoria praevaleret, veneno aggressus est : quod acceptum a quadam Locusta, venenariorum inclita, cum opinione tardius cederet, ventte modo Britannici moto ; arcessitam mulierem sua manu verberavit, arguens, pro veneno remedium dedisse : excusantique, minus datum ad occultandam facinoris invidiam ; *Sane, inquit, legem Iuliam timeo* : coëgitque se coram in cubiculo quam posset velocissimum ac praesentaneum coquere. Deinde in haedo expertus, postquam is quinque horas protraxit, iterum ac saepius recoctum, porcello obiecit. Quo statim exanimato, inferri in triclinium, darique coenanti secum Britannico imperavit. Et cum ille ad primum gustum concidisset, comitali morbo ex consuetudine correptum apud convivas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres tralatitio extulit funere. Locustae pro navata opera, impunitatem praediaque ampla, sed et discipulos dedit.

XXXIV. Matrem, dicta factaque sua exquirentem acerbius et corrigentem, haftenus primo gravabatur, ut invidia identidem oneraret, quasi cessurus imperio, Rhodumque abiturus: mox et honore omni et potestate privavit; abductaque militum et Germanorum statione, contubernio quoque ac palatio expulit. Neque in divexanda quidquam pensi habuit; submissis, qui et Romae morantem litibus, et in secessu quiescentem, per convicia et iocos, terra marique praetervehentes inquietarent. Verum minis eius ac violentia territus perdere statuit. Et cum veneno tentasset, sentiretque antidotis praemunitam: lacunaria, quae noctu super dormientem laxata machina deciderent, paravit. Hoc consilio per confcios parum celato, solutilem navem, cuius vel naufragio vel camerae ruina periret, commentus est. Atque ita reconciliatione simulata, iucundissimis literis Baias evocavit, ad solennia Quinquatruum simul celebranda: datoque negotio trierarchis, qui Liburnicam, qua advecta erat, velut fortuito concursu confringerent, protraxit convivium. Repetentique Baulos, in locum corrupti navigii, machinosum illud obtulit, hilare profecutus: atque in digressu papillas quoque exosculatus, reliquum temporis cum magna trepidatione vigilavit, coeptorum opperiens exitum. Sed ut diversa omnia, nandoque evasisse eam comperit, inops consilii, L. Agerinum libertum eius, salvam et incolumem cum gaudio nuntiantem, abiecto clam iuxta pugione, ut percussorem sibi subornatum, arripi constringique iussit, matremque occidi; quasi deprehensum crimen voluntaria morte vitasset. Adduntur

his atrociora, nec incertis auctoribus : ad visendum interfectae cadaver accurrisse, contrectasse membra, alia vituperasse, alia laudasse, sitique interim oborta, bibisse. Neque tamen sceleris conscientiam, quam et militum, et senatus populi gratulationibus confirmaretur, aut statim aut unquam postea ferre potuit : saepe confessus, exagitari se materna specie, verberibusque Furiarum, ac taedis ardentibus. Quinet, facto per Magos sacro, evocare Manes, et exorare tentavit. Peregrinatione quidem Graeciae, Eleusiniis sacris, quorum initiatione impii et scelerati voce praeconis submoventur, interesse non ausus est. Iunxitque parricidio matris amitae necem. Quam cum ex duritie alvi cubantem visitaret, et illa tractans lanuginem eius, ut assolet, iam grandis natu, per blanditias forte dixisset, *Simul hanc excepero, mori volo* : conversus ad proximos, confestim se positurum velut irridens ait : praecepitque medicis, ut largius purgarent aegram. Nec dum defunctae bona invasit, suppresso testamento, ne quid abscederet.

XXXV. Uxores praeter Octaviam duas postea duxit, Poppaeam Sabinam, quaestorio patre natam, et equiti Romano ante nuptam : deinde Statiliam Messallinam Tauri bis consulis ac triumphalis abnepotem. Qua ut potiretur, virum eius, Atticum Vestinum Consulem, in honore ipso trucidavit. Octaviae consuetudinem cito aspernatus, corripientibus amicis, *Sufficere illi debere*, respondit, *uxoria ornamenta*. Eandem mox saepe frustra strangulare meditatus, dimisit ut sterilem : sed improbante divortium popu-

lo, nec parcente conviciis, etiam relegavit. Denique occidit sub crimine adulteriorum, adeo impudenti falsoque, ut in quaestione pernegantibus cunctis, Anicetum paedagogum suum indicem subiecerit, qui dolo stupratam a se fateretur. Poppaeam duodecimo die post divortium Octaviae in matrimonium acceptam, dilexit unice. Et tamen ipsam quoque ictu calcis occidit, quod se ex aurigatione fero reversum, gravida et aegra conviciis incesserat. Ex hac filiam tulit Claudiam Augustam, amisitque admodum infantem. Nullum adeo necessitudinis genus est, quod non scelere perculerit. Antoniam Claudii filiam recusantem post Poppaeae mortem nuptias suas, quasi molitricem novarum rerum interemit. Similiter interemit ceteros, aut affinitate aliqua sibi, aut propinquitate coniunctos. In quibus Aulum Plantium juvenem: quem cum ante mortem per vim conspurcasset; *Eas nunc*, inquit, *mater mea, & successorem meum osculetur*: iactans, dilectum ab ea, et ad spem imperii impulsus. Privignum Rufum Crispium Poppaea natum, impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus et imperia ludere, mergendum mari, dum piscaretur, servis ipsius demandavit. Tuscum nutricis filium relegavit, quod in procuratione Aegypti, balaeis in adventum suum exstructis lavisset. Senecam praeceptorem ad necem compulit: quamvis saepe com meatum petenti, bonisque cedenti, persancte iurasset, *suspectum se frustra, perituumque potius, quam nociturum ei*. Burrho praefecto remedium ad fauces pollicitus, toxicum misit. Libertos divites et fenes, olim adoptionis, mox dominationis suae fautores, atque

rectores, veneno, partim cibus, partim potionibus indito, intercepti.

XXXVI. Nec minore faevitia foris et in externos grassatus est. Stella crinita, quae summis potestatibus exitium portendere vulgo putatur, per continuas noctes oriri coeperat. Anxius ea re, ut ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta caede aliqua illustri expiare, atque a semet in capita procerum depellere: nobilissimo cuique exitium destinavit. Enimvero multo magis, et quasi per iustam causam, duabus coniurationibus provulgatis: quarum prior maiorque Pisoniana, Romae; posterior, Vinicianae, Beneventi conflata atque detecta est. Coniurati e vinculis triplicium catenarum dixerunt causam: cum quidam crimen ultro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tanquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitiis omnibus. Damnantorum liberi urbe pulsi, enectique veneno aut fame. Constat, quosdam cum paedagogis et capfariis uno prandio pariter necatos, alios diurnum victum prohibitos quaerere.

XXXVII. Nullus posthac adhibitus delectus aut modus interimendi quoscunque libuisset, quacunque de causa. Sed ne de pluribus referam, Salvidieno Orfito obiectum est, quod tabernas tres de domo sua circa forum civitatibus ad stationem locasset: Cassio Longino iurisperito, ac luminibus orbato, quod in vetere gentis stemmate C. Cassii percussoris Caesaris retinuisset imagines: Paeto Thraseae, tristior et paedagogi vultus. Mori iussis non amplius quam horarum spatium dabat. Ac ne quid morae

interveniret, medicos admovebat, *qui cunctantes continuo curarent*. Ita enim vocabat, venas mortis gratia incidere. Creditur etiam polyphago cuidam Aegyptii generis, crudam carnem et quidquid daretur mandere assuetus, concupisse vivos homines laniandos absumendosque obiicere. Elatus inflatusque tantis velut successibus, negavit, *quenquam principum scisse, quid sibi liceret*. Multasque nec dubias significationes saepe iecit, ne reliquis quidem se parfarum senatoribus; eumque ordinem sublaturum quandoque e Republica, ac provincias et exercitus equiti Romano ac libertis permissurum. Certe neque adveniens, neque proficiscens, quenquam osculo impertivit, ac ne resalutatione quidem. Et in auspicando opere Isthmi, magna frequentia clare, *Ut sibi ac populo Romano bene res verteret*, optavit, dissimulata senatus mentione.

XXXVIII. Sed nec populo, aut moenibus patriae pepercit. Dicente quodam in fermone convivii:

Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μὴ χθῆτω πυρί.

immo, inquit, ἔμοῦ ζώντος. Planeque ita fecit. nam, quasi offensus deformitate veterum aedificiorum, et angustiis flexurisque vicorum, incendit urbem tam palam, ut plerique consulares, cubicularios eius, cum stuppa taedaeque in praediis suis deprehensos, non attigerint: et quaedam horrea circa domum Auream, quorum spatium maxime desiderabat, ut bellicis machinis labefactata atque inflammata sint, quod saxeo muro constructa erant. Per sex dies septemque noctes ea clade saevitum est, ad monumentorum bustorumque deversoria plebe compulsa. Tunc, prae-

ter immensum numerum insularum, domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornatae, deorumque aedes ab regibus, ac deinde Punicis ac Gallicis bellis votae dedicataeque : et quidquid visendum atque memorabile ex antiquitate duraverat. Hoc incendium e turri Maecenatiana prospectans, laetusque *flammae*, ut aiebat, *pulchritudine*, ἑλωσιν Ilii in illo suo scenico habitu decantavit. Ac ne non hinc quoque quantum posset praedae et manubiarum invaderet, pollicitus cadaverum et rudерum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit. Collationibusque non receptis modo, verum et efflagitatis, provincias privatorumque census prope exhaustis.

XXXIX. Accesserunt tantis ex principe malis probrisque quaedam et fortuita : pestilentia unius autumnus, quo triginta funerum millia in rationem Libitinae venerunt : clades Britannica, qua duo praecipua oppida, magna civium sociorumque caede, direpta sunt : ignominia ad Orientem, legionibus in Armenia sub iugum missis, aegreque Syria retenta. Mirum, et vel praecipue notabile inter haec fuerit, nihil eum patientius, quam maledicta et convicia hominum, tulisse : neque in ullos leniorem, quam qui se dictis aut carminibus laceffissent, exstitisse. Multa Graece Latineque proscripta, aut vulgata sunt, sicut illa :

Νέρων, Ὁρέστης, Ἀλκμαίων, μητροκτόνοι.

Νέονυμφον, Νέρων, ἰδίαν μητέρα, ἀπέκτεινεν.

Quis negat, Aeneae magna de stirpe Neronem ?

Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.

*Dum tendit citharam noster, dum cornua Parthus,
Noster erit Pacan, ille ἑκατηβέλης.*

*Roma domus fiet: Veios migrate, Quirites,
Si non & Veios occupat ista domus.*

Sed neque auctores requisivit: et quosdam per indicem delatos ad senatum, affici graviore poena prohibuit. Transeuntem Isidorus Cynicus in publico clara voce corripuerat, *quod Nauplii mala bene cantitaret, sua bona male disponderet.* Et Datus Atellanarum histrio in cantico quodam, ὕλαιν πάτερ, ὕλαιν μήτερ, ita demonstraverat, ut bibentem natantemque faceret, exitum C. Claudii Agrippinaeque significans: et in novissima clausula,

Orcus vobis ducit pedes,

senatum gestu notaret. Histrionem et philosophum Nero nihil amplius, quam urbe Italiaque submovit, vel contemptu omnis infamiae, vel ne fatendo dolorem irritaret ingenia.

XL. Talem principem paulo minus quatuordecim annos perpeffus terrarum orbis, tandem destituit: initium facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tum eam provinciam pro praetore obtinebat. Praedictum a mathematicis Neroni olim erat, fore, ut quandoque destitueretur: unde illa vox eius celeberrima, τὸ τέχνητον πᾶσα γαῖα τρέσει: quo maiore scilicet venia meditaretur citharoedicam artem, principi sibi gratam, privato necessariam. Sponponderant tamen quidam destituto dominationem Orientis, nonnulli nominatum regnum Hierosolymorum, plures

omnis pristinae fortunae restitutionem. Cui spei promior, Britannia Armeniaque amissa, ac rursus utraque recepta, defunctum se fatalibus malis existimabat. Ut vero, consulto Delphis Apolline, septuagesimum ac tertium annum cavendum sibi audivit, quasi eo demum obiturus, ac nihil coniectans de aetate Galbae, tanta fiducia, non modò senectam, sed etiam perpetuam singularemque concepit felicitatem, ut, amissis naufragio pretiosissimis rebus, non dubitaverit inter suos dicere, *pisces eas sibi relatueros*. Neapoli de motu Galliarum cognovit, die ipso, quo matrem occiderat: adeoque lente ac secure tulit, ut gaudentis etiam suspicionem praeberet, tanquam occasione nata spoliandarum iure belli opulentissimarum provinciarum. Statimque in gymnasium progressus, certantes athletas effusissimo studio spectavit. Coenae quoque tempore interpellatus tumultuosioribus literis, hætenus excanduit, ut malum iis, qui descissent, minaretur. Denique per octo continuos dies non rescribere cuiquam, non mandare quid aut præcipere conatus, rem silentio obliteravit.

XLI. Edictis tandem Vindicis contumeliosis et frequentibus permotus, senatum epistola in ultionem sui rei que publicae adhortatus est, excusato languore faucium, propter quem non adefset. Nihil autem æque doluit, quam ut citharoedum malum se increpitum, ac pro Nerone Aenobarbum appellatum. Et nomen quidem gentile, quod sibi per contumeliam exprobraretur, resumturum se professus est, deposito adoptivo. Cetera convicia, ut falsa, non alio argumento refellebat, quam quod etiam inscitia sibi tan-

topere elaboratae perfectaeque a se artis obiiceretur: singulos subinde rogans, *noffentne quenquam praestantiorum*. Sed urgentibus aliis super alios nuntiis, Romam praetrepidus rediit: leviterque modo in itinere frivolo auspicio mente recreata, cum annotasset insculptum monumento, militem Gallum ab equite Romano oppressum trahi crinibus, ad eam speciem exsiluit gaudio, coelumque adoravit. Ac ne tunc quidem aut senatu aut populo coram appellato, quosdam e primoribus viris domum evocavit: transactaque raptim consultatione, reliquam diei partem per organa hydraulica novi et ignoti generis circumduxit; ostendensque singula, de ratione ac difficultate cuiusque differens, iamque se etiam prolaturum omnia in theatrum affirmavit, si per Vindicem liceat.

XLII. Postquam deinde etiam Galbam et Hispanias descivisse cognovit, collapsus, animoque male fracto, diu et sine voce et prope intermortuus iacuit. Utque resipuit, veste descissa, capite converberato, *actum de se*, pronuntiavit: consolantique nutriculae, et aliis quoque iam principibus similia accidisse memoranti, *Se vero praeter ceteros inaudita & incognita pati*, respondit, *qui summum imperium vivus amitteret*. Nec eo secius quidquam ex consuetudine luxus atque desidiae omisit vel imminuit. Quinimmo, cum prosperi quiddam ex provinciis nuntiatum esset, super abundantissimam coenam, iocularia in defectio- nis duces carmina, lasciveque modulata, quae vulgo innotuerunt, etiam gesticulatus est; ac spectaculis theatri clam illatus, cuidam scenico placenti nuntium misit, *abuti eum occupationibus suis*.

XLIII. Initio statim tumultus, multa et immania, verum non abhorrentia a sua natura, creditur destinasse: Successores percussoresque submittere exercitus et provincias regentibus, quasi conspiratis, idemque et unum sentientibus: quidquid ubique exfulum, quidquid in urbe hominum Gallicanorum esset, contrucidare: illos, ne desciscientibus aggregarentur; hos, ut conscios popularium suorum atque fautores: Gallias exercitibus diripiendas permittere: senatum universum veneno per convivia necare: urbem incendere, feris in populum immixtis, quo difficilius defenderetur. Sed absterritus, non tam poenitentia, quam perficiendi desperatione, credensque expeditionem necessariam, Consules ante tempus privavit honore, atque in utriusque locum solus iniit consulatum, quasi fatale esset, non posse Gallias debellari, nisi a se consule. Ac susceptis fascibus, cum post epulas triclinio digrederetur, innixus humeris familiarium, affirmavit, simulac primum provinciam attigisset, inermem se in conspectum exercituum proditurum, nec quidquam aliud quam fleturum; revocatisque ad poenitentiam defectoribus, sequenti die laetum inter laetos cantaturum epinicia, quae iam nunc sibi componi oporteret.

XLIV. In praeparanda expeditione primam curam habuit deligendi vehicula, portandis scenicis organis, concubinasque, quas secum educeret, tondendi ad virilem modum, et securibus peltisque Amazonicis instruendi. Mox tribus urbanas ad sacramentum citavit: ac nullo idoneo respondente, certum dominis fervorum numerum indixit: nec, nisi ex tota cuius-

que familia probatissimos, ne dispensatoribus quidem aut amanuensibus exceptis, recepit. Partem etiam census omnes ordines conferre iussit: et insuper inquilinos privatarum aedium, atque insularum, pensionem annuam repraesentare fisco. Exegitque ingenti fastidio et acerbitate numum asperum, argentum pulsatum, aurum ad obrussam: ut plerique omnem collationem palam recusarent, consensu flagitantes, a delatoribus potius revocanda praemia, quaecunque cepissent.

XLV. Ex annonae quoque caritate lucrantium accrevit invidia. Nam et forte accidit, ut in publica fame Alexandrina navis nuntiatetur pulverem luctatoribus aulicis advexisse. Quare omnium in se odio concitato, nihil contumeliarum defuit, quin subiret. Statuae eius a vertice cirrus appositus est cum inscriptione Graeca, *Nunc demum agona esse; et Raderet tandem*. Alterius collo et ascopera deligata, simulque titulus, *Ego quid potui? sed tu culcum meruisti*. Adscriptum et columnis, *Etiā Gallos eum cantando excitasse*. Iam noctibus iurgia cum servis plerique simulantes, crebro Vindicem poscebant.

XLVI. Terrebarur ad haec evidentibus portentis somniorum, et auspicioꝝ, et ominum, tum veteribus, tum novis. Nunquam antea somniare solitus, occisa demum matre, vidit per quietem, navem sibi regenti extortum gubernaculum: trahique se ab Octavia uxore in arctissimas tenebras: et modo pennatarum formicarum multitudine oppleri, modo a simulacris gentium ad Pompeii theatrum dedicatarum circuiꝝ, arcerique progressu. Asturconem, quo ma-

xime laetabatur, posteriore corporis parte in simiae speciem transfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros. De Mausoleo, sponte foribus patefactis, exaudita vox est, nomine eum ciens. Kalendis Ianuarii exornati Lares in ipso sacrificii apparatu conciderunt. Auspicianti Sporus anulum muneri obtulit: cuius gemmae sculptura erat *Proserpinae raptus*. Votorum nuncupatione, magna iam ordinum frequentia, vix repertae Capitolii claves. Cum ex oratione eius, qua in Vindicem perorabat, recitaretur in senatu, *daturus poenas sceleratos, ac brevi dignum exitum facturos*, conclamatum est ab universis: *Tu facies, Auguste*. Observatum etiam fuerat, novissimam fabulam cantasse eum publice, *Oedipodem exsulem*, atque in hoc desisse versu:

Θανεῖν μ' ἀνώγει σύγχαμος, μήτηρ, πατήρ.

XLVII. Nuntiata interim etiam ceterorum exercituum defectione, literas prandenti sibi redditas concepsit, mensam subvertit, duos scyphos gratissimi usus, quos Homericos a caelatura carminum Homeri vocabat, solo illisit, ac sumto a Locusta veneno, et in auream pyxidem condito, transiit in hortos Servilianos. Ubi, praemissis libertorum fidissimis Ostiam, ad classem praeparandam, tribunos centurionesque praetorii de fugae societate tentavit. Sed partim tergiversantibus, partim aperte detrectantibus, uno vero etiam proclamante,

Usque adeone mori miserum est?

varia agitavit: Parthosne an Galbam supplex peteret,

Suetonius.

*

T

an. arratus prodiret in publicum, proque Rostris quanta maxima posset miseratione veniam praeteritorum precaretur, ac, ni flexisset animos, vel Aegypti praefecturam concedi sibi oraret. Inventus est postea in scrinio eius hac de re sermo formatus: sed deterritum putant, ne prius, quam in forum perveniret, discerperetur. Sic cogitatione in posterum diem dilata, ad mediam fere noctem excitatus, ut comperit stationem militum recessisse, profiluit e lecto, misitque circum amicos. Et quia nihil a quoquam renuntiabatur, ipse cum paucis hospitia singulorum adiit. Verum clausis omnium foribus, respondente nullo, in cubiculum rediit, unde iam et custodes diffugerant, direptis etiam stragulis, amota et pyxide veneni. Ac statim Spicillum mirmillonem, vel quemlibet alium percussorem, cuius manu periret, requisivit. Et nemine reperto: *Ergo ego*, inquit, *nec amicum habeo, nec inimicum?* procurritque, quasi praecipitaturus se in Tiberim.

XLVIII. Sed revocato rursus impetu, aliquid secretioris latebrae ad colligendum animum desideravit: et offerente Phaonte liberto suburbanum suum, inter Salariam et Nomentanam viam circa quartum miliarium, ut erat nudo pede atque tunicatus, paenulam obsolei coloris superinduit: adopertoque capite, et ante faciem obtento sudario, equum inscendit, quatuor solis comitantibus, inter quos et Sporus erat. Statimque tremore terrae, et fulgure adverso pavefactus, audiit ex proximis castris clamorem militum, et sibi adversa, et Galbae prospera ominantium: etiam ex obviis viatoribus quendam dicentem, *Hi*

Neronem persequuntur : alium sciscitantem, *Ecquid in urbe novi de Nerone?* Equo autem odore abiecti in via cadaveris consternato, detecta facie agnitus est a quodam missicio praetoriano, et salutatus. Ut ad devtriculum ventum est, dimissis equis inter fruticeta ac vepres, per arundineti semitam aegre, nec nisi strata sub pedibus veste, ad adversum villae parietem evasit. Ibi hortante eodem Phaonte, ut interim in specum egestae harenae concederet, negavit, *se vivum sub terram iturum* : ac parumper commoratus, dum clandestinus ad villam introitus pararetur, aquam ex subiecta lacuna poturus manu hausit, et, *Haec est*, inquit, *Neronis decocta*. Dein, divulsa sentibus paenula, traiectos surculos rasit : atque ita quadrupes per angustias effossae cavernae receptus in proximam cellam, decubuit super lectum, modica culcita, vetere pallio strato instructum. Fameque interim et siti interpellante, panem quidem sordidum oblatum aspernatus est, aquae autem tepidae aliquantulum bibit.

XLIX. Tunc unoquoque hinc inde instante, ut quam primum se impendentibus contumeliis eriperet, scrobem coram fieri imperavit, dimensus ad corporis sui modulum : componique simul, si qua invenirentur, frustra marmoris, et aquam simul ac ligna conferri, curando mox cadaveri, flens ad singula, atque identidem distitans : *Qualis artifex pereo!* Inter moras perlatos a cursore Phaontis codicillos praeripuit, legitque, *Se hostem a senatu iudicatum, & quaeri, ut puniatur more maiorum* : interrogavitque, quale id genus esset poenae. Et cum comperisset,

nudi hominis cervicem inferi furcae, corpus virgis ad necem caedi: conterritus, duos pugiones, quos secum extulerat, arripuit; tentataque utriusque acie, rursus condidit, causatus, *Nondum adesse fatalem horram*. Ac modo Sporum hortabatur, ut lamentari ac plangere inciperet: modo orabat, ut se aliquis ad mortem capeffendam exemplo iuvaret: interdum segnitiam suam his verbis increpabat: *Vivo deformiter ac turpiter: οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει. νήθειν δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις. ἄγε ἔγειρε σεαυτὸν*. Iamque equites appropinquabant, quibus praeceptum erat, ut vivum eum attraherent. Quod ut sensit, trepidanter effatus,

Ἴππων μὲν ἀκυρόδων ἀμφὶ κτύπος οὐατα βάλλει,

ferrum iugulo adegit, iuvante Epaphroditō, a libellis. Semianimisque adhuc, irrumpenti centurioni, et paenula ad vulnus apposita, in auxilium se venisse simulanti, non aliud respondit, quam, *Sero*, et *Haec est fides*. Atque in ea voce defecit, exstantibus rigentibusque oculis usque ad horrorem formidinemque visentium. Nihil prius aut magis a comitibus exegerat, quam ne potestas cuiquam capitis sui fieret: sed ut, quoquo modo, totus cremaretur. Permisit hoc Icelus Galbae libertus, non multo ante vinculis exsolutus, in quae primo tumultu coniectus fuerat.

L. Funeratus est impensa ducentorum millium, stragulis albis auro intextis, quibus usus Kalendis Ianuarii fuerat. Reliquias Ecloge et Alexandria nutrices, cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt, quod prospicitur e campo Martio, impositum colli horrosum. In eo monu-

mento folium Porphyretici marmoris, superstante Lunensi ara, circumseptum est lapide Thasio.

LI. Statura fuit paene iusta, corpore maculoso et foedo, sufflavo capillo, vultu pulchro magis, quam venusto, oculis caesiis et hebetioribus, cervice obesa, ventre proiecto, gracillimis cruribus, valetudine prospera. Nam, qui luxuriae immoderatissimae esset, ter omnino per quatuordecim annos languit; atque ita, ut neque vino, neque consuetudine reliqua abstineret. Circa cultum habitumque adeo pudendus, ut comam semper in gradus formatam, peregrinatione Aethiaca etiam pone verticem summisserit: ac plerumque synthesinam indutus, ligato circum collum sudario prodierit in publicum, sine cinctu, discalceatus.

LII. Liberales disciplinas omnes fere puer attigit. sed a philosophia eum mater avertit, monens, imperaturo contrariam esse: a cognitione veterum oratorum Seneca praeceptor, quo diutius in admiratione sui desineret. Itaque ad poeticam pronus, carmina libenter ac sine labore composuit: nec, ut quidam putant, aliena pro suis edidit. Venere in manus meas pugillares libellique, cum quibusdam notissimis versibus ipsius chirographo scriptis: ut facile appareret, non translatos, aut dictante aliquo exceptos, sed plane quasi a cogitante atque generante exaratos; ita multa et deleta, et inducta, et superscripta inerant.

LIII. Habuit et pingendi, fingendique maxime, non mediocri studium. Maxime autem popularitate efferebatur, omnium aemulus, qui quoquo modo animum vulgi moverent. Exiit opinio, post scenicas

coronas proximo lustro descensurum eum ad Olympia inter athletas. Nam luctabatur assidue : nec aliter certamina gymnica Graecia tota spectaverat, quam brabeutarum more in stadio humi assidens, ac si qua paria longius recessissent, in medium manibus suis protrahens. Destinaverat etiam, quia Apollinem cantu, Solem aurigando aequiparare existimaretur, imitari et Herculis facta. Praeparatumque leonem aiunt, quem vel clava, vel brachiorum nexibus, in Amphitheatri arena spectante populo nudus elideret.

LIV. Sub exitu quidem vitae palam voverat, si sibi incolumis status permansisset, proditurum se partae victoriae ludis, etiam hydraulam, et choraulam, et utricularium, ac novissimo die histrionem, saltaturumque Virgilii Turnum. Et sunt, qui tradant, Paridem histrionem occisum ab eo, quasi gravem adversarium.

LV. Erat illi aeternitatis perpetuaeque famae cupido, sed inconsulta. Ideoque multis rebus ac locis, vetere appellatione detracta, novam induxit ex suo nomine. Mensem quoque Aprilem Neroneum appellavit. Destinaverat et Romam Neropolim nuncupare.

LVI. Religionum usquequaque contemtor, praeter unius deae Syriae. Hanc mox ita sprexit, ut urina contaminaret; alia superstitione captus, in qua sola pertinacissime haesit. Siquidem icunculam puellarem, cum quasi remedium insidiarum a plebeio quodam et ignoto muneri accepisset, detecta confestim coniuratione, pro summo numine trinisque in die sacrificiis colere perseveravit : volebatque credi, monitione eius futura praenosceret. Ante paucos quam peri-

ret menses, attendit ex extispicio, nec unquam litavit.

LVII. Obiit secundo et trigésimo aetatis anno, die, quo quondam Octaviam interemerat: tantumque gaudium publice praebuit, ut plebs pileata tota urbe discurreret. Et tamen non defuerunt, qui per longum tempus vernis aestivisque floribus tumulum eius ornarent: ac modo imagines praetextatas in Rostris proferrent, modo edicta, quasi viventis, et brevi magno inimicorum malo reversuri. Quin etiam Vologesus Parthorum rex, missis ad senatum legatis de instauranda societate, hoc etiam magnopere oravit, ut Neronis memoria coleretur. Denique, cum post viginti annos adolescente me exstitisset conditionis incertae, qui se Neronem esse iactaret, tam favorable nomen eius apud Parthos fuit, ut vehementer adiutus, et vix redditus sit.

100

1. *Chlorophyll a* (Chl *a*)

1. *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.

...and the fact that the *Journal* is a journal of the American Psychological Association, the largest and most influential of the professional organizations in the field of psychology, is a source of great strength and authority.

Figure 1. The effect of the concentration of the *Agrobacterium* suspension on the transformation efficiency of *Agrobacterium* strains. The concentration of the *Agrobacterium* suspension was 10⁶ cells/ml (A), 10⁷ cells/ml (B), 10⁸ cells/ml (C), and 10⁹ cells/ml (D). The concentration of the *Agrobacterium* suspension was 10⁶ cells/ml (A), 10⁷ cells/ml (B), 10⁸ cells/ml (C), and 10⁹ cells/ml (D).

1. *Staphylococcus aureus* (1000)

[illegible]

C. S U E T O N I I
T R A N Q U I L L I
S E R. S U L P I C I U S
G A L B A.

1911

1912

1913

1914

C. S U E T O N I I

T R A N Q U I L L I

S E R. S U L P I C I U S

G A L B A.

C A P U T I.

PROGENIES Caesarum in Nerone defecit: quod futurum, compluribus quidem signis, sed vel evidentissimis duobus, apparuit. Liviae olim post Augusti statim nuptias Veientanum suum reviventi, praerervolans aquila, gallinam albam, ramulum lauri rostro tenentem, ita ut rapuerat, demisit in gremium: cumque nutrirī alitem, pangi ramulum placuisset, tanta pullorum suboles provenit, ut hodie quoque ea villa *ad Gallinas* vocetur; tale vero lauretum, ut triumphaturi Caesares inde laureas decerperent: fuitque mos triumphantibus, alias confestim eodem loco pangere: et observatum est, sub cuiusque obitum, arborem ab ipso institutam, elanguisse. Ergo novissimo Neronis anno, et silva omnis exaruit radicitus, et, quidquid ibi gallinarum erat, interit: ac subinde tacta de coelo Caesarum aede, capita omnibus simul

statuis deciderunt ; Augusti etiam sceptrum e manibus excussum est.

II. Neroni Galba successit, nullo gradu contingens Caesarum domum : sed haud dubie nobilissimus, magnaue et vetere prosapia : ut qui statuarum titulis PRONEPOTEM se Q. CATULI CAPITOLINI semper adscripserit : Imperator vero etiam stemma in atrio proposuerit, quo paternam originem ad Iovem, maternam ad Pasiphaen Minois uxorem referret.

III. Imagines et elogia universi generis exsequi longum est : familiae breviter attingam. Qui primus Sulpiciorum cognomen Galbae tulit, cur, aut unde traxerit, ambigitur. Quidam putant, quod oppidum Hispaniae, frustra diu oppugnatum, illitis demum galbano facibus succenderit : alii, quod in diuturna valetudine galbeo, id est, remediis lana involutis assidue uteretur : nonnulli, quod praepinguis fuerit visus, quem *galbam* Galli vocant : vel contra, quod tam exilis, quam sunt animalia, quae in esculis nascuntur, appellanturque *galbae*. Familiam illustravit Ser. Galba consularis, et temporum suorum eloquentissimus : quem tradunt, Hispaniam ex praetura obtinentem, XXX Lusitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriathini belli causam existisse. Eius nepos, ob repulsam consulatus infensus Iulio Caesari, cuius legatus in Gallia fuerat, conspiravit cum Cassio et Bruto : propter quod Pedia lege damnatus est. Ab hoc sunt Imperatoris Galbae avus et pater. Avus clarior studiis, quam dignitate : non enim egressus praeturae gradum, multiplicem nec incuriosam historiam

edidit. Pater consulatu functus, quanquam brevi corpore, atque etiam gibber, modicaeque in dicendo facultatis, causas industrie actitavit. Uxores habuit Mummiam Achaicam, neptem Catuli, proneptem L. Mummii, qui Corinthum excidit; item Liviam Ocellinam; ditem admodum et pulchram. a qua tamen nobilitatis causa appetitus ultro existimatur, et aliquanto enixius, postquam subinde instanti vitium corporis secreto posita veste detexit, ne quasi ignaram fallere videretur. Ex Achaica liberos, Caium et Servium procreavit. Quorum maior Caius attritis facultatibus urbe cessit: prohibitusque a Tiberio fortiri anno suo proconsulatum, voluntaria morte obiit.

IV. Ser. Galba Imperator, M. Valerio Messalla, Cn. Lentulo, Consulibus natus est, IX Kalendas Ianuarii, in villa colli superposita, prope Terracinam, sinistrorsum Fundos petentibus. Adoptatus a noverca sua, Livii nomen, et Ocellae cognomen assumpsit, mutato praenomine. Nam et Lucium mox pro Servio usque ad tempus imperii usurpavit. Constat, Augustum puero adhuc, salutanti se inter aequales; apprehensa buccula dixisse, καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρέψῃ. Sed et Tiberius, cum comperisset imperaturum eum, verum in senecta: *Vivat sane*, ait, *quando id ad nos nihil pertinet.* Avo quoque eius fulgur procuranti, cum exta de manibus aquila rapuisset, et in frugiferam quercum contulisset, summum sed serum imperium portendi familiae, responsum est. Et ille irridens, *Sane*, inquit, *cum mula pererit.* Nihil aequae postea Galbam tentantem res no-

vas confirmavit, quam mulae partus: ceterisque ut obscenum ostentum abhorrentibus, solus pro laetissimo accepit, memor sacrificii, dictique avi. Sumta virili toga, somniavit fortunam dicentem, *Stare se ante fores defessam, & nisi ocius reciperetur, cuicumque obvio praedae futuram*. Utque evigilavit aperto atrio, simulacrum aeneum Deae cubitali maius iuxta limen invenit: idque gremio suo Tusculum, ubi aestivare consueverat, avexit: et in parte aedium consecratum, mensuris deinceps supplicationibus et pervigilio anniversario coluit. Quanquam nondum aetate constanti, veterem civitatis, exoletumque morem, ac tantum in domo sua haerentem, obstinatissime retinuit: ut liberti servique bis die frequentes adessent, ac mane salvere, vesperi valere sibi singuli dicerent.

V. Inter liberales disciplinas attendit et iuri. Dedit et matrimonio operam: verum, amissa uxore Lepida, duobusque ex ea filiis, remansit in coelibatu, neque sollicitari ulla conditione amplius potuit, ne Agrippinae quidem, viduae morte Domitii, quae maritum quoque adhuc nec dum coelibem Galbam, adeo omnibus sollicitaverat modis, ut in conventu matronarum correpta iurgio, atque etiam manu pulsata sit a matre Lepidae. Observavit ante omnes Liviam Augustam: cuius et vivae gratia plurimum valuit, et mortuae testamento paene ditatus est: sesterium namque quingenties cum praecipuum inter legatarios habuisset, quia notata, non perscripta erat summa, herede Tiberio legatum ad quingenta revocante, ne haec quidem accepit.

VI. Honoribus ante legitimum tempus initis, praetor commissione ludorum Floralium, novum spectaculi genus, elephantos funambulos, edidit: exin provinciae Aquitaniae anno fere praefuit: mox consulum per sex menses ordinarium gessit. Evenitque, ut in eo ipse Cn. Domitio patri Neronis, ipsi Salvius Otho pater Othonis succederet, velut praefagium insequentis casus, quo medius inter utriusque filios exstitit Imperator. A Caio Caesare, Gaetulico substitutus, postridie quam ad legiones venit, solenni forte spectaculo plaudentes inhibuit, data tessera, *ut manus paenulis continerent*. Statimque per castra iactatum est,

Disce miles militare, Galba est, non Gaetulicus.

Pari severitate interdixit commeatus peti. Veteranum ac tironem militem opere assiduo corroboravit: matureque barbaris, qui iam in Galliam usque proruperant, coercitis, praesenti quoque Caio talem et se et exercitum approbavit, ut inter innumeras contractasque ex omnibus provinciis copias, neque testimonium, neque praemia ampliora ulli perciperent: ipse maxime insignis, quod campestem decursionem scuto moderatus, etiam ad effedum Imperatoris per viginti passuum millia cucurrit.

VII. Caede Caii nuntiata, multis ad occasionem stimulantibus, quietem praetulit. Per hoc gratissimus Claudio, receptusque in cohortem amicorum, tantae dignationis est habitus, ut cum subita ei valetudo, neque adeo gravis, incidisset, dilatus sit expeditionis Britannicae dies. Africam pro consule biennio obti-

nuit, extra sortem electus ad ordinandam provinciam, et intestina diffensione, et barbarorum tumultu inquietam. Ordinavitque magna severitatis ac iustitiae cura, etiam in parvulis rebus. Militi, qui per expeditionem annona arctissima residuum cibarium tritici modium centum denariis vendidisse arguebatur, vetuit, simulatque indigere cibo coepisset, a quoquam operam ferri: et is fame extabuit. At in iure dicendo, cum de proprietate iumenti quaeretur, levibus utrimque argumentis, et testibus, ideoque difficili coniectura veritatis, ita decrevit, ut ad lacum, ubi adaquari solebat, duceretur capite involuto, atque ibidem revelato, eius esset, ad quem sponte se a potu recepisset.

VIII. Ob res, et tunc in Africa, et olim in Germania gestas, ornamenta triumphalia accepit, et sacerdotium triplex, inter quindecim viros sodalesque Titios, item Augustales, cooptatus: atque ex eo tempore, prope ad medium Neronis principatum, in secessu plurimum vixit: ne ad gestandum quidem unquam iter ingressus, quam ut secum vehiculo proximo decies sestertium in auro efferret, donec in oppido Fundis moranti Hispania Tarraconensis oblata est. Acciditque, ut cum provinciam ingressus sacrificaret intra aedem publicam, puero e ministris acerram tenenti, capillus repente toto capite canesceret. Nec defuerunt, qui interpretarentur, significari rerum mutationem, successurumque iuveni senem: hoc est, ipsum Neroni. Non multo post in Cantabriae lacum fulmen decidit: repertaeque sunt duodecim secures, haud ambiguum summi Imperii signum.

IX. Per octo annos varie et inaequabiliter provinciam rexit. Primo acer, vehemens, et in coërendis quidem delictis vel immodicus. Nam et numulario non ex fide versanti pecunias, manus amputavit, mensaeque eius affixit, et tutorem, quod pupillum, cui substitutus heres erat, veneno necasset, cruce affecit: implorantique leges, et civem Romanum se testificantem, quasi solatio et honore aliquo poenam levaturus, mutari, multoque praeter ceteras altiore et dealbatam statui crucem iussit. Paulatim in desidiam segnitiei que conversus est, ne quid materiae praeberet Neroni: et, ut dicere solebat, *Quod nemo rationem otii sui reddere cogeretur*. Carthagine nova conventum agens, tumultuari Gallias comperit, Legato Aquitaniae auxilia implorante. Supervenerunt Vindicis literae, hortantis, *Ut humano generi assertorem ducemque se accommodaret*. Nec diu cunctatus, conditionem, partim metu, partim spe, recepit. Nam et mandata Neronis de nece sua ad procuratores clam missa prehenderat: et confirmabatur, cum secundis auspiciis, et ominibus, tum virginis honestae vaticinatione, tanto magis, quod eadem illa carmina sacerdos Iovis Cluniae ex penetrali, somnio monitus eruerat, ante ducentos annos similiter a fatidica puella pronuntiata. Quorum carminum sententia erat, *Oriturum quandoque ex Hispania principem dominumque rerum*.

X. Igitur cum quasi manumissioni vacaturus conscendisset tribunal, propositis ante se damnatorum occisorumque a Nerone quam plurimis imaginibus, et adstante nobili puero, quem exsulantem e proxima

Baleari insula, ob id ipsum acciverat, deploravit temporum statum, consalutatusque IMPERATOR, *legatum se Senatus ac populi Romani professus est*. Dein, iustitio indicto, e plebe quidem provinciae legiones et auxilia conscripsit, super exercitum veterem legionis unius, duarumque alarum, et cohortium trium: atque primoribus, prudentia atque aetate praestantibus, velut instar senatus, ad quos de maiore re, quoties opus esset, referretur, instituit. Delegit et equestris ordinis iuvenes, qui, manente anulorum aureorum usu, Evocati appellarentur, excubiasque circa cubiculum suum vice militum agerent. Etiam per provincias edicta dimisit, auctor singulis universisque conspirandi simul, et ut, qua posset quisque opera, communem causam iuvarent. Per idem fere tempus in munitione oppidi, quod sedem bello delegerat, repertus est anulus opere antiquo, sculptura gemmae Victoriæ cum tropaeo exprimente. Ac subinde Alexandrina navis Dertosam appulit, armis onusta, sine gubernatore, sine nauta ac vectore ullo: ut nemini dubium esset, iustum piūque, et faventibus diis, bellum suscipi; cum repente ex inopinato propere cuncta turbata sunt. Alarum altera castris appropinquantem, poenitentia mutati sacramenti, destituere conata est, aegreque retenta in officio: et servi, quos a liberto Neronis ad fraudem praeparatos muneri acceperat, per angiportum in balneas transeuntem paene interemerunt; nisi cohortantibus invicem, ne occasionem omitterent, interrogatisque, de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu confessio esset.

XI. Accessit ad tanta discrimina mors Vindicis,

qua maxime consternatus, destituroque similis, non multum absuit, quin vitae renuntiaret. Sed supervenientibus ab urbe nuntiis, ut occisum Neronem, cunctosque in verba sua iurasse cognovit: deposita LEGATI, suscepit CAESARIS appellationem. Iterque ingressus est paludatus, ac dependente a cervicibus pugione ante pectus; nec prius usum togae recuperavit, quam oppressis, qui novas res moliebantur, praefecto praetorii Nymphidio Sabino, Romae; in Germania, Fonteio Capitone; in Africa, Clodio Macro, legatis.

XII. Praecefferat de eo fama saevitiae simul atque avaritiae: quod civitates Hispaniarum Galliarumque, quae cunctantius sibi accesserant, gravioribus tributis, quasdam etiam murorum destructione, punisset; et praepositos procuratoresque supplicio capitis affecisset cum coniugibus ac liberis; quodque oblatam a Tarraconensibus e vetere templo Iovis coronam auream librarum quindecim conflasset, ac tres uncias, quae ponderi deerant, iussisset exigi. Ea fama et confirmata et aucta est, ut primum urbem introiit. Nam cum classarios, quos Nero ex remigibus iustos milites fecerat, redire ad pristinum statum cogeret: recusantes, atque insuper aquilam et signa pertinacius flagitantes, non modo immisso equite disiecit, sed decimavit etiam. Item Germanorum cohortem, a Caesaribus olim ad custodiam corporis institutam, multisque experimentis fidelissimam, dissolvit, ac sine ullo commodo remisit in patriam; quasi Cn. Dolabellae, iuxta cuius hortos tendebat, prionem. Illa quoque, verene an falso, per ludibrium iactabantur,

apposita lautiore coena ingemuisset eum. Et ordinario quidem dispensatori, breviarium rationum offerenti, paropsidem leguminis pro sedulitate ac diligentia porrexisset. Cano autem choraulae, mire placenti, denarios quinque donasse, prolatos manu sua e pecularibus loculis suis.

XIII. Quare adventus eius non perinde gratus fuit: idque proximo spectaculo apparuit. Siquidem Atellanis notissimum canticum exorsis, *Venit io Simus a villa*: cuncti simul spectatores consentiente voce reliquam partem retulerunt, ac saepius versu repetito egerunt.

XIV. Maiore adeo et favore et auctoritate adeptus est, quam gessit, Imperium: quanquam multa documenta egregii principis daret: sed nequaquam tam grata erant, quam invisa, quae secus fierent. Regebatur trium arbitrio, quos una et intra palatium habitantes, nec unquam non adhaerentes, paedagogos vulgo vocabant. Hi erant T. Vinus legatus eius in Hispania, cupiditatis immensae: Cornelius Laco, ex assessore praefectus praetorii, arrogantia focior et intolerabilis: libertus Icelus, paulo ante anulis aureis et Martiani cognomine ornatus, ac iam summi equestris gradus candidatus. His diverso vitiorum genere grassantibus, adeo se abutendum permisit et tradidit, ut vix sibi ipse constaret: modo acerbior parciorque, modo remissior ac negligentior, quam conveniret principi electo, atque illius aetatis. Quosdam claros ex utroque ordine viros, suspicione minima inauditos condemnavit. Civitatem Romanam raro dedit. Iura trium liberorum vix uni atque alteri:

ac ne his quidem, nisi ad certum praefinitumque tempus. Iudicibus sextam decuriam adiici precantibus, non modo negavit, sed etiam concessum a Claudio beneficium, ne hieme initioque anni ad iudicandum evocarentur, eripuit.

XV. Existimabatur etiam senatoria et equestria officia biennii spatio determinaturus, nec daturus, nisi invitis ac recusantibus. Liberalitates Neronis non plus decimis concessis, per quinquaginta equites Romanos ea conditione revocandas curavit exigendasque, ut et, si quid scenici aut xyfici donatum olim vendidissent, auferretur emtoribus, quando illi absumpto pretio solvere nequirent. At contra, nihil non per comites atque liberos pretio addici, aut donari gratia passus est, vectigalia, immunitates, poenas innocentium, impunitates noxiorum. Quin etiam, populo Romano deposcente supplicium Haloti et Tigillini, solos ex omnibus Neronis emissariis vel maleficientissimos incolumes praestitit: atque insuper Halotum procuratione amplissima ornavit. Pro Tigillino etiam saevitiae populum increpuit edicto.

XVI. Per haec prope universis ordinibus offensus, vel praecipua flagrabat invidia apud milites. Nam cum in verba eius absentis iurantibus donativum grandius solito praepositi pronuntiassent, neque ratam rem habuit, et subinde iactavit, *legere se militem, non emere consueſſe*. Atque eo quidem nomine omnes, qui ubique erant, exacerbavit. Ceterum praetorianos etiam metu et indignitate commovit, removens subinde plerosque ut suspectos, et Nymphidii socios. Sed maxime fremebat superioris Germaniae

exercitus, fraudari se praemiis navatae adversus Gallos et Vindicem operae. Ergo primi obsequium rumpere ausi, Kalendis Ianuarii adigi sacramento, nisi in nomen senatus, recusarunt: statimque legationem ad praetorianos cum mandatis destinaverunt, *displacere Imperatorem in Hispania factum: eligerent ipsi, quem cuncti exercitus comprobarent.*

XVII. Quod ut nuntiatum est, despectui esse non tam senectam suam, quam orbitatem ratus, Pisonem Frugi Licinianum, nobilem egregiumque iuvenem, ac sibi olim probatissimum, testamentoque semper in bona et nomen adscitum, repente e media salutantium turba apprehendit: filiumque appellans, perduxit in castra, ac pro concione adoptavit; ne tunc quidem donativi ulla mentione facta. Quo faciliorem occasionem M. Salvio Othoni praebeuit perficiendi conata, intra sextum adoptionis diem.

XVIII. Magna et assidua monstra iam inde a principio exitum ei, qualis evenit, portenderant. Cum per omne iter dextra sinistraque oppidatim victimae caederentur, taurus, securis ictu consternatus, rupto vinculo effedum eius invasit; elatisque pedibus totum cruore perfudit: ac descendentem spiculator impulsu turbae lancea prope vulneravit. Urbem quoque, et deinde Palatium ingressum excepit terrae tremor, et assimilis quidam mugitui sonus. Secuta sunt aliquanto maiora et tristiora. Monile margaritis gemmisque confertum ad ornandam Fortunam suam Tusculanam, ex omni gaza secreverat: id repente, quasi augustiore dignius loco, Capitolinae Veneri dedicavit: ac proxima nocte somniavit speciem Fortunae querentis,

fraudatam se dono destinato, minantisque, erepturam et ipsam quae dedisset. Cumque exterritus, luce prima ad expiandum somnium, praemissis qui rem divinam appararent, Tusculum excucurrisset, nihil invenit, praeter tepidam in ara favillam, atratumque iuxta fenem in catino vitreo thus tenentem, et in calice fictili merum. Observatum etiam est, Kalendis Ianuariis sacrificanti coronam de capite excidisse : auspici pullos avolasse : adoptionis die neque milites allocuturo castrensem sellam de more positam pro Tribunali, oblitis ministris, et in senatu curulem perverse collocatam.

XIX. Prius vero, quam occideretur, sacrificantem mane haruspex identidem monuit, caveret periculum : non longe percussores abesse. Haud multo post cognoscit teneri castra ab Othone : ac plerisque, ut eodem quam primum pergeret, suadentibus, (posse enim auctoritate et praesentia praevalere) nihil amplius, quam continere se, statuit ; et legionariorum firmare praesidiis, qui multifariam diverseque tendebant. Loricam tamen induit lintheam, quanquam haud dissimulans, parum adversus tot mucrones profuturam. Sed extractus rumoribus falsis, quos conspirati, ut eum in publicum elicerent, de industria dissipant, paucis temere affirmantibus transactum negotium, oppressos qui tumultuarentur, advenire frequentes ceteros gratulabundos, et in omne obsequium paratos ; his ut occurreret, prodiit tanta fiducia, ut militi cuidam, occisum a se Othonem glorianti, *Quo auctore?* responderit, atque in Forum usque processit. Ibi equites, quibus mandata caedes

erat, cum per publicum dimota paganorum turba equos adegissent, viso procul eo, parumper restiterunt: deinde rursus incitati, desertum a suis contrucidarunt.

XX. Sunt, qui tradant, ad primum tumultum proclamasse eum, *Quid agitis, commilitones? ego vester sum, & vos mei*: donativum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtulisse ultro iugulum: et, *ut hoc agerent, ac ferirent, quando ita videretur*, hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neque praesentium quenquam opem Imperatori ferre conatum: et omnes, qui arcefferentur, sprevisse nuntium, excepta Germanicianorum vexillatione. Hi, ob recens meritum, quod se aegros et invalidos magnopere fovisset, in auxilium advolavere: sed serius, itinere devio per ignorantiam locorum retardati. Iugulatus est ad lacum Curtii, ac relictus ita uti erat, donec gregarius miles a frumentatione rediens, abiecto onere caput ei amputavit. Et quoniam capillo prae calvitie arripere non poterat, in gremium abdidit. Mox, inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis caloniibusque donavit: qui hasta suffixum, non sine ludibrio circum castra portarunt, acclamantes identidem, *Galba cupide fruaris aetate tua*: maxime irritati ad talem iocorum petulantiam, quod ante paucos dies exierat in vulgus, laudanti cuidam formam suam, ut adhuc floridam et vegetam, respondisse eum, *ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστιν*. Ab his Patrobii Neroniani libertus, centum aureis redemptum, eo loco, ubi iussu Galbae animadversum in patronum suum fuerat, abiecit. Sero tandem dispensator Argius, et hoc, et ce-

terum truncum in privatis eius hortis Aureliae viae sepulturae dedit.

XXI. Statura fuit iusta, capite praecalvo, oculis caeruleis, adunco naso, manibus pedibusque articulari morbo distortissimis: ut neque calceum perpeti, neque libellos evolvere, aut tenere omnino valeret. Excreverat etiam in dexteriore latere eius caro, praependebatque adeo, ut aegre fascia substringeretur.

XXII. Cibi plurimi traditur, quem tempore hiberno etiam ante lucem capere consuevit: inter coenam vero usque eo abundantis, ut congestas super manus reliquias circumferri iuberet, spargique ad pedes stantibus: libidinis in mares pronioris, et eos non nisi praeduros, exoletosque. Ferebant, in Hispania Icelum e veteribus concubinis, de Neronis exitu nuntiantem, non modo arctissimis osculis palam exceptum ab eo, sed ut sine mora velleretur, oratum, atque seductum.

XXIII. Periit tertio et septuagesimo aetatis anno, Imperii mense septimo. Senatus, ut primum licitum fuit, statuam ei decreverat, rostratae columnae superstantem, in parte Fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus abolevit, percussiores sibi ex Hispania in Iudaeam submisisse opinatus.

C. S U E T O N I I
T R A N Q U I L L I
M. S A L V I U S O T H O.

C. S U E T O N I I

T R A N Q U I L L I

M. S A L V I U S O T H O .

C A P U T I.

MAIORES Othonis orti sunt oppido Ferentino, familia vetere et honorata, atque ex principibus Etruriae. Avus M. Salvius Otho, patre equite Romano, matre humili, incertum an ingenua, per gratiam Liviae Augustae, in cuius domo creverat, senator est factus, nec praeturae gradum excessit. Pater L. Otho, materno genere praeclaro, multarum et magnarum propinquitatum, tam carus, tamque non absimilis facie Tiberio principi fuit, ut plerique procreatum ex eo crederent. Urbanos honores, proconsulatum Africae, et extraordinaria imperia, severissime administravit. Ausus etiam est in Illyrico milites quosdam, quod motu Camilli ex poenitentia praepositos suos, quasi defectionis adversus Claudium auctores, occiderant, capite punire, et quidem ante principia, se coram: quamvis ob id ipsum promotos in ampliorem gradum a Claudio sciret. Quo facto, sicut gloriam auxit, ita gratiam minuit: quam tamen mature recuperavit, detecta equitis Romani

fraude, quem prodentibus servis necem Claudio parare compererat. Namque et senatus honore rarissimo, statua in Palatio posita, profecutus est eum: et Claudius allectum inter patricios collaudans amplissimis verbis, hoc quoque adiecit: *Vir, quo meliores liberos habere ne opto quidem.* Ex Albia Terentia splendida femina duos tulit filios, L. Titianum, et minorem Marcum cognominem sibi. Tulit et filiam, quam vixdum nubilem Druso Germanici filio despondit.

II. Otho Imperator IV Kalendas Maii natus est, Camillo Arruntio, Domitio Aenobarbo, Consulibus. A prima adolescentia prodigus ac procax, adeo ut saepe flagris obiurgaretur a patre. Ferebatur et vagari noctibus solitus, atque invalidum quemque obviorum, vel potulentum corripere, ac distento sago impositum in sublime iactare. Post patris deinde mortem, libertinam aulicam gratiosam, quo efficacius coleret, etiam diligere simulavit, quamvis anum, ac paene decrepitam. Per hanc insinuatus Neroni, facile summum inter amicos locum tenuit congruentia morum, ut vero quidam tradunt, et consuetudine mutui stupri: ac tantum potentia valuit, ut damnatum repetundis consularem virum, ingens praemium pactus, prius quam plane restitutionem ei impetrasset, non dubitaret in senatum ad agendas gratias introducere.

III. Omnium autem consiliorum secretorumque particeps, die quem Nero necandae matri destinaverat, ad avertendas suspiciones coenam utrique exquisitissimae comitatus dedit, Item Poppaeam Sa-

binam, tunc adhuc amicam eius, abductam marito, demandatamque interim sibi, nuptiarum specie recepit. Nec corrupisse contentus, adeo dilexit, ut ne rivalem quidem Neronem aequo tulerit animo. Creditur certe, non modo missos ad arcessendam non recepisse, sed ipsum etiam exclusisse quondam proforibus adstantem, miscentemque frustra minas et preces, ac depositum reposcentem. Quare diducto matrimonio, sepositus est per causam legationis in Lusitaniam. Id satis visum, ne poena acrior minus omnem divulgaret: qui tamen sic quoque hoc disticho enotuit:

Cur Otho mentito sit, quaeritis, exsul honore?

Uxoris moechus coeperat esse suae.

Provinciam administravit quaestorius per decem annos, moderatione atque abstinentia singulari.

IV. Ut tandem ultionis occasio data est, conatibus Galbae primus accessit: eodemque momento et ipse spem Imperii cepit, magnam quidem ex conditione temporum, sed aliquanto maiorem ex affirmatione Seleuci mathematici. Qui, cum eum olim superstitem Neroni fore spondisset, tunc ultro inopinatus advenerat, imperaturum quoque brevi repromittens. Nullo igitur officii aut ambitionis in quenquam genere omisso, quoties coena principem acciperet, aureos excubanti cohorti viritim dividebat: nec eo minus alium alia via militem demerebatur. Cuidam etiam de parte finium cum vicino litiganti, adhibitus arbiter, totum agrum redemit emancipavitque: ut iam vix ullus esset, qui non et

sentiret et praedicaret, solum successione Imperii dignum.

V. Speraverat autem fore, ut adoptaretur a Galba: idque in dies expectabat. Sed postquam, Pisone praelato, spe decidit, ad vim conversus est: instigante super animi dolorem etiam magnitudine aeris aliepi. Neque enim dissimulabat, *Nisi principem, se stare non posse: nihilque referre, ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet.* Ante paucos dies fervero Caesaris pro impetrata dispensatione decies sestertium expresserat. Hoc subsidium tanti coepti fuit. Ac primo quinque spiculatoribus commissa est res, deinde decem aliis, quos singuli binos produxerant: omnibus dena sestertia repraesentata, et quinquagena promissa. Per hos sollicitati reliqui, nec adeo multi; haud dubia fiducia, in ipso negotio plures affuturos.

VI. Tulerat animus, post adoptionem statim Castra occupare, coenantemque in Palatio Galbam aggredi: sed obstitit respectus cohortis, quae tunc excubabat, ne oneraretur invidia, quod eiusdem statione et Caius fuerat occisus, et desertus Nero. Medium quoque tempus religio et Seleucus exemit. Ergo destinata die, praemonitis consciis, ut se in foro sub aede Saturni ad Milliarium aureum operirentur, mane Galbam salutavit, utque consueverat, osculo exceptus; etiam sacrificanti interfuit, audivitque praedicta haruspiciis. Deinde liberto adesse architectos nuntiante, quod signum convenerat, quasi vae-nalem domum inspecturus abscessit: proripuitque se postica parte Palatii ad constitutum. Alii febrem simulasse aiunt, eamque excusationem proximis man-

dasse, si quaereretur. Tunc abditus propere muliebri sella, in Castra contendit: ac deficientibus lecticariis, cum descendisset, cursumque cepisset, laxato calceo restitit, donec omissa mora succollatus, et a praesente comitatu IMPERATOR consalutatus, inter faustas acclamationes strictosque gladios ad principia devenit; obvio quoque non aliter, ac si conscius et particeps foret, adhaerente. Ibi missis, qui Galbam et Pisonem trucidarent, ad conciliandos pollicitationibus militum animos nihil magis pro concione restatus est, quam, *Id demum se habiturum, quod sibi ipsi reliquissent.*

VII. Deinde vergente iam die ingressus senatum, positaque brevi oratione, quasi raptus de publico, et suscipere Imperium vi coactus, gesturusque communi omnium arbitrio, Palatium petit. Ac super ceteras gratulantium adulantiumque blanditias, ab infima plebe appellatus NERO, nullum indicium recusantis dedit: immo, ut quidam tradiderunt, etiam diplomatum primisque epistolis suis ad quosdam provinciarum Praesides, Neronis cognomen adiecit. Certe et imagines statuasque eius reponi passus est, et procuratores atque libertos ad eadem officia revocavit. Nec quidquam prius pro potestate subscripsit, quam quingenties sestertium ad peragendam Auream domum. Dicitur ea nocte per quietem pavefactus gemitus maximos edidisse: repertusque a concursantibus humi ante lectum iacens, per omnia piaculorum genera manes Galbae, a quo deturbari expellique se viderat, propitiare tentasse: postridie quoque in aur

gurando tempestate orta graviter prolapsum, identidem obmurmurasse :

Τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς.

VIII. Sub idem vero tempus, Germaniciani exercitus in Vitellii verba iurarent. Quod ut comperit, auctor senatui fuit mittendae legationis, quae doceret, electum iam principem, quietem et concordiam suaderet. Et tamen per internuntios ac literas, confortem Imperii, generumque se Vitellio obtulit. Verum haud dubio bello, iamque ducibus et copiis, quas Vitellius praemiserat, appropinquantibus, animum fidemque praetorianorum erga se paene internecone amplissimi ordinis expertus est. Placuerat per classarios arma transferri, remittique navibus. Ea cum in castris sub noctem promerentur, insidias quidam suspicati, tumultum excitaverunt : ac repente omnes, nullo certo duce, in Palatium cucurrerunt, caedem senatus flagitantes : repulsisque tribunorum, qui inhibere tentabant, nonnullis et occisis, sicut erant cruenti, ubinam Imperator esset requirentes, perruperunt in triclinium usque, nec nisi viso destiterunt. Expeditionem autem impigre atque etiam praepropere inchoavit : nulla, ne religionum quidem, cura, sed et motis necdum conditis ancilibus, quod antiquitus infauftum habetur ; et die, quo cultores Deum matris lamentari et plangere incipiunt ; praeterea adversissimis auspiciis. Nam et victima Diti patri caesa litavit ; cum tali sacrificio contraria exta potiora sint. Et primo egressu inundationibus Tiberis retardatus, ad vicesimum etiam

lapidem ruina aedificiorum praecusam viam offendit.

IX. Simili temeritate, quamvis dubium nemini esset, quin trahi bellum oporteret, quando et fame et angustiis locorum urgeretur hostis, quam primum tamen decertare statuit: sive impatiens longioris sollicitudinis, speransque, ante Vitellii adventum profligari plurimum posse: sive impar militum ardori, pugnam deposcentium. Nec ulli pugnae affuit, substititque Brixelli. Et tribus quidem, verum mediocribus proeliis, apud Alpes, circaque Placentiam, et ad Castoris, quod loco nomen est, vicit: novissimo maximoque apud Betriacum fraude superatus est; cum, spe colloquii facta, quasi ad conditionem pacis militibus eductis, ex improvviso, atque in ipsa consalutatione, dimicandum fuisset. Ac statim moriendi impetum cepit: ut multi, nec frustra, opinantur, magis pudore, ne tanto rerum hominumque periculo dominationem sibi asserere perseveraret, quam desperatione ulla, aut diffidentia copiarum: quippe residuis integrisque etiam nunc, quas secum ad secundos casus detinuerat, et supervenientibus aliis e Dalmatia, Pannoniaque et Moesia: ne victis quidem adeo afflictis, ut non in ultionem ignominiae quidvis delicti ultro, et vel solae subirent.

X. Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiae decimae legionis tribunus angusticlavus. Is mox referre crebro solebat, Othonem etiam privatum usque adeo detestatum civilia arma, ut memorante quodam inter epulas de Cassii Brutique exitu, cohorrerit: nec concursurum cum Galba fuisse, nisi consideret sine bello rem transigi posse: tunc ad de-

spiciendam vitam exemplo manipularis militis concitatum, qui, cum cladem exercitus nuntiaret, nec cuiquam fidem faceret, ac nunc mendacii, nunc timoris, quasi fugisset ex acie, argueretur, gladio ante pedes eius incubuerit: hoc viso, proclamasse eum, aiebat, *Non amplius se in periculum tales tamque bene meritos coniecturum.* Fratrem igitur, fratrisque filium, et singulos amicorum cohortatus, ut sibi quisque pro facultate consulere, ab amplexu et osculo suo dimisit omnes, secretoque capto, binos codicillos exaravit ad sororem consolatorios. Sed et ad Messallinam Neronis, quam matrimonio destinaverat, commendans reliquias suas et memoriam. Quidquid deinde epistolarum erat, ne cui periculo aut noxae apud victorem forent, concremavit. Divisit et pecunias domesticis ex copia praesenti.

XI. Atque ita paratus, intentusque iam morti, tumultu inter moras exorto, ut eos, qui discedere et abire coeptabant, corripere quasi desertores, detinerique sensit: *Adiciamus*, inquit, *vitae & hanc noctem*, his ipsis totidemque verbis: vetuitque vim cuiquam fieri: et in serum usque patente cubiculo, si quis adire vellet, potestatem sui praebuit. Post haec, sedata siti gelidae aquae porione, arripuit duos pugiones, et explorata utriusque acie, cum alterum pulvino subdidisset, foribus adopertis arctissimo somno quievit. Et circa lucem demum experfactus, uno se traiecit ictu infra laevam papillam: irrupentibusque ad primum gemitum, modo celans, modo detegens plagam, exanimatus est, et celeriter (nam ita praeceperat) funeratus, trice-

fimo octavo aetatis anno, et nonagesimo quinto Imperii die.

XII. Tanto Othonis animo nequaquam corpus aut habitus competiit. Fuisse enim traditur et modicae staturae, et male pedatus scambusque : munditiarum vero paene muliebrum, vulso corpore, galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato et annexo, ut nemo dignosceret : quin et faciem quotidie rasitare, ac pane madido linere consuetum : idque instituisse a prima lanugine, ne barbatus unquam esset : sacra etiam Isidis saepe in lintea religiosaque veste propalam celebrasse. Per quae factum putem, ut mors eius, minime congruens vitae, maiori miraculo fuerit. Multi praesentium militum cum plurimo fletu manus ac pedes iacentis exosculati, *fortissimum virum, unicum Imperatorem* praedicantes, ibidem statim nec procul a rogo vim suae vitae attulerunt. Multi et absentium accepto muntio, prae dolore armis inter se ad internecionem concurrerunt. Denique magna pars hominum, incolumem gravissime dereftata, mortuum laudibus tulit : ut vulgo iactatum sit etiam, *Galbam ab eo, non tam dominandi, quam Reipublicae ac libertatis restituendae causa interentum.*

C. S U E T O N I I
T R A N Q U I L L I
A. V I T E L L I U S.

C. S U E T O N I I
 T R A N Q U I L L I
 A. V I T E L L I U S.

C A P U T L

VITELLIORUM originem alii aliam, et quidem diversissimam, tradunt : partim veterem et nobilem, partim vero novam et obscuram, atque etiam sordidam : quod ego per adultores obtrectatoresque Imperatoris Vitellii evenisse opinarer, nisi aliquanto prius de familiae conditione variatum esset. Exstatque Eulogii ad Q. Vitellium, divi Augusti quaestorem, libellus, quo continetur, Vitellios Fauno, Aboriginum rege, et Vitellia, quae multis locis pro numine coleretur, ortos, totò Latio imperasse : horum residuam stirpem ex Sabinis transisse Romam, atque inter patricios allectam : indicia stirpis diu mansisse, viam Vitelliam ab Ianiculo ad mare usque ; item coloniam eiusdem nominis, quam gentili copia adversus Aequiculos tutandam olim depoposcissent : tempore deinde Samnitici belli, praesidio in Apuliam missò, quosdam ex Vitelliis subsedisse Nuceriae ; eorumque progeniem longo post intervallo repetisse urbem atque ordinem senatorium.

H. Contra, plures auctorem generis libertinum prodiderunt. Cassius Severus, nec minus alii, eundem et futorem veteramentarium: cuius filius sectionibus et cognituris uberius compendium nactus, ex muliere vulgari, Antiochi cuiusdam furnariam exercentis filia, equitem Romanum genuerit. Sed, quod discrepat, fit in medio. Ceterum P. Vitellius, domo Nuceria, sive ille stirpis antiquae, sive pudendis parentibus atque avis, eques certe Romanus, et rerum Augusti procurator, quatuor filios amplissimae dignitatis cognomines, ac tantum praenominibus distinctos, reliquit, Aulum, Quintum, Publium, et Lucium. AULUS in consulatu obiit, quem cum Domitio, Neronis Caesaris patre, inierat: praelautus alioqui, famosusque coenarum magnificentia. QUINTUS caruit ordine, cum auctore Tiberio secerni minus idoneos senatores, removerique placuisset. PUBLIUS, Germanici comes, Cn. Pisonem inimicum et interfectorem eius, accusavit condemnavitque: ac post praeturae honorem inter Seiani consocios arreptus, et in custodiam fratri datus, scalpro librario venas sibi incidit: nec tam mortis poenitentia, quam suorum obtestatione, obligari curarique se passus, in eadem custodia morbo periit. LUCIUS ex consulatu Syriae praepositus, Artabanum Parthorum regem summis artibus, non modo ad colloquium suum, sed etiam ad veneranda legionum signa pellexit. Mox cum Claudio principe, duos insuper ordinarios Consulatus, Censuramque gessit. Curam quoque imperii sustinuit, absente eo, expeditione Britannica: vir innocens, et industrius, sed amore Libertinae perinfam-

mis, cuius etiam salivis melle commixtis, ne clam quidem aut raro, sed quotidie ac palam, arterias et fauces pro remedio fovebat. Idem miri in adulando ingenii, primus C. Caesarem adorare ut Deum instituit; cum reversus ex Syria non aliter adire ausus esset, quam capite velato, circumvertensque se, deinde procumbens. Claudium uxoribus libertisque addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere a Messallina petiit, ut sibi pedes praeberet excalceandos: detractumque socculum dextrum, inter togam tunicasque gestavit assidue, nonnunquam osculabundus. Narcissi quoque et Pallantis imagines aureas inter Lares coluit. Huius et illa vox est, *Saepe facias*; cum seculares ludos edenti Claudio gratularetur.

III. Decessit paralyti, altero die quam correptus est, duobus filiis superstitibus, quos ex Sextilia probatissima nec ignobili femina editos Consules vidit, et quidem eodem ambos, totoque anno, cum maiori minor in sex menses successisset. Defunctum Senatus publico funere honoravit: item statua pro Rostris cum hac inscriptione, *PIETATIS immobilis erga principem*. Aulus Vitellius L. filius IMP. natus est octavo Kalendas Octobris, vel, ut quidam, septimo Idus Septembris, Druso Caesare, Norbano Flacco, Consulibus. Genituram eius, praedictam a mathematicis, ita parentes exhorruerunt, ut pater magnopere semper contenderit, ne qua ei provincia vivo se committeretur; mater et missum ad legiones, et appellatum Imperatorem pro afflicto statim lamentata sit. Pueritiam primamque adolescentiam Capreis egit,

inter Tiberiana scorta, et ipse perpetuo spintriae cognomine notatus, existimatusque corporis gratia initium et causa incrementorum patri fuisse.

IV. Sequenti quoque aetate omnibus probris contaminatus, praecipuum in aula locum tenuit: Caio per aurigandi, Claudio per aleae studium familiaris. Sed aliquanto Neroni acceptior, cum propter eadem haec, tum peculiari merito; quod praesidens certamini Neroneo, cupientem inter citharoedos contendere, nec quamvis flagitantibus cunctis promittere audentem, ideoque egressum theatro, revocaverat, quasi perseverantis populi legatione suscepta, exorandumque praebuerat.

V. Trium itaque principum indulgentia, non solum honoribus, verum et sacerdotiis amplissimis auctus, Proconsulatum Africae posthaec, curamque operum publicorum administravit, et voluntate dispari, et existimatione. In provincia singularem innocentiam praestitit biennio continuato, cum succedenti fratri legatus substitisset. At in urbano officio dona atque ornamenta templorum surripuisse, et commutasse quaedam ferebatur, proque auro et argento stannum et aurichalcum supposuisse.

VI. Uxorem habuit Petroniam, consularis viri filiam, et ex ea filium Petronianum, captum altero oculo. Hunc heredem a matre sub conditione institutum, si de potestate patris exisset, manu emisit; brevique, ut creditum est, interemit, insimulatum insuper parricidii, et quasi paratum ad scelus venenum ex conscientia hausisset. Duxit mox Galeriam Fundanam praetorio patre. Ac de hac quoque liberos

utriusque sexus tulit : sed marem titubantia oris prope mutum et elinguem.

VII. A Galba in inferiorem Germaniam contra opinionem missus est. Adiutum putant T. Vinii suffragio, tunc potentissimi, et cui iam pridem per communem factionis suae favorem conciliatus esset : nisi quod Galba prae se tulit, nullos minus metuendos, quam qui de solo victu cogitarent, ac posse provincialibus copiis profundam eius expleri gulam : ut cuiusvis evidens sit, contemptu magis, quam gratia electum. Satis constat, exituro viaticum defuisse, tanta egestate rei familiaris, ut uxore et liberis, quos Romae relinquebat, meritorio coenaculo abditis, domum in reliquam partem anni ablocaret : utque ex aure matris detractum unionem pigneraverit ad itineris impensas. Creditorum quidem praestolantium ac detinentium turbam, et in his Sinuessanos Formianosque, quorum publica vestigalia intervererat, non nisi terrore calumniae amovit : cum libertino cuidam acerbius debitum reposcenti, iniuriarum formulam, quasi calce ab eo percussus, intendisset, nec aliter quam extortis quinquaginta sestertiis remisisset. Advenientem male animatus erga principem exercitus, pronusque ad res novas, libens ac supinis manibus excepit, velut dono Deum oblatum ter Consul filium aetate integra, facili ac prodigo animo. Quam veterem de se persuasionem Vitellius recentibus etiam experimentis auxerat, tota via caligantium quoque militum obvios exosculans, perque stabula ac deversoria, mulionibus ac viatoribus praeter modum comis : ut mane singulos, anne ien-

tassent, sciscitaretur, sequē fecisse, ructu ostenderet.

VIII. Castra vero ingressus nihil cuiquam poscenti negavit : atque etiam ultro ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia demsit. Quare, vixdum mense transacto, neque diei, neque temporis habitatione, ac iam vespere, subito a militibus e cubiculo raptus, ita ut erat, in veste domestica, Imperator est consalutatus : circumlatusque per celeberrimos vicos, strictum divi Iulii gladium tenens, detractum delubro Martis, atque in prima gratulatione porrectum sibi a quodam : nec ante in Praetorium rediit, quam flagrante triclinio ex conceptu camini : cum quidem consternatis, et quasi omine adverso anxiiis omnibus, *Bono*, inquit, *animo estote, nobis alluxit* ; nullo sermone alio apud milites usus. Consistente deinde etiam superioris provinciae exercitu, qui prius a Galba ad senatum defecerat, cognomen Germanici, delatum ab universis, cupide recepit : Augusti distulit : Caesaris in perpetuum recusavit.

IX. Ac subinde caede Galbae annūtiata, compositis Germanicis rebus partitus est copias, quas adversus Orthonem praemitteret, quasque ipse perduceret. Praemisso agmini laetum evenit auspiciū : siquidem a parte dextra repente aquila advolavit, lustratisque signis, ingressos viam sensim antecessit. At contra ipso movente, statuae equestres, cum plurifariam ei ponerentur, fractis repente cruribus pariter corruerunt : et laurea, quam religiosissime circumdederat, in profluentem excidit. Mox Viennae pro tribunali iura reddenti, gallinaceus supra humerum, ac deinde in capite adstitit. Quibus ostentis par respon-

dit exitus : nam confirmatum per legatos suos imperium , per se retinere non potuit.

X. De Betriacensi victoria, et Othonis exitu, cum adhuc in Gallia esset, audiit: nihilque cunctatus, quidquid praetorianarum cohortium fuit, ut pessimi exempli, uno exauctoravit edicto, iussas tribunis tradere arma. Centum autem atque viginti, quorum libellos Othoni datos invenerat, exposcentium praemia, ob editam in caede Galbae operam, conquiri, et supplicio affici imperavit: egregie prorsus, atque magnifice, et ut summi principis spem ostenderet, nisi cetera magis ex natura, et priore vita sua, quam ex Imperii maiestate gessisset. Namque itinere inchoato, per medias civitates ritu triumphantium vectus est: perque flumina delicatissimis navigiis, et variarum coronarum genere redimitis, inter profusissimos opsoniorum apparatus, nulla familiae aut militis disciplina, rapinas ac petulantiam omnium in iocum vertens, qui non contenti epulo ubique publice praebito, quoscunque libuisset, in libertatem afferebant, verbera et plagas, saepe vulnera, nonnunquam necem repraesentantes adversantibus. Utque campos, in quibus pugnatum est, adiit, abhorrentes quosdam cadaverum tabem, detestabili voce confirmare ausus est: *Optime olere occisum hostem, [&] melius civem.* Nec eo secius ad leniendam gravitatem odoris plurimum meri propalam hausit, passimque divisit. Pari vanitate atque insolentia lapidem memoriae Othonis inscriptum intuens, *dignum eo Mausoleo*, ait: pugionemque, quo is se occiderat, in Agrippinensem coloniam misit, Marti dedican-

dum. In Apennini quidem iugis etiam pervigilium egit.

XI. Urbem denique ad clasticum introiit, paludatus ferroque succinctus, inter signa atque vexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. Magis deinde ac magis omni divino humanoque iure neglecto, Allienſi die pontificarum maximum cepit: comitia in decem annos ordinavit, ſequē perpetuum Conſulem. Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendae reipublicae eligeret, medio Martio campo, adhibita publicorum ſacerdotum frequentia, inferias Neroni dedit: ac ſolenni convivio citharoedum placentem palam admonuit, ut et aliquid de Dominico diceret: inchoantique Neroniana cantica, primus exſultans etiam plauſit.

XII. Talibus principiis magnam Imperii partem non niſi conſilio et arbitrio viliffimi cuiusque hiſtrionum et aurigarum adminiſtravit, et maxime Aſiatici liberri. Hunc adoleſcentulum mutua libidine conſutpratum, mox taedio profugum, cum Puteolis poſcam vendentem reprehendiſſet, coniecit in compedes, ſtatimque ſolvit, et rurfus in deliciis habuit: iterum deinde ob nimiam contumaciam et ferocitatem gravatus, circumforaneo lanifſtae vendidit, dilatūque ad finem muneris repente ſurripuit, et provincia demum accepta manumifit: ac primo Imperii die aureis donavit anulis ſuper coenam, cum mane rogantibus pro eo cunctis, deteſtatus eſſet ſeveriſſime talem equeſtris ordinis maculam.

XIII. Sed vel praecipue luxuriae ſaevitiaeque deditus, epulas trifariam ſemper, interdum quadrifariam

dispertiebat, in ientacula, et prandia, et coenas, commissationesque; facile omnibus sufficiens, vomitandi consuetudine. Indicebat autem aliud alii eadem die: nec cuiquam minus singuli apparatus quadringenis millibus nummum constiterunt. Famosissima super ceteras fuit coena ei data adventitia a fratre, in qua duo millia lectissimorum piscium, septem avium, apposita traduntur. Hanc quoque exsuperavit ipse dedicatione patinae, quam ob immensam magnitudinem *Clypeum Minervae* πολιούχου dictitabat. In hac scarorum iocinora, phasianorum et pavonum cerebella, linguas phoenicopterus, muraenarum lactes, a Parthia usque, fretoque Hispaniae, per navarchos ac triremes petitarum, commiscuit. Ut autem homo non profundae modo, sed intempestivae quoque ac fordidae gulae, ne in sacrificio quidem unquam, aut itinere ullo temperavit, quin inter altaria ibidem statim viscus et farra paene rapta e foco manderet, circaque viarum popinas fumantia opsonia, vel pridiana, atque semesa.

XIV. Pronus vero ad cuiusque et quacunque de causa, necem atque supplicium, nobiles viros, condiscipulos, et aequales suos omnibus blanditiis tantum non ad societatem Imperii allicefactos, vario genere fraudis occidit; etiam unum veneno manu sua porrecto in aquae frigidae potione, quam is affectus febre poposcerat. Tum foeneratorum et stipulatorum publicanorumque, qui unquam se aut Romae debitum, aut in via portorium flagitassent, vix ulli percipit. Ex quibus quendam in ipsa salutatione supplicio traditum, statimque revocatum, cunctis clemen-

tiam laudantibus, coram interfici iussit, *velle se*, dicens, *pascere oculos*: alterius poenae duos filios adiecit, deprecari pro patre conatos. Sed et equitem Romanum proclamantem, cum raperetur ad poenam, *Heres meus es*, exhibere testamenti tabulas coëgit: utque legit, coheredem sibi libertum eius adscriptum, iugulari cum liberto imperavit. Quosdam et de plebe ob id ipsum, quod Venetae factioni clare maledixerant, interemit; contemptu sui, et nova spe id ausos, opinatus. Nullis tamen infensior, quam vernaculis et mathematicis, ut quisque deferretur, inauditum capite puniebat; exacerbatus, quod post edictum suum, quo iubebat intra Kalendas Octobris urbe Italiaque mathematici excederent, statim libellus est propositus, & *Chaldaeos dicere, bonum factum, ne Vitellius Germanicus intra eundem Kalendarum diem usquam esset*. Suspectus et in morte matris fuit, quasi aegrae praebere cibum prohibuisset; vaticinante Catta muliere, cui velut oraculo acquiescebat, *ita demum firmiter ac diutissime imperaturum, si superstes parenti exstitisset*. Alii tradunt, ipsam taedio praesentium, et imminetium metu, venenum a filio impetrasse, haud sane difficulter.

XV. Octavo Imperii mense desciverunt ab eo exercitus Moesiarum atque Pannoniae: item ex transmarinis Iudaicus et Syriaticus: ac pars in absentis, pars in praesentis Vespasiani verba iurarunt. Ad retinendum ergo ceterorum hominum studium ac favorem, nihil non publice privatimque nullo adhibito modo largitus est. Delectum quoque ea condicione in urbe egit, ut voluntariis non modo missionem post victoriam, sed

etiam veteranorum iustaeque militiae commoda polliceretur. Urgenti deinde terra marique hosti, hinc fratrem cum classe, ac tironibus, et gladiatorum manu opposuit: hinc et Betriacenses copias et duces. Atque ubique aut superatus, aut proditus, salutem sibi et millies sestertium a Flavio Sabino Vespasiani fratre pepigit, statimque pro gradibus Palatii apud frequentes milites, *cedere se Imperio, quod invitus recepisset*, professus, cunctis reclamantibus rem distulit: ac nocte interposita, primo diluculo sordidatus descendit ad Rostra, multisque cum lacrimis eadem illa, verum e libello, testatus est. Rursus interpellante milite ac populo, et, ne deficeret, hortante, omnemque operam suam certatim pollicente, animum resumfit, Sabinumque et reliquos Flavianos, nihil iam metuentes, vi subita in Capitolium compulit; succensoque templo Iovis optimi maximi oppressit. Cum et proelium, et incendium e Tiberiana prospiceret domo inter epulas, non multo post poenitens facti, et in alios culpam conferens, vocata concione iuravit, coëgitque iurare ceteros, *nihil sibi antiquius quiete publica fore*. Tunc solutum a latere pugionem, Consuli primum, deinde, illo recusante, Magistratibus, ac mox Senatoribus singulis porrigens, nullo recipiente, quasi in aede Concordiae positurus, abcessit. Sed quibusdam acclamantibus, *ipsum esse Concordiam*, rediit: nec solum retinere se ferrum affirmavit, verum etiam Concordiae recipere cognomen.

XVI. Suasitque Senatui, ut legatos cum virginibus Vestalibus mitterent, pacem, aut certe tempus ad consultandum petituros. Postridie responsa oppe-

rienti, nuntiatum est per exploratorem, hostem appropinquare. Continuo igitur abstrusus gestatoria sella, duobus solis comitibus, pistore et coquo, Aventinum et paternam domum clam petiit, ut inde in Campaniam fugeret. Mox, levi rumore et incerto, tanquam pax impetrata esset, referri se in Palatium passus est: ubi cum deserta omnia reperisset, dilabentibus etiam, qui simul erant, zona se aureorum plena circumdedit; confugitque in cellulam ianitoris, religato pro foribus cane, lectoque et culcita obiectis.

XVII. Irruperant iam agminis antecessores, ac nemine obvio rimabantur, ut sit, singula. Ab his extractus e latebra, sciscitantes, *quis esset* (nam ignorabatur) et *ubi esse Vitellium sciret*, mendacio elusit: deinde agnitus, rogare non destitit, quasi quaedam de salute Vespasiani dicturus, ut custodiretur interim vel in carcere: donec religatis post terga manibus, iniecto cervicibus laqueo, veste discissa, seminudus in forum tractus est, inter magna rerum verborumque ludibria, per totum viae Sacrae spatium, reducto coma capite, ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subrecto, ut visendam praeberet faciem, neve submitteret; quibusdam stercore et coeno incessentibus, aliis *incendiarium* et *patinarium* vociferantibus, parte vulgi etiam corporis vitia exprobrante (erat enim in eo enormis proceritas, facies rubida plerumque ex vinolentia, venter obesus, alterum femur subdebile, impulsu olim quadrigae, cum auriganti Caio ministratorem exhiberet) tandem apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus atque confectus est, et inde unco tractus in Tiberim.

XVIII. Perijt cum fratre et filio, anno vitæ septimo et quinquagesimo: nec fefellit coniectura eorum, qui augurio, quod factum ei Viennæ ostendimus, non aliud portendi prædixerant, quam venturum in alicuius Gallicani hominis potestatem: siquidem ab Antonio Primo adversarum partium duce oppressus est; cui Tolosæ nato cognomen in pueritia *Becco* fuerat. id valet, gallinacei rostrum.

C. S U E T O N I I
T R A N Q U I L L I
T. F L A V I U S
V E S P A S I A N U S
A U G U S T U S.

C. S U E T O N I I
 T R A N Q U I L L I
 T. F L A V I U S
 V E S P A S I A N U S
 A U G U S T U S.

C A P U T I.

REBELLIONE trium Principum et caede incertum diu, et quasi vagum Imperium, suscepit firmavitque tandem gens Flavia: obscura illa quidem, ac sine ullis maiorum imaginibus; sed tamen reipublicae nequaquam poenitenda; constet licet, Domitianum cupiditatis ac saevitiae merito poenas luisse. Titus Flavius Petronius, municeps Reatinus, bello civili Pompeianarum partium Centurio, an Evocatus, profugit ex Pharsalica acie, domumque se contulit: ubi deinde, venia et missione impetrata, coactiones argentarias factitavit. Huius filius cognomine Sabinus, expers militiae (etsi quidam eum primipilarem, nonnulli, cum adhuc ordines duceret, sacramento solutum per causam valetudinis tradunt) publicum quadragesimae in Asia egit. Manebantque imagines a civitatibus ei positae sub hoc titulo, καλῶς τελωνήσαντι. Postea foenus

apud Helvetios exercuit, ibique diem obiit, superstiti-
 bus uxore Vespasia Polla, et duobus ex ea liberis:
 quorum maior Sabinus ad Praefecturam urbis, minor
 Vespasianus ad principatum usque processit. Polla
 Nursiae honesto genere orta, patrem habuit Vespas-
 sium Pollionem, ter Tribunum militum, Praefectum-
 que castrorum, fratrem Senatorem praetoriae digni-
 tatis. Locus etiam nunc ad sextum milliarium a Nursia
 Spoletium euntibus in monte summo appellatur Ve-
 spasiae; ubi Vespasiorum complura monumenta ex-
 stant, magnum indicium splendoris familiae, et ve-
 tustatis. Non negaverim, iactatum a quibusdam, Pe-
 tronii patrem e regione Transpadana fuisse mancipem
 operarum, quae ex Umbria in Sabinos ad culturam
 agrorum quotannis commeari solerent; subsedisse
 autem in oppido Reatino, uxore ibidem ducta. Ipse
 ne vestigium quidem de hoc, quamvis satis curiose
 inquirerem, inveni.

II. Vespasianus natus est in Sabinis ultra Reate,
 vico modico, cui nomen est Phalacrine, quintode-
 cimo Kalendas Decembris, vesperi, Q. Sulpicio Ca-
 merino, C. Poppaeo Sabino, Consulibus, quinquen-
 nio ante, quam Augustus excederet: educatus sub
 paterna avia Tertulla, in praediis Cofanis. Quare
 Princeps quoque et locum incunabulorum assidue
 frequentavit, manente villa, qualis fuerat olim, ne
 quid scilicet oculorum consuetudini deperiret: et
 aviae memoriam tantopere dilexit, ut solennibus ac
 festis diebus pocillo quoque eius argenteo potare
 perseveraverit. Sumta toga virili, latum clavum,
 quanquam fratre adepto, diu averfatus est; nec ut

tandem appeteret, compelli nisi a matre potuit. Ea demum extudit, magis convicio, quam precibus vel auctoritate, dum eum identidem per contumeliam anteambulonem fratris appellat. Tribunatu militum in Thracia meruit. Quaestor Cretam et Cyrenas provinciam forte cepit. Aedilitatis ac mox Praeturæ candidatus, etiam non sine repulsa, sextoque loco vix adeptus est. Ac prima statim petitione, et in primis Praetor, infensus Senatui, Caium ne quo non genere demereretur, ludos extraordinarios pro victoria eius Germanica depoposcit, poenaeque coniuratorum addendum censuit, ut insepulti proiicerentur. Egit et gratias ei apud amplissimum ordinem, quod se honore coenae dignatus esset.

III. Inter haec Flaviam Domitillam duxit uxorem, Statilii Capellae equitis Romani Sabratenfis ex Africa delicatam olim, Latinaeque conditionis, sed mox ingenuam et civem Romanam recuperatorio iudicio pronuntiatam, patre asserente Flavio Liberali Ferentini genito, nec quidquam amplius quam quaestorio scriba. Ex hac liberos tulit, Titum, et Domitianum, et Domitillam. Uxori ac filiae superstes fuit: atque utramque adhuc privatus amisit. Post uxoris excessum, Caenidem Antoniae libertam et a manu, dilectam quondam sibi, revocavit in contubernium, habuitque etiam Imperator paene iustae uxoris loco.

IV. Claudio Principe, Narcissi gratia Legatus legionis in Germaniam missus est: inde in Britanniam translatus, tricies cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes, superque viginti oppida, et insulam Vectem Britanniae proximam, in ditionem redegit,

partim Auli Plautii consularis Legati, partim Claudii ipsius ductu. Quare triumphalia ornamenta, et in brevi spatio duplex sacerdotium accepit: praeterea Consulatum, quem gessit per duos novissimos anni menses: medium tempus ad Proconsulatum usque, in otio secessuque egit; Agrippinam timens potentem adhuc apud filium, et defuncti quoque Narcissi amicos perosam. Exin sortitus Africam, integerrime, nec sine magna dignatione administravit: nisi quod Adrumeti seditione quadam, rapa in eum iacta sunt. Rediit certe nihilo opulentior, ut qui prope labefacta iam fide omnia praedia fratri obligarit, necessarioque ad mangonicos quaestus sustinendae dignitatis causa descenderit: propter quod vulgo Mulio vocabatur. Convictus quoque dicitur ducenta sestertia expressisse iuveni, cui latum clavum adversus patris voluntatem impetrarat, eoque nomine graviter increpitus. Peregrinatione Achaica inter comites Neronis, cum cantante eo aut discederet saepius, aut praesens obdormisceret, gravissimam contraxit offensam: prohibitusque non contubernio modo, sed etiam publica salutatione, secessit in parvam ac deviam civitatem, quoad latenti, etiamque extrema metuenti, provincia cum exercitu oblata est. Percrebuerat Oriente toto vetus et constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Iudaea profecti rerum potirentur. Id de Imperatore Romano, quantum eventu postea patuit, praedictum Iudaei ad se trahentes, rebellaverunt: caesoque Praeposito, Legatum insuper Syriae consulari suppetias ferentem, rapta aquila fugaverunt. Ad hunc motum comprimendum cum exercitu ampliore,

et non instrenuo duce, cui tamen tuto tanta res committeretur, opus esset, ipse potissimum delectus: et ut industriae expertae, nec metuendus ullo modo ob humilitatem generis ac nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus, octo alis, cohortibus decem, atque inter Legatos maiore filio assumpto, ut primum provinciam attigit, proximas quoque convertit in se, correcta statim castrorum disciplina, unoque et altero proelio tam constanter inito, ut in oppugnatione castelli lapidis ictum genu, scuto sagittas aliquot exceperit.

V. Post Neronem Galbamque, Othone atque Vitellio de principatu certantibus, in spem Imperii venit, iam pridem sibi per haec ostenta conceptam. In suburbano Flaviorum quercus antiqua, quae erat Marti sacra, per tres Vespasiae partus, singulos repente ramos a frutice dedit, haud dubia signa futuri cuiusque fati: primum, exilem et cito arefactum; ideoque puella nata non perannavit: secundum, praevalidum ac prolixum, et qui magnam felicitatem portenderet: tertium vero, instar arboris. Quare patrem Sabinum ferunt haruspicio insuper confirmatum renuntiassse matri, *Nepotem ei Caesarem genitum*: nec illam quidquam aliud, quam cachinnasse, mirantem, *Quod adhuc se mentis compote deliraret iam filius suus*. Mox cum Aedilem eum C. Caesar, succensens propter curam verrendis viis non adhibitam, luto iussisset impleri, congesto per milites in praetextae sinum, non defuerunt, qui interpretarentur, quandoque proculcatam desertamque rempublicam civili aliqua perturbatione in tutelam eius, ac velut in gremium, deven-

turam. Prandente eo quondam canis extrarius e trivio manum humanam intulit, mensaeque subiecit. Coenante rursus, bos arator decusso iugo, triclinium irrupit, ac fugatis ministris, quasi repente defessus, procidit ad ipsos accumbentis pedes, cervicemque submitit. Arbor quoque cupressus in agro avito sine ulla vi tempestatis evulsa radicitus atque prostrata, insequenti die viridior ac firmior surrexit. At in Achaia somniavit, initium sibi suisque felicitatis futurum, simul ac dens Neroni exemptus esset: evenitque, ut sequenti die progressus in atrium medicus dentem ei ostenderet tantum quod exemptum. Apud Iudaeam Carmeli Dei oraculum consulentem ita confirmavere sortes, ut quidquid cogitaret volveretque animo, quamlibet magnum, id esse proventurum pollicerentur. Et unus ex nobilibus captivis Iosephus, cum coniceretur in vincula, constantissime asseveravit, fore ut ab eodem brevi solveretur, verum iam Imperatore. Nuntiabantur et ex urbe praesagia, Neronem diebus ultimis monitum per quietem, ut thenas Iovis optimi maximi e sacratio in domum Vespasiani, et inde in Circum deduceret: ac non multo post, comitia secundi Consulatus ineunte Galba, statuas Divi Iulii ad Orientem sponte conversas: acieque Betriacensi, prius quam committeretur, duas aquilas in conspectu omnium conflixisse; victaque altera, supervenisse tertiam a Solis ortu, ac victricem abegisse.

VI. Nec tamen quidquam ante tentavit, promptissimis atque etiam instantibus suis, quam sollicitatus quorundam et ignotorum et absentium fortuito favore.

Moesiaci exercitus bina e tribus legionibus millia auxilio missa Othoni, postquam iter ingressis nuntiatum est, victum eum, ac vim vitae suae attulisse, nihilo secius Aquileiam usque perseveraverunt, quasi rumori minus crederent. Ibi per occasionem ac licentiam omni rapinarum genere grassati, cum timerent, ne sibi reversis reddenda ratio ac subeunda poena esset, consilium inierunt eligendi creandique Imperatoris. *Neque enim deteriores esse, aut Hispaniensi exercitu, qui Galbam, aut praetoriano, qui Othonem, aut Germaniciano, qui Vitellium fecissent.* Propositis itaque nominibus Legatorum consularium, quot ubique tunc erant, cum ceteros alium alia de causa improba-
rent, et quidam e legione tertia, quae sub exitu Neronis translata ex Syria in Moesiam fuerat, Vespasianum laudibus ferrent: assensere cuncti, nomenque eius vexillis omnibus sine mora inscripserunt. Et tunc quidem compressa res est, revocatis ad officium numeris parumper. Ceterum, divulgato facto, Tiberius Alexander praefectus Aegypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Kalendis Iulii: qui Principatus dies in posterum observatus est. Iudaicus deinde exercitus quinto Nonas Iulias apud ipsum iuravit. Plurimum coeptis contulerunt, iactatum exemplar epistolae, verae, sive falsae, defuncti Othonis ad Vespasianum, extrema obtestatione ultionem mandantis, et ut reipublicae subveniret, hortantis: simul rumor dissipatus, destinasse Vitellium victorem permutare hiberna legionum, et Germanicas transferre in Orientem ad securiorem melioremque militiam: praeterea ex praesidibus provinciarum Licinius Mu-

cianus, et e regibus Vologesus Parthus; ille, deposita simultate, quam in id tempus ex aemulatione non obscure gerebat, Syriacum promisit exercitum; hic quadraginta millia sagittariorum.

VII. Suscepto igitur civili bello, ac ducibus copiisque in Italiam praemissis, interim Alexandriam transiit, ut claustra Aegypti obtineret. Hic cum de firmitate Imperii capturus auspiciam, aedem Serapidis submotis omnibus solus intrasset, ac propitiato multum Deo, tandem se convertisset, verbenas, coronasque, et panificia, ut illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei visus est: quem neque admissum a quoquam, et iam pridem propter nervorum valetudinem vix ingredi, longeque abesse constabat. Ac statim advenire literae, fusas apud Cremonam Vitellii copias, ipsum in urbe interemtum nuntiantes. Auctoritas et quasi maiestas quaedam, ut scilicet inopinato et adhuc novo Principi deerat: haec quoque accessit. E plebe quidam luminibus orbarus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem valetudinis, demonstratam a Serapide per quietem: restitutum oculos, si inspisset; confirmatum crus, si dignaretur calce contingere. Cum vix fides esset, rem ullo modo successuram, ideoque ne experiri quidem auderet: extremo hortantibus amicis, palam pro concione utrumque tentavit; nec eventus defuit. Per idem tempus Tegeae in Arcadia, instinctu vaticinantium, effossa sunt sacrato loco vasa operis antiqui, atque in iis assimilis Vespasiano imago.

VIII. Talis, tantaque cum fama in urbem reversus,

actō de Iudaeis triumpho, Consulatus octo veteri addidit. Suscepit et Censuram : ac per totum Imperii tempus nihil habuit antiquius, quam prope afflictam nutantemque rempublicam stabilire primo, deinde et ornare. Milites, pars victoriae fiducia, pars ignominiae dolore, ad omnem licentiam audaciamque processerant. Sed et provinciae, civitatesque liberae, nec non et regna quaedam tumultuosius inter se agebant. Quare Vitellianorum quidem et exauctoravit plurimos, et coërcuit : participibus autem victoriae adeo nihil extra ordinem indulgit, ut etiam legitima praemia non nisi sero perfolverit. Ac, ne quam occasionem corrigendi disciplinam praetermitteret, adolescentulum fragrantem unguento, cum sibi pro impetrata Praefectura gratias ageret, nutu aspernatus, voce etiam gravissima increpuit, *Maluissē allium oboluisse* : literasque revocavit. Classarios vero, qui ab Ostia et Puteolis Romam pedibus per vices com-
meant, petentes, *constitui aliquid sibi calcearii nomine* : quasi parum esset, sine responso abegisse, iussit posthaec excalceatos cursitare : et ex eo ita cursitant. Achaïam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, libertate adempta, item Thraciam, Ciliciam, et Com-magenen, ditionis regiae usque ad id tempus, in provinciarum formam redegit. Cappadociae propter assiduos Barbarorum incursus legiones addidit, consulareque rectorem imposuit, pro equite Romano. Deformis urbs veteribus incendiis ac ruinis erat : vacuas areas occupare et aedificare, si possessores cessarent, cuicunque permisit. Ipse restitutionem Capitoliï aggressus, ruderibus purgandis manus primus

admovit, ac suo collo quaedam extulit: aerearumque tabularum tria millia, quae simul conflagverant, restituenda suscepit, undique investigatis exemplaribus, instrumentum Imperii pulcherrimum ac vetustissimum; quo continebantur paene ab exordio urbis Senatusconsulta, plebiscita de societate et foedere, ac privilegio cuicunque concessis.

IX. Fecit et nova opera, templum Pacis foro proximum, Divique Claudii in Coelio monte, coeptum quidem ab Agrippina, sed a Nerone prope funditus destructum: item Amphitheatrum urbe media, ut destinasse compererat Augustum. Amplissimos ordines, et exhaustos caede varia, et contaminatos veteri negligentia, purgavit: supplevitque, recensito Senatu et equite: submotis indignissimis, et honestissimo quoque Italicorum ac provincialium allecto. Atque, uti notum esset, utrumque ordinem non tam libertate inter se, quam dignitate differre, de iurgio quodam Senatoris equitisque Romani ita pronuntiavit: *Non oportere maledici Senatoribus, remaledici civile fasque esse.*

X. Litium series ubique maiorem in modum excreverant, manentibus antiquis, intercapedine iurisdictionis, accedentibus novis, ex conditione tumultuque temporum. Sorte elegit, per quos rapta bello restituerentur, quique iudicia centumviralia, quibus peragendis vix suffectura litigatorum aetas videbatur, extra ordinem diiudicaret, redigerentque ad brevissimum numerum.

XI. Libido atque luxuria, coercente nullo, invaluerat. Auctor Senatui fuit decernendi, ut quae se

alieno servo iunxisset, ancilla haberetur: neve filiorum familias foeneratoribus exigendi crediti ius unquam esset; hoc est, ne post patrum quidem mortem. Ceteris in rebus statim ab initio Principatus usque ad exitum, civilis et clemens.

XII. Mediocritatem pristinam neque dissimulavit unquam, ac frequenter etiam prae se tulit. Quin et conantes quosdam originem Flavii generis ad conditores Reatinos, comitemque Herculis, cuius monumentum exstat via Salaria, referre, irrisit ultro. Adeoque nihil ornamentorum extrinsecus cupide appetivit, ut triumphi die, fatigatus tarditate et taedio pompae, non reticuerit, *merito se plebei, qui triumphum, quasi aut debitum maioribus suis, aut speratum unquam sibi, tam inepte senex concupisset.* Ac ne Tribunitiam quidem potestatem, et Patris patriae appellationem nisi fero recepit. Nam consuetudinem salutantes scrutandi, manente adhuc bello civili, omiserat.

XIII. Amicorum libertatem, causidicorum figuras, ac philosophorum contumaciam lenissime tulit. Lici-
nium Mucianum notae impudicitiae, sed meritorum fiducia, minus sui reverentem, nunquam nisi clam, et haecenus relaxare sustinuit, ut apud communem aliquem amicum querens, adderet clausulae, *Ego tamen vir sum.* Salvium Liberalem in defensione divitis rei ausum dicere, *Quid ad Caesarem, si Hipparchus sestertium millies habet?* et ipse laudavit. Demetrium Cynicum, in itinere obvium sibi post damnationem, ac neque assurgere, neque salutare se dignantem, oblatrantem etiam nescio quid, satis habuit *Canem* appellare.

XIV. Offensarum inimicitiarumque minime memor exsecutorve, Vitellii hostis sui filiam splendidissime maritavit, dotavitque etiam et instruxit. Trepidum eum interdicta aula sub Nerone, quaerentemque quidnam ageret, aut quo abiret, quidam ex officio admissionis simul expellens, *Abire Morboniam* iusserat. In hunc postea deprecantem haud ultra verba excanduit, et quidem totidem fere atque eadem. Nam ut suspicione aliqua vel metu ad perniciem cuiusquam compelleretur tantum abfuit, ut monentibus amicis cavendum esse Metium Pomposianum, quod vulgo crederetur genefin habere Imperatoriam, insuper Consulem fecerit, spondens, quandoque beneficii memorem futurum.

XV. Non temere quis punitus insons reperietur, nisi absente eo et ignaro, aut certe invito atque decepto. Helvidio Prisco, qui et reversum ex Syria solus, privato nomine *Vespasianum* salutaverat, et in praetura omnibus edictis sine honore ac mentione ulla transmiserat, non ante succensuit, quam altercationibus insolentissimis paene in ordinem redactus. Hunc quoque, quamvis relegatum primo, deinde et interfici iussum, magni aestimavit fervare quoquo modo, missis qui percussores revocarent: et servasset, nisi iam periisse falso renuntiatum esset. Ceterum neque caede cuiusque unquam laetatus, iustis suppliciis illacrimavit etiam et ingemuit.

XVI. Sola est, in qua merito culpetur, pecuniae cupiditas. Non enim contentus, omissa sub Galba vectigalia revocasse, nova et gravia addidisse, auxisse tributa provinciis, nonnullis et duplicasse: negotia-

tiones quoque, vel privato pudendas, propalam exercuit, coëmendo quaedam tantum, ut pluris postea distraheret. Ne candidatis quidem honores, reive, tam innoxiiis, quam nocentibus, absolutiones venditare cunctatus est. Creditur etiam procuratorum rapacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus promovere, quo locupletiores mox condemnaret: quibus quidem vulgo *pro spongiis* dicebatur *uti*, quod quasi et siccos madefaceret, et exprimeret humentes. Quidam natura cupidissimum tradunt, idque exprobratum ei a fene bubulco, qui negata sibi gratuita libertate, quam Imperium adeptum suppliciter orabat, proclamaverit, *Vulpem pilum mutare, non mores*. Sunt contra, qui opinentur, ad manubias et rapinas necessitate compulsus, summa aerarii fisci-que inopia: de qua testificatus sit initio statim Principatus, professus, *Quadringenties milles opus esse, ut respublica stare posset*. Quod et verisimilius videtur, quando et male partis optime usus est.

XVII. In omne hominum genus liberalissimus, explevit censum senatorium: consulares inopes quingenis sestertiis annuis sustentavit: plurimas per totum orbem civitates, terrae motu aut incendio afflictas, restituit in melius.

XVIII. Ingenia et artes vel maxime fovit: primus e fisco Latinis Graecisque Rhetoribus annua centena constituit. Praestantes poëtas, nec non et artifices, Coae Veneris, item Colossi refectorem, insigni congiario magnaue mercede donavit: mechanico quoque, grandes columnas exigua impensa perducturum in Capitolium pollicenti, praemium pro commento

non mediocre obtulit, operam remisit, praefatus, *Sineret se plebēculam pascere.*

XIX. Ludis per quos scena Marcelliani Theatri restituta dedicabatur, vetera quoque acroamata revocāverat. Apollinari tragoedo quadringenta: Terpno Diodoroque citharoedis, ducena: nonnullis centena: quibus minimum, quadragena fēstertia super plurimas coronas aureas dedit. Sed et convivabatur assidue, ac saepius recta et dap̄sile, ut macellarios adiuicaret. Sicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita et Kalendis Martii feminis: et tamen ne sic quidem pristinae cupiditatis infamia caruit. Alexandrini *Cybiosacten* eum vocare perseveraverunt, cognomine unius e regibus suis turpissimarum fordiam. Sed et in funere Favor archimimus personam eius ferens, imitansque, ut est mos, facta ac dicta vivi, interrogatis palam Procuratoribus, *Quanti funus & pompa constaret?* ut audiit, *fēstertio centies*, exclamavit, *Centum sibi fēstertia darent, ac se vel in Tiberim proiicerent.*

XX. Statura fuit quadrata, compactis firmisque membris, vultu veluti nitentis. Unde quidam urbanorum non infacete: siquidem petenti, *ut & in se aliquid diceret: Dicam*, inquit, *cum ventrem exonerare desieris.* Valetudine prosperrima usus est, quamvis ad tuendam eam nihil amplius quam fauces ceteraque membra sibi met ad numerum in sphaeristerio defricaret, inediamque unius diei per singulos menses interponeret.

XXI. Ordinem vitae fere hunc tenuit. In Principatu maturius semper, ac de nocte evigilabat: deinde perfectis epistolis, officiorumque omnium breviariis,

amicos admittebat : ac dum salutabatur, et calceabat ipse sese, et amiciebat : postque decisa quaecunque obvenissent negotia, gestationi, et inde quieti vacabat, accubante aliqua pallacarum, quas in defunctae locum Caenidis plurimas constituerat : a secreto in balneum tricliniumque transibat. Nec ullo tempore facilius, aut indulgentior traditur : eaque momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.

XXII. Super coenam autem et super aleas communissimus, multa ioco transigebat. Erat enim dicacitatis plurimae, et sic scurrilis ac sordidae, ut ne praetextatis quidem verbis abstineret. Et tamen nonnulla eius facetissima exstant : in quibus et haec : Messitrium Florum Consularem, admonitus ab eo, *plaustra* potius, quam *plostra* dicenda, die postero *Flaurum* salutavit. Expugnatus autem a quadam, quasi amore sui deperiret, cum perductae pro concubitu festertia quadraginta donasset, admonente dispensatore, quemadmodum summam rationibus vellet inferri, *Vespasiano*, inquit, *adamoto*.

XXIII. Utebatur et versibus Graecis tempestivis, et de quodam procerae staturae, improbiusque nato :

Μακρὰ βιβὰς, κραδᾶων δολιχόσκιον ἔγχος.

Et de Cerulo liberto, qui dives admodum ob subterfugendum quandoque ius fisci, ingenuum se et Lachetem mutato nomine coeperat ferre, ὦ Λάχης, Λάχης, ἐπὶ ἀποθάνης, αὐθις ἐξαρχῆς ἔση Κήρυλος. Maxime tamen dicacitatem in deformibus lucris affectabat; ut invidiam aliqua cavillatione dilueret, trans-

ferretque ad sales. Quendam e caris ministris, dispensationem cuidam, quasi fratri, petentem cum distulisset, ipsum candidatum ad se vocavit; exactaque pecunia, quantam is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinavit. Interpellanti mox ministro, *Alium tibi, ait, quaere fratrem: hic, quem tuum putas, meus est.* Mulionem in itinere quodam suspicatus ad calceandas mulas desiluisse, ut adeunti litigatori spatium moramque praeberet, interrogavit, *Quanti calceasset?* pactusque est lucri partem. Reprehendenti filio Tito, quod etiam urinae vectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admovit ad nares, sciscitans, *Num odore offenderetur,* et illo negante, *Atqui,* inquit, *e lotio est.* Nuntiantes legatos, *decretam ei publice non mediocris summae statuam colossæam,* iussit vel continuo ponere, cavam manum ostentans, et *paratam basin* dicens. Ac ne in metu quidem ac periculo mortis extremo abstinuit iocis. Nam cum inter prodigia cetera, Mausoleum Caesarum deridente patuisset, et stella in coelo crinita apparuisset: alterum ad Iuliam Calvinam e gente Augusti pertinere dicebat; alterum ad Parthorum regem, qui capillatus esset. Prima quoque morbi accessione, *Vae,* inquit, *puto, Deus fio.*

XXIV. Consulatu suo nono tentatus in Campania motiunculis levibus, ac protinus urbe repetita, Cutilias, ac Reatina rura, ubi aestivare quotannis solebat, petiit. Hic, cum super urgentem valetudinem creberrimo frigidae aquae usu etiam intestina vitiaisset, nec eo minus muneribus Imperatoriis ex consuetudine fungeretur, ut etiam legationes audiret cu-

bans, alvo repente usque ad defectionem soluta, *Imperatorem*, ait, *stantem mori oportere*. Dumque confur-
git, ac nititur, inter manus sublevantium exstinctus
est VIII Kalendas Iul. annum agens aetatis sexage-
simum ac nonum, superque mensem ac diem sep-
timum.

XXV. Convenit inter omnes, tam certum eum
de sua suorumque genitura semper fuisse, ut post
assiduas in se coniurationes ausus sit affirmare Sena-
tui, *aut filios sibi successuros, aut neminem*. Dicitur
etiam vidisse quondam per quietem stateram in me-
dia parte vestibuli Palatinae domus positam examine
aequo; cum in altera lance Claudius et Nero starent,
in altera ipse ac filii. Nec res fefellit: quando toti-
dem annis, parique temporis spatio utrique impera-
verunt.

C. S U E T O N I I

TRANQUILLI

TITUS FLAVIUS

VESPASIANUS

AUGUSTUS.

C. S U E T O N I I
 T R A N Q U I L L I
 T I T U S F L A V I U S
 V E S P A S I A N U S
 A U G U S T U S.

C A P U T I.

TITUS, cognomine paterno, amor ac deliciae generis humani, (tantum illi ad promerendam omnium voluntatem, vel ingenii, vel artis, vel fortunae superfuit, et quod difficillimum est, in imperio, quando privatus, atque etiam sub patre Principe, ne odio quidem, nedum vituperatione publica caruit) natus est tertio Kalendas Ianuarias, insigni anno Caiana nece, prope Septizonium, sordidis aedibus, cubiculo vero perparvo et obscuro: nam manet adhuc et ostenditur.

II. Educatus in aula cum Britannico simul, ac paribus disciplinis, et apud eosdem magistros institutus. Quo quidem tempore, aiunt, Metoposcopum a Narcisso Claudii liberto adhibitum, ut Britannicum inspiceret, constantissime affirmasse: illum quidem nullo modo, ceterum Titum, qui tunc prope adstabat,

utique imperaturum. Erant autem adeo familiares, ut de potione, qua Britannicus hausta periit, Titus quoque iuxta cubans gustasse credatur, gravique morbo afflictatus diu. Quorum omnium mox memor, statuam ei auream in Palatio posuit, et alteram ex ebore equestrem, quae Circensi pompa hodieque praefertur, dedicavit, profectusque est.

III. In puero statim corporis animique dotes exsplenduerunt : magisque ac magis deinceps per aetatis gradus, forma egregia, et cui non minus auctoritatis inesset, quam gratiae ; quanquam neque procera statura, et ventre paulo proiectiore ; praecipuum robur, memoria singularis, docilitas ad omnes fere, tum belli, tum pacis artes. Armorum et equitandi peritissimus, Latine Graeceque, vel in orando, vel in fingendis poematibus, promptus et facilis, ad extemporalitatem usque : sed ne musicae quidem rudis, ut qui cantaret et psalleret iucunde scienterque. E pluribus comperi, notis quoque excipere velocissime solitum, cum amanuensibus suis per ludum iocumque certantem, imitarique chirographa, quaecumque vidisset, ac profiteri saepe, *Se maximum falsarium esse potuisse.*

IV. Tribunus militum, et in Germania, et in Britannia meruit, summa industriae, nec minore modestiae, fama : sicut apparet, et statuarum, et imaginum eius multitudine, ac titulis per litramque provinciam. Post stipendia foro operam dedit, honestam magis, quam assiduam. Eodemque tempore Arricidiam Tertullo patre equite Romano, sed Praefecto quondam praetorianarum cohortium, duxit uxorem : et in de-

functae locum Marciam Fulviam splendidi generis ; cum qua, sublata filia, divorcium fecit. Ex Quaesturae deinde honore legioni praepositus, Taricheas et Gamalam urbes validissimas Iudaeae in potestatem redegit : equo quadam acie sub feminibus amisso, alteroque inscenso, cuius rector contra se dimicans occubuerat.

V. Galba mox tenente rempublicam, missus ad gratulandum, quaquā iret, convertit homines : quasi adoptionis gratia arcefferetur. Sed ubi turbari rursus cuncta sensit, rediit ex itinere : aditoque Paphiae Veneris oraculo, dum de navigatione consulit, etiam de Imperii spe confirmatus est. Cuius brevi compos, et ad perdomandam Iudaeam relictus, novissima Hierosolymorum oppugnatione, septem propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus : cepitque eam natali filiae suae, tanto militum gaudio ac favore, ut in gratulatione Imperatorem eum consalutaverint, et subinde decedentem provincia detinuerint, suppliciter, nec non et minaciter efflagitantes, *aut remaneret, aut secum omnes pariter abduceret.* Unde nata suspicio est, quasi desciscere a patre, Orientisque regnum sibi vindicare tentasset. Quam suspicionem auxit, postquam Alexandriam petens, in consecrando apud Memphim bove Apī diadema gestavit : de more quidem rituque priscoe religionis : sed non deerant, qui secus interpretarentur. Quare festinans in Italiam, cum Rhegium, dehinc Puteolos, oneraria nave apulisset, Romam inde contendit expeditissimus ; inopinantique patri, velut arguens rumorum de se temeritatem, *Veni, inquit, pater, veni.*

VI. Neque ex eo destitit, participem atque etiam tutorem Imperii agere. Triumphavit cum patre, Censuramque gessit una. Eidem collega, et in Tribunitia potestate, et in septem Consulatibus fuit. Receptaque ad se prope omnium officiorum cura, cum patris nomine et epistolas ipse dictaret, et edicta conscriberet, orationesque in Senatu recitaret etiam Quaestoris vice, Praefecturam quoque praetorii suscepit, nunquam ad id tempus, nisi ab equite Romano administratam; egitque aliquanto incivilius et violentius: siquidem suspectissimum quemque sibi, submissis qui per theatra et castra, quasi consensu ad poenam deponerent, haud cunctanter oppressit. In his A. Caecinam consularem virum, vocatum ad coenam, ac vix dum triclinio egressum, confodi iussit: sane urgente discrimine, cum etiam chirographum eius praeparatae apud milites concionis deprehendisset. Quibus rebus sicut in posterum securitati satis cavit, ita ad praesens plurimum contraxit invidiae: ut non temere quis, tam adverso rumore, magisque invitis omnibus, transierit ad Principatum.

VII. Praeter faevitiam, suspecta in eo etiam luxuria erat; quod ad mediam noctem comissationes cum profusissimo quoque familiarium extenderet. Nec minus libido, propter exoletorum et spadonum greges, propterque insignem reginae Berenices amorem, cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Suspecta et rapacitas; quod constabat, in cognitionibus patris nundinari praemiarique solitum. Denique propalam alium Neronem et opinabantur, et praedicabant. At illi ea fama pro bono cessit, conversaque est in maximas

laudes; neque ullo vitio reperto, et contra virtutibus summis. Convivia instituit iucunda magis, quam profusa. Amicos elegit, quibus etiam post eum Principes, ut et sibi et reipublicae necessariis, acquieverunt, praecipueque sunt usi. Berenicem statim ab urbe dimisit, invitum invitam. Quosdam e gratissimis delicatorum, quanquam tam artifices saltationis, ut mox scenam tenuerint, non modo fovere prolixius, sed spectare in publico omnino coetu superfedidit. Nulli civium quidquam ademit: abstinuit alieno, ut si quis unquam: ac ne concessas quidem ac solitas collationes recepit. Et tamen nemine ante se munificentia minor. Amphitheatro dedicato, thermisque iuxta celeriter exstructis, munus edidit apparatissimum largissimumque. Dedit et navale proelium in veteri naumachia; ibidem et gladiatores: atque uno die quinque millia omne genus ferarum.

VIII. Natura autem benevolentissimus, cum ex instituto Tiberii omnes dehinc Caesares beneficia, a superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, quam si eadem iisdem et ipsi dedissent: primus praeterita omnia uno confirmavit edicto; nec a se peri passus est. In ceteris vero desideriis hominum obstinatissime tenuit, ne quem sine spe dimitteret. Quin et admonentibus domesticis, *quasi plura polliceretur, quam praestare posset: Non oportere, ait, quenzquam a sermone Principis tristem discedere.* Atque etiam recordatus quondam super coenam, quod nihil cuiquam toto die praestitisset, memorabilem illam, meritoque laudatam vocem edidit: *Amici, diem perdididi.* Populum in primis universum tanta per omnes occa-

siones comitate tractavit, ut proposito gladiatorio munere; *Non ad suum, sed ad spectantium arbitrium editurum se professus sit.* Et plane ita fecit. Nam neque negavit quidquam petentibus; et ut, quae vellent, peterent, ultro adhortatus est. Quin et studium armorum Thracum prae se ferens, saepe cum populo, et voce et gestu, ut fautor, cavillatus est: verum maiestate salva, nec minus aequitate. Ne quid popularitatis praetermitteret, nonnunquam in thermis suis, admissa plebe, lavit. Quaedam sub eo fortuita ac tristitia acciderunt: ut conflagratio Vesevi montis in Campania; et incendium Romae, per triduum, totidemque noctes; item pestilentia, quanta non temere alias. In his tot adversis ac talibus, non modo Principis sollicitudinem, sed et parentis affectum unicum praestitit: nunc consolando per edicta, nunc opitulando, quatenus suppeteret facultas. Curatores restituendae Campaniae e consularium numero sorte duxit. Bona oppressorum in Vesevo, quorum heredes non exstabant, restitutioni afflictarum civitatum attribuit. Urbis incendio nihil, nisi sibi, publice perisse testatus, cuncta praetoriorum suorum ornamenta operibus ac templis destinavit: praeposuitque complures ex equestri ordine, quo quaeque maturius peragerentur. Medendae valetudini, leniendisque morbis, nullam divinam humanamque opem non adhibuit, inquisito omni sacrificiorum remediorumque genere. Inter adversa temporum, et delatores mandatoresque erant, ex licentia veteri. Hos assidue in foro flagellis ac fustibus caesos, ac novissime traductos per Amphitheatri arenam, partim subici in servos, ac vae-

nire, imperavit; partim in asperrimas infularum avehi. Utque etiam similia quandoque aufuros perpetuo coërceret, vetuit inter cetera, de eadem re pluribus legibus agi, quaerive de cuiusquam defunctorum statu, ultra certos annos.

IX. Pontificatum maximum ideo se professus accipere, ut puras servaret manus, fidem praestitit: nec auctor posthac cuiusquam necis, nec conscius, quamvis interdum ulciscendi causa non deesset; sed *Peritulum se potius, quam perditulum*, adiurans. Duos patricii generis convictos in affectatione Imperii, nihil amplius quam ut desisterent monuit, dicens, *Principatum fato dari*: si quid praeterea desiderarent, promittens se tributurum: et confestim quidem ad alterius matrem, quae procul aberat, cursores suos misit, qui anxiae filium salvum nuntiarent. Ceterum ipsos non solum familiari coenae adhibuit, sed et infrequenti die gladiatorum spectaculo circa se ex industria collocatis, oblata sibi ferramenta pugnantium inspicienda porrexit. Dicitur etiam, cognita utriusque genitura, *Imminere ambobus periculum*, affirmasse, *venturum quandoque & ab alio*: sicut evenit. Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed paene ex professo sollicitantem exercitus, meditantem fugam, nec occidere, neque seponere, ac ne in minore quidem honore habere sustinuit: sed, ut a primo Imperii die, consortem successoremque testari perseveravit; nonnunquam secreto lacrimis et precibus orans, *Ut tandem mutuo erga se animo vellet esse*.

X. Inter haec morte praeventus est, maiore hominum damno, quam suo. Spectaculis absolutis, in

quorum sine populo coram ubertim fleverat, Sabinos petit aliquanto tristior, quod sacrificanti hostia aufugerat, quodque tempestate serena tonuerat. Deinde ad primam statim mansionem febrim nactus, cum inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis plagulis coelum, multumque conquestus, *Eripi sibi vitam immerenti. Neque enim exstare ullum suum factum poenitendum, excepto dumtaxat uno.* Id quale fuerit, neque ipse tunc prodidit, neque cuiquam facile succurrat. Quidam opinantur, consuetudinem recordatum, quam cum fratris uxore habuerit. Sed nullam habuisse, persancte Domitia iurabat; haud negatura, si qua omnino fuisset: immo etiam gloria-tura, quod illi promptissimum erat in omnibus probris.

XI. Excessit in eadem, qua pater, villa, Idibus Septembris, post biennium ac menses duos, diesque viginti, quam successerat patri, altero et quadragesimo aetatis anno. Quod ut palam factum est, non secus atque in domestico luctu moerentibus publice cunctis, Senatus prius quam edicto convocaretur, ad Curiam concurrit; obseratisque adhuc foribus, deinde apertis, tantas mortuo gratias egit, laudesque, quantas congeffit ne vivo quidem unquam, atque praesenti.

C. S U E T O N I I
T R A N Q U I L L I
T I T U S F L A V I U S
D O M I T I A N U S
A U G U S T U S.

C. S U E T O N I I
 T R A N Q U I L L I
 T I T U S F L A V I U S
 D O M I T I A N U S
 A U G U S T U S.

C A P U T I.

DOMITIANUS natus est nono Kalendas Novembris, patre consule designato, inituroque mense insequenti honorem, regione urbis sexta, ad Malum Punicum, domo, quam postea in templum gentis Flaviae convertit. Pubertatis ac primae adolescentiae tempora, tanta inopia tantaque infamia gessisse fertur, ut nullum vas argenteum in usu haberet: satisque constat, Clodium Pollionem praetorium virum, in quem est poëma Neronis, quod inscribitur *Luscio*, chirographum eius conservasse, et nonnunquam protulisse, noctem sibi pollicentis: nec defuerunt, qui affirmarent, corruptum Domitianum et a Nerva successore mox suo. Bello Vitelliano confugit in Capitolium cum patruo Sabino, ac parte praesentium copiarum: sed irrumpentibus adversariis, et ardente templo, apud aedituum clam pernoctavit: ac mane Iliaci celatus habitu, interque sacrificulos vanae su-

perstitutionis, cum se trans Tiberim ad condiscipuli sui matrem comite uno contulisset, ita latuit, ut scrutantibus, qui vestigia subsecuti erant, deprehendi non potuerit. Post victoriam demum progressus, et Caesar consalutatus, honorem Praeturae urbanae cum consulari potestate suscepit titulo tenus: nam iurisdictionem ad collegam proximum transtulit. Ceterum omnem vim dominationis tam licenter exercuit, ut iam tum, qualis futurus esset, ostenderet. Ne exsequar singula, contrectatis multorum uxoribus, Domitiam Longinam, Aelio Lamiae nuptam, etiam in matrimonium abduxit: atque uno die super viginti officia urbana aut peregrina distribuit; mirari se, Vespasiano dicente, *quod successorem non & sibi mitteret.*

II. Expeditionem quoque in Galliam Germaniasque, neque necessariam, et dissuadentibus paternis amicis, inchoavit, tantum ut fratri se et operibus, et dignatione adaequaret. Ob haec correptus, quo magis aetatis et conditionis admoneretur, habitabat cum patre una, sellamque eius ac fratris, quoties prodirent, lectica sequebatur: ac triumphum utriusque Iudaicum equo albo comitatus est. In sex Consulatus, non nisi unum ordinarium gessit, eumque cedente et suffragante fratre. Simulavit et ipse mire modestiam: in primisque poëticae studium, tam insuetum antea sibi, quam postea spretum et abiectum: recitavitque etiam publice. Nec tamen eo secius, cum Vologesus Parthorum rex auxilia adversus Alanos, ducemque alterum ex Vespasiani liberis depoposcisset, omni ope contendit, ut ipse potissimum mitteretur. Et quia discussa res est, alios Orientis reges, ut idem postula-

rent, donis ac pollicitationibus sollicitare tentavit. Patre defuncto, diu cunctatus, an duplum donativum militi offerret, nunquam iactare dubitavit, *relictum se participem Imperii, sed fraudem testamento adhibitam*. Neque cessavit ex eo insidias struere fratri clam, palam: quoad correptum gravi valetudine, prius quam plane efflaret animam, pro mortuo deferi iussit: defunctumque nullo, praeterquam consecrationis honore dignatus, saepe etiam carpsit obliquis orationibus et edictis.

III. Inter initia principatus, quotidie secretum sibi horarum sumere solebat; nec quidquam amplius, quam muscas captare, ac stilo praeacuto configere: ut cuidam interroganti, *essetne quis intus cum Caesare*, non absurde responsum sit a Vibio Crispo, *Ne musca quidem*. Deinde uxorem Domitiam, ex qua in secundo suo Consulatu filium tulerat, alteroque anno consalutaverat ut Augustam, eandem Paridis histrionis amore deperditam, repudiavit: intraque breve tempus impatiens discidii, quasi efflagitante populo, reduxit. Circa administrationem autem Imperii aliquamdiu se varium praestitit, mixtura aequabili vitiorum atque virtutum; donec virtutes quoque in vitia deflexit: quantum coniectare licet, super ingenii naturam, inopia rapax, metu saevus.

IV. Spectacula magnifica assidue et sumtuosa edidit, non in Amphitheatro modo, verum et in Circo: ubi praeter sollemnes bigarum quadrigarumque cursus, proelium duplex etiam, equestre ac pedestre, commisit: at in Amphitheatro navale quoque. Nam venationes gladiatoresque, et noctibus ad lychnos:

nec virorum modo pugnās, sed et feminarum. Praeterea Quaestoriis muneribus, quae olim omīssa revocarat, ita semper interfuit, ut populo potestatem faceret, bina paria e suo ludo postulandi, quae novissima aulico apparatu induceret. Ac per omne gladiatorum spectaculum ante pedes ei stabat puerulus coccinatus, parvo portentosoque capite, cum quo plurimum fabulabatur, nonnunquam serio. Auditus est certe, dum ex eo quaerit, *Ecquid sciret, cur sibi visum esset, ordinatione proxima Aegypto praeficere Metium Rufum*. Edidit navales pugnās paene iustarum classium, effosso et circumstructo iuxta Tiberim lacu: atque inter maximos imbres perspectavit. Fecit et ludos seculares, computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, sed quo olim Augustus ediderat. In his, Circensium die, quo facilius centum missus peragerentur, singulos a septenis spatiis ad quina corripuit. Instituit et quinquennale certamen, Capitolino Iovi triplex, musicum, equestre, gymnium, et aliquanto plurium, quam nunc est, coronarum. Certabant enim et prosa oratione graece latineque: ac praeter citharoedos chorocitharistae quoque et psilocitharistae: in stadio vero cursu etiam virgines. Certamini praesedit crepidatus, purpureaque amictus toga Graecanica, capite gestans coronam auream cum effigie Iovis, ac Iunonis, Minervaeque; assidentibus Diali sacerdote, et collegio Flavialium, pari habitu: nisi quod illorum coronis inerat et ipsius imago. Celebrabat et in Albano quotannis Quinquatria Minervae, cui collegium instituerat: ex quo sorte ducti magisterio fungerentur, ederentque eximias

venationes et scenicos ludos, superque oratorum ac poëtarum certamina. Congiarium populo numorum trecentorum ter dedit : atque inter spectacula muneris largissimum epulum. Septimontiali sacrorum quidem die, Senatui equitique panariis, plebei sportellis cum obsonio distributis, initium vescendi primus fecit : dieque proximo omne genus rerum missilia sparsit : et quia pars maior intra Popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris ac senatorii ordinis pronuntiavit.

V. Plurima et amplissima opera incendio absumpta restituit : in quibus et Capitolium, quod rursus arserat : sed omnia sub titulo tantum suo, ac sine ulla pristini auctoris memoria. Novam autem excitavit aedem in Capitolio Custodi Iovi, et forum, quod nunc *Nervæ* vocatur : item Flaviae templum gentis, et stadium, et odeum, et naumachiam : e cuius postea lapide maximus Circus, deustis utrinque lateribus, exstructus est.

VI. Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessario : sponte, in Cattos ; necessario, unam in Sarmatas, legione cum Legato simul caesa, in Dacos duas : primam, Oppio Sabino consulari oppresso, secundam, Cornelio Fusco praefecto cohortium praetorianarum, cui belli summam commiserat. De Cattis Dacisque post varia proelia duplicem triumphum egit. De Sarmatis lauream modo Capitolino Iovi retulit. Bellum civile, motum a L. Antonio superioris Germaniae Praefide, confecit absens, felicitate mira : cum ipsa dimicationis hora resolutus repente Rhenus transiurus ad Antonium copias Barbarorum inhi-

buisset. De qua victoria prius praefagiis, quam nuntiis, comperit. Siquidem ipso, quo dimicatum est, die, statuam eius Romae insignis aquila circumplexa pennis, clangores laetissimos edidit: pauloque post, occisum Antonium, adeo vulgatum est, ut caput quoque eius apportatum vidisse se, plerique contenderent.

VII. Multa etiam in communi rerum usu novavit. Sportulas publicas sustulit, revocata coenarum rectarum consuetudine. Duas Circensibus gregum factiones aurati purpureique panni ad quatuor pristinas addidit. Interdixit histrionibus scenam, intra domum quidem exercendi artem iure concessio. Castrari mares vetuit. Spadonum, qui residui apud mangones erant, pretia moderatus est. Ad summam quandam ubertatem vini, frumenti vero inopiam, existimans nimio vinearum studio negligi arva, edixit: Ne quis in Italia novellaret, utque in provinciis vineta succiderentur, relicta, ubi plurimum, dimidia parte: nec exsequi rem perseveravit. Quaedam ex maximis officiis inter libertinos equitesque Romanos communicavit. Geminari legionum castra prohibuit: nec plus quam mille numos a quoquam ad signa deponi; quod L. Antonius apud duarum legionum hiberna res novas moliens, fiduciam cepisse etiam ex depositorum summa videbatur. Addidit et quartum stipendium militi, aureos ternos.

VIII. Ius diligenter et industrie dixit, plerumque et in foro pro Tribunali extra ordinem. Ambitiosas Centumvirorum sententias rescidit. Recuperatores, ne se perfusoriis assertionibus accommodarent, iden-

tidem admonuit. Numarios iudices cum suo quemque consilio notavit. Auctor et Tribunis plebis fuit, Aedilem sordidum repetundarum accusandi, iudicesque in eum a Senatu petendi. Magistratibus quoque urbicis, provinciarumque Praefidibus coercendis, tantum curae adhibuit, ut neque modestiores unquam, neque iustiores exstiterint : e quibus plerisque post illum reos omnium criminum vidimus. Suscepta morum correctione, licentiam theatralem promiscue in equite spectandi inhibuit. Scripta famosa, vulgoque edita, quibus primores viri ac feminae notabantur, abolevit, non sine auctorum ignominia. Quaestorium virum, quod gesticulandi saltandique studio teneretur, movit Senatu. Probrosis feminis lecticae usum ademit, iusque capiendi legata hereditatesque. Equitem Romanum, ob reductam in matrimonium uxorem, cui dimissae adulterii crimen intenderat, erasit iudicum albo. Quosdam ex utroque ordine lege Scantinia condemnavit. Incesta Vestalium virginum, a patre quoque suo et fratre neglecta, varie ac severe coercuit : priora, capitali supplicio; posteriora, more veteri. Nam cum Ocellatis sororibus, item Varonillae, liberum mortis permisisset arbitrium, corruptoresque earum relegasset : mox Corneliam virginem maximam, absolutam olim, dehinc longo intervallo repetitam atque convictam, defodi imperavit; stupratoresque virgis in comitio ad necem caedi, excepto praetorio viro; cui, dubia etiam tum causa, et incertis quaestionibus atque tormentis de semet professo, exilium indulxit. Ac ne qua religio Deum impune contaminaretur, monumentum, quod libertus

eius e lapidibus templo Capitolini Iovis destinatis filio construxerat, diruit per milites; ossaque et reliquias, quae inerant, mari merfit.

IX. Inter initia usque adeo ab omni caede abhorrebat, ut absente adhuc patre, recordatus Virgilii versum,

Impia quam caesis gens est epulata iuvenis :

edicere destinarit, *Ne boves immolarentur*. Cupiditatis quoque atque avaritiae vix suspicionem ullam, aut privatus unquam, aut Princeps aliquamdiu dedit; immo [e diverso] magna saepe non abstinentiae modo, sed etiam liberalitatis experimenta. Omnes circa se largissime profecutus, nihil prius aut acrius monuit, quam ne quid sordide facerent. Relictas sibi hereditates ab iis, quibus liberi erant, non recepit. Legatum etiam ex testamento Ruscii Caepionis, qui caverat, *Ut quotannis ingredientibus Curiam Senatoribus certam summam viritum praestaret heres suus*, irritum fecit. Reos, qui ante quinquennium proximum apud aerarium pependissent, universos discrimine liberavit: nec repeti, nisi intra annum, eaque conditione permisit, ut accusatori, qui causam non teneret, exilium poena esset. Scribas quaestorios, negotiantes ex consuetudine, sed contra Clodiam legem, venia in praeteritum donavit. Subseciva, quae divisis per veteranos agris carptim superfuerunt, veteribus possessoribus, ut usucapta, concessit. Fiscales calumnias, magna calumniantium poena, repressit: ferebaturque vox eius, *Princeps, qui delatores non castigat, irritat*.

X. Sed neque in clementiae, neque in abstinentiae tenore permansit: et tamen aliquanto celerius ad facivitiā descivit, quam ad cupiditatem. Discipulum Paridis pantomimi impuberem adhuc, et cum maxime aegrum, quod arte formaque non absimilis magistro videbatur, occidit: item Hermogenem Tarsensem, propter quasdam in historia figuras; librariis etiam, qui eam descripserant, cruci fixis. Patremfamilias, quod *Threcem mirmilloni parem, munerario imparem*, dixerat, detractum e spectaculis in arenam, canibus obiecit, cum hoc titulo: *Impie locutus parmularius*. Complures Senatores, in his aliquot Consulares, interemit: ex quibus Civicam Cerealem in ipso Asiae Proconsulatu; Salvidienum Orfitum, Acilium Glabionem in exilio, quasi molitores novarum rerum: ceteros levissima quemque de causa: Aelium Lamiam, ob suspiciosos quidem, verum et veteres et innoxios iocos; quod post abductam uxorem laudanti vocem suam, *εὐτακτῶ*, dixerat: quodque Tito hortanti se ad alterum matrimonium responderat, *μὴ καὶ σὺ γαμήσαι θέλεις*; Salvium Cocceianum, quod Othonis Imperatoris patruī sui diem natalem celebraverat: Metium Pomposianum, quod habere Imperatoriam genesin vulgo ferebatur, et quod depictum orbem terrae in membrana, concionesque regum adducum ex Tito Livio circumferret, quodque servis nomina Magonis et Annibalis indidisset: Sallustium Lucillum Britanniae legatum, quod lanceas novae formae appellari *Luculleas* passus esset: Iunium Rusticum, quod Paeti Thraseae et Helvidii Prisci laudes edidisset, appellassetque eos *sanctissimos viros*: cuius

criminis occasione philosophos omnes urbe Italiaque submovit. Occidit et Helvidium filium, quasi scenico exodio sub persona Paridis et Oenones divortium suum cum uxore taxasset: Flavium Sabinum, alterum e patruelibus, quod eum comitiorum consularium die destinatum, perperam praeco, non *Consulem* ad populum, sed *Imperatorem* pronuntiasset. Verum aliquanto post civilis belli victoriam saevior, plerisque partis adversae, dum etiam latentes conscios investigat, novo quaestionis genere distorsit, immisso per obscœna igne. nonnullis et manus amputavit. Satisque constat, duos solos e notioribus venia donatos, Tribunum laticlavium, et Centurionem: qui se, quo facilius expertes culpa ostenderent, impudicos probaverant; et ob id, neque apud ducem, nec apud milites, ullius momenti esse potuisse.

XI. Erat autem non solum magnae, sed et callidae inopinataeque saevitiae. Actorem summarum, pridie quam cruci figeret, in cubiculum vocavit, assidere in toro iuxta coëgit, securum hilaremque dimisit, partibus etiam de coena dignatus est. Aretinum Clementem Consularem virum, e familiaribus et emissariis suis, capitis condemnaturus, in eadem, vel etiam in maiore gratia habuit, quoad novissime simul gestanti, conspecto delatore eius, *Vis*, inquit, *hunc nequissimum servum cras audiamus?* Et quo contemptius abuteretur patientia hominum, nunquam tristiores sententiam, sine praefatione clementiae, pronuntiavit: ut non aliud iam certius atrocis exitus signum esset, quam principii lenitas. Quosdam maiestatis reos in Curiam induxerat: et cum praedixisset, *Experturum*

se illa die, quam carus Senatui esset, facile perfecerat, ut etiam more maiorum puniendi condemnarentur: deinde, atrocitate poenae contreritus, ad leniendam invidiam intercessit, his verbis: (neque enim ab re fuerit ipsa cognoscere:) Permittite, Patres Conscripti, a pietate vestra impetrari, quod scio, me difficulter impetraturum, ut damnatis liberum mortis arbitrium indulgeatis. Nam & parcetis oculis vestris, & intelligent me omnes Senatui interfuisse.

XII. Exhaustus operum ac munerum impensis, stipendioque quod adiecerat, tentavit quidem, ad relevandos castrenses sumtus, militum numerum diminueret: sed cum et obnoxium se Barbaris per hoc animadverteret, neque eo secius in explicandis oneribus haereret, nihil pensi habuit, quin praedaretur omni modo. Bona vivorum et mortuorum usquequaque, quolibet et accusatore et crimine, corripiebantur. Satis erat, obiici quaecumque factum dictumve adversum maiestatem Principis. Confiscabantur alienissimae hereditates, vel existente uno, qui diceret, audisse se ex defuncto, cum viveret, *heredem sibi Caesarem esse*. Praeter ceteros Iudaicus fiscus acerbissime actus est: ad quem deferebantur, qui vel improfessi Iudaicam, intra urbem viverent vitam, vel dissimulata origine imposita genti tributa non pependissent. Interfuisse me adolescentulum memini, cum a procuratore, frequentissimoque consilio inspiceretur nagenarius senex, an circumsectus esset. Ab iuventute minime civilis animi, confidens etiam, et cum verbis, tum rebus immodicus. Caenidi patris concubinae ex Istria reversae, osculumque, ut assueverat, offe-

renti, manum praebuit. Generum fratris indigne ferens, albatos et ipsum ministros habere, proclamavit: *Ὁὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.*

XIII. Principatum vero adeptus, neque in Senatu iactare dubitavit, & *patri se & fratri Imperium dedisse: illos sibi reddidisse*: neque in reducenda post divortium uxore, edicere, *revocatam eam in pulvinar suum.* Acclamari etiam in Amphitheatro epuli die libenter audivit, *Domino & Dominae feliciter.* Sed et Capitolino certamine cunctos ingenti consensu precantes, ut Palfurium Suram restitueret, pulsum olim Senatu, ac tunc de oratoribus coronatum: nullo responso dignatus, tacere tantummodo iussit voce praeconis. Pari arrogantia, cum procuratorum suorum nomine formalem diceret epistolam, sic coepit: *Dominus & Deus noster sic fieri iubet.* Unde institutum posthac, ut ne scripto quidem ac sermone cuiusquam appellaretur aliter. Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas et argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Ianos, arcusque cum quadrigis et insignibus triumphorum per regiones urbis, tantos ac tot exstruxit, ut cuiusdam Graece inscriptum sit: *ΑΡΚΕΙ.* Consulatus septendecim cepit, quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuavit: omnes autem paene titulo tenus gessit: nec quenquam ultra Kalendas Maii: plures ad Idus usque Ianuarias. Post autem duos triumphos, Germanici cognomine assumpto, Septembrem mensē et Octobrem ex appellationibus suis, Germanicum Domitianumque transnominavit: quod altero suscepisset Imperium, altero natus esset.

XIV. Per haec terribilis cunctis et invisus, tandem

oppressus est amicorum libertorumque intimorum conspiratione, simul et uxoris. Annum diemque ultimum vitae iam pridem suspectum habebat: horam etiam, nec non et genus mortis. Adolescentulo Chaldaei cuncta praedixerant. Pater quoque super coenam quondam fungis abstinentem palam irriserat, ut ignarum sortis suae, quod non ferrum potius timeret. Quare pavidus semper atque anxius, minimis etiam suspicionibus praeter modum commovebatur: ut edicti de excidendis vineis propositi, gratiam facere non alia magis re compulsus credatur, quam quod sparsi libelli cum his versibus erant,

Κἴν' μὲ φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφόρησας,
 Ὅσον ἐπισπείσαι καὶ σαρὶ θυομένῳ.

Eadem formidine oblatum a Senatu novum et excogitatum honorem, quanquam omnium talium appetentissimus, recusavit: quo decretum erat, *Ut quoties gereret Consulatum, equites Romani, quibus fors obtigisset, trabeati & cum hastis militaribus praecederent eum, inter lictores apparitoresque.* Tempore vero suspecti periculi appropinquante, sollicitior in dies, porticum, in quibus spatium consuevit, parietes phengite lapide distinxit, e cuius splendore per imagines quidquid a tergo fieret, provideret. Nec nisi secreto atque solus plerasque custodias, receptis quoque in manum catenis, audiebat. Utque domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo audendam esse patroni necem, Epaphroditum a libellis, capitali poena condemnavit; quod post destitutionem, Nero

in adipiscenda morte manu eius adiutus existimabatur.

XV. Denique Flavium Clementem patruelem suum, contemptissimae inertiae, cuius filios etiam tum parvulos successores palam destinaverat, et abolito priore nomine, alterum *Vespasianum* appellari iusserat, alterum *Domitianum*, repente ex tenuissima suspicione tantum non in ipso eius Consulatu interemit. Quo maxime facto maturavit sibi exitium. Continuis octo mensibus tot fulgura facta muntiataque sunt, ut exclamaverit: *Feriat iam, quem volet.* Tactum de coelo Capitolium, templumque Flaviae gentis: item domus Palatina, et cubiculum ipsius: atque etiam e basi statuae triumphalis titulus excussus vi procellae in monumentum proximum decidit. Arbor, quae privato adhuc Vespasiano everfa surrexerat, tunc rursus repente corruit. Praenestina Fortuna, toto Imperii spatio annum novum commendanti, laetam eandemque semper sortem dare assueta, extremo tristissimam reddidit, nec sine sanguinis mentione. Minervam, quam superstitiose colebat, somniavit excedere sacrario, negantem, ultra se tueri eum posse, quod exarmata esset a Iove. Nulla tamen re perinde commotus est, quam responso casuque Ascletarionis mathematici. Hunc delatum, nec insitiantem iactasse se, quae providisset ex arte, sciscitatus est, quis ipsum maneret exitus? et affirmantem, *Fore, ut brevi laceraretur a canibus*, interfici quidem sine mora, sed ad coarguendam temeritatem artis, sepeliri quoque accuratissime imperavit. Quod cum fieret, evenit, ut repentina tempestate deiecto funere semiustum cadaver discerperent canes, idque ei coenanti a mimo

Latino, qui praeteriens forte animadverterat, inter ceteras diei fabulas referretur.

XVI. Pridie quam periret, cum oblatos tuberos servari iussisset in crastinum, adiecit, *Si modo uti licuerit*: et conversus ad proximos affirmavit, *Fore, ut sequenti die, Luna se in Aquario cruentaret, factumque aliquod existeret, de quo loquerentur homines per terrarum orbem.* Ad mediam noctem ita est exterritus, ut ex strato profiliret. Dehinc mane haruspicem ex Germania missum, qui consultus de fulgure mutationem rerum praedixerat, audiit condemnavitque. Ac dum exulceratam in fronte verrucam vehementius scalpit, profluente sanguine, *Utinam*, inquit, *haecenus.* Tunc horas requirenti, pro quinta, quam metuebat, sexta ex industria nuntiata est. His velut transacto iam periculo laetum, festinantemque ad corporis curam, Parthenius cubiculo praepositus convenit, nuntians, esse, qui magnum nescio quid afferret, nec differendum. Itaque summotis omnibus in cubiculum se recepit, atque ibi occisus est.

XVII. De insidiarum caedisque genere haec fere divulgata sunt. Cunctantibus conspiratis, quando et quomodo, id est, lavantemne, an coenantem aggredierentur: Stephanus Domitillae procurator, et tunc interceptarum pecuniarum reus, consilium operamque obtulit. Ac sinistro brachio, velut aegro, lanis fasciisque per aliquot dies ad avertendam suspicionem obvoluto, ad ipsam horam, dolonem interiecit: professusque conspiracy indicium, et ob hoc admissus, legenti traditum a se libellum, et attonito, suffodit inguina. Saucium ac repugnantem adorti Clodianus

cornicularius, et Maximus Parthenii libertus, et Saurius decurio cubiculariorum, et quidam e gladiatorio ludo, vulneribus septem contrucidaverunt. Puer, qui curae Larium cubiculi ex consuetudine assistens, interfuit caedi, hoc amplius narrabat, se iussu a Domitiano, ad primum statim vulnus pugionem pulvino subditum porrigere, ac ministros vocare; neque ad caput quidquam, excepto capulo, et praeterea omnia clausa reperisse: atque illum interim, correpto deductoque ad terram Stephano, colluctatum diu, dum modo ferrum extorquere, modo, quanquam laniatis digitis, oculos effodere conatur. Occisus est quarto decimo Kalendas Octobris, anno aetatis quinto et quadragesimo, Imperii quinto decimo. Cadaver eius populari sandapila per vespillones exportatum, Phyllis nutrix in suburbano suo Latina via funeravit: sed reliquias templo Flaviae gentis clam intulit, cineribusque Iuliae Titi filiae, quam et ipsa educarat, commiscuit.

XVIII. Statura fuit procera, vultu modesto, ruborisque pleno, grandibus oculis, verum acie hebetiore: praeterea pulcher ac decens, maxime in iuventute, et quidem toto corpore, exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat; postea calvitio quoque deformis, et obesitate ventris, et crurum gracilitate: quae tamen ei valetudine longa remacruerant. Commendari se verecundia oris adeo sentiebat, ut apud Senatum sic quondam iactaverit: *Usque adhuc certe animum meum probastis, & vultum.* Calvitio ita offendebar, ut in contumeliam suam traheret, si cui alii ioco vel iurgio obiectaretur: quamvis libel-

lo, quem *de cura capillorum* ad amicum edidit, hoc etiam, simul illum seque consolans, inferuerit :

Οὐχ ὀρέας, οἷος καὶ γὰρ καλὸς τε μέγας τε;

Eadem me tamen manent capillorum fata, & forti animo fero comam in adolescentia senescentem. Scias nec gratius quidquam decore, nec brevius.

XIX. Laboris impatiens, per urbem pedibus non temere ambulavit : in expeditione et agmine, equo rarius, lectica assidue vectus est. Armorum nullo, sagittarum vel praecipuo studio tenebatur. Centenas varii generis feras saepe in Albano secessu conficientem spectavere plerique : atque etiam ex industria ita quarundam capita figentem, ut duobus ictibus quasi cornua effingeret. Nonnunquam in pueri procul stantis, praebentisque pro scopo dispansam dextrae manus palmam, sagittas tanta arte direxit, ut omnes per intervalla digitorum innocue evaderent.

XX. Liberalia studia Imperii initio neglexit, quam bibliothecas incendio absumptas impensissime reparare curasset, exemplaribus undique petitis, missisque Alexandriam, qui describerent emendarentque. Nunquam tamen aut historiae, carminibusve cognoscendis, operam ullam, aut stilo vel necessario dedit. Praeter commentarios et acta Tiberii Caesaris nihil lestitabat : epistolas, orationesque, et edicta alieno formabat ingenio, sermonis tamen nec inelegantis, dictorum interdum etiam notabilium, *Vellem,* inquit, *tam formosus esse, quam Metius sibi videtur.* Et cuiusdam caput, varietate capilli subrutilum et incanum, *perfusam nivem mulso* dixit.

XXI. *Conditionem Principum miserrimam aiebat, quibus de coniuratione comperta non crederetur, nisi occidis.* Quoties otium esset, alea se oblectabat, etiam profestis diebus matutinisque horis: ac lavabat de die, prandebatque ad satietatem; ut non temere super coenam, praeter Matianum malum, et modicam in ampulla potiunculam fumeret. Convivabatur frequenter ac large, sed paene raptim: certe non ultra Solis occasum, nec ut postea commissaretur. Nam ad horam somni nihil aliud, quam secreto solus deambulabat.

XXII. Libidinis nimiae, assiduitatem concubitus, velut exercitationis genus, *clinopalen* vocabat. Eratque fama, quasi concubinas ipse develleret, nataretque inter vulgarissimas meretrices. Fratris filiam adhuc virginem, oblatam in matrimonium sibi, cum devinctus Domitiae nuptiis pertinacissime recusasset, non multo post alii collocatam, ultro corrupit, et quidem vivo etiam tum Tito: mox patre ac viro orbatam, ardentissime palamque dilexit, ut etiam causa mortis exstiterit, coactae conceptum a se abigere.

XXIII. Occisum eum, populus indifferenter, miles gravissime tulit, statimque *Divum* appellare conatus est: paratus et ulcisci, nisi duces defuissent. quod quidem paulo post fecit, expositularis ad poenam pertinacissime caedis auctoribus. Contra, Senatus adeo laetatus est, ut repleta certatim Curia non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere laceraret: scalas etiam inferri, clypeosque et imagines eius coram detrahi, et ibidem solo affligi iuberet: novissime, eradendos

ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret. Ante paucos quam occideretur menses, cornix in Capitolio elocuta est, ἔσται πάντα καλῶς. Nec defuit, qui ostentum sic interpretaretur :

*Nuper Tarpeio quae sedit culmine cornix ,
Est bene , non potuit dicere : dixit , erit.*

Ipsū etiam Domitianum ferunt somniasse, gibbam sibi pone cervicem auream enatam, pro certoque habuisse, beatiorem post se laetiolemque portendi reipublicae statum. Sicut sane brevi evenit, abstinentia et moderatione insequentium Principum.

C. S U E T O N I I
T R A N Q U I L L I
D E I L L U S T R I B U S G R A M M A T I C I S

E T

D E C L A R I S R H E T O R I B U S
L I B R I.

A C C E D U N T

T E R E N T I I , H O R A T I I , L U C A N I , P L I N I I , I U V E N A L I S ,
P E R S I I

V I T A E.

C. S U E T O N I I T R A N Q U I L L I D E I L L U S T R I B U S G R A M M A T I C I S

L I B E R.

C A P U T I.

GRAMMATICA olim Romae ne in usu quidem ; nedum in honore ullo erat : rudi scilicet ac bellicosa etiam tum civitate, necdum magnopere liberalibus disciplinis vacante. Initium quoque eius mediocre existit : siquidem antiquissimi doctorum, qui iidem et poëtae et oratores semigraeci erant, (Livium et Ennium dico : quos utraque lingua, domi forisque docuisse adnotum est) nihil amplius, quam Graece interpretabantur : ac si quid Latine ipsi composuissent, praelegebant. Nam, quod nonnulli tradunt, duos libros *de literis syllabisque*, item *de metris*, ab eodem Ennio editos, iure arguit Lucius Cotta, non poërae, sed posterioris Ennii esse : cuius etiam *de augurandi disciplina* volumina feruntur.

II. Primus igitur, quantum opinamur, studium grammaticae in Urbem intulit *Crates Mallotes*, Ari-

starchi aequalis, qui missus ad senatum ab Attalo rege, inter secundum ac tertium bellum Punicum, sub ipsam Ennii mortem, cum in regione Palatii, prolapsus in cloacae foramen, crus fregisset, per omne legationis simul et valetudinis tempus, plurimas *ἀντιπο-
σει* subinde fecit, assidueque differuit, ac nostris exemplo fuit ad imitandum. Haecenus tamen imitati, ut carmina parum adhuc divulgata, vel defunctorum amicorum, vel si quorum aliorum probassent, diligentius retractarent, ac legendo commentandoque etiam ceteris nota facerent: ut *Caius Octavius Lampadio*, Naevii Punicum bellum; quod uno volumine, et continenti scriptura expositum, divisit in septem libros: ut postea *Quintus Vargontei* annales Ennii, quos certis diebus in magna frequentia pronuntiabat: ut *Laelius*, *Archelaus*, *Veetius*, *Quintus Philocomus* *Lucilii* satyras, familiaris sui; quas legisse se apud *Archelaum Pompeius Lenaeus*, apud *Philocomum Valerius Cato*, praedicant. Instruxerunt auxeruntque ab omni parte grammatica, *Lucius Aelius Lanuvinus*, gener *Quinti Aelii*, *Servius Clodius*, uterque eques Romanus, multique ac varii et in doctrina et in republica usus.

III. *Lucius Aelius* cognomine duplici fuit: nam et *Praeconinus*, quod pater eius praeconium fecerat, vocabatur, et *Stilo*, quod orationes nobilissimo cuique scribere solebat: tantus optimatum fautor, ut *Quintum Metellum Numidicum* in exilium comitatus sit. *Servius*, cum librum foceri nondum editum fraude interceptisset, et ob hoc repudiatus, pudore ac taedio secessisset ab Urbe, in podagrae morbum incidit:

cuius impatiens, veneno sibi perunxit pedes, et enecuit, ita, ut parte ea corporis quasi praemortua, vixerit. Post hoc magis ac magis et gratia et cura artis increvit, ut ne clarissimi quidem viri abstinerint, quo minus et ipsi aliquid de ea scriberent, utque temporibus quibusdam super viginti celebres scholae fuisse in Urbe tradantur, pretia Grammaticorum tanta, mercedesque tam magnae, ut constet, *Lutatium Daphnidem*, quem *Lenaeus Melissus*, per cavillationem nominis, Πανὸς ἀγνῖα dicit, ducentis millibus nummum Quinto Catulo emtum, ac brevi manumissum : *Lucium Appuleium* ab Efcio Calvino equite Romano praedivite, quadringenis annuis conductum, multos edocuisse. Nam in provincias quoque Grammatica penetraverat, ac nonnulli de notissimis doctoribus peregre docuerunt, maxime in Gallia Togata : inter quos *Octavius Teucer*, et *Siscennius Iacchus*, et *Oppius Cares* : hic quidem ad ultimam aetatem, et cum iam non gressu modo deficeretur, sed et visu.

IV. Appellatio *Grammaticorum* Graeca consuetudine invaluit : sed initio *Literati* vocabantur. Cornelius quoque Nepos in libello, quo distinguit *literatum* ab *erudito*, *literatos* quidem vulgo appellari ait eos, qui aliquid diligenter, et acute scienterque possint aut dicere aut scribere : ceterum proprie sic appellandos poetarum interpretes, qui a Graecis γραμματικοὶ nomenclantur; eosdem *Literatores* vocitatos. Messalla Corvinus in quadam epistola ostendit, non esse sibi, dicens, rem cum Furio Bibaculo, nec cum Sigida quidem, aut literatore Catone : significat enim haud dubie Valerium Catonem, poetam simul, gram-

maticumque notissimum. Sunt, qui literatum a literatore distinguant, ut Graeci Grammaticum a Grammatista; et illum quidem absolute, hunc mediocriter doctum existiment: quorum opinionem *Orbilius* etiam exemplis confirmat. Nam apud maiores, ait, cum familia alicuius venalis produceretur, non temere quem *literatum*, in titulo, sed *literatorem* inscribi solitum esse: quasi non perfectum literis, sed imbutum. Veteres Grammatici et Rhetoricam docebant: ac multorum de utraque arte commentarii feruntur, secundum quam consuetudinem posteriores quoque, existimo, quanquam iam discretis professionibus, nihilominus vel retinuisse, vel instituisse et ipsos quaedam genera institutionum ad eloquentiam praeparandam, ut problemata, paraphrases, elocutiones, ethologias, atque alia hoc genus; ne scilicet sicci omnino atque aridi pueri Rhetoribus traderentur. quae quidem omitti iam video, desidia quorundam et infantia: non enim fastidio putem. Me quidem adolescentulo, repero quendam Principem nomine, alternis diebus declamare, alternis disputare, nonnullis vero mane differere, post meridiem remoto pulpito declamare solitum. Audiebam etiam memoria patrum, quosdam e Grammaticis statim ludo transisse in forum, atque in numerum praestantissimorum patronorum receptos. Clari professores, et de quibus prodi possit aliquid dumtaxat a nobis, fere hi fuerunt.

V. *Saevius Nicanor* primus ad famam dignationemque docendo pervenit; fecitque praeter commentarios, quorum tamen pars maxima intercepta dicitur,

fatyram quoque : in qua libertinum se, ac duplici cognomine esse, hoc indicat :

Saevius Nicanor Marci libertus negabit :

Saevius Posthumius idem sed Marcus docebit.

Sunt, qui tradant, ob infamiam quandam eum in Sardiniam secessisse, ibique diem obiisse.

VI. *Aurelius Opilius* Epicurei cuiusdam libertus, philosophiam primo, deinde rhetoricam, novissime grammaticam docuit. Dimissa autem schola, Rutilium Rufum damnatum in Asiam secutus, ibidem Smyrnae simulque consenuit : composuitque variae eruditionis aliquot volumina, ex quibus novem unius corporis. qui, quia scriptores ac poëtas sub clientela Musarum iudicaret, non absurde et fecisse et scripsisse se ait, ex numero Divarum et appellatione. Huius cognomen in plerisque indicibus et titulis per unam literam scriptum animadverto : verum ipse id per duas effert, in parastichide libelli, qui inscribitur *Pinax*.

VII. *Marcus Antonius Gniphos* ingenuus, in Gallia natus, sed expositus; a nutritore suo manumissus, institutusque, Alexandriae quidem, ut aliqui tradunt, in contubernio Dionysii Scytobrachionis; (quod equidem non temere crediderim, cum temporum ratio vix congruat) fuisse dicitur ingenii magni, memoriae singularis, nec minus Graece, quam Latine doctus : praeterea comi facilique natura, nec unquam de mercedibus pactus, eoque plura ex liberalitate discipulorum consecutus. Docuit primum in Divi Iulii domo pueri adhuc; deinde in sua privata. Docuit autem et Rhetoricam, ita ut quotidie praecepta

eloquentiae traderet, declamaret vero non nisi nundinis. Scholam eius claros quoque viros frequentasse aiunt: in his Marcum Ciceronem, etiam cum praetura fungeretur. Scripsit multa, quamvis annum aetatis quinquagesimum non exceßerit: etsi Attaeus Philologus duo tantum volumina *de Latino sermone* reliquisse eum tradit. Nam cetera scripta discipulorum eius esse, non ipsius: in quibus et suum alicubi reperiri nomen.

VIII. *Pompilius Andronicus*, natione Syrus, studio Epicureae sectae desidiosior in professione Grammaticae habebatur, minusque idoneus ad tuendam scholam. Itaque, cum se in Urbe non solum Antonio Gniphoni, sed ceteris etiam deterioribus postponi videret, Cumas transit, ibique in otio vivit, et multa composuit: verum adeo inops atque egens, ut coactus sit, praecipuum illud opusculum annalium etenchorum sedecim millibus nummum cuidam vendere. Quos libros Orbilius suppressos redemisse se dixit, vulgandosque curasse nomine auctoris.

IX. *Orbilius Pupillus Beneventanus*, morte parentum, una atque eadem die, inimicorum dolo, interentorum, destitutus, primo apparituras magistratibus fecit: deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit: functusque militia, studia repetit, quo iam inde a puero non leviter attigerat; ac professus diu in patria, quinquagesimo demum anno Romam, consule Cicerone, transit; docuitque maiore fama, quam emolumento. Namque iam per senex pauperem se, et habitare sub regulis, quodam scripto facitur. Librum etiam, cui est iulus *Perialogos*, edidit, continentem

querelas de iniuriis, quas professores negligenter ab ambitione parentum acciperent. Fuit autem naturae acerbae, non modo in antisophistas, quos omni sermone laceravit, sed etiam in discipulos, ut Horatius significat, *plagosum* eum appellans, et Domitius Mar-
sus scribens,

Si quos Orbilius ferula scuticaque cecidit.

Ac ne principum quidem virorum insectatione absti-
nuit: siquidem ignotus adhuc, cum iudicio frequenti
testimonium diceret, interrogatus a Varrone, diver-
sae partis advocato, *quidnam ageret, & quo artificio
uteretur? Gibberosos se de sole in umbram transferre,*
respondit; quod Muraena gibber erat. Vixit prope
ad centesimum aetatis annum, amissa iam pridem
memoria, ut versus Bibaculi docet,

Orbilius ubinam est, literarum oblivio?

Statua eius Beneventi ostenditur, in Capitolio, ad
sinistrum latus, marmorea, habitu sedentis ac palliati,
appositis duobus scriniis. Reliquit filium *Orbilium*,
et ipsum Grammaticum professorem.

X. *Atteius Philologus* libertinus, Athenis natus.
Hunc Capito *Atteius*, notus iurisperitus, inter
grammaticos rhetorem, inter rhetores grammaticum
fuisse ait. De eodem *Astrius Pollio* in libro, quo Sal-
lustii scripta reprehendit, ut nimia priscorum verbo-
rum affectatione oblita, ita tradit: » In eam rem ad-
» nitorium ei fecit maxime quidam Attelus praetex-
» tatus, nobilis Grammaticus Latinus, declamatorium
» deinde adiutor atque praeceptor, ad summam Phi-

» *lologus* ab semet nominatus ». Ipse ad Lucium Hermam scripsit, se in Graecis literis magnum processum habere, et in Latinis nonnullum: audisse *Antonium Gniphorem*, eiusque *Hermam*: postea docuisse. Praecepisse autem multis et claris iuvenibus: in quibus *Appio* quoque et *Pulchro*, *Claudiis*, fratribus, quorum etiam comes in provincia fuerit. *Philologi* appellationem assumpsisse videtur, quia, sicut *Eratosthenes*, qui primus hoc cognomen sibi vendicavit, multiplici variaque doctrina censebatur: quod sane ex commentariis eius apparet, quanquam paucissimi existant. de quorum tamen copia, sic altera ad eundem Hermam epistola significat: *Hylem nostram aliis memento commendare: quam omnis generis coëgimus, uti scis, octingentos in libros*. Coluit postea familiarissime Caium Sallustium, et eo defuncto, Asinium Polliorem: quos historiam componere aggressos, alterum breviario rerum omnium Romanarum, ex quibus, quas vellet, eligeret, instruxit; alterum praeceptis de ratione dicendi. Quo magis miror, Asinium Polliorem credidisse, antiqua eum verba et figuras solitum esse colligere Sallustio: cum sibi sciat nil aliud suadere, quam ut noto civilique et proprio sermone utatur; vitetque maxime obscuritatem Sallustii, et audaciam in translationibus.

XI. *Valerius Cato*, ut nonnulli tradiderunt, Burseni cuiusdam libertus ex Gallia: ipse libello, cui est titulus *Indignatia*, ingenuum se natum, ait, et pupillum relictum, eoque facilius licentia Sullani temporis exutum patrimonio. Docuit multos, et nobiles: visusque est peridoneus praeceptor, maxime ad poeticam

tendentibus : ut quidem apparere vel his versiculis
potest,

*Cato Grammaticus, Latina Siren,
Qui solus legit, ac facit poëtas.*

Scriptit, praeter grammaticos libellos, etiam poëma-
ta, ex quibus praecipue probantur *Lydia*, et *Diana*.
Lydiae Ticide meminit :

Lydia doctorum maxima cura liber.

Dianae Cinna,

Secula permaneat nostri Diana Catonis.

Vixit ad extremam senectam, sed in summa paupe-
rie, et paene inopia, abditus modico gurgustio, post-
quam Tusculana villa creditoribus cesserat, ut auctor
est Bibaculus,

*Si quis forte mei domum Catonis,
Depictas minio assulas, & illos
Custodis videt hortulos Priapi,
Miratur, quibus ille disciplinis
Tantam sit sapientiam affecutus,
Quem tres cauliculi, & selibra farris,
Racemi duo, tegula sub una
Ad summam prope nutrant senectam.*

Et idem rursus,

*Catonis modo, Galle, Tusculanum,
Tota creditor urbe venditabat.*

*Mirati sumus unicum magistrum,
 Summum grammaticum, optimum poëtam,
 Omnes solvere posse quaestiones,
 Unum difficile, expedire nomen.
 En cor Zenodoti, en iecur Cratetis.*

XII. *Cornelius Epicadus*, Lucii Cornelii Sullae Dictatoris libertus, Calatorque in sacerdotio augurali, filioque eius Fausto gratissimus fuit: quare nunquam non utriusque se libertum edidit. Librum autem, quem Sulla novissimum de rebus suis imperfectum reliquerat, ipse supplevit.

XIII. *Laberius Hiera* suo hero emtus de catasta, et propter literarum studium manumissus, docuit inter ceteros Brutum et Cassium. Sunt, qui tradant, tanta eum honestate praeditum, ut temporibus Sullanis proscriptorum liberos gratis, et sine mercede ulla in disciplinam receperit.

XIV. *Curtius Nicia* haesit Cnaeo Pompeio, et Caio Memmio: sed cum codicillos Memmii ad Pompeii uxorem de stupro pertulisset, proditus ab ea, Pompeium offendit; domoque ei interdictum est. Fuit et Marci Ciceronis familiaris: in cuius epistola ad Dolabellam haec de eo legimus: « Omnino mihi » literae magis sunt expetendae a te, quam a me tibi. » Nihil enim Romae geritur, quod te putem scire » curare, nisi forte scire vis, me inter Niciam » strum et Vidium iudicem esse. Profert alter, opi- » nor, duobus versiculis expensum Niciae: alter Ari- » starchus hos ἰβελίζει. Ego tanquam criticus antiquus » iudicaturus sum, utrum sint τοῦ ποιητοῦ, ἢ παρεμ-

» *Βεβαιώματα*. » Item ad *Atticum* : » De Nicia quod
 » scribis, si ita me haberem, ut eius humanitate frui
 » possem, in primis vellem illum mecum habere : sed
 » mihi solitudo et recessus provincia est, quod quia
 » facile ferebat Sicca, eo magis illum desidero. Prae-
 » terea nosti Niciae nostri imbecillitatem, mollitiem,
 » consuetudinem victus. Cur ego illi molestus esse
 » velim, cum mihi ille iucundus esse non possit? Vo-
 » luntas tamen eius mihi grata est ». Huius de Lucilio
 libros etiam satyra comprobat.

XV. *Lenaeus* Pompeii Magni libertus, et paene omnium expeditionum comes, defuncto eo filiisque eius, schola se sustentavit : docuitque in Carinis ad Telluris aedem : in qua regione Pompeiorum domus fuerat : ac tanto amore erga patroni memoriam existit, ut Sallustium historicum, quod eum oris improbi, animo inverecundo, scripsisset, acerbissima satyra laceraverit, lastaurum et lurconem, et nebulonem, popinonemque appellans, et vita scriptisque monstrum : praeterea priscorum, Catonisque verborum ineruditissimum furem. Traditur autem puer adhuc catenis subreptus, refugisse in patriam ; perceptisque liberalibus disciplinis, pretium domino suo retulisse, verum ob ingenium et doctrinam gratis manumissus.

XVI. *Quintus Caecilius Epirota*, Tusculi natus, libertus Attici Satrii equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis epistolae, cum filiam patroni nuptam Marco Agrippae doceret, suspectus in ea, et ob hoc remotus, ad Cornelium Gallum se contulit : vixitque una familiarissime, quod ipsi Gallo inter gravissima crimina ab Augusto obiiicitur. Post deinde damnatio-

nem mortemque Galli, scholam aperuit: sed ita, ut paucis, et tantum adolescentibus praeciperet, praetextato nemini, nisi si cuius parenti hoc officium negare non posset. Primus dicitur latine ex tempore disputasse, primusque Virgilium et alios poëtas novos praelegere coepisse, quod etiam Domitii Marfi versiculus indicat,

Epirota, tenellorum nutricula vatum.

XVII. *Verrius Flaccus*, libertinus, docendi genere maxime inclaruit. Namque ad exercitanda discipulorum ingenia, aequales inter se committere solebat, proposita non solum materia, quam scriberent, sed et praemio, quod victor auferret. Id erat liber aliquis antiquus, pulcher, aut rarior. Quare ab Augusto quoque nepotibus eius praeceptor electus, transiit in Palatium cum tota schola; verum, ut ne quem amplius posthac discipulum reciperet: docuitque in atrio Catilinae domus, quae pars Palatii tunc erat, et sestertia centena in annum accepit. Decessit aetatis exactae sub Tiberio. Statuam habet Praeneste, in inferiore fori parte, contra hemicyclum: in quo fastos, a se ordinatos, et marmoreo parieti incisos, publicarat.

XVIII. *Lucius Crassitius*, genere Tarentinus, ordinis libertini, cognomine Pasides, mox Pansam se transnominavit. Hic initio circa scenam versatus est, dum Mimographos adiuvat. deinde in pergula docuit, donec commentario Smyrnae edito adeo inclaruit, ut haec de eo scriberentur,

*Uni Crassitio se credere Smyrna probavit:
Desinit indocti coniugio hanc petere.*

Soli Crassitio se dixit nubere velle :

Intima cui soli nota sua exstiterint.

Sed cum edoceret iam multos, ac nobiles, in his Iulium Antonium triumviri filium, ut Verrio quoque Flacco compararetur, dimissa repente schola transit ad Quinti Septimii philosophi sectam.

XIX. *Scribonius Aphrodisius*, Orbilii servus atque discipulus, mox a Scribonia Libonis filia, quae prior Augusti uxor fuerat, redemptus et manumissus, docuit, quo Verrius tempore : cuius etiam libro *de orthographia* rescripsit, non sine insectatione studiorum morumque eius.

XX. *Caius Iulius Hyginus*, Augusti libertus, natione Hispanus, (etsi nonnulli Alexandrinum putant, et a Caesare puerum Romam advectum, Alexandria capta) studiose et audit et imitatus est Cornelium Alexandrum Grammaticum Graecum : quem propter antiquitatis notitiam, *Polyhistorum* multi, quidam *Historiam* vocabant. Praefuit Palatinae bibliothecae : nec eo secius plurimos docuit : fuitque familiarissimus Ovidio poetae, et Caio Licinio consulari historico ; qui eum admodum pauperem decessisse tradit, et liberalitate sua, quoad vixerit, sustentatum. Huius libertus fuit Iulius Modestus, in studiis atque doctrina vestigia patroni secutus.

XXI. *Caius Melissus*, Spoleti natus, ingenuus, sed ob discordiam parentum expositus, cura et industria educatoris sui altiora studia percepit : ac Maecenati pro Grammatico muneri datus est. Cui cum se gratum et acceptum in modum amici videret, quanquam ad-

serente matre, permanfit tamen in ftatu fervitutis : praefentemque conditionem verae origini antepofuit. quare cito manumiffus, Augufto et infinuatus eft : quo delegante, curam ordinandarum bibliothecarum in Octaviae porricu fufcepit. Atque, ut ipfe tradit, fexagefimum aetatis annum agens, libellos *Ineptiarum*, qui nunc *Iocorum* infcribuntur, componere inftituit : abfolvitque centum et quinquaginta, quibus et alios diverfos poftea addidit. Fecit et novum genus Togatarum, infcripsitque *Trabeatas*.

XXII. *Marcus Pomponius Marcellus*, fermonis Latini exactor moleftiffimus, in advocatione quadam (nam interdum et caufas agebat) foloecifmum ab adverfario factum ufque adeo arguere perfeveravit, quoad Caffius Severus, interpellatis iudicibus, dilationem petiit: *ut litigator fuus alium Grammaticum adhiberet ; quando non putat is , cum adverfario de iure fibi, fed de foloecifmo, controverfiam futuram*. Hic idem, cum ex oratione Tiberium reprehendiffet, affirmante Arteio Capitone, & *effe illud Latinum, &, fi non effet, futurum certe iam inde: Mentitur*, inquit, *Capito. Tu enim, Caesar, civitatem dare potes hominibus, verbis non potes*. Pugilem olim fuiſſe, Afinius Gallus hoc in eum Epigrammate oftendit :

*Qui caput ad laevam didicit, glosſemata vobis
Praecipit : os nullum, vel potius pugilis !*

XXIII. *Remmius Palaemon* Vicentinus, mulieris verna, primo, ut ferunt, textrinum, deinde herilem filium dum comitatur in ſcholas, literas didicit : poſtea manumiffus, docuit Romae : ac principem locum

inter Grammaticos tenuit ; quanquam infamis omnibus vitiis, palamque et Tiberio, et mox Claudio, praedicantibus, nemini minus institutionem puorum, vel iuvenum, committendam : sed capiebat homines, cum memoria rerum, tum facilitate sermonis. Nec non etiam poëmata faciebat ex tempore. Scripsit et variis, nec vulgaribus metris. Arrogantia fuit tanta, ut Marcum Varronem porcum appellaret ; secum et natas, et morituras literas, iactaret ; nomen suum in Bucolicis non temere positum, sed praesagiente Virgilio, fore quandoque omnium poëtarum ac poëmatum Palaemonem iudicem. Gloriabatur etiam, latrones quondam sibi propter nominis celebritatem parvisse. Luxuriae ita indulgit, ut saepius in die lavaretur ; nec sufficeret sumtibus, quanquam ex schola quadragena annua caperet, ac non multo minus ex re familiari, cuius diligentissimus erat, cum et officinas promercalium vestium exerceret, et agros adeo coleret, ut vitem, manu eius institutam, satis constet trecenta sexaginta quinque vasa edidisse. Sed maxime flagrabat libidinibus in mulieres, usque ad infamiam oris : dictoque non infaceto notatum ferunt cuiusdam, qui, cum in turba osculum sibi ingerentem, quanquam refugiens, devitare non posset, *Vis tu, inquit, magister, quotiens festinantem aliquem vides, abligurire ?*

XXIV. *Marcus Valerius Probus*, Berytius, diu centuriatum petiit, donec taedio ad studia se contulit. Legerat in provincia quosdam veteres libellos apud Grammatistam, durante adhuc ibi antiquorum memoria, necdum omnino abolita, sicut Romae. Hos

cum diligentius repetere, atque alios deinceps cognoscere cuperet, quamvis se contemni, magisque opprobrio legentibus, quam gloriae, et fructui esse, animadverteret, nihilominus in proposito mansit: multaque exemplaria contracta emendare, ac distinguere, et adnotare curavit, soli huic, nec ulli praeterea Grammatices parti, deditus. Hic non tam discipulos, quam sectatores aliquot, habuit. Nunquam enim ita docuit, ut magistri personam sustineret. Unum vel alterum, vel, cum plurimos, tres aut quatuor, postmeridianis horis admittere solebat, cubansque, inter longos ac vulgares sermones, legere quaedam, idque perraro. Nimis pauca, et exigua de quibusdam minutis quaestiunculis edidit. Reliquit autem non mediocrem filvam observationum sermonis antiqui.

C. S U E T O N I I
 T R A N Q U I L L I
 D E C L A R I S
 R H E T O R I B U S
 L I B E R.

C A P U T I.

RHETORICA quoque apud nos, perinde atque Grammatica, sero recepta est, paulo etiam difficilius, quippe quam constet nonnunquam etiam prohibitam exerceri. Quod ne cui dubium sit, vetus senatusconsultum, item Censorium edictum, subiiciam. *Caio Fannio Strabone, Marco Valerio Messalla, Consulibus, Marcus Pomponius praetor senatum consuluit. Quod verba facta sunt de Philosophis & de Rhetoribus, de ea re ita censuerunt: Ut Marcus Pomponius praetor animadverteret, curaretque, uti ei e Republica fideque sua videretur, uti Romae ne essent. De iisdem interiecto tempore, Cnaeus Domitius Aenobarbus, et Lucius Licinius Crassus, Censores, ita edixerunt: Renuntiatum est nobis, esse homines, qui novum genus disciplinae instituerunt: ad quos iuventus in ludos conveniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos Rhetoras: ibi homines*

adulescentulos totos dies desiderare. Maiores nostri, quae liberos suos discere, & quos in ludos itare vellent, instituerunt. Haec nova, quae praeter consuetudinem ac morem maiorum fiunt, neque placent, neque recta videntur. Quapropter & iis, qui eos ludos habent, & iis, qui eo venire consuerunt, videtur faciendum, ut ostendamus nostram sententiam, nobis non placere. Paulatim et ipsa utilis honestaque apparuit: multique eam praesidii causa et gloriae appetiverunt. Cicero ad praeturam usque Graece declamavit: Latine vero senior quoque, et quidem Consulibus Hirtio et Pansa; quos discipulos, et grandes praetextatos, vocabat. Cnaeum Pompeium, quidam historici tradiderunt, sub ipsum civile bellum, quo facilius Caio Curioni promptissimo iuveni, causam Caesaris defendenti, contradiceret, repetisse declamandi consuetudinem. Marcum Antonium, item Augustum, ne Mutinensi quidem bello omisisse. Nero Caesar et primo imperii anno, publice quoque bis antea declamavit. plerique autem oratorum etiam declamationes ediderunt. Quare magno studio hominibus iniecto, magna etiam professorum ac doctorum profluxit copia, adeoque floruit, ut nonnulli ex infima fortuna in ordinem senatorium, atque ad summos honores processerint. Sed ratio docendi nec una omnibus, nec singulis eadem semper fuit; quando vario modo quisque discipulos exercuerunt. Nam et dicta praeclare, per omnes figuras, per casus, et apologos, aliter atque aliter exponere: et narrationes tum breviter et presse, tum latius et uberius explicare consueverant: interdum Graecorum scripta convertere, ac

viros illustres laudare, vel vituperare : quaedam etiam ad usum communis vitae instituta, tum utilia et necessaria, tum pernicioſa et ſupervacanea oſtendere : ſaepe fabulis fidem firmare, aut hiftoriis demere ; quod genus *ῥέσις* et *ἀνασκευὰς* et *κατασκευὰς* Graeci vocant : donec ſenſim haec exoleverunt, et ad controverſiam ventum eſt. Veteres *Controverſiae*, aut ex hiftoriis trahebantur : ſicut ſane nonnullae uſque adhuc : aut ex veritate, ac re, ſi qua forte recens accidiffet. Itaque locorum etiam appellationibus adiectis, proponi ſolebant. Sic certe collectae editaeque ſe habent, ex quibus non alienum fuerit unam et alteram, exempli cauſa, ad verbum referre : « Aeſtivo » tempore, adoleſcentes urbani, cum Oſtiam veniſſent, litus ingreſſi, piſcatores trahentes rete adierunt, et pepigerunt, bolum quanti emerent : numos ſolverunt. diu exſpectaverunt, dum retia extraherentur. aliquando extractis, piſcis nullus inſuit, ſed ſporta auri obſuta. Tum emtores bolum ſuum aiunt, piſcatores ſuum. Venalicii, cum Brundufii gregem venalium e navi educerent, formoſo et pretioſo puero, quod portitores verebantur, bullam et praetextam togam impoſuere : facile fallaciam celarunt. Romam venit : res cognita eſt. petitur puer, quod domini voluntate fuerit liber, in libertatem ». Olim autem eas *appellationes*, Graeci *συμβάσεις*, vocabant : mox *controverſias* quidam, ſed aut *ſictas*, aut *iudiciales*. Illuſtres profeſſores, et quorum memoria aliqua exſtet, non temere alii reperientur, quam de quibus tradam.

II. *Lucius Plotius Gallus*. De hoc Cicero ad Mar-

cum Titinnium sic refert: « Equidem memoria teneo,
 » pueris nobis primum Latine docere coepisse Lu-
 » cium Plotium quendam: ad quem cum fieret con-
 » cursus, quod studiosissimus quisque apud eum exer-
 » ceretur, dolebam mihi idem non licere. Continebar
 » autem doctissimorum hominum auctoritate, qui
 » existimabant Graecis exercitationibus ali melius in-
 » genia posse ». Hunc eundem (nam diutissime vixit)
 M. Coelius in oratione, quam pro se de vi habuit,
 significabat dictasse Arratino accusatori suo actionem:
 subtractoque nomine, *hordearium* eum rhetorem
 appellat, deridens, ut inflatum, ac levem, et
 sordidum.

III. *Lucius Otacilius Pilitus* servisse dicitur, atque
 etiam ostiarius vetere more in catena fuisse: donec
 ob ingenium ac studium literarum manumissus, ac-
 cusanti patrono subscripsit. Deinde Rhetoricam pro-
 fessus, Cnaeum Pompeium Magnum docuit, patris
 eius res gestas, nec minus ipsius, compluribus libris
 exposuit: primus omnium libertinorum, ut Corne-
 lius Nepos opinatur, scribere historiam orsus, non
 nisi ab honestissimo quoque scribi solitam.

IV. Ad id tempus *Epidius*, calumnia notatus, lu-
 dum dicendi aperuit: docuitque inter ceteros Mar-
 cum Antonium, et Augustum. Quibus quondam *C.*
Canutius, obiicientibus sibi, quod in Republica ad-
 ministranda potissimum consularis Isaurici sectam se-
 queretur, *Malle*, respondit, *Isaurici esse discipulum,*
quam Epidii calumniatoris. Hic Epidius ortum se ab
Epidio Nuncione praedicabat: quem ferunt, olim
 praecipitatum in fontem fluminis Sarni, paulo post

cum cornibus exstitisse, ac statim non comparuisse, in numeroque deorum habitum.

V. *Sextus Clodius*, e Sicilia, Latinae simul Graecaeque eloquentiae professor, male oculatus, et dicax, *par oculorum in amicitia Marci Antonii triumviri exstitisse se* aiebat. Eiusdem uxorem Fulviam, cui altera bucca inflatior erat, acumen stili tentare dixit, nec eo minus, immo vel magis ob hoc, Antonio gratus. A quo mox consule ingens etiam congiarium accepit, ut ei in Philippicis Cicero obiicit: *Adhibes ioci causa magistrum suffragio tuo, & compotorum tuorum Rhetorem; cui concessisti, ut, in quem vellet, diceret, falsum omnino hominem: sed materia facilis, in te, & in tuos dicta dicere. At quanta merces rhetori est data? Audite, Patres Conscripi, & cognoscite Rei publicae vulnera. duo millia iugerum campi Leontini Sexto Clodio Rhetori adsignasti, & quidem immunia: ut tanta mercede nihil sapere disceres.*

VI. *Caius Albutius Silus* Novariensis, cum aeditate in patria fungeretur, cum forte ius diceret, ab iis, contra quos pronuntiabat, pedibus e tribunali detractus est. Quod indigne ferens, statim contendit ad portam, et inde Romam: receptusque in *Planci* oratoris contubernium: cui declamatorio mos erat, prius aliquem, qui ante diceret, excitare: suscepit eas partes, atque ita implevit, ut *Planco* silentium imponeret, non audenti in comparisonem se demittere. Sed ex eo clarus, propria auditoria instituit, solitus proposita controversia sedens incipere, et calore demum provectus consurgere ac perorare. Declamabat autem genere vario: modo splendide atque

adornate : tum, ne usquequaque scholasticus existimaretur, circumcise ac sordide, et tantummodo trivialibus verbis. Egit et causas, verum rarius, dum amplissimam quamque sectatur, nec alium in ulla locum, quam perorandi. Postea renuntiavit foro, partim pudore, partim metu. Nam, cum in lite quadam centumvirali, adversario, quem ut impium erga parentes incessebat, iusiurandum, quasi per figuram, sic obtulisset : *Iura per patris matrisque cineres, qui inconditi iacent* : et alia in hunc modum : arripiente eo conditionem, nec iudicibus aspernantibus, non sine magna sui invidia negotium afflixit. Et rursus in cognitione caedis, Mediolani, apud Lucium Pisonem proconsulem defendens reum, cum cohibente lictore nimias laudantium voces, ita excanduisset, ut et deplorato Italiae statu, quasi iterum in formam provinciae redigeretur, Marcum insuper Brutum, cuius statua in conspectu erat, invocaret, legum ac libertatis auctorem et vindicem, paene poenas luit. Iam autem senior ob vitium vomicae Novariam rediit : convocataque plebe, causis, propter quas mori destinasset, diu, ac more concionantis, redditus, abstinuit cibo.

PUBLII TERENTII
AFRI CARTHAGINIENSIS
V I T A.

C A P U T I.

PUBLIUS TERENTIUS Afer, Carthagine natus, ~~for~~vivit Romae Terentio Lucano Senatori : a quo ob ingenium et formam non institutus modo liberaliter, sed et mature manumissus est. Quidam captum esse existimant, quod fieri nullo modo potuisse, Fene- stella docet : cum inter finem secundi belli Punici, et initium tertii natus sit, et mortuus; nec, si a Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum pervenire potuisset, nullo commercio inter Italicos et Afros, nisi post deletam Carthaginem, coepto. Hic cum mul- tis nobilibus familiariter vixit, sed maxime cum Sci- pione Africano, et C. Laelio, quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur, quod et ipsum Fe- nestella arguit, contendens, utroque maiorem natu fuisse; quamvis et Cornelius Nepos aequales omnes fuisse tradat, et Porcius suspicionem de consuetudine per haec faciat :

*Dum lasciviam nobilium, & fucosas laudes petit :
Dum Africani vocem divinam inhiat avidis auribus?
Dum ad Furium se coenitare & Laelium, pulchrum
putat :*

*Dum se amari ab hisce credit, crebro in Albanum rapi
Ob florem aetatis suae : ipse sublati rebus ad
summam*

Inopiam redactus est.

*Itaque e conspectu omnium abiit in Graeciam in ter-
ram ultimam.*

*Mortuus est in Stymphalo Arcadiae oppido : nil
Publius*

Scipio profuit, nihil ei Laelius, nil Furius :

*Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime,
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducti-
tiam,*

Saltem ut esset, quo referret obitum domini servulus.

II. Scripsit comoedias sex, ex quibus primam Andriam cum Aedilibus daret, iussus ante Caecilio recitare, ad coenantem cum venisset, dictus est, initium quidem fabulae, quod erat contempnitiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse : post paucos vero versus invitatus ut accumberet, coenasse una, deinde cetera percurrisse, non sine magna Caecilii admiratione. Et hanc autem, et quinque reliquas aequaliter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita scribat :

Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis die acta est, meruitque premium, quantum nulla antea cuiusquam comoedia, id est, octo millia nummum. propterea summa quoque titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam praefert principio Menandri. Non obscura

fama est, adiutum Terentium in scriptis a Laelio et Scipione, quibuscum familiariter vixit. Eandem ipse auxit: nunquam enim, nisi leviter, se tutari conatur, ut in prologo Adelphorum:

*Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Eum adiutare, assidueque una scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet,
Qui vobis universis & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usus est sine superbia.*

Videtur autem se levius defendisse, quia sciebat, Laelio et Scipioni non ingratam esse hanc opinionem: quae tamen magis et usque ad posteriora tempora valuit.

III. Q. Memmius in oratione pro se ait: *P. Africanus, qui a Terentio personam mutuatus, quae domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit.* Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Laelium quondam in Puteolano Kalendis Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium dixisse, non saepe in scribendo magis successisse sibi. deinde rogatum, ut scripta illa proferret, pronuntiassse versus, qui sunt in Heautontimorumenos:

Satis pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.

IV. Santra Terentium existimat, si modo in scribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione et Laelio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere,

quam Sulpitio Gallo, homine docto, et qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, et M. Popilio, consulari utroque, ac poëta. Ideo ipsum non iuvenes designasse, qui se adiuvisse dicerentur: sed viros, quorum operam et in bello, et in otio, et in negotio populus sit expertus. Post editas comoedias, nondum quintum atque trigessimum egressus annum, causa evitandae opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Graecorum instituta, moresque, quos perinde exprimeret in scriptis, egressus urbem est, neque amplius rediit. De morte eius Volcatius tradit:

*Sed ut Afer sex populo edidit comoedias,
Iter hinc in Asiam fecit. navim cum semel
Conscendit, visus nunquam est. sic vita vacat.*

V. Q. Cosconius redeuntem e Graecia perisse in mari dicit cum centum et octo fabulis, conversis e Menandro. Ceteri mortuum esse in Arcadiae Stymphalo, sive Leucadia, tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, Marco Fulvio Nobiliore, Consulibus, morbo implicitum acri, dolore ac taedio amissarum sarcinarum, quas in navi praemiserat, ac simul fabularum, quas novas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quae post equiti Romano nupsit. Item hortulos viginti iugerum, in via Appia ad Martis villam. quo magis miror Porcium scribere:

nil Publius

Scipio profuit, nihil ei Laelius, nil Furius:

*Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime,
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducti-
tiam :*

Saltem ut esset, quo referret obitum domini servulus.

Hunc Afranius quidem omnibus Comicis praeferet,
scribens in Compitalibus :

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solum Naevio, et Plauto, et Cae-
cilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limo-
ne haecenus laudat :

*Tu quoque, qui solus lecto sermone, Terenti,
Conversum expressumque Latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.*

Item C. Caesar :

*Tu quoque, tu in summis, o dimidiate Menander,
Poneris, & merito, puri sermonis amator.
Lenibus atque minam scriptis adiuncta foret vis
Comica, ut aequato virtus polleret honore
Cum Graecis, neque in hac despectus parte iacens!
Unum hoc maceror, & doleo tibi deesse, Terenti.*

HORATII POETAE

V I T A.

HORATIUS FLACCUS Venusinus, patre, ut ipse tradit, libertino, et exactionum coactore : ut vero creditum est, falsamentario, cum illi quidam in alteratione exprobrasset : *Quotiens ego vidi patrem tuum cubito emungentem?* Bello Philippenſi, excitus a Marco Bruto imperatore, tribunus militum meruit : victis-que partibus, venia impetrata, scriptum quaestorium comparavit. Ac primo Maecenati, deinde Augusto insinuatus, non mediocrem locum in amborum amicitia tenuit. Maecenas quantopere eum dilexit, satis monstratur illo epigrammate, ubi inquit :

*Ni te visceribus meis, Horati,
Plus iam diligo, Titium sodalem
Mimo tu videas strigosiorem.*

Sed multo magis extremis, tali ad Augustum elogio :

Horatii Flacci, ut mei, memor esto.

Augustus ei Epistolarum officium obtulit. hoc ad Maecenatem scripto significat : *Ante ipse scribendis epistolis amicorum sufficebam : nunc occupatissimus, & infirmus, Horatium nostrum a te cupio abducere. Veniet ergo ab ista parasitica mensa ad hanc regiam, & nos in scribendis epistolis iuvabit. Ac ne recusanti quidem aut*

succensuit quidquam, aut amicitiam suam ingerere defuit. Exstant epistolae, ex quibus, argumenti gratia, pauca subieci: *Sume tibi aliquid iuris apud me, tanquam si convictor mihi fueris: recte enim, & non temere feceris: quoniam id usus mihi tecum esse volui, si per valetudinem tuam fieri possit.* Et rursus: *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire. nam incidit, ut illo coram fieret a me tui mentio. Neque si superbus amicitiam nostram sprevisi, ideo nos quoque ἐνδυνεργήσαντες.* Praeterea saepe inter alios iocos purissimum penem, et homuncionem lepidissimum appellat; unaque et altera liberalitate locupletavit. Scripta quidem eius usque adeo probavit, mansuraque perpetuo, ut non modo Seculare carmen componendum iniunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum: eumque coëgerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere: post Sermones quoque lectos, nullam sui mentionem habitam ita sit questus: *Irasci me tibi scito, quod non in plerisque eiusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An vereris, ne apud posteros tibi infame sit, quod videaris familiaris nobis esse?* exprefsitque elogium, cuius initium est:

*Cum tot suslineas, & tanta negotia, solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes: in publica commoda peccem;
Si longo sermone morer tua tempora, Caesar.*

Idem Horatius habitu corporis brevis fuit, atque obesus: qualis a se ipso et in Satyris describitur, et ab Augusto hac epistola: *Pertulit ad me Dionysius libel-*

lum tuum, quem ego, ne accussem te, quantuluscunque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris, ne maiores libelli tui sint, quam ipse es. Sed si tibi statura deest, corpufculum non deest. Itaque licebit in sextariolo scribas: cum circuitus voluminis tui sit *ὀρθοστάτος*, sicut est ventriculi tui. Ad res Venereas intemperantior traditur. Nam speculato cubiculo scorta dicitur habuisse disposita: ut, quocunque respexisset, ibi ei imago coitus referretur. Vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini, aut Tiburtini: domusque eius ostenditur circa Tiburtini luculum. Venerunt in manus et elegi sub titulo eius, et Epistola prosa oratione, quasi commendantis se Maecenati: sed utraque falsa puto. Nam elegi vulgares, epistola etiam obscura: quo vitio minime tenebatur. Natus est sexto Idus Decembres, Lucio Cotta, et Lucio Torquato, Consulibus. Deceffit quinto Kalendas Decembres, Caio Marcio Censorino, Caio Asinio Gallo, Consulibus, post nonum et quinquagesimum annum, herede Augusto palam nuncupato: cum urgente vi valetudinis non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus et conditus est extremis Esquiliis, iuxta Maecenatis tumulum.

L U C A N I

V I T A.

M. *ANNAEUS LUCANUS* Cordubensis, prima ingenii experimenta in Neronis laudibus dedit quinquennali certamine. Dein civile bellum, quod cum Pompeio et Caesare gestum est, recitavit. Qui tantae levitatis, et tam immoderatae linguae fuit, ut in praefatione quadam aetatem et initia sua cum Virgilio comparans, ausus sit dicere, *Et quantum mihi restat ad Culicem?* Hic, initio adolescentiae, cum ob infestum matrimonium patrem suum ruri agere longe cognovisset, revocatus Athenis a Nerone, cohortique amicorum additus, atque etiam quaestura honoratus, non tamen permansit in gratia. Siquidem aegre ferens, recitante se, subito, ac nulla nisi refrigerandi sui causa, indicto Senatu, Neronem recessisse: neque verbis adversus principem, neque factis exstantibus post haec temperavit: adeo, ut quondam in Latrinis publicis clariore cum strepitu ventris emisso, hemistichium Neronis magna confessorum fuga pronuntiavit: *Sub terris tonuisse putes.* Sed et famoso carmine cum ipsum, tum potentissimos amicorum, gravissime proscidit. Ad extremum paene signifer Pisonianae coniurationis exstitit. Multus in gloria tyrannicidarum palam praedicanda, ac plenus minarum, usque eo intemperans, ut Caesaris caput proximo cuique

iaſtaret. Verum, deteſta coniuratione, nequaquam animi conſtantiam præſtitit. Facile enim confeſſus, et ad humillimas devolutus preces, matrem quoque innoxiam inter ſocios nominavit: ſperans, impietatem ſibi apud parricidam principem profuturam. Imperato autem mortis libero arbitrio, codicillos ad patrem de corrigendis quibuſdam verſibus ſuis exaravit: epularuſque largiter, brachia ad ſecandas venas medico præbuit. Poëmata etiam eius prælegi meminî: confici vero, ac vaenalia proponi, non tantum operoſe et diligenter, ſed inèpte quoque.

CAII PLINII

V I T A.

PLINIUS SECUNDUS Novocomensis, equestribus militiis industrie functus, procurationes quoque splendidissimas, atque continuas, summa integritate administravit, et tamen liberalibus studiis tantam operam dedit, ut non temere quis plura in otio scripserit. Itaque bella omnia, quae unquam cum Germanis gesta sunt, viginti voluminibus comprehendit. Item naturalis historiae triginta septem libros absolvit. Periiit clade Campaniae. Nam cum Misenensi classi praeesset, et flagrante Vesevo ad explorandas propius causas Liburnica pertendisset; neque adversantibus ventis remeare posset: vi pulveris ac favillae oppressus est: vel, ut quidam existimant, a servo suo occisus, quem, deficiens aestu, ut necem sibi maturaret, oraverit.

D. IUNII IUVENALIS

V I T A.

IUNIVS IUVENALIS, libertini locupletis incertum filius, an alumnus, ad mediam fere aetatem declamavit, animi magis causa, quam quod scholae aut foro praepararet. Deinde paucorum versuum Saryra non absurde composita in Paridem pantomimum, poëtamque Claudii Neronis, eius semestribus militiis tumentem, genus scripturae industrie excoluit. Et tamen diu ne modico quidem auditorio quidquam committere est ausus. Mox magna frequentia, magnoque successu bis ac ter auditus est, ut ea quoque, quae prima fecerat, inferciret novis scriptis:

*Quod non dant procures, dabit histrio, tu Camerinos,
Et Bareas, tu nobilium magna atria curas,*

Praefectos Pelopaea facit, Philomela tribunos.

Erat tum in deliciis aulae histrio: multique fautorum eius quotidie provehebantur. Venit ergo Iuvenalis in suspicionem, quasi tempora figurate notasset: ac statim per honorem militiae, quanquam octogennarius, urbe summotus, missusque ad praefecturam cohortis in extrema parte tendentis Aegypti. Id supplicii genus placuit, ut levi atque ioculari delicto par esset. Verum intra brevissimum tempus angore et taedio periit.

AULI PERSII

VITAE.

AULUS PERSIUS FLACCUS natus est pridie Nonas Decembris, Fabio Perfico, L. Vitellio Consulibus, decessit octavum Kalendas Decemb. Rubrio Mario, Afinio Gallo, Consulibus. Natus in Etruria Volaterris, Eques Romanus, sanguine et affinitate primi ordinis viris coniunctus. Decessit ad octavum milliarium via Appia in praediis suis. Pater eius Flaccus pupillum reliquit moriens, annorum fere sex. Fulvia Sifennia mater nupsit postea Fusio, Equiti Romano: et eum quoque extulit intra paucos annos. Studuit Flaccus usque ad annum duodecimum Volaterris: inde Romae apud Grammaticum Remmum Palaemonem, et apud Rhetorem Virginium Flavum. Cum esset annorum sedecim, amicitia coepit uti Annaei Cornuti, ita ut ab eo nusquam discederet: a quo inductus aliquatenus in Philosophiam est. Amicos habuit a prima adolescentia Caesium Bassum, et Calpurnium Staturam, qui eo vivo iuvenis decessit. Coluit ut patrem Servilium Nonianum. Per Cornutum cognovit Annaeum etiam Lucanum, aequaevum auditorem Cornuti. Nam Cornutus illo tempore Tragicus fuit, sectae Stoicae, qui libros Philosophiae reliquit. Sed Lucanus adeo mirabatur scripta Flacci, ut vix retineret se illo recitante a clamore, quin illa esse vera Poëmata diceret. Sero cognovit Senecam,

sed non ut caperetur eius ingenio. Usus est apud Cornutum duorum convictu doctissimorum, et sanctissimorum virorum, acriter tum philosophantium, Claudii Agaturni medici Lacedaemonii, et Petronii Aristocratis Magnetis, quos unice miratus est et aemulatus, cum aequales essent, et Cornuto minores. Ipse etiam decem fere annis summe dilectus apud Thraseam est, ita ut peregrinaretur quoque cum eo aliquando, cognatam eius Arriam uxorem habente. Fuit morum lenissimorum, verecundiae virginalis, formae pulchrae, pietatis erga matrem et sororem et amitam exemplo sufficientis. Fuit frugi et pudicus. Reliquit circa HS. vicies matri et sorori. scriptis tantum ad matrem codicillis, rogavit eam, ut daret Cornuto sestertia, ut quidam dicunt, centum, ut alii volunt, argenti facti pondera viginti, et libros circa septingentos, sive bibliothecam suam omnem. Verum Cornutus sublatis libris, pecuniam sororibus, quas frater heredes fecerat, reliquit. Et raro, et tarde scripsit. Hunc ipsum librum imperfectum reliquit. Versus aliqui demti sunt in ultimo libri, et quasi finitus esset, leviter recitavit Cornutus: et Caesio Basso petenti, ut ipse ederet, tradidit edendum. Scripserat etiam in pueritia Flaccus *Praetextam*, et Ὀδοιπορικῶν librum unum, et paucos sororum Thraseae in Arriam matrem versus, quae se ante virum occiderat. Omnia autem, Cornutus auctor fuit matri eius, ut aboleret. Editum librum continuo mirari homines, et diripere coeperunt. Decessit autem vitio stomachi, anno aetatis tricesimo. Sed mox ut a schola et magistris diverterat, lecto libro Lucilii decimo, vehementer

Satyras componere studuit: cuius libri principium imitatus est: sibi primo, mox omnibus detrectaturus, cum tanta recentium Poëtarum et Oratorum insectatione, ut etiam Neronem culpaverit. Cuius versus in Neronem cum ita se haberet,

Auriculas asini Mida rex habet,

in hunc modum a Cornuto ipso tantummodo est emendatus,

Auriculas asini quis non habet?

ne hoc Nero in se dictum arbitraretur.

I N D E X.

CN. ACERRONIUS Proculus *Cof. Tib. 73.*

ACHAIA fit provincia *Vesp. 8.*

ACHAIA & Macedonia Senatui redditae a Claudio *Claud. 25.* Achaia patribus conscriptis ab eodem commen- data *Claud. 42.*

ACILIUS Aviola *Conf. Claud. 45.*

ACILIUS Glabrio *Domit. 10.*

C. ACILIUS *Caes. 68.*

ACROAMATA in conviviis *Aug. 74.* in ludis *Vesp. 19.*

ACTA SENATUS & populi confecta & publicata *Caes. 20.* publicare vetat Augustus *Aug. 36.* eorum auctoritas *Cal. 8.*

ACTA PRINCIPUM, in ea iuratur *Tib. 26.* rescindun- tur *Claud. 12.*

ACTA POMPEII confirmat Caesar *Caes. 19.*

ACTE liberta *Ner. 28.* Neronis concubina *50.*

ACTIUM *Aug. 18 & 69.* apud Actium navali proelio vicit Antonium Augustus *17.* Actiacus triumphus *22.* Actia- ci ludi *Tib. 6.* Actiacae victoriae solennibus feriis cele- brari prohibita *Cal. 23.*

ACTIUS comoedus *Tib. 47.*

M. ACTORIUS Naso *Caes. 9.* idem esse videtur, qui nominatur *52.*

ADMINIUS, Cinobellini filius *Cal. 44.*

AEDES Castoris & Pollucis *Cal. 22.* Concordiae *Vit. 15.* Concordiae, Pollucis & Castoris *Tib. 20.* Dianae *Aug. 29.* Herculis Musarum *ibid.* Iovis *Aug. 20.* Iovis Olympi- ci *60.* Iovis Tonantis *26.* D. Iulii *100.* Martis *Aug. 21.* *Cal. 44.* *Claud. 13 & 33.* Martis Ultoris *Aug. 29.* Satur- ni *ibid.* *Oth. 6.* Serapidis *Vesp. 7.* Telluris *Gr. 15.* Vene- ris genetricis *Caes. 78.* Vestae *Tib. 50.*

AEDILIUM numerus ampliatur *Caes. 41.* aediles iussi inhibere popinas *Tib. 34.* adempta coërcitio popinarum *Claud. 38.* repetundarum rei *Dom. 8.*

AEGYPTUM provinciam facere veretur Caesar *Caes. 35.* Aegyptus redacta in formam provinciae *Aug. 18.* Aegypti

I N D E X.

claustra *Vesp.* 7. praefectura *Aug.* 66. *Ner.* 47. praefectus *Vesp.* 6. Aegyptii ritus abolentur *Tib.* 36. Aegyptiae classes *Caes.* 39.

AELIA Petina Claudii uxor *Claud.* 26.

AELIUS Lamia *Dom.* 1. mors eius 10.

AEMILIA Lepida Claudii sponsa *Claud.* 26.

AEMILIANA ardent *Claud.* 18.

AEMILIUS Aelianus Cordubensis *Aug.* 51.

M. AEMILIUS Lepidus Conf. *Tib.* 5.

AEMILII Lepidi causa *Cal.* 24.

AEMILIUS Pappus, Imperator, *Aug.* 2.

AEMILIUS Paullus Conf. *Caes.* 29.

AENOBARBORUM genus *Ner.* 1. Aenobarbus salutatur Nero post adoptionem 7. appellari non vult Nero 41.

AEQUICULI *Vit.* 1.

AERARIUM, cura eius a quaestoribus ad praetores praetoriosque translata *Aug.* 36. ad quaestores revocata *Claud.* 24.

AESAR Etruscis Deus *Aug.* 97.

AESCULAPII insula *Claud.* 25. signum *Aug.* 59.

AESERNINUS, nepos Pollionis *Aug.* 43.

L. AFRANIUS *Caes.* 24 & 75. interemtus 75.

AFRANII togata *Ner.* 11.

AFRICA, Caesaris ex ea triumphus *Caes.* 37. provincia *Aug.* 47.

L. AGERINUS, libertus Agrippinae *Ner.* 34.

AGON Musicus *Ner.* 23. Neroneus 21.

M. AGRIPPA pater *Aug.* 16. 25. 29. 35 & 64. gener Augusti 42. ducit Iuliam 63. Mitylenas abit *Tib.* 10. caeruleo vexillo donatus *Aug.* 25. patientia in eo desideratur 66.

AGRIPPA Augusti nepos *Aug.* 19 & 64. adoptatus ab Augusto 65. intractabile ingenium, amentia, in insulam transportatio *ibid.* interemtus *Tib.* 22.

AGRIPPINA M. Agrippa genita uxor Tiberii *Tib.* 7. dimittitur *ibid.* abegisse post divortium Tiberio doluit *ibid.*

AGRIPPINA Agrippae filia, Augusti neptis, Germanico collocata *Aug.* 64. eius ingenium *Aug.* 86. apud Tiberium focerum queritur: crudeliter tractatur a Tiberio: eiusdem relegatio, oculi excussio, mors *Tib.* 53.

AGRIPPINA Germanico genita *Ner.* 5. morte Domitii viduata, ad nuptias Galbam sollicitat *Galb.* 5. cum Claudio patruo nuptiae *Claud.* 26. de Agrippinae matrimonio

I N D E X.

Claudii poenitentia *Claud.* 43. Agrippinae summa rerum delata a Nerone filio *Ner.* 9. Neroni invisa *Ner.* 34. insidiis tentata & interfecta *ibid.*

AGRIPPINENSIS colonia *Vit.* 10.

ALANI *Dom.* 2.

ALAUDA legio *Caes.* 24.

ALBANAЕ columnae *Aug.* 72. Albanum *Ner.* 25. *Dom.*

4. Albanus mons *Claud.* 4. secessus *Dom.* 19.

ALBIA Terentia L. Othonis uxor *Oth.* 1.

ALBUDINUS fons *Claud.* 20.

ALBULAE calidae aquae *Aug.* 82. aquae *Ner.* 31.

ALEXANDER Magnus *Aug.* 94. eius imagine inspecta ingemiscit Caesar *Caes.* 7. eius imago in Augusti sigillo *Aug.* 1. eius conditorium *Aug.* 18. *Cal.* 52. corpus Alexandri voluit videre Augustus *Aug.* 18. eius thorax *Cal.* 52. Alexandri magni phalanx, legio Neronis sic dicta *Ner.* 19.

ALEXANDRIA obsessa *Aug.* 17. capta 17. Alexandriae museum *Claud.* 42. Alexandrinus triumphus *Caes.* 37. *Aug.* 22 & 41. Pharos *Claud.* 20. Alexandrina bibliotheca *Dom.* 20. navis *Aug.* 98. *Ner.* 45. *Galb.* 10. Alexandrinum bellum *Tib.* 4. Alexandrinae merces *Aug.* 98.

ALLIENSIS dies *Vit.* 11.

ALLOBROGES a Cn. Domitio superati *Ner.* 11.

ALPES *Caes.* 35. in Alpium iugo urbem condere statuerat C. Caesar *Cal.* 21. Alpium regnum in provinciae formam redactum *Ner.* 18. Alpium transitus *Caes.* 56. in Alpium transitu maximum Augusti periculum *Aug.* 79. Alpinae gentes *Tib.* 9.

AMAZONES magnam Asiae partem tenuere *Caes.* 22. Amazonicae peltae *Ner.* 44.

AMBIATINUS vicus *Cal.* 8.

AMBITUS poenae *Aug.* 40. lex de ambitu 34.

AMPHITHEATRUM a Statilio Tauro exstructum *Aug.* 29. Tauri *Cal.* 18. inchoatum a C. Caesare 21. exstructum a Vespasiano *Vesp.* 9. dedicatum *Fir.* 7. ligneum *Ner.* 12. amphitheatri arena 53. amphitheatri ruina viginti hominum millia sublati *Tib.* 40.

T. AMPIUS *Caes.* 77.

ANCHARIA uxor Octavii *Aug.* 4.

ANCILIA mota *Oth.* 8.

ANICETUS paedagogus *Ner.* 35.

ANIEN novus *Claud.* 20.

I N D E X.

ANNIUS Cimber *Aug.* 81.

ANNUS ordinatus a Caesare *Caes.* 40. ab Augusto *Aug.* 31.

ANTIATINAE sortes *Cal.* 57.

ANTICATONES libb. duo Caesaris sic inscripti *Caes.* 56.

ANTIOCHUS Comagenus *Cal.* 16.

ANTISTIUS Labeo *Aug.* 54. medicus *Caes.* 82. L. Antistius trib. pleb. 23.

ANTIUM *Aug.* 58. *Tib.* 38. *Cal.* 8. dilectum Caligulae ut natale solum *Cal.* 8 & 49. *Ner.* 6. colonia *Ner.* 9 & 25.

ANTONIA maior Domitii uxor, Neronis avia *Ner.* 5.

ANTONIA minor, Germanici mater *Cal.* 1. uxor Drusi *ibid.* ei honores habiti a Caligula *Cal.* 15. eius mors 23.

ANTONIA Claudii filia Petina *Claud.* 27. nubit Pompeio Magno, dein Fausto Sullae *ib.* Neronis nuptias recusat *Ner.* 35. eius mors *ibid.*

ANTONIUS Cof. *Caes.* 79 & 84. *Aug.* 5. diadema Caesaris imponere vult *Caes.* 79. *Aug.* 10. Triumvir *Aug.* 8 & 9. infans antiquitatis studio 86. *Tib.* 4. *Ner.* 3. exprobrationes Augusto factae *Aug.* 16. cum Augusto reconciliatio 62. mors *Aug.* 17. Antonii liberi ut tractati ab Augusto *ibid.* M. Antonii epistolae *Aug.* 7.

ANTONIUS M. filius *Aug.* 17. 73.

C. ANTONIUS Caesaris legatus in Illyrico caeditur *Caes.* 36.

L. ANTONIUS Triumviri frater *Aug.* 9. 14. 15.

ANTONIUS MUSA medicus *Aug.* 59. 81.

APELLES Tragoedus *Cal.* 33.

APHRODISIUS *Gr.* 19.

APIS visendus *Aug.* 93. Apis apud Memphim *Tit.* 5.

APOLLINARIS Tragoedus *Vesp.* 19.

APOLLO Palatinus *Ner.* 25. *Aug.* 31 & 52. Sandaliarius *Aug.* 57. Temenites, statua, *Tib.* 74. Tortor *Aug.* 70. Apollinis filius existimatus Augustus 94.

APOLLODORUS Pergamenus *Aug.* 89.

APOLLONIA *Aug.* 8. 10. 89 & 94.

APOLLONIUS Molonis *Caes.* 4.

APOLLOPHANES Praefectus Sex. Pomp. *Aug.* 16.

APONIUS Saturninus *Cal.* 38. Aponi fons *Tib.* 14.

APPIUS vide & *Claud.* *Tib.* 2. Appius Caecus 2 & 3. Caecus Cenfor *Claud.* 24. Claudius *Gr.* 10. Pulcher *Tib.* 3. Silanus *Claud.* 29. Decemvir legibus scribendis *Tib.* 2.

APRILIS mensis Neroneus dictus *Ner.* 55.

I N D E X.

Sex. APULEIUS Cof. *Aug.* 100.

APULEIA *Vii.* 1.

AQUA Claudia vide Claud. *Claud.* 20. aquae ductus *Cal.* 21. aquae ductus a C. Caesare inchoatus *Claud.* 20. aquae marinae *Aug.* 82. marinae & albulae *Ner.* 31. aquarum cura *Aug.* 37.

AQUILEIA *Aug.* 20. *Tib.* 7. *Vesp.* 6.

AQUILIUS Niger histor. *Aug.* 11.

AQUITANIA *Aug.* 21. *Galb.* 6.

ARA dei *Aug.* 35. Iovis Cassii *Ner.* 22. Lunensis 50. D. Iulii *Aug.* 15. arae Deum subversae *Cal.* 5. legionum sacrae *Tib.* 14. Caesari decretae *Caes.* 76.

ARCHELAUS rex *Tib.* 8. Cappadox 37. Archelaus Laelius *Gr.* 2.

AREA Capitolina *Cal.* 22 & 34. area fori *Caes.* 26.

ARELATE *Tib.* 4.

ARETINUS Clemens *Dom.* 11.

AREUS Philosophus *Aug.* 89.

ARGIUS *Galb.* 20.

ARISTARCHUS *Gr.* 2. Aristarchus h. e. censor *Gr.* 14.

ARMENIA *Aug.* 21. *Tib.* 11. *Ner.* 39. amissa *Ner.* 40. minor *Caes.* 44. a Parthis occupatur *Tib.* 41. Armeniae regnum *Tib.* 9. Rex *Cal.* 1. Rex Tiridates *Ner.* 13.

ARRICIDA Tertulla *Tit.* 4.

ARTABANUS Parthorum rex *Tib.* 66. *Vesp.* 2. amicitiam Caligulae petit *Cal.* 14. literae exprobrationis plenae ad Tiberium *Tib.* 66. signa Rom. & imagines *Caes.* adorat *Cal.* 14.

ARVERNI superati *Ner.* 2.

ASCLEPIADES Mendes *Aug.* 94.

ASCLETARIO *Dom.* 15.

ASELLIUS *Cal.* 8. Asellius Sabinus *Tib.* 42.

ASIATICUS libertus *Vii.* 12. Asiatici oratores *Aug.* 86.

ASINIUS Epicadus *Aug.* 19.

C. ASINIUS Gallus *Claud.* 13. 41. *Gr.* 22. Cof. *Hor.* 14.

ASINIUS Marcellus Cof. *Claud.* 45. Pollio *Caes.* 37 & 35. *Aug.* 29. *Gr.* 10. orator *Aug.* 43.

ATALANTA Meleagro ore morigeratur *Tib.* 44.

ATEIUS Philologus *Gr.* 7. Ateius Capito *Gr.* 22.

ATELLANAE poeta *Cal.* 27. Atellanarum histrio *Ner.* 39. Atellani *Galb.* 15. Atellanicum exodium *Tib.* 45.

ATHENODORUS *Claud.* 4.

I N D E X.

ATHLETAE *Caes.* 39. *Aug.* 43. certantes *Ner.* 40. athletarum spectaculum 12. athletae in Campo Martio eduntur *Aug.* 43. athletis privilegia conservata & ampliata 45.

ATIA mater Augusti *Aug.* 4. Octavii uxor *ibid.* & 94.

ATRATINUS *Rhet.* 2.

ATTA Claudius *Tib.* 1.

ATTALUS Rex *Gr.* 2.

ATTICUS Caecilius *Tib.* 7. Satrius *Gr.* 16. Vestinus *Col.* *Ner.* 35.

L. AUDASIUS *Aug.* 19.

AVENTINUS mons *Vit.* 16.

AVERNUS lacus *Aug.* 16. *Ner.* 31.

AUFIDIUS Lingo *Cal.* 23.

AUGUSTAE cognomen *Claud.* 11. Augustarum ornamenta *Ner.* 28.

AUGUSTALES fodales *Claud.* 6. *Galb.* 8.

AUGUSTIANI *Ner.* 25.

AUGUSTINUS currus, h. e. Augusti *Claud.* 11.

AUGUSTUS, gente Octavia ortus *Aug.* 1 & sq. quando & ubi natus 5. nutritus 6. nomina quae acceperit 7. quamdiu rempublicam tenuerit 8. bella civilia eius. Mutinense 10. 11. 12. Philippense 13. Perulinum 14. 15. Siculum 16. Actiacum 17. bella externa 20. 21. clades 23. disciplina militaris 24. 25. pax, triumphus, orationes 22. magistratus & honores 26. 27. deliberatio de reddenda republica 28. opera publica, & cura urbis 29. 30. Pontificatus 31. correctio varia morum publicorum 32. iurisdic-
tio 33. *νομοθεσία* 34. Senatus cognitio 35. institutio variarum rerum, & novorum officiorum 36. 37. virtutis bellicae aestimatio 38. cognitio equitum 39. comitorum ordinatio, populi recensio & repurgatio 40. magnificentia in spectaculorum varietate ac disciplina 43. 44. 45. Italiae administratio 46. provinciarum item 47. & regnorum 48. militares copiae 49. mos signandi 50. honores affectusque in eum collati 57. patris patriae cognomen 59. vota pro eius incolumitate 59. coniurationes in eum & infidiae 61. sponsae & matrimonia eius 62. 63. liberi & nepotes 64. 65. quomodo amicos tractaverit 66. item libertos & servos 67. causae morbi 99. mors 100. supremi honores *ib.* testamentum 101. Caesaris heres *Caes.* 83. in familiam Caesaris & nomen adoptatus. *ib.* Augustus mensis cur dictus *Aug.* 31. genitus Septembri, defunctus Augusto

I N D E X.

Aug. 100. edidit ludos seculares *Domit.* 4. declamat *Rhet.* 1. cur successor ab eo relictus Tiberius *Tib.* 21. epistolæ ad eum *ibid.* eius codicilli de Tiberio a Livia prolati *Tib.* 51. Augusti epistolæ *Hor.* 4 & sq. forum *Claud.* 33 nepotum praeceptor Verrius Flaccus *Gr.* 17. templum *Tib.* 47. mensis appellatio in Septembr. transferenda *Aug.* 100. incesum cum Iulia filia 23. Augustum montem, qui ante Coelius, vocari vult Tiberius *Tib.* 48. per Augustum iurandum *Claud.* 11. Augusta loca quae dicantur *Aug.* 7.
 AURELIA mater Caesaris *Caes.* 74. Aurelia via *Galb.* 20.
 AURELIUS Cotta *Caes.* 1. Opilius *Gr.* 6.
 AUTRONII coniuratio *Caes.* 9. idem ambitus condemnatus *ibid.*

B.

BABILUS astrologus *Ner.* 36.
 BAIÆ *Aug.* 16 & 64. *Ner.* 34. Baiaarum intervallum *Cal.* 19. apud Baias portus Iulius *Aug.* 16. Baianus pons *Cal.* 19. Sinus *ibid.* *Ner.* 27.
 BALEARIS insula *Galb.* 10.
 BASILICA Lucii & Cail *Aug.* 29. oppidi 100. Iulia *Cal.* 37. basilicae 41. basilicae ornantur *Caes.* 10.
 BASILIDES libertus *Vesp.* 7.
 BATAVI custodes corporis Caesarum *Aug.* 49. *Cal.* 43.
 BATO *Tib.* 20.
 BETRIACENSIS victoria *Vit.* 10. acies *Vesp.* 5. Betriacum *Oth.* 9.
 BELLUM civile *Caes.* 42. 75 & 83. motum a L. Antonio *Dom.* 6. Actiacum, Mutinense, Perusinum, Philippense, Siculum *Aug.* 9. Alexandrinum *Tib.* 4. Cantabricum *Aug.* 20 & 85. Cimbricum 23. Dalmaticum 20. Gallicum, civile, Pompeianum, Alexandrinum, Africanum, Hispanicum *Caes.* 56. Germanicum, Pannonicum, Rhaeticum, Vindelicum *Tib.* 9. Mariscum *Aug.* 23. Mithridaticum *Tib.* 37. Mutinense *Aug.* 84. *Rhet.* 1. Philippense *Aug.* 13. 22. 29. *Hor.* 1. Punicum *Gr.* 2. Punicum secundum *Aug.* 2. Rhaeticum, Germanicum *Claud.* 1. Samniticum *Vit.* 1. Siciliense *Aug.* 70. Siculum *ib.* 16 & 22. Viriatinum *Galb.* 3. Vitellianum *Dom.* 1.
 BENEVENTUM *Aug.* 97. *Ner.* 36. *Gr.* 9.
 BERENICE regina *Tit.* 7.
 BESSI fugi *Aug.* 3.

I N D E X.

BIBACULUS Furius *Gr.* 4. Bibaculi versus *Gr.* 9. versus de Val. Catone *Gr.* 11.

BIBLIOTHECA Latina Graecaque in templo Apollinis *Aug.* 29. Alexandrina *Dom.* 20. Palatina *Gr.* 20. in bibliotheca novi templi ponitur Apollo *Tib.* 74. bibliothecae in Octaviae porticu ordinandae Pomptio Macro delegantur *Caes.* 56. bibliothecas, quas maximas posset, publicare destinarat Caesar 44. bibliothecae incendio absunitae reparaetae a Domitiano *Dom.* 20.

BIBULUS M. *Cof. Caes.* 19. M. Bibuli edicta 9 & 49. M. Bibulo evenit quod Polluci 10. armis expellitur foro a Caesare *ibid.* Bibulum impugnat Caesar 21.

BIGARUM honor *Tib.* 36.

BITHYNIA *Caes.* 2 & 49. Bithyniae principes 39. Bithynicus fornix Caesar dictus 49. Bithynica regina *ibid.*

BOGUDIS uxor Eunoe *Caes.* 52.

BONONIA *Aug.* 96. Bononienses in Antoniorum clientela erant 17. *Ner.* 7.

BOTER libertus *Claud.* 27.

BRABEUTAE humi in stadio sedent *Ner.* 53.

BREUCI subacti *Tib.* 9.

BREVIARIUM imperii *Aug.* 101. officiorum *Vesp.* 21.

BRITANNIA *Caes.* 58. *Vesp.* 4. amissa *Ner.* 40. tentata, tumultuans *Claud.* 17. Britanniae regum deditio 21. Britanniam petit Caesar spe margaritarum *Caes.* 47. Britannii ignoti ante Caesarem 25. Britannicus triumphus *Claud.* 28. Britannica expeditio *Galb.* 7. *Vit.* 2. clades *Ner.* 39.

BRITANNICUS Imper. Claudii F. *Claud.* 27. ut subditivus arguitur a Nerone *Ner.* 7. veneno sublatus a Nerone 33. Britannici mors, statuae ei a Tito positae *Tit.* 2. Britannicum Claudius Caesarem destinat *Claud.* 43. cum Britannico educatus Titus *Tit.* 2.

BRIXELLUM *Oth.* 9.

BRUCTERI in Tiberium conatus *Tib.* 19.

BRUTUS *Caes.* 49. Brutorum M. & D. conspiratio 80. 81. 82 & 83. *Aug.* 9. Decimus Mutinae obsessus *Aug.* 10. Brutus & Cassius ultimi Rom. *Tib.* 61. Bruti M. mater Servilia *Caes.* 50. domus cum facibus petitur a plebe 85. caput Romam missum *Aug.* 13. statua *Rhet.* 1.

BURRHUS praefectus Praet. occisus a Nerone *Ner.* 35.

BURSENIUS *Gr.* 11.

BYZANTIUM fit provincia *Vesp.* 8.

I N D E X.

C.

CAECILIUS Q. Gr. 16. Atticus *Tib.* 7. Metellus tribun. plebis *Caes.* 16.

A. CAECINA *Caes.* 75. *Tit.* 6.

M. CAELII oratio *Rhet.* 2.

CAENIS, liberta Antoniae *Vesp.* 3. concubina Vespasiani *Dom.* 12.

CAESAR praetor creatus *Caes.* 14. sortitus Hispaniam 18. cum Bibulo Consul creatus 19. dictator 41. L. iuvenis 75. pater Iulius *Aug.* 45. C. filius Germanici *Cal.* 7. alius Germanici filius, qui in pueritia obiit 8. C. iuvenis *Ner.* 5 & 6. Caesaris aedilis opera *Caes.* 20. statua *Aug.* 13. Caesarem se, non Regem esse, respondit Caesar *Caes.* 79. Caesarum nemus *Aug.* 43. progenies in Nerone deficit *Galb.* 1. Caesareae urbes *Aug.* 60. Caesariana nex *Ner.* 3. Caesario *Caes.* 52. supplicio affectus *Aug.* 17.

CAESETIUS Flavus trib. pleb. a Caesare potestate privatus, cur, *Caes.* 79. Consul multis suffragiis declaratus *ib.* 80.

CAESONIA uxor Caligulae *Cal.* 30. perit 59.

T. CAESONIUS Priscus *Tib.* 42.

CAIUS filius Augusti adoptivus *Aug.* 26 & 29. 64. 67. *Tib.* 13. emptus a patre Augusto *Aug.* 64. nepos Augusti *ib.* & 93. Orienti praepositus *Tib.* 12. alienior factus Tiberio *ib.* eius privignus *ibid.* Consul designatus *ibid.* defunctus *Aug.* 65. *Tib.* 15.

CAIUS Caligula coheres Neronis *Ner.* 6. nepos Tiberii ex Germanico *Tib.* 54. avunculus Neronis *Ner.* 30. Caesar *Galb.* 6. Tiberio suspectus *Tib.* 62. heres Tiberii 76. Vespasianum aedilem oppleri luto iubet *Vesp.* 5.

CALLIPIDES Tiberius dictus *Tib.* 38.

Q. CALPENUS *Caes.* 39.

CALPURNIA L. Pisonis filia Caesaris uxor *Caes.* 21. eius fœnium 8.

CALUMNIAE poema *Dom.* 9.

CALVINA *Vesp.* 23.

CALVINORUM familia *Ner.* 1.

C. CALVI famosa de Caesare epigrammata *Caes.* 49. 73. domus *Aug.* 72.

CAMELORUM quadrigae commissae *Ner.* 11.

CAMILLA Liviae Medullinae cognomen *Claud.* 26.

I N D E X.

CAMILLUS aurum Senonibus non extorsit obsidione Capitoli *Tib.* 3. Furius *Claud.* 13. Dictator 26.

CAMILLUS ut Claudium terruerit *Claud.* 35. Aruntinus *Cof. Oth.* 2. Camilli motus 1.

CAMPANIAE clades *Plin.* 3. Tiberii secessus *Tib.* 39. Campanus ager *Caes.* 20. *Aug.* 4. Campana via *Aug.* 94.

CANACE parturiens, tragoedia *Ner.* 21.

CANINIUS Rebilus *Ner.* 5.

CANTABRIA *Aug.* 21. *Galb.* 8. domita *Aug.* 81. Cantabricum bellum 20. 85. Cantabrica expeditio 29. *Tib.* 9.

CANUTIUS *Rhet.* 4.

CAPITO Atteius *Gr.* 10. 22. Capito Fonteius *Cal.* 8. *Galb.* 11.

CAPITOLIUM Beneventi *Gr.* 9. Capuae *Tib.* 40. *Cal.* 51. Capitolium dedicatum *Aug.* 94. de coelo tactum *Dom.* 5. a Domitiano restitutum *ibid.* obsidio *Tib.* 3. refectio *Caes.* 15. restitutio *Vesp.* 8. e Capitolio 3000 pondo auri furatus Caesar *Caes.* 54. Capitolium ornavit Caesar 10. in Capitolium convocatur senatus *Cal.* 60. sub Capitolio sepultura Claudii *Tib.* 1.

CAPITOLINUS Iupiter *Aug.* 26. Capitolina area *Cal.* 22. 34. Capitolina Venus *Cal.* 7. *Galb.* 18. Capitolinum certamen *Dom.* 13.

CAPPADOCIA in provinciae formam redacta *Cal.* 1. Cappadociae legiones additae a Vespasiano *Vesp.* 8.

CAPREAE insula *Aug.* 72. 92. *Tib.* 40. 60. 74. *Cal.* 10. *Vit.* 3. Caprearum secessus *Aug.* 98. *Tib.* 43. Caprineum vocatur *Tib.* 43.

CAPRICORNUS thema Augusti *Aug.* 94.

CAPUA colonia *Caes.* 81. Capuae capitolium *Tib.* 40. Capuae conditor Capys *Caes.* 81.

CAPYS Capuae conditor *Caes.* 81.

Καρχηδονιακὸν historia *Claud.* 41.

CARES Oppius *Gr.* 3.

CARINAE *Tib.* 15. *Gr.* 15.

CARMELI Dei oraculum *Vesp.* 5.

CARNULIUS *Tib.* 61.

CARPATHIUS sc. mons *Vit.* 13.

CASPIAE portae *Ner.* 19.

CASSIOPE *Ner.* 22.

C. CASSIUS *Caes.* 80. 82. 85. *Aug.* 9. 10. *Ner.* 37. Cassius Chaerea *Cal.* 56. 57. Cassius Longinus 24. proconsul

I N D E X.

Asiae 57. Cassius Longinus IC. *Ner.* 37. Cassius Parmensis *Aug.* 4. Patavinus 51. Cassius Severus 56. *Cal.* 16. *Gr.* 22.

L. CASSIUS Pompeianus Caesari se dedit *Caes.* 63. Cassii Scevae centurionis virtus 68.

CASTRA legionum *Dom.* 7. Romae constituta *Tib.* 37. scelerata *Claud.* 21.

CASTRENSES ludi *Tib.* 72.

CASTRICIUS *Aug.* 56.

CATILINA *Aug.* 3. Catilinae coniuratio 94. detecta *Caes.* 14. Catilinae domus, pars palatii *Gr.* 17. Catilinae residua manus deleta *Aug.* 2. Catilinae focii *Caes.* 17.

M. CATONIS (Censorii) Origines *Aug.* 86.

M. CATO (Uticensis) non abnuvit ambitum committi *Caes.* 19. Caesari minatur 30. Catonis oratio de coniuratione Catilinae 14. de Caesare verbum 13. eum duci in carcerem iubet Caesar 20.

CATO Valerius *Gr.* 2 & 11. iterator *Gr.* 4.

CATTA mulier vaticinans *Vit.* 14.

in CATTOS expeditio *Dom.* 6.

CATULLUS Valerius a Caligula stupratus *Cal.* 36.

CATULLUS poeta *Caes.* 73.

Q. CATULUS *Caes.* 15. Capitolinus *Galb.* 2. eius somnium *Aug.* 94.

CELLA Iovis Capitolini *Caes.* 84. *Aug.* 30. cella Palatini atriensis *Cal.* 57.

CENSORES creari desiti *Aug.* 37. censorium edictum *Rhet.* 1. censura intermissa *Claud.* 16. censurae honor *Aug.* 27. censuram gessit Claudius *Claud.* 16.

CENTESIMA auctionum Italiae remissa a C. Caesare *Cal.* 16.

CENTUMVIRALIS hasta *Aug.* 36. lis *Rhet.* 6. centumvitalia iudicia *Vesp.* 10.

CENTURIO primarum cohortium *Tib.* 60. centurio legionis *Caes.* 68. centuriones statione deserta quomodo multati *Aug.* 24. centuriones praetorii *Ner.* 27.

CERAUNII montes *Aug.* 17.

CERCOPITHECUS Paneros foenerator *Ner.* 30.

CERERIS Atticae Sacerdotes *Aug.* 93. Cereris Olympiae *Ner.* 12.

CERTAMEN boleti &c. *Tib.* 42. certamen Graecae & Latinae facundiae a Caio Caesare propositum *Cal.* 20. certamen Graecum 45. Neapolitanum *Claud.* 11. Neroneum

I N D E X.

Vit. 4. quinquennale *Luc.* 1. quinquennale gymnicum institutum *Aug.* 98. quinquennale triplex, mulicum, gymnicum, equestre *Ner.* 12. *Dom.* 4. certamina oratorum ac poetarum *Dom.* 4. quadrigarum *Claud.* 21. certamina gymnica *Ner.* 53.

CERYLUS libertus *Vesp.* 23.

CHALDAEI qui paulo ante mathematici *Vit.* 14.

CHARICLES medicus *Tib.* 72.

CHAUCIUS cognomen *Claud.* 24. Chauci, gens Germanica *ibid.*

CHRESTUS *Claud.* 25.

CHRISTIANORUM supplicia *Ner.* 16.

CICERO consul *Aug.* 5. deplorat statum temporum *Caes.* 20. Gniphonis scholam frequentat *Gr.* 7. Graece declamat *Rhet.* 1. Ciceronis de Caesaris dominandi cupiditate iudicium *Caes.* 30. ad Caecilium Atticum epistolae *Tib.* 7. defensi adversus Asinii Galli libros, liber a Claudio scriptus *Claud.* 41. epistola ad Axium *Caes.* 9. epistola ad Titium *Rhet.* 2. epistola ad Q. Fr. *Aug.* 3. facetia *Caes.* 50. Philippicae *Rhet.* 5. testimonium *Caes.* 17.

Q. CICERO Asiae proconsul *Aug.* 3.

CILICIA fit provincia *Vesp.* 8. in Ciciliam legiones conscriptae *Caes.* 8.

CIMBER Annius *Aug.* 86.

CIMBER Tullius Caesaris interfector *Caes.* 82.

CIMBRI Alpium iuga occupant *Cal.* 51. de Cimbris tropaea Marii *Caes.* 11. Cimbricum bellum *Aug.* 23.

CINCINNATO crinem adimit Caligula *Cal.* 35.

CINNA quater Consul *Caes.* 1.

CINNA Helvius *Caes.* 52.

CINOPELLINUS Brit. R. *Cal.* 44.

CIRCUS constratus minio &c. *Cal.* 18. exstructus 54. Maximus *Claud.* 21. *Ner.* 22. 27. *Dom.* 5. Circi maximi arcus a Nerone dirutus *Ner.* 25. &c.

CIVICA Cerealis *Dom.* 10.

CLAUDIA aqua *Claud.* 20. familia 39.

CLAUDIA Antonii privigna *Aug.* 62. uxor Augusti *ibid.*

CLAUDIA Imp. Claudii filia *Claud.* 27.

CLAUDIA Augusta Neronis filia *Ner.* 35.

CLAUDIUS Imp. patre Druso, matre Antonia minore ortus *Claud.* 1 & sqq. valetudine inhabilis 2. & contemptus etiam apud necessitudines 3. itemque Augusti iudicio 4.

I N D E X.

sub Tiberio ad otium concedit 5. sub Caio honores aspiciatur 7. imperium mirabili casu accepit 10. ab amnesia & officiis pietatis orditur 11. civilem se gerit 12. iurisdic-
tio eius 14. qualis 15. censura 16. expeditio Britannica 17.
urbis annonaeque cura 18. opera 20. spectacula 21. insti-
tuta circa cerimonias 22. circa iurisdictionem 23. circa sta-
tum ordinum hominumque 24. 25. beneficium iudicibus
concessum *Galb.* 14. sponsae & matrimonia *Claud.* 26. li-
beri 27. liberti 28. quibus ut & uxoribus abutendum se per-
misit 29. studium historiae & grammat. 41. Graecarum li-
terarum 42. fera poenitentia circa matrimonium Agrip-
pinae & adoptionem Neronis 43. mortis genus & causa 44.
consecratio 45.

M. CLAUDIUS Marcellus Conf. *Caes.* 28. Claudius Cau-
dex *Tib.* 2. Nero *ib.* Appius Regill. *ib.* Drusus *ib.* Pulcher
ib. Claudii assertores dignitatis patriciorum *ib.*

CLEMENS Aretinus *Dom.* 11. Clemens, vide Flavius,
15. Clemens servus Agrippae *Tib.* 25.

CLEOPATRAE & Caesaris amores, convivias, honores in
eum collati, filius natus *Caes.* 35. 52. Antonii uxor *Aug.*
69. eius liberi inter heredes Antonii nuncupati 17. eius
mors *ibid.*

CLITUMNI nemus flumenque *Cal.* 43.

CLODIA lex *Dom.* 9.

CLODIANUS Domitiani interfector *Dom.* 17.

P. CLODIUS a patribus ad plebem traductus *Caes.* 20.
Tib. 2. eius caedes *Caes.* 26.

CLODIUS Macer *Galb.* 11. Pollio *Dom.* 1. Clodius Ser-
vius *Gr.* 2. Sext. Clodius *Rhet.* 5.

CLUNIA *Galb.* 9.

CLUVIUS Rufus consularis *Ner.* 21.

CLYPEUS aureus Castigulae decretus *Cal.* 16. clypeus
Minervae, dictus Vitellii patina *Vit.* 13. clypei curia de-
tracti *Dom.* 23.

CODETA minor *Caes.* 39.

COLLEGIA ab Augusto quae dissoluta *Aug.* 32. circa
collegia decreta Caesaris *Caes.* 42. Collegium Flavianum
Dom. 4.

COLONIA Antium deducta *Ner.* 8. colonia Capua *Caes.*
81. Vitellia *Vit.* 1. coloniae deductae ab Augusto in Ita-
liam *Aug.* 46. in earum gratiam multa ab Augusto prae-
stita *ibid.* coloniae deducendae in Galliam *Tib.* 4. coloniae

I N D E X.

Latinae *Caes.* 8. coloniae transmarinae a Caesare deductae
42. coloniarum decuriones *Aug.* 100.

COLOSSUS effigie Neronis *Ner.* 31. colossi refector
magna mercede donatur a Vespasiano *Vesp.* 18. colossaea
statua 23.

COLOSSEROS *Aug.* 79.

COLUMBUS gladiator *Cal.* 55. Columbinum vene-
num *ibid.*

COMAGENE fit provincia *Vesp.* 8. Comagenus Rex
Cal. 16.

CORDUS Cremutius *Aug.* 35. eius scripta abolita & re-
stituta *Cal.* 16.

CORINTHI excidium *Galb.* 3. Corinthiorum praecupi-
dus Augustus *ib.* immania pretia *Tib.* 34. Corinthiarius dic-
tus Augustus *Aug.* 70.

CORNELIA Cinnae filia *Caes.* 1. uxor Caesaris *Caes.* 6.
Cornelia virgo Vestalis defossa *Dom.* 8.

CORNELIUS ALEXANDER *Gr.* 20. Cornelius *Balbus*
Caes. 87. *Aug.* 29. Cinna *Caes.* 85. *Dolabella* 4. *Epicadus*
Gr. 12. *Fuscus* *Dom.* 6. *Gallus* *Aug.* 66. *Gr.* 16. *Laco*
Galb. 14. *Phagita* *Caes.* 74. *Sabinus* *Cal.* 58. Centurio *Aug.*
26. *Nepos* *Aug.* 77. *Gr.* 4. Corneliorum (Scipionum) ge-
nus *Caes.* 59.

L. Cornificius *Aug.* 29.

CORVINUS Messalla *Tib.* 70. Statilius *Claud.* 13.

COSSUTIA Iulii Caesaris uxor *Caes.* 1.

COTISO Getarum rex *Aug.* 63.

L. COTTA XVvir *Caes.* 79. Cotta Conf. *Hor.* 14.

COTTIUS defunctus *Ner.* 18. Cottii regnum *Tib.* 37.

CRASSUS Frugi *Claud.* 17.

M. CRASSUS Lucam a Caesare extractus *Caes.* 24. Pom-
peio reconciliatus 19. M. Crassi uxor 50.

L. CRASSITIUS *Gr.* 18.

CRATES Mallotes *Gr.* 2. Cratetis iecur *Gr.* 11.

CREMONA, apud Cremonam fusae Vitellii copiae *Vesp.* 7.

CRETA & Cyrene, provincia *Vesp.* 2.

CRISPINUS vide Rufinus *Ner.* 35.

CRISPUS VIBIUS *Dom.* 3. Crispus *Passienus* *Ner.* 6.

C. CURIO trib. pleb. *Caes.* 29. Caesaris legatus, periit
in Africa *ib.* 36. C. Curio *Rhet.* 1. Curio pater *Caes.* 52.

C. Curionis patris orationes 9. Curionis patris actiones 49.

Q. CURIUS *Caes.* 17.

I N D E X.

CURRUS Augusti *Tib.* 6. elephantorum *Claud.* 11. laureatus *Aug.* 94. curru triumphali Augusti vehitur *Nero Ner.* 25.

CURTIUS fons *Claud.* 20. Curtii lacus *Aug.* 57. *Galb.* 20.

CURTIUS Nicia *Gr.* 14.

CUTILIAE *Vesp.* 24.

CYBIOSACTES dictus Vespasianus *Vesp.* 19.

CYRENAE provincia *Vesp.* 2.

CYRI mandata de funere suo irridentur *Caes.* 87.

CYZICENIS libertas adempta *Tib.* 37.

D.

DACI *Caes.* 44. *Aug.* 8. *Tib.* 41. Dacorum incursiones *Aug.* 21. in Dacos expeditio *Dom.* 6.

DALMATIA domita *Aug.* 21. Dalmaticus triumphus *Aug.* 22. Dalmatae a Tiberio subacti *Tib.* 9.

DARIUS puer ex Parthorum obfidibus *Cal.* 19.

DECIMUS, praenomen Claudii *Claud.* 1. *Decimus Laberius* *Caes.* 39.

DECURIA quarta iudicum *Aug.* 32. quinta *Cal.* 16. sexta *Galb.* 14. decuriae equitum *Tib.* 41. iudicum *Aug.* 29. 32. scribarum *Claud.* 1.

DECURIO cubiculariorum *Dom.* 17. decurio Fundanus *Cal.* 23. decuriones municipiorum *Aug.* 100. colonici *ib.* 46.

DEMETRIUS Cynicus *Vesp.* 13.

DEMOCHARES *Aug.* 16.

DERTOSA *Galb.* 10.

DIANA, poema Catonis *Gr.* 12.

DIDYMEUM *Cal.* 21.

DIODORUS Citharoedus *Vesp.* 19.

DIOGENES Grammaticus *Tib.* 32.

DIOMEDES Dispensator *Aug.* 67.

DIONYSIUS *Hor.* 10. Dionysius Arei filius *Aug.* 89. Dionysius Scythobrachio *Gr.* 7.

DIOSCORIDES *Aug.* 50.

Cn. DOLABELLA *Galb.* 12. **P. Dolabella** *Caes.* 36. Dolabellae accusatio 55. actiones 49.

DOMITIANUS Imp. nativitas, adolescentia *Dom.* 1. studia, cupido dominandi 2. secretum, divortium, administratio imperii 3. spectacula & ludi 4. opera 5. expeditiones 6. quae in communi rerum usu novaverit 7. quomo-

I N D E X.

do ius dixerit 8. caedis genus & tempus 17. statura & habitus 18. studia & ratio vitae 19. 20. 21. caedes quomodo accepta 23.

DOMITILLA, v. Flavia *Vesp.* 3. Domitilla *Dom.* 17.

DOMITIUS pater *Ner.* 28. Aenobarbus *Cof. Oth.* 2. Neronis pater *Cof. Vit.* 2. Marfus *Gr.* 9. Domitius h. e. Nero *Vit.* 11. Cn. Domitius Calvinus *Caes.* 36. *Ner.* 2. L. Domitius praetor *Caes.* 23. L. Domitius minatur Caesari 24. Domitius in deditionem redactus Caesari & ab eodem dimissus est 34. L. Domitius *Ner.* 1. T. Domitius *Aug.* 17. Domitius emtor familiae & pecuniae in testamento Augusti *Ner.* 4. Domitii patris vox de Neronis genitura *Ner.* 6. Domitii Marfi verliculus *Gr.* 16. Domitio patri honores habiti a Nerone *Ner.* 9.

DOMITIA gens *Ner.* 1. Domitia *Tit.* 10. Longina Aelio Lamiae nupta abducta a Domitiano *Dom.* 1. Domitiani uxor 3. Domitia Paridis histrionis amore deperdita *ibid.* repudiata & reducta *ibid.* Domitiae concubitus cum Tito, falso creditus *Tit.* 10.

DRAUSUS dux *Tib.* 3.

DRUIDARUM religionem Claudius abolevit *Claud.* 25.

DRUSILLA filia Germanici *Cal.* 7. Drusilla Livia *Aug.* 62. Iulia *Cal.* 25. per Drusillae fororis numen iurat Caligula *Cal.* 24. eam Caligula vitiat *ibid.*

DRUSINAE fossae *Claud.* 1.

DRUSI cognomen unde sumtum *Tib.* 3. Drusorum res gestae 3 sqq.

DRUSUS Tiberii filius, Germanici pater & Claudii *Claud.* 1. eius cognomina, res gestae, mors, laus *ib. Tib.* 7. civilitas *Tib.* 50. mores *ib.* 52. filia *Aug.* 99.

DRUSUS Tiberii filius ex Agrippina *ibid.* in forum a patre deductus *Tib.* 15. Romae obit 39. 62.

DRUSUS Germanici filius, Tiberii Imp. nepos *Cal.* 7. in vinculis moritur *Tib.* 65.

DRUSUS Imp. Claudii filius *Claud.* 27. pyro strangulatus *ib.*

C. DRUSUS *Aug.* 94. historicus, cuius nuspian alibi mentio.

E.

ECLOGE Neronis nutrix *Ner.* 5.

EFICIUS Calvinus eques *Gr.* 3.

Suetonius.

*

F f

I N D E X.

M. EGNATHI coniuratio *Aug.* 19.

ELECTRA Attii *Caes.* 84.

ELEPHANTIDIS libri *Tib.* 43.

ELEPHANTO supersedens eques Romanus, per catadromum decurrit *Ner.* 21. elephanto inVectus Cn. Domitius *Ner.* 2. elephanti pugnantes *Caes.* 39. funambuli *Galb.* 6. gestantes lychnuchos in ascensu Caesaris ad Capitolium *Caes.* 37.

ELEUSINIA sacra *Claud.* 25. Eleusiniis sacris interesse non audet Nero *Ner.* 34.

ENNIA Naevia Macronis uxor *Cal.* 12. in eam ingratus Caligula 26.

ENNIUS *Aug.* 7. *Gr.* 1. Ennii annales *Gr.* 2. mors *ibid.* Ennius, non poëta, sed posterior *Gr.* 1.

EPAPHRODITUS Neroni a libellis *Ner.* 49. Epaphroditii mors *Dom.* 14. Neronis adiutor in morte *ibid.*

EPIDIUS Marullus trib. pl. potestate privatus a Caesare *Caes.* 79.

EPIDIUS *Rhet.* 4. calumniator *ib.* Epidius Nuncionus *ib.*

EQUES ROMAN. equiti propria loca tributa Circensibus *Ner.* 11. equites praetoriani *Cal.* 45. *Claud.* 21. equites rationem vitae reddere coguntur *Aug.* 39. equites recognoscit Tiberius *Cal.* 16. ex equitibus Romanis creati senatores *Aug.* 40. equites Romani ad ferrum exhibiti *Ner.* 20. equitum turmae frequenter recognitae ab Augusto *Aug.* 38. equitibus Rom. usus Augustus ad scenicas & gladiatorias operas 43. equester census 40. equestre certamen *Ner.* 12. *Dom.* 4. equestres militiae *Claud.* 25. equites Theffali qui 21.

ERATOSTHENES *Gr.* 10.

ESIUS Proculus Colosseros dictus, indignissime tractatus a Caio *Cal.* 35.

ESQUILINUS campus *Claud.* 25.

ETRURIAM occupat Caesar *Caes.* 34. Etrusca lingua *Aug.* 97.

Q. EULOGII libellus *Vit.* 1.

EUNOE Maura Bogudis uxor a Caesare dilecta *Caes.* 52.

EUPHORIO poëta *Tib.* 70.

EURIPUS Circo additus *Caes.* 39.

EUTYCHUS Afinarius *Aug.* 96.

I N D E X.

F.

- FABIANI tribules *Aug.* 40.
 FABIVS Africanus Cof. *Claud.* 2.
 FANNIVS Caepio *Tib.* 8. eius coniuratio *Aug.* 19.
 FANNIVS STRABO Cof. *Rhet.* 1.
 FASTI a Verrio ordinati & parieti incisi *Gr.* 17. fastos
 correxerit Caesar *Caef.* 40.
 FAVNVS Aboriginum rex *Vit.* 1.
 FAVONIVS Catonis aemulus *Aug.* 13.
 FAVSTVS Sulla *Caef.* 27. *Claud.* 27. Sullae filius *Gr.* 12.
 interfectus *Caef.* 75.
 FELIX Iudaeae praepositus *Claud.* 28. Claudii libertus,
 trium reginarum maritus *ib.*
 FLACCVS *Hor.*
 FLAVIA gens *Vesp.* 1. *Dom.* 1. 8. Flavii generis origo
Vesp. 12. Flaviae gentis templum *Dom.* 15. 17.
 FLAVIA Domitilla uxor Vespasiani & Statilii Capellae
Vesp. 3. Flaviae Domitillae matris & filiae mors *ibid.*
 FLAVIALES *Dom.* 4. Flavialium collegium *ibid.*
 FLAVIANI *Vit.* 15.
 FLAVIVS Liberalis *Vesp.* 3. Petronius 1. Sabinus pa-
 truelis occisus a Domitiano *Dom.* 10. Sabinus, Vespasia-
 ni frater *Vit.* 15. Clemens, patruelis Domitiani *Dom.* 15.
 eius mors *ibid.* Flavioꝝ suburbanum *Vesp.* 5.
 FLORALES ludi *Galb.* 6.
 C. FONTEIVS Capito Cof. *Cal.* 18. *Galb.* 11.
 FVCINVM lacum emittere destinat Caesar *Caef.* 44.
 Claudius emissurus naumachiam committit *Claud.* 21. eius
 emissarium 20.
 FVLVIA (uxor Clodii quondam) focus Augusti *Aug.*
 62. uxor Antonii *Rhet.* 5. Titi uxor *Tit.* 4. eius filia Iulia
Dom. 17.

G.

- GABINIVS Secundus, Chaucius dictus *Claud.* 21.
 Aulus GABINIVS *Caef.* 50.
 GAETVLICVS *Galb.* 6. *Cal.* 8. Gaetulici & Lepidi con-
 iuratio *Claud.* 9.
 S. GALBA eloquentissimus temporum fuoꝝ *Gr.* 3.
 GALBA Imperator nobilissimus *Galb.* 2. familia eius lau-
 datur 3. studia, matrimonium 5. honores & officia 6. 7.

I N D E X.

8. varii mores in administranda provincia 9. res novas & imperium affectat 10. 11. imperium partim bene, partim male administrat 14. 15. hinc offensae & feditio exercituum 16. cui remedium adoptione Pisonis quaesitum 17. caedes 19. statua defuncto posita & everfa 23. Galba restituit simulacra a Nerone detracta *Ner.* 22. Galba cur ab Othone interemtus *Oth.* 12. Galbae aetas *Ner.* 28. Galbae caedes vindicata per Vitellium *Vit.* 10.

C. GALBA frater Imp. eiusque mors *Galb.* 3.

GALERIA Fundana Vitellii uxor *Vit.* 6.

GALLIA tributaria facta *Caes.* 25. provincia *Tib.* 3. Cisalpina, Comata *Caes.* 22. Citerior 30. 56. Togata *Gr.* 3. Transalpina *Caes.* 29. a Germanis vastatur *Tib.* 41. Galliarum motus *Ner.* 40. Gallicus triumphus *Caes.* 49. Gallicum bellum *Caes.* 56. 69. *Ner.* 38.

ad GALLINAS, villa *Galb.* 1.

Q. GALLIUS praetor *Aug.* 27. M. Gallius senator *Tib.* 6.

GALLUS tympanizans, sacerdos Cybeles *Aug.* 68.

GALLOS in curiam recipit Caesar *Caes.* 76.

GAMALA, urbs Iudaeae *Tit.* 4.

GERENNA mons *Caes.* 25.

GELOTIANA sc. domus *Cal.* 18.

GEMONIAE sc. scalae *Vit.* 17. &c.

GERGOVIA urbs Gall. *Caes.* 25.

GERMANIA *Caes.* 58. *Aug.* 23. *Tib.* 25. *Vesp.* 4. *Dom.* 2. inferior *Vit.* 7. superior *Dom.* 6.

GERMANI *Aug.* 21. dedititii in Galliam traiectione *Tib.* 9. vastant Galliam *Tib.* 41. Germanorum legati in orchestra sedent *Claud.* 25. Germani trans Rhenum incolentes *Caes.* 25. Germanos primus Romanorum aggreditur & claudibus afficit Caesar *Caes.* 25. Germanicum bellum *Tib.* 9. Germanica Caii expeditio *Caes.* 43.

GERMANICI cognomen Druso decretum *Claud.* 1. nomen Septembri datur a Domitiano *Dom.* 13. cognomen sumit Claudius *Claud.* 2. Vitellius *Vit.* 8. Domitianus *Dom.* 13. datum Claudii filio mox Britannico *Claud.* 27.

GERMANICUS Caesar sororis Augusti nepos *Aug.* 64. Drusi filius 101. *Claud.* 1. liberi *Aug.* 34. circumventi a Seiano *Tib.* 55. ad imperium capeffendum urgetur 25. in Syria obit 39. adoptivus Tiberii filius 52. Caligulae pater *Cal.* 1. eius comes P. Vitellius *Vit.* 2. Germanici coniux & liberi *Cal.* 7. crudelem in modum afflicti a Tiberio *Tib.* 52.

I N D E X.

liberorum mors 54. Germanici genus, adoptatio, quaestura, consulatus, res gestae, mors, virtutes animi, & corporis dotes *Cal.* 1. ingenium, benevolentia, gratia, forma, studiorum genera 3. eius lenitas *ibid.* de eo adoptando cogitat Augustus 4. favor populi in illum *ib.* luctus in morte Germanici 5.

GERMANICIANUS exercitus *Vesp.* 4. Germaniciani in Germania militantes *Tib.* 25. Germaniciani exercitus in verba Vitellii iurant *Oth.* 8. Germanicianorum vexillatio *Galb.* 20.

GERYONIS oraculum *Tib.* 14.

GESSORIANUS *Claud.* 17.

GLABRIO *Dom.* 10.

GLADIUS, eo titulo libellus *Cal.* 49.

GLYCO medicus *Aug.* 11.

GNIPHO *Gr.* 7. Gniphoni postpositus Andronicus 8.

GRAECANICA toga *Dom.* 4.

GRAECIA provincia *Claud.* 16. Graeci pugiles *Aug.* 45.

H.

HALOTUS spado *Claud.* 44. Halotus *Galb.* 15.

HANNIBALIS nomen servis inditum *Dom.* 10.

HARPOCRAS libertus *Claud.* 28.

Q. HATERIUS *Tib.* 29.

HELVIDII PRISCI insolentia *Vesp.* 15. filius occisus *Dom.* 10.

HELVIDIUS Rustico histor. laudatur *Dom.* 10.

HELVIUS Cinna per errorem nominis a plebe occisus *Caes.* 85.

HERCULES Musarum *Aug.* 29. monumentum *Vesp.* 12. templum *Caes.* 7. *Aug.* 72. Herculi sacra urbs *Cal.* 8.

HERMAEUM, diaetae nomen *Claud.* 10.

HERMOGENES Tarsensis *Dom.* 10.

HIEROSOLYMA *Aug.* 93. Hierosolymorum expugnatio *Tit.* 5. regnum *Ner.* 40.

HILARIO libertus Augusti *Aug.* 101.

HIPPARCHUS *Vesp.* 13.

HIRTIUS *Tib.* 5. *Rhet.* 1. Hirtius perit *Aug.* 11. librum Caesaris de bello Gallico imperfectum supplevit *Caes.* 56. Hirtius obsesso D. Bruto opem fert *Aug.* 10. eius mors 12. Hirtii Consulatus *Tib.* 5.

I N D E X.

HISPANIA provincia data Pisoni *Caesf.* 9. Caesari ex praetura 18. Hispaniae receptae *Aug.* 8. descivere *Ner.* 42. Hispaniensis exercitus *Vesp.* 6. triumphus *Caesf.* 37. victoria 38. Hispaniense bellum 56.

HOMERI de carminibus abolendis cogitat Caligula *Cal.* 34. Homerici scyphi qui *Ner.* 47.

HORATIUS de Orbilio *Gr.* 9.

HORTALUS *Tib.* 47.

HORTENSIANAE aedes *Aug.* 72.

HORTI Lamiani *Cal.* 59. Maecenatiani *Tib.* 15. Serviliani *Ner.* 47. horti circa Tiberim populo legati a Caesare *Caesf.* 83.

L. HYGINUS Grammaticus *Gr.* 20.

HYLE Atteii *Gr.* 10.

HYLAS pantomimus *Aug.* 45.

I.

IACCHUS Siscennius *Gr.* 3.

IANUS geminus clauditur *Ner.* 13. Quirinus clausus *Aug.* 22. Iani *Caesf.* 81. *Aug.* 31. 39. *Dom.* 13.

ICELUS libertus Galbae annulis aureis donatus *Ner.* 49. *Galb.* 14.

ILIENSIBUS tributa remissa *Claud.* 25. Ilienses Romanorum confanguinei *ibid.*

ILLYRICUM Caesari provincia datur *Caesf.* 22. Illyrici defectio *Tib.* 16. Illyricum debellatum *Tib.* 17.

INDI quare ad amicitiam Augusti pellecti *Aug.* 21.

IOSEPHUS Iudaeus ex nobilibus, captivus *Vesp.* 5.

ISAURICUS cognominatus Servilius *Caesf.* 3. 62. Isauricus consularis *Rhet.* 4.

ISIACI habitus *Dom.* 1.

ISIDORUS Cynictus *Ner.* 39.

ISTHMUM perfodere cogitat Caesar *Caesf.* 44. & alii *Ner.* 19. *Cal.* 21.

ITER, poema Caesaris sic inscriptum *Caesf.* 56.

IUBA (filius Ptolemaei Pater) *Cal.* 26.

IUBA (Numidia R.) Hiempsalis filius (*non eius, qui a Iugurtha interfectus est, sed Gaudae filii*) Caesarem adversarium habet in causa Masinthae *Caesf.* 71. victus cum Scipione a Caesare *ib.* 59.

IUDAEI *Aug.* 76. Iudaei Roma pulsi *Claud.* 25. rebel-

I N D E X.

lant *Vesp.* 4. Iudaeorum luctus in morte Caesaris *Caes.* 84. ieiunia Sabbatis *Aug.* 76. iuventus ut a Tiberio tractata *Tib.* 36. de Iudaeis triumphus *Vesp.* 8.

IUDAICUS fiscus acerrime actus a Domitiano *Dom.* 12. Iudaicus exercitus *Vir.* 15. triumphus *Dom.* 2.

IULIA amita Caesaris *Caes.* 6.

IULIA soror Caesaris *Caes.* 74. *Aug.* 4. avia Augusti *Aug.* 8.

IULIA filia Caesaris nubit Cn. Pompeio *Caes.* 12. moritur 26.

IULIA Augusta *Cal.* 16. est *Livia Augusti uxor.*

IULIA Augusti filia *Aug.* 19. ex Scribonia 63. Marcello nupta, post Agrippae *ibid.* Tiberii uxor *Tib.* 7. damnata 11. Iuliam, olim uxorem, ut relegatam tractaverit Tiberius *Tib.* 50. Iuliae, filia neptisque sepulcro *Caes.* inferri vetitae *Aug.* 101. Iulia insula in continentem translata *Aug.* 65. in eam patris feveritas *ibid.* omnibus probris contaminata *ibid.* relegata *ib.*

IULIA Augusti neptis, Agrippae filia *Aug.* 64. 65. relegata *ib.* ex ea editum infantem ali vetat Augustus *ibid.* 72. eius opera diruta *ibid.*

IULIA Drusilla Caligulae filia *Cal.* 25.

IULIAE Drusi & Germanici filiae occisae *Claud.* 29. int. *Drusi Tib. Imp. filii. Iulia Germ. alias dicitur Livilla.*

IULIA Titi filia corrupta a Domitiano *Dom.* 22.

IULIUS Caesar qualem adolescentiam habuerit *Caes.* 1. quae stipendia fecerit 2. 3. eius studia Rhodi & captivitas 4. tribunatus militum 5. quaestura urb. & provinc. 6. 7. aedilitas 10. pontificatus maximus 13. praetura 14. consulatus 19. 20. imperium in Galliis 22. ibi gesta 25. belli civilis praetextum 30. initium 33. rerum gestarum summa 34. 35. triumphus 37. praemia & spectacula 38. 39. fastorum correctio 40. Senatus & rerum urbanarum ordinatio 41. 42. iurisdictio 43. consilia 44. habitus corporis 45. domesticus cultus & disciplina 46. eloquentia 55. armorum exercitatio 57. usus & ratio militiae 58. studium & fides erga clientes 71. erga amicos indulgentia 72. lenitas adversus inimicos 73. 74. moderatio clementiaque 75. ambitio & impotentia 76. coniuratio in eum 80. signa caedis 81. caedes ipsa 82. testamentum 83. funus 84. tumultus post funus 85. consecratio 88. percussorum poena 89. Iulius Caesar Divus *Caes.* 1.

I N D E X.

IULIUS MARATHUS *Aug.* 79. 94. *Vindex Ner.* 40.
Antonius Triumphiri filius Gr. 18. *Modestus Gr.* 20. C. Iu-
 lius *Hyginus ib.*

IULIUS portus *Aug.* 16.

IULIANI, milites Iulii Caesaris *Caes.* 75.

IULIUS *Caes.* 81. Iulius Antonius Conf. *Claud.* 2.

IUNIA CLAUDILLA uxor Caligulae *Cal.* 12. Iunia Cal-
 vina *Vesp.* 23.

IUNIUS Saturninus *Aug.* 27. Iunius Novatus *Aug.* 51.
 Iunius Rusticus *Dom.* 10. T. Iunius Philopomen *Aug.* 27.

IUPITER Capitolinus *Caes.* 84. *Aug.* 26. 30. 94. Iupiter
 Cassius *Ner.* 22. Latialis *Cal.* 22. Olympicus *ibid.* Tonans
Aug. 29. 91. Tragoedus 57. Iovis Olympici aedes Athenis
 60. *Tib.* 65. Iovi custodi aedem excitat Domitianus *Dom.* 5.

IUS annulorum *Caes.* 33. asylorum *Tib.* 37. belli *Aug.*
 48. capiendi legata *Dom.* 8. comitorum pristinum *Aug.*
 40. dicendae sententiae *Claud.* 6. fisci *Vesp.* 23. laureae
 perpetuo gestandae *Caes.* 45. magistratum 28. metallorum,
 vectigalium *Tib.* 40. nundinarum *Claud.* 12. osculi 27. Qui-
 ritium, quatuor liberorum 19. tribunitiae potestatis *Tib.*
 11. 23. vehendi lectica &c. *Claud.* 28. civile coarctare de-
 stinavit Caesar *Caes.* 44. divinum humanumque *Vit.* 11.
 matronale *Tib.* 35. iura trium liberorum *Galb.* 14.

IUVENALIS dies Saturnalibus adiectus *Cal.* 17. Iuvena-
 les ludi *Ner.* 11.

L.

LABERIUS eques Rom. *Caes.* 39. Laberius Hiera *Gr.* 13.
LABIENUS *Cal.* 16.

LACEDAEMONII in tutela Claudiorum *Tib.* 6.

LACO Corn. *Aug.* 14.

LACUS Cantabriae *Galb.* 8. Curtius *Aug.* 57. *Galb.* 20.
 Fucinus *Caes.* 44. *Claud.* 20. Lucrinus & Avernus *Aug.* 16.

LAELIUS Archelaus *Gr.* 2.

LAMBRANI *Caes.* 9.

LAMIA Aelius *Dom.* 1. 10. Lamiani horti *Cal.* 59.

LAMPEDIO *Gr.* 2.

LARES cubiculi *Dom.* 17. compitales *Aug.* 31.

LATINI pugiles *Aug.* 45. Latina via *Dom.* 17. Latinae
 conditionis mulier *Vesp.* 3. Latinarum scil. feriarum sacri-
 ficium *Caes.* 79. sacrum *Ner.* 7. dies *Claud.* 4. Latinae co-
 loniae de petenda civitate agitantes *Caes.* 8.

I N D E X.

LAVICANUM *Caes.* 83.

LAUREOLUS mimus *Cal.* 57.

C. LAETORIUS *Aug.* 5.

LENÆUS Pompeius *Gr.* 2. Lenæus Melissus 3. Lenæus 15.

Cn. LENTULUS augur *Tib.* 49. Gaetulicus *Cal.* 8. Consul cum M. Messala *Galb.* 4.

LEONTINUS Campus *Rhet.* 5.

LEPIDA, Quirini uxor dives, dimissa, post veneficii rea & damnata *Tib.* 49.

LEPIDA Augusti proneptis *Claud.* 26.

LEPIDA Domitii patris Neronis soror, Neronis amita *Ner.* 5. 6. 7.

LEPIDA Galbae uxor *Galb.* 5.

M. LEPIDUS post Sullae mortem novam dissensionem movet *Caes.* 3. 5.

M. LEPIDUS Magister equitum *Caes.* 82. Triumvir *Aug.* 8. 12. 16. 27. 31.

LEPIDUS Triumviri filius in Augustum coniurat *Aug.* 19.

M. LEPIDUS (*Aemilii Paulli & Iuliae neptis Aug. filius, Drusillae maritus*) Caligulae insidiatur, damnatur *Cal.* 24. 36. cum Gaetulico *Claud.* 9.

LEPTINUS Furius *Caes.* 39.

LEX agraria Caesaris promulgata *Caes.* 20. Clodia *Dom.* 9. Cornelia, qua tenebantur signatores *Aug.* 33. Iulia *Ner.* 33. Papia Poppaea *Claud.* 19. eius vacatio *ib.* Pedia *Ner.* 3. *Galb.* 3. Scatinia *Dom.* 8. Vatinia *Caes.* 22. lex Pompeii de iure magistratuum 28. lex per Consules lata *Tib.* 21. lex curiata *Aug.* 65. sumtuaria *Caes.* 43. *Aug.* 34. theatralis *ib.* 40. iudiciaria *ib.* 56. lex de uxoribus ducendis *Caes.* 52. praediatrica *Claud.* 9. lege Iulia divisus ager Campanus *Aug.* 4. coloni deducti Capuam *Caes.* 81. leges in aes incisae & in aerarium conditae 28. turbulentissimae Metelli 16. leges Corneliae 11. leges Caesaris 28. Augusti *Aug.* 34. Tiberii *Tib.* 35. Caligulae *Cal.* 16. Claudii *Claud.* 22. Neronis *Ner.* 10. Galbae *Galb.* 4. 15. Vitellii *Vit.* 14. Vespasiani *Vesp.* 8. Titi *Tit.* 8. Domitiani *Dom.* 1.

LIBERI patris lucus in Thracia *Aug.* 94.

LIBITINAE rationes *Ner.* 39.

LIBONIS Scribonii in Tiberum conspiratio *Tib.* 25. Libonis filia Scribonia *Gr.* 19.

I N D E X.

LICINIUS Calvus *Caes.* 49. Licinius *Crassus Ner.* 2. *Rhet.* 1. Licinius *Enceladus Aug.* 67. Licinius *Lucianus Vesp.* 6. 13. Licinius consularis, historicus *Gr.* 20.

LIGURIA *Claud.* 17.

LIVIA Drusilla uxor Augusti *Aug.* 29. 62. 63. gravida Augusto nubit *Claud.* 1. abducta Neroni *Tib.* 4. *Aug.* 62. Augusta *Cal.* 15. 23. eam gravatur Tiberius *Tib.* 50. obitus *Cal.* 10. Drusi mater *Claud.* 1. & Tiberii *Tib.* 5. testamentum *Galb.* 5. ei honores habitus a Claudio *Claud.* 11.

LIVIA Medullina orta a Camillo *Claud.* 26.

LIVIA Ocellina *Galb.* 3.

LIVIA Orestilla, Caii uxor, mox dimissa & relegata *Cal.* 25.

LIVILLA Drusi filia soror Claudii *Claud.* 1. uxor Drusi, Tiberii filii, Drusum veneno tollit *Tib.* 62.

LIVILLA Germanici filia, Caii soror *Cal.* 7.

LIVIUS mensis October dictus *Tib.* 26.

T. LIVIUS (*historicus*) hortatur Claudium ad historiam scribendam *Claud.* 41. e bibliothecis paene amovetur a Caligula *Cal.* 34. e Livio conciones *Dom.* 10.

LIVIUS poeta *Gr.* 1.

LIVII nomen assumit Galba *Galb.* 4.

LOCUSTA venefica *Ner.* 33. impunitas, praedia, discipuli ei dati *ibid.* venenum Neroni dat 47.

LOLLIA, A. Gabinii uxor a Caesare corrupta *Caes.* 50.

LOLLIA Paullina Memmio a Caligula abducta *Cal.* 25. eam ducere voluit Claudius *Claud.* 26.

LOLLIANA clades *Aug.* 23.

M. LOLLIUS Caii Caesaris rector *Tib.* 12. 13.

LUCILII Satyrae *Gr.* 20. de Lucilio libri Niciae 14.

LUCIUS filius Augusti adoptivus *Aug.* 26. 64. v. *Caesar.*

LUCIUS parvus, sed vocis immensae *Aug.* 43.

LUCII praenomen *Ner.* 1. Lucii praenomen repudiat gens Claudia *Tib.* 1.

LUCULLEAE lanceae *Dom.* 10. Luculliana villa *Tib.* 73.

L. LUCULLUS Caesari ad genua accidit *Caes.* 20.

LUCULLUS Sallustius Britanniae legatus, a quo Lucullae lanceae *Dom.* 10.

LUCUS Liberi patris *Aug.* 94.

LUDUS Troiae *Aug.* 43. gladiatorius *Caes.* 31. *Dom.* 17. ludi funebres *Caes.* 84. Rhetorum *Rhet.* 1. dedicationis theatri *Claud.* 21. Victoriae Caesari facti *Aug.* 10. Aciaci *Tib.* 6. Castrenses 72. compitalitii *Aug.* 31. florales

I N D E X.

Galb. 6. astici, miscelli *Cal.* 20. Martiales *Claud.* 4. honorarii *Aug.* 32. lupercales 31. nocturni *Cal.* 18. Palatini 56. pontificales *Aug.* 44. quinquennales *Aug.* 18. 59. seculares *Aug.* 31. *Vit.* 2. *Dom.* 4. scenici *Cal.* 18. 26. *Dom.* 4. Troiani *Tib.* 6.

LUGDUNI ara Augusto dedicata *Claud.* 2. ibi ludi miscelli a Caligula editi *Cal.* 23.

LUNENSIS ara *Ner.* 50. i. e. *marmore Lunensi.*

LUPERCOS sibi decerni passus Caesar *Caes.* 76. Lupercale sacrum *Aug.* 31. Lupercales scil. ludi *ibid.*

LUSCIO, poema Neronis *Domit.* 1.

LUTATIUS Daphnis *Gr.* 5.

LYCIA fit provincia *Vesp.* 8. Lyciis adempta libertas *Claud.* 25.

LYDIA, poema Catonis *Gr.* 11.

M.

MACEDONIA & Achaia Senatui redditae a Claudio *Claud.* 25.

MACRO praefectus praet. *Cal.* 23. in Macronem ingratus Caligula 26.

MAECENATIS cincinni *Aug.* 86. Maecenatis in domo aeger cubat Augustus 72. Maecenatis taciturnitas desiderata 66. Maecenatis tumulus *Hor.* Maecenati muneri datus Melissus *Gr.* 21. Maecenati insinuatus Horatius *Hor.* 3. Maecenatiana turris *Ner.* 38. Maecenatiani horti *Tib.* 15.

MAGONIS nomen servis inditum *Dom.* 10.

MALLIA *Aug.* 70.

MALLONIAE iudicium *Tib.* 45.

MAMERCUS Aemilius (*Consul a. U.* 676.) propinquus Caesaris, veniam ei a Sulla impetrat *Caes.* 1.

MAMURRA *Caes.* 73.

MAROBODUUS Germanus a Tiberio Romam plectus non remittitur *Tib.* 37.

MARATHUS libertus Augusti, de vita eius scripsit *Aug.* 79. 94.

C. MARCELLUS consul *Caes.* 29. princeps conspirationis in Caesarem 80.

C. MARCELLUS Octaviae maritus *Caes.* 27.

MARCELLUS Octaviae sororis Augusti filius *Aug.* 63.

I N D E X.

LICINIUS Calvus *Caes.* 49. Licinius *Crassus Ner.* 2. *Rhet.* 1. Licinius *Enceladus Aug.* 67. Licinius *Lucianus Vesp.* 6. 13. Licinius consularis, historicus *Gr.* 20.

LIGURIA *Claud.* 17.

LIVIA Drusilla uxor Augusti *Aug.* 29. 62. 63. gravida Augusto nubit *Claud.* 1. abducta Neroni *Tib.* 4. *Aug.* 62. Augusta *Cal.* 15. 23. eam gravatur Tiberius *Tib.* 50. obitus *Cal.* 10. Drusi mater *Claud.* 1. & Tiberii *Tib.* 5. testamentum *Galb.* 5. ei honores habiti a Claudio *Claud.* 11.

LIVIA Medullina orta a Camillo *Claud.* 26.

LIVIA Ocellina *Galb.* 3.

LIVIA Orestilla, Caii uxor, mox dimissa & relegata *Cal.* 25.

LIVILLA Drusi filia soror Claudii *Claud.* 1. uxor Drusi, Tiberii filii, Drusum veneno tollit *Tib.* 62.

LIVILLA Germanici filia, Caii soror *Cal.* 7.

LIVIUS mensis October dictus *Tib.* 26.

T. LIVIUS (*historicus*) hortatur Claudium ad historiam scribendam *Claud.* 41. e bibliothecis paene amovetur a Caligula *Cal.* 34. e Livio conciones *Dom.* 10.

LIVIUS poeta *Gr.* 1.

LIVII nomen assumit Galba *Galb.* 4.

LOCUSTA venefica *Ner.* 33. impunitas, praedia, discipuli ei dati *ibid.* venenum Neroni dat 47.

LOLLIA, A. Gabinii uxor a Caesare corrupta *Caes.* 50.

LOLLIA Paullina Memmio a Caligula abducta *Cal.* 25. eam ducere voluit Claudius *Claud.* 26.

LOLLIANA clades *Aug.* 23.

M. LOLLIUS Caii Caesaris rector *Tib.* 12. 13.

LUCILII Satyrae *Gr.* 20. de Lucilio libri Niciae 14.

LUCIUS filius Augusti adoptivus *Aug.* 26. 64. v. *Caesar.*

LUCIUS parvus, sed vocis immensae *Aug.* 43.

LUCII praenomen *Ner.* 1. Lucii praenomen repudiat gens Claudia *Tib.* 1.

LUCULLEAE lanceae *Dom.* 10. Luculliana villa *Tib.* 73.

L. LUCULLUS Caesari ad genua accidit *Caes.* 20.

LUCULLUS Sallustius Britanniae legatus, a quo Lucullae lanceae *Dom.* 10.

LUCUS Liberi patris *Aug.* 94.

LUDUS Troiae *Aug.* 43. gladiatorius *Caes.* 31. *Dom.* 17. Iudi funebres *Caes.* 84. Rhetorum *Rhet.* 1. dedicationis theatri *Claud.* 21. Victoriae Caesari facti *Aug.* 10. Aciaci *Tib.* 6. Castrenses 72. compitalitii *Aug.* 31. florales

I N D E X.

Galb. 6. astici, miscelli *Cal.* 20. Martiales *Claud.* 4. honorarii *Aug.* 32. lupercales 31. nocturni *Cal.* 18. Palatini 56. pontificales *Aug.* 44. quinquennales *Aug.* 18. 59. seculares *Aug.* 31. *Vit.* 2. *Dom.* 4. scenici *Cal.* 18. 26. *Dom.* 4. Troiani *Tib.* 6.

LUGDUNI ara Augusto dedicata *Claud.* 2. ibi ludi miscelli a Caligula editi *Cal.* 23.

LUNENSIS ara *Ner.* 50. i. e. marmore *Lunenfi.*

LUPERCOS sibi decerni passus Caesar *Caes.* 76. Lupercale sacrum *Aug.* 31. Lupercales scil. ludi *ibid.*

LUSCIO, poema Neronis *Domit.* 1.

LUTATIUS Daphnis *Gr.* 5.

LYCIA fit provincia *Vesp.* 8. Lyciis adempta libertas *Claud.* 25.

LYDIA, poema Catonis *Gr.* 11.

M.

MACEDONIA & Achaia Senatui redditae a Claudio *Claud.* 25.

MACRO praefectus praet. *Cal.* 23. in Macronem ingratus Caligula 26.

MAECENATIS cincti *Aug.* 86. Maecenatis in domo aeger cubat Augustus 72. Maecenatis taciturnitas desiderata 66. Maecenatis tumulus *Hor.* Maecenati muneris datus Melissus *Gr.* 21. Maecenati insinuatus Horatius *Hor.* 3. Maecenatiana turris *Ner.* 38. Maecenatiani horti *Tib.* 15.

MAGONIS nomen servis inditum *Dom.* 10.

MALLIA *Aug.* 70.

MALLONIAE iudicium *Tib.* 45.

MAMERCUS Aemilius (*Consul a. U.* 676.) propinquus Caesaris, veniam ei a Sulla impetrat *Caes.* 1.

MAMURRA *Caes.* 73.

MAROBODUUS Germanus a Tiberio Romam plectus non remittitur *Tib.* 37.

MARATHUS libertus Augusti, de vita eius scripsit *Aug.* 79. 94.

C. MARCELLUS consul *Caes.* 29. princeps conspirationis in Caesarem 80.

C. MARCELLUS Octaviae maritus *Caes.* 27.

MARCELLUS Octaviae sororis Augusti filius *Aug.* 63.

I N D E X.

- Iuliae maritus *ibid.* M. Agrippae praelatus 66. Marcelli
 theatrum 43. *Vesp.* 29.
 MARCIA Fulvia *Tib.* 4.
 MARCIANI cognomen *Galb.* 14.
 MARCIUS Philippus Augusti vitricus *Aug.* 8. 29.
 C. MARCIUS Censorinus Cof. *Hor.*
 MARCII reges *Caes.* 6.
 C. MARIUS tropaea *Caes.* 11.
 MARS ultor *Aug.* 21. 29. eius aedes ab Augusto aedi-
 ficata 29. *Cal.* 44. delubrum *Vit.* 8. templum *Caes.* 44.
 Marti dedicatur pugio, quo se Otho occiderat *Vit.* 10.
 MARSICUM bellum *Aug.* 23.
 MARSUS *Gr.* 9.
 MARTIALES ludi *Claud.* 4.
 MARTIUS campus *Caes.* 39 & 80.
 MASGABA conditor Caprearum *Aug.* 98.
 MASINTHA stipendiarius Iubae pronuntiatus *Caes.* 71.
 MASSILIAE obsidio *Caes.* 34.
 MATHEMATICI *Aug.* 94. *Tib.* 14. 36. *Cal.* 57. *Oth.*
 4. *Ner.* 40. *Dom.* 15. *Vit.* 3. urbe pulsi a Tiberio *Tib.* 36.
 Italia excedere iussi *Vit.* 14.
 MATHEMATICA *Tib.* 69.
 C. MATIUS *Caes.* 52. Matianum malum *Dom.* 21.
 MAURI & Syri pueri Augusto probati *Aug.* 83.
 MAUSOLEUM Caesarum *Aug.* 100. 101. *Vesp.* 23.
 MAXIMUS Parthenii libertus, Domitiani interfector
Dom. 17.
 Q. MAXIMUS Cof. *Caes.* 80.
 MAZACUM turba *Ner.* 30.
 MEGISTANES *Cal.* 5. Principes Parthorum.
 MELEAGER *Tib.* 44. Atalantae coniux.
 MELEAGRIDES aves *Cal.* 22.
 MELISSUS LENAEUS *Gr.* 3.
 C. MELISSUS Grammaticus Maecenatis *Gr.* 21.
 C. MEMMIUS praetor *Caes.* 23. eius asperrimae in Cae-
 sare orationes 49. 73. codicilli ad Pompeii uxorem de
 stupro *Gr.* 14.
 C. MEMMIUS Britanniae legatus uxorem cedit Caligu-
 lae *Cal.* 25.
 Q. MEMMIUS, eius oratio pro se *Ter.* 3.
 MENAS libertus ingenuus factus prodit Pompeii classem
 Augusto *Aug.* 74.

I N D E X.

- MESSALLA Barbatus *Claud.* 26.
 MESSALLA orator *Claud.* 13. eius epistola *Gr.* 4. v. in *Valerius & Corvinus.*
 MESSALLINA Claudii uxor *Claud.* 17. 26. 36. 37. *Ner.* 6. eius cum Sillio nuptiae *Claud.* 29. Hagitia & dedecora 26. Messallina supplicio affecta 26. 39.
 MESTRIUS Florus *Vesp.* 22.
 METALLORUM ius *Tib.* 49.
 Q. METELLI orationes *Aug.* 89. pro Q. Metello oratio Caesaris *Caes.* 55.
 METIUS Pomposianus *Vesp.* 14. *Dom.* 10.
 METIUS Rufus Aegypto Praefectus *Dom.* 4.
 METOPOSCOPI praedictio de Titi imperio *Tit.* 2.
 MEVANIA *Cal.* 43.
 MIMI LATINI *Caes.* 39. *Ner.* 4. *Dom.* 15.
 MINERVA Domitiano culta *Dom.* 15. Minervae effigies 4. collegium institutum *ibid.*
 MISENENSIS classis *Plin.*
 MITHRIDATES Asiam vastat *Caes.* 4. Mithridates magnus 35. victus 19.
 MNESTER pantomimus *Cal.* 36. quam carus Caio 55. Mnesteris pantomimi tragoedia 57.
 MODESTUS (*Iulius*) libertus Hygini doctus *Gr.* 20.
 MOESIA a Dacis & Sarmatis occupatur *Tib.* 41. Moesiarum exercitus *Vit.* 15. *Vesp.* 6.
 MUCIA uxor Cn Pompeii, a Caesare corrupta *Caes.* 50.
 MUCIANUS Licinius Syriacum exercitum Vespasiano promittit *Vesp.* 6. impudicus, parum reverens Vespasianum *ibid.* 13.
 MULIO vocatus Vespasianus *Vesp.* 4.
 MUMMIA Achaica, proneptis L. Mummii Achaici, uxor patris Galbae Imp. *Galb.* 3.
 L. MUNATIUS Plancus *Aug.* 7. 29. *Tib.* 5.
 MUNDENSE proelium *Caes.* 56.
 MURENA *Aug.* 19. *Tib.* 8. v. *Varro.* gibber *Gr.* 9.
 MURRHINUS calix *Aug.* 71.
 MUSEO Alexandrino novum a Claudio additum *Claudi.* 42.
 MUSICUS agon *Ner.* 12. 22.
 MUTINENSIS acies *Aug.* 11. Mutinense bellum 9. 84. *Rhet.* 1.
 MYLAE *Aug.* 16.

I N D E X.

N.

- NAEVII Punicum bellum *Gr.* 2.
 NAIS Servilia, libertina, amica Cn. Domitii *Ner.* 3.
 NARCISSUS Claudii libertus potens *Claud.* 28. 37. *Tit.*
 2. Narcissus promovet Vespasianum *Vesp.* 4. Narcissi ima-
 go aurea *Vit.* 2. Narcissi amicos odit Agrippina *Vesp.* 4.
 NAUMACHIA de ludis *Caes.* 39. *Claud.* 21. *Ner.* 12. de
 loco *Tib.* 72. *Tit.* 7. *Dom.* 5.
 NAUMACHIARII *Claud.* 21.
 NAUPLII mala *Ner.* 39.
 NEAPOLIS *Aug.* 98. *Tit.* 4. *Ner.* 20. 25. ibi primo ar-
 tem cantandi protulit Nero *Ner.* 20. Neapolitanum certa-
 men *Claud.* 11.
 NEMAUSENSES statuas Tiberii subvertunt *Tib.* 13.
 NEMORENSIS rex *Cal.* 35. in Nemorensi villa Caesaris
Caes. 46.
 NEMUS Caesarum *Aug.* 46. nemora in praetoriis 72.
 NEOPTOLEMUS tragoedus *Cal.* 57.
 NERO, verbum Sabinum, quid significet *Tib.* 11
 NERO Claudius, Asdrubalis victor *Tib.* 2.
 NERO Tiberius, Imperatoris Tiberii pater *Tib.* 3.
 NERONES Tiberius Imp. & Drusus fratres *Tib.* 4.
 NERO Imp. quo genere ortus *Ner.* 1. 2. 3. 4. quibus
 parentibus 5. eius nativitas & omina 6. educatio 7. pri-
 vignus Claudii adoptatur *Claud.* 27. 39. principatus *Ner.* 8.
 simulata pietas 9. spectacula 11. 12. 13. consulatus 14.
 iurisdictio 15. disciplina publica 16. 17. 18. peregrinatio-
 nes 19. studium musicae 20. 21. equorum 22. certamina
 musica 23. 24. 25. motus novi adversus eum 40. quibus
 varie affectus est 41. 42. 43. praeparata etiam expeditio-
 ne 44. 45. sed ominibus territus 46. & nova defectione
 47. fugit 48. & se interimit 49. funeratur 50. eius poema
 Luscio *Dom.* 1. & inferiae a Vitellio factae *Vit.* 7. eius
 cantica 10.
 NERO, nepos Tiberii ex Germanico *Tib.* 54. filius Ger-
 manici *Cal.* 7. praenomen Claudii *Claud.* 1.
 NERO Imperatoris pater *Ner.* 3. vir detestabilis *ibid.*
 NERONIS nomen acclamatum accipit & usurpat Otho
Oth. 7.
 NERONEUS dictus mensis Aprilis *Ner.* 55. Neroneus

I N D E X.

agon 21. Neroneum certamen *Vit.* 4. Neronia, certaminis genus *Ner.* 12.

NEROPOLIM Romam nuncupare vult Nero *Ner.* 55.

NERVA Domitiani successor *Dom.* 1. Nervae forum 5.

NERULONENSIS mensarius *Aug.* 4.

NICANOR Arei filius *Aug.* 89. *Nicanor* Saevius *Gr.* 5.

NICIA Grammaticus *Gr.* 14.

NICOMEDES Rex Bithyniae *Caes.* 2. Nicomedis contubernium 49.

NICOPOLIS condita *Aug.* 18.

NIGER AQUILIUS *Aug.* 11. & *Pontius Tib.* 73.

P. NIGIDIUS, eius praedictio de Augusto *Aug.* 94.

NOLAE succubuit Augustus *Aug.* 98. 103. Nolaie templum Augusti *Tib.* 40.

NOMENTANA via *Ner.* 48.

C. NONIUS Asprenas *Aug.* 43. 56.

NONIUS Niger *Caes.* 17.

NORBANUS Flaccus *Cof. Vit.* 3.

NORICUM regnum *Tib.* 16.

NOVARIA *Rhet.* 6.

NOVATUS Iunius *Aug.* 51.

NOVIUS Niger quaestor *Caes.* 17.

NUCERIA *Vit.* 1. 2.

NUMIDICUS, Qu. Metelli cognomen *Gr.* 3. Numidicus lapis *Caes.* 85. Numidicae *Cal.* 22.

NURSIA *Vesp.* 1. Nursini extorres oppido acti *Aug.* 12.

NYMPHIDIUS *Galb.* 17. Nymphidii Sabini mors *Galb.* 11.

NYSA filia Nicomedis *Caes.* 49.

O.

OCELLAE cognomen Galba assumit *Galb.* 4.

OCELLATAE forores Vestales virgines corruptae & morte multatae *Dom.* 8.

OCELLINA LIVIA Galbae noverca adoptat Galbam *Galb.* 3.

OCTAVIA gens *Aug.* 1.

OCTAVIA maior, Octavii, patris Augusti, filia ex Ancharia *Aug.* 4.

OCTAVIA minor, filia Octavii patris Augusti ex Atia *Aug.* 4. Caesaris Dictatoris e forore neptis *Caes.* 27. uxor C. Marcelli *ibid.* offertur Cn. Pompeio *ib.* moritur *Aug.* 61.

I N D E X.

OCTAVIA Claudii Imp. filia *Claud.* 27. nubit Neroni *Ner.* 7. dimissa, relegata & interfecta *Ner.* 35.

OCTAVIAE porticus *Gr.* 21.

OCTAVIORUM duplex familia *Aug.* 2.

OCTAVIUS vicus Velitris *Aug.* 1.

OCTAVIUS Veliternus *Aug.* 1.

C. OCTAVIUS Rufus primus e gente Octavia magistratum Romae cepit *Aug.* 2. duos filios C. & Cn. reliquit *ibid.*

C. OCTAVIUS Augusti pater, eius res gestae, liberi, uxores, mors *Aug.* 3. 4. eiusdem mentio 27. 94. 100.

OCTAVIUS Teucer, Grammaticus in Gallia togata *Gr.* 3.

C. OCTAVIUS Lampadio Grammaticus *Gr.* 2.

ODEUM aedificatur a Domitiano *Dom.* 5.

OEDIPUS, tragoedia *Caes.* 56. *Ner.* 21. 46.

OENONE *Dom.* 10.

OLYMPIA *Cal.* 57. *Ner.* 12. 13. 24. 53. Olympiaca corona *Ner.* 25. Olympicus Iupiter *Aug.* 60. *Cal.* 22.

OPILIUS Grammaticus *Gr.* 6.

C. OPPIUS amicus Caesaris *Caes.* 52. 53. 56. 72. liber ab eo editus 52.

OPPIUS Sabinas Consularis oppressus *Dom.* 6.

OPPIUS Cares *Gr.* 3.

ORACULUM Geryonis *Tib.* 14. Veneris Paphiae *Tit.* 5. Carnuli *Vesp.* 5.

ORBILIUS *Gr.* 4. 9. Orbilius filius *Gr.* 9. Orbilii servus Scribonius 19.

ORCINI senatores *Aug.* 35.

ORDEARIUS rhetor *Rhet.* 2.

ORESTES matricida, tragoedia *Ner.* 21.

ORIENS, orientales provinciae *Aug.* 13. *Tib.* 9. 12. *Ner.* 5. 39. Orientis regnum *Tit.* 5. Orientis reges *Dom.* 2.

OSTIA *Tib.* 10. *Cal.* 15. 55. *Claud.* 12. 25. *Ner.* 27. *Vesp.* 8. *Rhet.* 2.

OSTIENSIS portus *Claud.* 20. provincia 24.

L. OTACILIUS Pilitus *Plin.*

L. OTHO pater Imperatoris *Oth.* 1.

OTHO Imp. quibus maioribus ortus *Oth.* 1. eius nativitas, adolescentia, incrementa in aula 2. familiaritas cum Nerone 3. sub Galba imperium affectat 4. & propterea vim meditatur 5. consalutatus Imperator Galbam & Pi-

I N D E X.

sonem interfici iubet 6. Neronis memoriam colit 7. bellum contra Vitellium temere suscipit 8. temere ac improspere gerit 9. moriendi impetum capit 10. interficit se 11. habitus corporis & aestimatio post mortem 12. Othonis ad Vespasianum epistola *Vesp.* 6. Othonis memoriae inscriptus lapis *Vit.* 10.

OVIDIO familiarissimus Hyginus *Gr.* 20.

P.

PACUVIUS poeta *Caes.* 48.

M. PACONIUS maiestatis reus, interficitur *Tib.* 61.

PAETUS Thraseas ob tristem vultum occisus *Ner.* 37.

Dom. 10.

PALAEEMON Remmius Grammaticus *Gr.* 23.

PALATINUS Apollo *Aug.* 31. 52. Palatini atriensis cella de coelo tacta *Cal.* 57. Palatina domus *Aug.* 29. *Dom.* 15. Palatinae domus restitutio *Aug.* 57. Palatini ludi *Cal.* 56.

PALATII regio *Aug.* 5.

PALFURIUS Sura senatu motus, Orator *Dom.* 13.

PALILIA *Cal.* 16.

PALLAS libertus potens *Claud.* 28. *Vit.* 2.

PANDATARIA insula *Tib.* 53. *Cal.* 15. Pandatariam relegata Agrippina *Tib.* 53.

PANEROS foenerator *Ner.* 30.

PANISCORUM habitus *Tib.* 43.

PANNONIA *Aug.* 21. *Oth.* 9. Pannoniae exercitus *Vit.* 15. Pannonicus Tiberii cognomen *Tib.* 17. Pannonicum bellum *Aug.* 20. *Tib.* 9.

PANSA opem fert D. Bruto obsessio *Aug.* 10. Pansae consulatus *Tib.* 5. Pansa petit *Aug.* 11. declamat apud Ciceronem *Rhet.* 1.

PANTOMIMI *Aug.* 45. *Cal.* 35. 55. 57. *Dom.* 10. pantomimi relegati *Ner.* 16. pantomimorum seditiones 26.

PAPPUS Aemilius Imperator *Aug.* 2.

PARIS histrio *Dom.* 3. pantomimus 10.

PARIS histrio cui occisus a Nerone *Ner.* 54.

PARRHASII tabula *Tib.* 44.

PARRICIDIUM dictae Idus Martiae *Caes.* 88.

PARTHENIUS poeta *Tib.* 70.

PARTHENIUS Domitiani interfectior *Dom.* 16. Parthenii libertus 17.

I N D E X.

- PARTHI, Parthis bellum inferre destinabat Caesar *Caesf.*
 44. *Aug.* 8. Parthi Augusto Armeniam vindicanti cedunt
Aug. 21. Parthi Crasso signa adimunt *Tib.* 9. Parthorum legati 16. Parthorum obsides primum Romam missi *Aug.*
 43. Parthorum rex capillatus *Vesp.* 23.
 PARTHYNA gens *Aug.* 19.
 PASIPHAË Minois uxor *Galb.* 2. Pasiphaën ligneo iuvencae simulacro abditam taurus iniit *Ner.* 12.
 PASSIENUS Crispus *Ner.* 6.
 PATROBIUS Neronianus, *Galb.* 20.
 PAULLINA *Claud.* 26. *Cal.* 25. v. *Lollia*.
 L. PAULLUS (Aemilius) Consul Marcelli collega *Caesf.*
 29. L. Paullus Censoris filius *Aug.* 64. Paullus censor *Claud.* 16.
 PAULLUS (Aemilius Lepidus Triumviri frater) Censor cum Planco *Claud.* 16.
 PAULLUS Aemilius ab Augusto proscriptus *Aug.* 16. eius filius Paullus *ibid.* *An est Censor & filius? Censor volente Lepido proscriptus* 41.
 L. PAULLUS Augusti progener coniurat adversus Augustum *Aug.* 19. Paulli censoris filius ducit Iuliam Augusti neptem *Aug.* 64.
 Q. PEDIUS inter Caesaris heredes *Caesf.* 83.
 PERIALOGOS liber Orbilii *Gr.* 9.
 PERUSIA *Aug.* 14. 96. *Tib.* 4. Perusia capta *Aug.* 15. Perusinum bellum 9.
 PETINA uxor Claudii *Claud.* 26.
 M. PETREIUS Pompeii legatus in Hispania *Caesf.* 34. 75.
 PETRO T. Flavius, Reatinus, Pompeianus, a quo Vespasiani oriuntur *Vesp.* 1.
 PETRONIA Vitellii uxor *Vit.* 6.
 PETRONIANUS Vitellii filius e Petronia captus altero oculo *Vit.* 6.
 PETRONIUS philosophus amicus Persii *Persf.*
 PHAGITA Cornelius inquisitor proscriptorum tempore Sullae *Caesf.* 74.
 PHALACRINA, vicus in Sabinis *Vesp.* 2.
 PHAON libertus Neronis *Ner.* 48. 49.
 PHARMACUSA insula *Caesf.* 4.
 PHARNACES Mithridatis filius *Caesf.* 35.
 PHENGITES lapis *Dom.* 14.
 PHILEMO servus Caesaris a manu & eius mors *Caesf.* 74.

I N D E X.

PHILIPPENSIS acies *Aug.* 91. Philippense proelium
Aug. 9. 13. 22. 29. *Hor.*

Q. PHILOCOMUS *Gr.* 2.

PHILOLOGUS Atteius, a semet sic nominatus *Gr.* 7.
10. quis primum & unde sic dictus *ibid.*

PHILOPOEMEN vide *Iunius. Aug.* 27.

PHILOSOPHI urbe Italiaque submoti *Dom.* 10. Roma
exacti *Rhet.* 1. philosophorum libertatem lenissime tulit
Vespasianus *Vesp.* 13.

PHOEBE liberta, Iuliae conscia *Aug.* 65.

PHOENICOPTERI *Cal.* 22. 57. *Vit.* 13.

PHYLLIS nutrix Domitiani *Dom.* 17.

PILITUS L. Otacilius, Rhetor *Rhet.* 3.

L. PINANUS inter heredes Caesaris *Caes.* 83.

PINARIUS eques Rom. ab Augusto confodi iussus *Aug.*

27. PINAX, libri nomen *Gr.* 6.

Cn. PISO adolescens cum Caesare coniurat, mittitur
extra ordinem in Hispaniam *Caes.* 9.

Cn. PISO legatus Syriae *Tib.* 52. inimicus Germanici
Vit. 2. mortis Germanici accusatus a populo paene discep-
tus, capitis damnatus *Cal.* 2.

L. PISO Caesaris focer *Caes.* 83. filia 21.

L. PISO Praefectus Urbi a Tiberio factus *Tib.* 42.

L. PISO Proconsul Galliae Cisalpinæ *Rhet.* 6.

PISO Frugi Licinianus a Galba adoptatur *Galb.* 17.

PISONIANA conjuratio adversus Neronem *Ner.* 36.

PITHOLAI carmina in Caesarem maledicentissima *Caes.*

75. L. PLANCUS Consul *Aug.* 101. *Tib.* 5. orator *Rhet.* 6.
aedem Saturni instaurat *Aug.* 29. Octavianum Augustum
vocandum censet *Aug.* 7. Cenfor cum Paulo *Claud.* 16.

PLAUTIA Urgulanilla Claudii uxor *Claud.* 26.

PLAUTII Rufi conjuratio *Aug.* 19.

A. PLAUTIUS ovat *Claud.* 25. Consularis *Vesp.* 4.

A. PLAUTIUS juvenis a Nerone interfectus *Ner.* 35.

PLOTIA rogatio *Caes.* 5.

PLOTIUS Gallus *Rhet.* 2.

POLEMON Rex Ponti, suum regnum provinciam fieri
concedit *Ner.* 18.

POLLENTINA plebs coercita *Tib.* 37.

POLLIO orator *Claud.* 3.

I N D E X.

POLYBIUS libertus Augusti *Aug.* 101. Polybius libertus, Claudio a studiis *Claud.* 28.

POLYCRATIS regiam Sami instaurare voluit Caius *Cal.* 21.

POMPEIA uxor Caesaris *Caes.* 74. Pompeiam ducit Caesar & repudiat 6. adulterata per P. Clodium *ibid.*

POMPEIA Sexti Pompeii soror *Tib.* 6.

Cn. POMPEIUS Consul factus *Caes.* 26. Brundisium confugit 34. vincere nescit 36. rex appellatur 40. Magnus *Aug.* 4. Pompeius heres a Caesare scribi solitus *Caes.* 83. declamat *Rhet.* 1. 3. *Gr.* 4. Pompeii copiae in Hispania *Caes.* 34. curia 80. 84. felicitas 35. fuga *Aug.* 16. legiones *Caes.* 68. liberi 35. 37. theatrum *Aug.* 31. *Ner.* 46. *Claud.* 11. liberi *Aug.* 8. uxor *Caes.* 50. Pompeio filiam Caesar despondet 21. Pompeio Crassus reconciliatus, Pompeium fundit Caesar 35. Iuliam uxorem ducit 21. fugit Alexandriam, ubi occisus 35. liberos in Hispania vincit Caesar *ibid.* Pompeii statuæ a Caesare repositæ 75. Pompeii statua translata *Aug.* 31.

Sext. POMPEIUS Cn. filius *Aug.* 9. 74. Consul 100. eius classis præditur a Mena 74. superatur prope Mylas ab Augusto *ib.* 16.

POMPEIUS eques Rom. *Tib.* 57.

POMPEIUS LENAEUS *Gr.* 2.

POMPEIUS MACER *Caes.* 56. ei ordinandæ bibliothecæ ab Augusto demandantur *ib.*

POMPILIUS Andronicus *Gr.* 8.

POMPONIUS Flaccus *Tib.* 42. M. Pomponius Marcellus *Gr.* 22. M. Pomponius prætor *Rhet.* 1.

POMPTINAS paludes siccare destinat Caesar *Caes.* 44.

PONTIA insula *Tib.* 54. Pontiae *Cal.* 15.

PONTIFICUM vitio turbati fasti *Caes.* 40.

PONTIFICALES ludi *Aug.* 44.

PONTIUS AQUILA trib. pl. *Caes.* in eum Caesaris indignatio *Caes.* 78. C. Pontius Niger Consul *Tib.* 73.

PONTI regnum in provinciae formam redactum *Ner.* 18. Ponticus Caesaris triumphus *Caes.* 37.

M. POPILIUS Consularis ac poeta *Ter.* 4.

POPPEA Sabina Neronis uxor *Ner.* 35. ictu calcis a Nerone sublata *ibid.* marito abducta *Oih.* 3.

C. POPPAEUS Sabinus Consul *Vesp.* 2.

PORCIUS, eius versus de Terentio *Ter.* 1.

I N D E X.

- PORIUS effedarius *Cal.* 35.
- PORTICUS fori *Aug.* 31. Liviae & Octaviae 29. Lucii & Caii *ib.* templi Herculei 72. triplices millariae *Ner.* 21.
- PORTUS Ostiae *Claud.* 20. portus Iulius *Aug.* 16.
- POSIDES Claudii libertus *Claud.* 28.
- POSTUMIA Servii Sulpitii a Caesare corrupta *Caes.* 50.
- PRAEFECTUS castrorum *Vesp.* 1. alae *Tib.* 30. urbis sacro latinarum *Ner.* 7. aerarii *Claud.* 9. *Caes.* 35. praetorii *Claud.* 12. &c. Aegypti *Dom.* 4. *Vesp.* 6. Regis *Caes.* 4.
- PRAEFECTURA Aegypti *Aug.* 66. *Ner.* 47. morum *Caes.* 76. praetorii ab equite administrari solita *Tit.* 6. urbis *Aug.* 37. &c. alarum 38.
- PRIAMUS felix cur appellatus a Tiberio *Tib.* 62.
- PRIMUS Antonius *Vit.* 8.
- PRINCEPS idem & declamat & disputat *Gr.* 4.
- PROCURATIO Aegypti *Ner.* 35. urbis *Caes.* 79. procurator Domitillae *Dom.* 17. rerum Augusti *Vit.* 2. procuratores ducentarii *Claud.* 24. rapacissimi ad ampliora officia promoti a Vespasiano *Vesp.* 16.
- PROVINCIA Cisalpina *Caes.* 29. Ostiensis, Gallica *Claud.* 24. Germaniae superioris *Vit.* 8. provinciae Augusti *Aug.* 66. in provincias penetrat Grammatica *Gr.* 3. provinciarum praesidiis propagatum imperium *Aug.* 29. provincias cum imperio petitori unde deducerentur 29. provincias validiores suscipit Augustus 47. provincias Augustus cum Tiberio communiter administrat *Tib.* 21. in provinciae formam redacta Gallia *Caes.* 25. Aegyptus *Aug.* 18. Cappadocia *Tib.* 37. *Cal.* 1. Pontus & Alpes *Ner.* 18. Achaia &c. *Vesp.* 8.
- PSEUDO-NERO *Ner.* 57.
- PTOLEMAEI regis Aegypti bellum cum Caesare *Caes.* 35. Ptolemaeo sex millia talentorum per Caesarem ablata 54.
- PTOLEMAEUS Rex Mauritaniae *Cal.* 55. Iubae (iun.) filius 26. interfectus a Caligula 35.
- PUTEOLI *Aug.* 44. *Cal.* 32. *Claud.* 15. 25. *Vit.* 12. *Vesp.* 8. *Tit.* 5. Puteolanus finus *Aug.* 98. Puteolanae moles *Cal.* 19.
- PYLADES histrio urbe & Italia submotus *Aug.* 45.
- PYRALLIS prostituta *Cal.* 36.
- PYRGI *Ner.* 5.

I N D E X.

Q.

QUAESTOR Caesar iure dicundo conventus circumit in provincia *Caes.* 7. quaestor multatus, quod maiorem potestatem apud se compellari passus esset 17. quaestor a Caio quomodo tractatus *Cal.* 26. quaestoris officium, recitare in senatu a Principe missa *Ner.* 15. quaestoris vice orationes in senatu recitat &c. *Tit.* 6. per quaestorem recitatus libellus *Aug.* 65. quaestores urbani 36. quaestorum collegium *Claud.* 24.

QUINCTILIUS Varus *Aug.* 23. *Tib.* 17. eius clades *ib.*

QUINQUATRIA Minervae quotannis celebrata *Dom.* 4. quinquatrum solemnia *Ner.* 34.

QUINQUENNALE certamen *Aug.* 98. *Luc.* quinquennale certamen primus Romae instituit Nero *Ner.* 12. quinquenales ludi *Aug.* 18. 59.

QUIRINUS consularis *Tib.* 49.

QUIRINUS Ianus *Aug.* 22.

QUIRITES pro militibus appellat seditiosos Caesar *Caes.* 70. Quiritium ius *Claud.* 19.

R.

C. RABIRIUS Postumus maiestatis reus *Claud.* 26.

C. RABIRIUS perduellionis reus a Caesare damnatur *Caes.* 12.

RAVENNA *Caes.* 30. *Aug.* 20. 49. *Tib.* 20.

REMMIUS Palaemon *Gr.* 23.

RHAETIA *Aug.* 21. Rhaeticum bellum *Tib.* 9. *Claud.* 1. Rhaeticum vinum *Aug.* 77.

RHESCYPORIS Rex Thraciae *Tib.* 37.

RHETORES Romae exacti *Rhet.* 1. rhetores Latini *ibid.* rhetorum Latinorum Graecorumque salarium *Vesp.* 18.

RHIANUS *Tib.* 70.

RHINOCEROS *Aug.* 43.

RHODI insulae amoenitas & salubritas *Tib.* 11. Rhodus sit provincia *Vesp.* 8. Rhodi recessum petit Tiberius *Tib.* 12. Rhodii Dorice loquuntur 56. Rhodiorum Magistratus evocati a Tiberio 62. Rhodiis reddita libertas *Claud.* 25. Rhodia classis 21.

RUBICO flumen, provinciae Galliae finis *Caes.* 31.

RUBRIA virgo Vestalis *Ner.* 28.

I N D E X.

RUFILLA *Aug.* 69.
 RUFILLUS *Caes.* 76.
 RUFINI Crispini ducatus & imperia, ludentis mors
Ner. 35.
 C. RUFUS ex gente Octavia *Aug.* 2.
 RUSCIUS Caepio *Dom.* 9.
 RUTILIUS Rufus *Gr.* 6. Rutilii orationes *Aug.* 89.

S.

SABBATIS ieiunium fervant Iudaei *Aug.* 76. disputat
 Diogenes Grammaticus *Ner.* 32.

SABINUS vide *Afellius*, *Cornelius*, *Flavius*, *Nymphidius*,
Oppius, *Poppaeus*. Sabinus Imp. Vespasiani pater *Vesp.* 1.
 5. Vespasiani frater *Vesp.* 1. Domitiani patruus *Dom.* 1.
 Sabinus Titi Flavii Petronis filius *Vesp.* 1. res ab eo ge-
 stae *ibid.*

SAEVIUS Nicanor primus nomen docenda Grammatica
 Romae consecutus *Gr.* 5.

SALIORUM prandium *Claud.* 33.

SALINATOR Livius *Tib.* 3.

C. SALLUSTIUS *Gr.* 10. C. Sallustius verba excerptit ex
 Originibus Catonis *Aug.* 86. Sallustii scripta reprehendit
 Pollio *Gr.* 10. Sallustii obscuritas & audacia in translatio-
 nibus *ibid.* de Sallustio iudicium Lenaei *Gr.* 15.

SALLUSTIUS Lucullus vide *Lucullus*.

SALVIA Titifcentia *Aug.* 69.

SALVIDIENUS Orfitus *Ner.* 37. *Dom.* 10. Rufus *Aug.* 66.

SALVIUS Cocceianus Othonis Imp. patris sui natalem
 celebrat, interficitur *Dom.* 10.

L. SALVIUS Otho pater Othonis Imp. Consul *Galb.* 6.

M. SALVIUS Otho avus Imp. *Oth.* 1.

SALVIUS Liberalis, causarum patronus *Vesp.* 13.

SALUTIO cognomen cuidam e Corneliorum gente
Caes. 59.

SAMUS sit provincia *Vesp.* 8.

SANDALIARIUS Apollo *Aug.* 57.

SANTRA *Ter.* 4.

SARMATAE *Tib.* 41. in Sarmatas sumta expeditio
Dom. 6.

SARNUS flumen *Rhet.* 4.

SATURIUS *Dom.* 17.

I N D E X.

SATURNI aerarium *Claud.* 24.

SCACAE centurionis virtus *Caes.* 68.

SCALAE anulariae *Aug.* 72.

SCAPTIENSES tribules *Aug.* 40.

P. SCIPIO a Caesare victus in Africa *Caes.* 35. in Scipionem & Iubam egreditur Caesar 59. Scipionum nomen in Africa *ibid.*

SCRIBONIA Augusti uxor *Aug.* 62. 63. ab Augusto dimissa 69. Scribonia Libonis filia *Gr.* 19.

SCRIBONIANUS Furius *Claud.* 13.

SCRIBONIUS Scriboniae Augusti uxoris libertus *Gr.* 19.

SCRIBONIUS Mathematicus *Tib.* 14.

L. SCRIBONIUS Libo (*Scriboniae Aug. uxoris e fratre nepos*) res novas molitur *Tib.* 25.

SCYTHAE in amicitiam Augusti pellecti *Aug.* 21.

SCYTHOBRACHIO *Gr.* 7.

SEIANUS *Tib.* 61. Seianus quomodo oppressus 65. *Claud.* 6. Seiani filia desponsa Druso *Claud.* 27. Seiani imago inter signa *Tib.* 48.

SELENE M. Antonii filia *Cal.* 26.

SELEUCUS rex Syriae *Claud.* 25.

SELEUCUS grammaticus *Tib.* 56. mathematicus *Oth.* 4. 6.

SELLA castrensis in tribunali posita *Galb.* 18.

SENECA de morte Tiberii *Tib.* 43. Senator, praeceptor Neronis *Ner.* 7. 52. ad necem compulsum 35. de Seneca iudicium Caligulae *Cal.* 53.

SENONES Romam occupant *Cal.* 51. Senonibus aurum datum, relatum a Druso *Tib.* 3.

SEPTIMIUS *Hor.* Q. Septimius *Gr.* 18.

SEPTIMONTIALE Sacrum *Dom.* 4.

SEPTIZONIUM *Tib.* 5.

SERVILIA M. Bruti mater Caesari dilecta *Caes.* 50. in eam collata beneficia *ibid.*

SERVILIA Nais *Ner.* 3.

SERVILIANI horti *Ner.* 47.

SERVILIUS Caepio Iuliae sponsum, sed repudiatus *Caes.* 21.

SERVILIUS Isauricus *Caes.* 3.

SERVILII Isaurici filii consulatus *Tib.* 5. eius filiam ducit Augustus, mox repudiat *Aug.* 62.

SERVILIUS Numanus *Perf.*

I N D E X.

- SERVIUS** Gr. 3. Servius Clodius Gr. 2.
SESTIUS Gallus Tib. 42.
SEVERUS vide *Cassius Aug.* 56. Cal. 16. Gr. 22.
SEXTILIA L. Vitellii uxor Vit. 3.
SIBYLLINI libri ab Augusto digesti Aug. 61.
SICAMBRI in Galliam traducti Aug. 21.
SICEA Gr. 14.
SICILIA liber Augusti Aug. 85. Siciliense bellum 70.
SICULA classis Claud. 21. Siculum bellum Aug. 9. 16.
 22. Sicula victoria feriis celebrari prohibita Cal. 32.
SIGIDA Gr. 4.
SIGILLARIA Claud. 16. Ner. 28.
D. SILANUS Consul designatus Caef. 14.
M. SILANUS focer Caii Cal. 12. ad necem compelli-
 tur 23.
L. SILANUS filiae Claudii sponfus Claud. 24. 29.
App. SILANUS confocer Claudii oppressus Claud. 37.
C. SILIUS Consul Aug. 102.
C. SILIO nubit Messallina Claud. 26.
SILVIUS pater Aug. 71.
SISCENNIUS Iacchus Gr. 3.
SMYRNA poema Gr. 18.
SODALES Augustales Claud. 6. Titii Galb. 8.
SOLARIUM Claud. 10. Ner. 16.
C. SOSIUS Consul Aug. 17.
SPARTACI reliquiae deletae Aug. 3.
SPECTACULORUM disciplina ordinata ab Augusto Aug.
 44. 45.
SPHAERUS Aug. 89.
SPICILLUS mirnillo Ner. 30. 47.
SPORUS exoletus Ner. 28. 46. 48. 49.
SPURINNA Caef. 81.
STOECHADES infulae Claud. 17.
STATILIA Messallina Neronis uxor Ner. 35.
STATILIUS Capella Vesp. 3. Corvinus Claud. 13. Tau-
 rus Aug. 29.
STELLATIS Campus Caef. 20.
STEPHANIO togatarius Aug. 45.
STEPHANUS procurator Domitillae Dom. 17.
STILO cur dictus Lucius Aelius Gr. 3.
STRABO Caesar Caef. 55.

I N D E X.

SUETONIUS adolescentulus *Gr.* 4. adolescentulus sub Domitiano *Dom.* 12.

C. SUETONIUS Lenis, auctoris pater *Oth.* 10. Suetonii avus *Cal.* 19.

SUEVI in Galliam traducti *Aug.* 21.

L. SULLA dictator *Caes.* 1. nescit literas 77. de Caesare iudicium 1. 45. mors 3. statuæ 75. a Sulla disiecta tropæa Marii *Caes.* 11.

P. SULLA Faustus *Caes.* 9.

SULLA mathematicus *Cal.* 57.

S. SULPICIUS, eius uxor Postumia a Caesare adulteratur *Caes.* 50.

SULPICIUS Claudii convictor (*forte idem cum sequente*) *Claud.* 4.

SULPICIUS Flavus adiutor Claudii in historia scribenda *Claud.* 41.

Q. SULPICIUS Camerinus *Con.* *Vesp.* 2.

SULPICIUS Gallus homo doctus primus fabulas dedit Consularibus ludis *Ter.* 4.

SYRACUSAE, locus in domo Augusti *Aug.* 72.

T.

TALARIUS *Cal.* 8.

TANUSII Gemini historia *Caes.* 9.

TARICHEA *Tit.* 4.

TAURI theatrum *Cal.* 18. eius abneptis nubit Neroni *Ner.* 35. vide etiam *Statilius*.

TEDIUS Afer Consul designatus se praecipitat *Aug.* 27.

TELEPHI coniuratio *Aug.* 19.

TEMENITES Apollo *Tib.* 74.

TEMPLUM gentis Flaviae *Dom.* 1. 15. 17. Apollinis *Aug.* 18. 29. *Tib.* 40. Augusti *Tib.* 47. *Cal.* 21. Herculis *Caes.* 7. *Aug.* 72. Iovis Capitolini *Vit.* 15. *Dom.* 8. vetus Iovis *Galb.* 12. Martis *Caes.* 44. Pacis & D. Claudii *Vesp.* 9. Veneris *Caes.* 84. *Claud.* 25. in Templo coeunt senatores *Aug.* 35. templa Caesari decreta *Caes.* 76. expilata a Caesare 54. a Vitellio *Vit.* 5. templa Romae & Augusti *Aug.* 52.

TERENTIA uxor Maecenatis *Aug.* 66.

TERENTILLA *Aug.* 69.

TERENTIUS Lucanus Senator, a quo Terentius Comicus manumissus *Ter.* 1.

P. TERENTIUS Afer, Comicus, vide *Vitam eius*.

I N D E X.

- TERPNUS citharoedus *Ner.* 20. *Vesp.* 19.
TERRINIUS Gallus fenator *Aug.* 53.
TERTIA, filia Serviliae *Caes.* 50.
TERTULLA M. Crassi uxor *Caes.* 50. Augusti amica *Aug.*
69. avia materna Vespasiani patris *Vesp.* 2.
TERTULLUS eques Rom. *Tit.* 4.
TETRINIUS latro *Cal.* 30.
TEUCER Octavius *Gr.* 3.
de. TEUTONIS C. Marii tropaea *Caes.* 11.
THALLUS a manu *Caes.* 67.
THASIVS lapis *Ner.* 50.
THEATRUM Cornelii Balbi *Aug.* 29. Marcelli *ibid.* 43.
Vesp. 19. Pompeii *Aug.* 31. *Cal.* 21. *Claud.* 11. *Ner.* 46.
THEODORUS Gadareus *Tib.* 57.
THEOGENES mathematicus *Aug.* 94.
THEOGONIUS *Claud.* 40.
M. THERMUS praetor *Caes.* 2.
THESSALI equites *Claud.* 21.
THORANIUS mango *Aug.* 69.
THRASEA Paetus *Ner.* 37. *Dom.* 10.
THRASYLLUS mathematicus *Aug.* 98. *Tib.* 14. 62.
Cal. 19.
THRACUM armatura *Tit.* 8. Thraces corporis custodes Germanis praepositi a Caio *Cal.* 55.
THRACIA fit provincia *Vesp.* 8.
THURINA regio *Aug.* 7. Thurinus ager 3. pagus 2. Thurinus dictus infans Augustus 7. per contumeliam ab Antonio dictus Augustus *ibid.*
TIBERIS alveus laxatus & repurgatus *Aug.* 30. eius curatores instituti 37. inundationes *Oth.* 8.
TIBERIUS Imperator ex familia Claudia *Tib.* 1. 2. 3. 4. quando natus 5. eius infantia & pueritia 6. adolescentia 7. coniugia *ibid.* civilium officiorum rudimenta 8. stipendia 9. secessus Rhodiensis 10. 11. 12. 13. reditus 14. otium 15. imperium militare 16. indeque gloria 17. nova expeditio Germanica 18. & in ea disciplina 19. triumphus 20. adoptio *Aug.* 65. successio imperii ab Augusto tradita *Tib.* 21. simulata cunctatio circa recipiendum imperium 24. causae cunctationis 25. a Germanicis legionibus recusatur *Cal.* 1. civitas incipientis imperii *Tib.* 26. usque ad 33. saevitia ab initio Germanici metu repressa *Cal.* 6. potestas principis paulatim usurpata *Tib.* 33. licentia la-

I N D E X.

trocinii & tumultus 37. secessus Capreenfis 40. rapinae 49.
odium & crudelitas in necessitudines 50. 51. 52. 53. 54.
in amicos & familiares 55. & convictores 56. saevitiae pri-
mae exempla 57. 63. trepidatio & anxietas ex odio pub-
lico 63. 68. habitus corporis 68. religio 69. studia 70.
latini sermonis cura 71. antiquarius *Aug.* 86. morbus *Tib.*
72. mors 73. testamentum 76. eius acta & Commentarios
legit Domitianus *Dom.* 20.

TIBERIUS *Imperatoris pater* quaestor Caesaris Alexan-
drino bello, res gestae, honores, fata *Tib.* 4.

TIBERIUS *Imp. e Druso nepos* *Tib.* 34. 36. heres cum
Caio aequis partibus *ibid.* 76. id initum fuit *Cal.* 15. a Caio
fratre die virilis togae adoptatur & fit Princeps iuventu-
tis *ibid.* interficitur 23.

TIBERIUS Alexander Aegypti praefectus *Vesp.* 6.

TICIDA *Gr.* 11.

TIGILLINUS Neronis emissarius defenditur a Galba
Galb. 15.

TIGRANI regnum Armeniae restitutum *Tib.* 9.

TIRIDATIS Romanam in urbem introitus *Ner.* 13. in
Tiridatem quantum erogatum 30.

L. TITIANUS Othonis *Imp.* frater *Oth.* 1.

M. TITINNIUS *Rhet.* 2.

TITISCENIA Salvia *Aug.* 69.

TITII sodales *Galb.* 8.

TITIUS *Dom.* 10.

TITUS *Imp.* amor ac deliciae generis humani *Tit.* 1.
quando natus, quomodo educatus 2. dotibus corporis &
animi praefulgens 3. studet militiae & foro 4. Iudaeam
perdomat 5. confors imperii fit trib. pot. 6. princeps in
melius mutatus 7. benevolentissimus 8. & clementissimus
9. morte praevenitur 10. vehementerque lugetur 11. eius
filia *Dom.* 22.

TITURIUS caesus *Caes.* 25. Tituriana clades 67.

C. TORANIUS tutor Augusti proscriptus *Aug.* 27. *To-
ranus* mango 69.

TORQUATI cognomen Asprenati concessum *Aug.* 43.
Torquato torquem adimit Caligula *Cal.* 35.

TORTOR Apollo *Aug.* 70.

TRABEATAE genus novum togatarum, quis invenerit?
Gr. 21.

C. TREBATIUS *Caes.* 78.

I N D E X.

TREBIANI *Tib.* 31.

TRIBUNAL praetoris *Aug.* 44. quaefitoris *Tib.* 53. positum in orchestra *Claud.* 21.

TRIBUNATUS legionis *Claud.* 25. *Aug.* 38. militum a populo datus *Caes.* 5. *Vesp.* 2. Saturnini feditiosus *Caes.* 12.

TRIBUNITIA potestas *Aug.* 27. *Tib.* 9. 11. 23. *Vesp.* 12. *Tit.* 6. tribunitia potestas Tiberio data *Tib.* 9. 16. tribunitiae potestatis vim Sulla diminuit *Caes.* 5. tribunitiam potestatem perpetuam recipit Augustus *Aug.* 27.

TRIBUNITIA subsellia *Caes.* 78.

TRIBUNUS cohortis praetoriae *Cal.* 56. tribunus latyclavius *Dom.* 10. angusticlavius *Oth.* 10. tribuni aerarii a Caesare e iudicibus sublatis *Caes.* 41. tribuni praetorii *Ner.* 47.

TRIUMVIRATUS reipubl. constituendae *Aug.* 27. legendi senatus 37.

TROIA, ludi genus *Caes.* 39. Troiae decursio *Cal.* 18. Troiae ludus frequenter editus ab Augusto *Aug.* 43. Troiam ludunt pueri Romani *Caes.* 39.

Q. TUBERO *Caes.* 83.

TUSCULANA fortuna *Galb.* 18.

TYRII coloris usus interdictus *Ner.* 32. Tyriae classes *Caes.* 39.

V.

VALERIA Messallina *Claud.* 26.

VALERIUS Cato *Gr.* 2. 4. 11. Catullus *Cal.* 36. Messala *Aug.* 58. 74. *Galb.* 4. *Rhet.* 1. M. Valerius Probus *Gr.* 24.

VARGONTEIUS *Gr.* 2.

VARONILLA virgo Vestalis *Dom.* 8.

M. VARRO bibliothecas Caesaris dilgerit *Caes.* 44. 34. *Gr.* 23. porcus appellatur a Palaemone *Gr.* 23.

VARRO Murena *Aug.* 19. *Tib.* 8.

VATICANUS, ibi commissi ludi *Claud.* 21.

VATINIA lex *Caes.* 22. 28.

VECTIGAL urinae *Vesp.* 23. vectigalia graviora a Nerone abolita aut minuta *Ner.* 10. vectigalium ius ademtum civitatibus *Tib.* 49. vectigaliorum residua *Aug.* 101. publicis vectigalibus servi a Caesare propositi *Caes.* 26.

VECTIS insula Brit. *Vesp.* 4.

VECTIUS *Gr.* 2.

I N D E X.

VELABRUM *Caes.* 37. *Ner.* 25.

VENUS Capitolina *Cal.* 7. *Galb.* 18. genetrix *Caes.* 61. 78. 84. Paphia *Tit.* 5. Venus Iulii dedit originem *Caes.* 6. Veneris cultus *Cal.* 52. Veneris Erycinae templum a Claudio instauratum *Claud.* 25.

VERANIUS Flaccus *Aug.* 86.

VERGINIUS Flaccus, Rhetor Romae, Persii praeceptor *Pers.*

VESPASIAE *Vesp.* 1. Vespasia Polla *ibid.* Vespasiae par-tus *Dom.* 15.

VESPASIIUS Pollio *Vesp.* 1. Vespasiorum monumenta *ibid.*

VESPASIANUS Imp. genus *Vesp.* 1. coniugium, liberi 3. imperia 4. omina imperii 5. subsidia belli civilis 6. im-perium ordinat 8. opera 9. lites coërcet 10. & luxuriam *ibid.* civilitas 12. 13. clementia 14. 15. avaritia 16. libera-litas 17. fovet artes & ingenia 18. habitus 20. ordo vitae 21. ioci 22. mors 24.

VESTALES virgines ad spectaculum athletarum invita-tae *Ner.* 12. cum legatis missae *Vit.* 16. Vestalibus virgi-nibus legata dat Tiberius *Tib.* 76. earum incesta ante ne-glecta de more vetere castigat Domitianus *Dom.* 8.

VESTINUS Atticus *Ner.* 35.

L. VETTIUS *Caes.* 17.

VIA Appia *Cal.* 19. Aurelia *Galb.* 20. Campana *Aug.* 94. Flaminia 30. 100. Latina *Dom.* 17. Salaria, No-mentana *Ner.* 48. *Vesp.* 12. Vitellia *Vit.* 1. viarum cura *Aug.* 37.

VIBIUS Crispus (orator) *Dom.* 3.

VIDIUS *Gr.* 14.

VINDELICA victoria Tiberii Drusique *Hor.* Vindelicum bellum *Tib.* 9. Vindelici *Aug.* 21.

VINDEX Iulius deficit a Nerone *Ner.* 40. Vindicis Il-terae *Galb.* 9. mors 11.

L. VINICIUS clarus decorusque iuvenis, reprehenditur, quod Iuliam salutavit *Aug.* 64. *an idem*

VINICIUS? *Aug.* 71.

VINICIANA coniuratio *Ner.* 36.

T. VINIUS Galbae in Hispania legatus, Galbam regit *Galb.* 14. *Vit.* 7.

VINUM Rhaeticum *Aug.* 77.

VIRGILIUS praelectus primum a Caecilio *Gr.* 16. Vir-

I N D E X.

gillii Bucolica 23. versus *Cal.* 45. Virgilium spernit & e bibliothecis paene amovit *Caligula* 34.

VIRGO Maxima *Dom.* 8.

VIRIATINUM bellum *Galb.* 3.

VITELLIA colonia, via *Vit.* 1.

VITELLIA, Fauni uxor, pro numine culta *Vit.* 1.

VITELLIAE matris mors *Vit.* 14.

VITELLIUS Imp. origo, parentes *Vit.* 1. 2. malis artibus crescit 4. 5. matrimonium 6. in Germaniam mittitur 7. Imperator salatur 8. initia imperii varia 10. a vilissimis regitur 12. luxuria & saevitia 13. 14. destituitur 15. 16. occiditur 17.

VITELLII orti Fauno &c. *Vit.* 1.

P. VITELLIUS avus Imp. Nucerinus, eques Romanus, Augusti procurator *Vit.* 1. liberi *ibid.*

A. VITELLIUS P. filius Consul cum Domitio Neronis Caes. patre *Vit.* 1.

Q. VITELLIUS P. filius a Tiberio senatu motus *ibid.*

P. VITELLIUS P. filius, Germanici Comes, accusat Cn. Pisonem &c. *ibid.*

L. VITELLIUS P. filius Imp. pater, Consul, Syriae legatus, Censor &c. *ibid.*

VOLOGESUS Parthorum rex *Ner.* 57. *Vesp.* 6. *Dom.* 2.

VONONES Parthorum rex perfide occisus a Tiberio *Tib.* 49.

URGULANILLA uxor Claudii, dimissa *Claud.* 26.

X.

XYSTI in praetoriis *Aug.* 72. Xystici *Gr.* 15.

Z.

ZENO quidam convictor *Tib.* 56.

ZENODOTI cor *Gr.* 11.

GRAECA SUETONII.

E CAESARE.

- C. LXXXII. Καὶ σὺ εἰ ἐκαίνων, καὶ σὺ τέκνον;
Et tu inter illos es, & tu fili?

EX AUGUSTO

- C. XXV. Σπεῦδε βραδείας.
Festina lente.
Ἀσφαλὴς γὰρ ἐστ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης.
Tutus sive providus enim est melior, quam temerarius imperator.
- C. LXV. Αἰδ' ὄφελον ἀγαμὺς τ' ἔμεναι ἄγονός τ' ἀπολέσθαι.
Quam convenit coelibem manere, & sine liberis interire.
- C. LXX. Δωδεκάθεος.
Duodecim deorum.
- C. LXXI. Γεροντικῶς.
Seniliter.
- C. LXXXVI. Μυροβρεχεῖς.
Unguento delibutos.
- C. XCII. Δυσφημία.
Mali ominis nominatio.
- C. XCIV. Θεολογούμενων.
De rebus divinis.
- C. XCVIII. Ἀπραγόπολις.
Urbs nihil ageniium.
Κτιστὴς.
Conditor.
Κτιστοῦ δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.
Ktistae (vel conditoris) iutulum conspicio ardentem.

Ὅρᾳς φάεσσι Μασγάβαν τιμώμενον;
Viden' facibus honoratum Masgabam?

C. XCIX. Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς
 κτυπήσατε.

Edite strepitum, vosque omnes cum gaudio applau-
dite.

Εὐθανασία.

Lenis facilisque obitus.

E TIBERIO

C. XXI. Ἐμοὶ καὶ ταῖς Μούσαις στρατηγῶν.
Mihi Musisq̄ue rem administrans militarem.

Νομιμώτατε.

Maxime perite.

Καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων.

Et tantam militantium socordiam.

Τούτου δ' ἐσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰδο-
 μένοιο

* Ἀμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἷδε νοῆσαι.

Hoc comitante vel ex igne ardenti

Ambo redierimus. adeo prudentia valet!

C. LVII. Πηλὸς αἵματι πεφυραμένος.

Lutum sanguine mixtum.

C. LXXI. Ἔμβλημα.

Emblema.

E CALIGULA

C. XXII. Εἷς κοίρανος ἔστω, Εἷς βασιλεὺς.

Unus imperator sit, unus rex.

* Ἡ μ' ἀνάειξ', ἢ ἐγὼ σέ.

Aut me tolle, aut ego te.

C. XXIX. Ἀδιατρεψία.

Firmitas & robur animi tantum, ut omnia, etiam
saevissima supplicia, quae cuiusque oculos
avertant, fixis oculis videre possis.

C. XLVII. Ἀξιοδριάμβευτος.

Dignus, qui in triumpho ducatur.

Suetonius.

H h

E CLAUDIO

C. I. Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παῖδιά.

Felicitibus etiam tertio mense soboles nascitur.

C. IV. Ἄρτιος.

Integer.

Ὀλόκληρος.

Idem.

Ἡλαττωσθαι καὶ βεβλάσθαι, καὶ εἰς τὴν τοῦ σώ-
ματος, καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα.

Neque corporis neque animi integritate praeditum esse.

Τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθότες.

Ista talia cavillari & irrideri solentes.

Μὴ προῦκειμένου ἡμῖν.

Non ante constituto ac decreto.

Μετεώρως.

Mirabiliter.

Ἄτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖσι σπουδαίοις λίαν.

In rebus gravibus valde labitur.

Ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια.

Animi eius bona indoles.

Ἀσαφῶς.

Obscure, inepte.

Σαφῶς.

Perfpicue.

C. XV. Καὶ σὺ γέρον εἶ, καὶ μωρός.

Ei tu senex es, & stultus.

C. XXXIV. Αὐτόματόν.

(scenicum.) Proprie id est, quod per se movetur.

C. XXXVIII. Μωρῶν ἀνάστασις.

Stultorum resurrectio.

C. XXXIX. Μετεωρία καὶ ὀβλιβία.

Oblivio seu stoliditas & inconsiderantia.

C. XL. Λάλει, καὶ μὴ δίγγανε.

Loquere, & verberibus abstine.

C. XLII. Ἄνδρ' ἐπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπαίνει.

Ulcisci, si quis prior laeserit.

Τυρρηνικῶν.

De rebus Tyrrhenicis, aut Tuscis.

Καρχηδονιακῶν.

De rebus Carthaginiensibus.

C. XLIII. Ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται.

Qui vulnus fecit, idem sanabit.

E N E R O N E

C. XXXVIII. Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί.

Me mortuo vel pereat igne terra.

Ἐμοῦ ζῶντος.

Me vivente.

Ἄλωσις.

Excidium.

C. XXXIX. Νέρων, Ὀρέστης, Ἀλκμαίων, μητροκτόνοι.

Nero, Orestes, Alcmaeon, matricidae.

Νέονυμφον, Νέρων, ἰδίαν μήτηρ ἀπέκτεινεν.

Novam nuptiam Nero propriam matrem interfecit.

Ἐκατηβελέτης.

Sagittarius. (Epitheton Apollinis.)

Ὑγίαине πάτερ, ὑγίαине μήτηρ.

Bene vale, pater; bene vale, mater.

C. XL. Τὸ τέχνηον πᾶσα γαῖα τρέφει.

Artem omnis terra nutrit.

C. XLVI. Θανεῖν μ' ἀνώγει σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

Mori me adegit uxor, mater, pater.

C. XLIX. Οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει. νήφειν δεῖ ἐν τοῖς
τοιούτοις. ἄγε ἔγειρε σεαυτὸν.

*Non decet Neronem, non decet. Vigilare oportet in
talibus. Age excita te ipsum.*

Ἰππων μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὐατα βάλλει.

Equorum velocium strepitus aures circumsonat.

E G A L B A

C. IV. Καὶ σὺ, τέκνον, τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρώξῃ.

Et tu, fili, imperium nostrum degustabis.

C. XX. Ἐτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστι.

Adhuc robur mihi firmum constat.

EX OTHONE

- C. VII. Τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς ;
Quo mihi magnis tibiis ?

E VESPASIANO

- C. I. Καλῶς τελωνήσαντι.
Bene velligal exercenti.
- C. XXIII. Μακρὰ βιβὰς, κραδάων δολιχόσκιον ἔγχεος.
Magno gradu hastam magnam torquens.
- C. XXIII. ὦ Λάχης, Λάχης, ἐπὰν ἀποθάνης, αὖτις ἐξ
 ὑπαρχῆς εἰρήσῃ Κήρυλος.
*O! Laches, Laches, cum mortuus fueris iterum
 dicere Cerylus.*

E DOMITIANO

- C. X. Εὐτακτῶ.
A Venere abstineo.
 Μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις;
Et tu uxorem ducere non vis ?
- C. XII. Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.
Plurimum imperantium regimen non bonum.
- C. XIV. Κῆν μὲ φάγῃς ἐπὶ ρίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω
 "Ὅσον ἐπισπείσαι Καίσαρι θυομένῳ.
*Etsi me ad radicem depascas, tamen adhuc fructus
 edam,*
Unde possit libari in Caesarem immolandum.
 Latine reddidit Ovidius. vid. Kuster. ad Aristoph.
 Plut. 1130.
- C. XVIII. Οὐχ ὁράας, οἷος ἀγὼ καλὸς τε μέγας τε;
Non vides, quam ego & pulcher, & magnus ?
- C. XXIII. Ἔσται πάντα καλῶς.
Erunt omnia bene.

E GRAMMATICIS

- C. III. Πανὸς ἄγνημα.
Deliciae Panis.